

فهرست مطالب

چشم‌انداز ادبیات تطبیقی در ایران	علی‌رضا انوشیروانی	۳
بررسی اشکال گفتگومندی زبان در دو رمان زنانه پیرزاد و مستغانمی	فاطمه اکبری‌زاده، کبرا روشنفکر	
تطبیق عنصر خیال، در متن و نگاره‌های <i>خاوران‌نامه</i> ، با رویکرد نقد	خلیل پروینی و حسینعلی قبادی	۹
تخیلی گاستون باشلار	اعظم حاج‌حسینی و فتانه محمودی	۳۶
بررسی تطبیقی کارکردهای پیش‌نمونه در رمان مدرن	علی‌رضا انوشیروانی و سحر غفاری	۶۳
فراسوی مرزهای اروپا: مفاهیم دیگر ادبیات تطبیقی	سوزان باسنت، ترجمه سعید رفیعی خضری	۸۳
کتاب‌شناسی مقاله‌های فارسی ادبیات تطبیقی	ویدا بزرگ‌چمی	۱۰۶
تأثیر ادبیات فارسی در ادبیات انگلیسی (حسن جوادی)	مصطفی حسینی	۲۹۴

سرشار

ستار

معرفی و نقد کتاب

چشم‌انداز ادبیات تطبیقی در ایران

درباره تاریخچه ادبیات تطبیقی در ایران بسیار گفته و نوشته شده است؛ هرچند، هنوز تحلیل علمی عمیقی از سیر تاریخی و تحولات آن در ایران نداریم و هنوز هم نتوانسته‌ایم به‌درستی به این سؤال پاسخ بدهیم که چرا پس از فوت فاطمه سیاح این دانش بشری در فضای آکادمیک ایران به دست فراموشی سپرده شد و چرا ناگهان از نیمه دوم دهه هشتاد شمسی ادبیات تطبیقی این‌همه با اقبال مواجه شد. آنچه در آن تردیدی نیست گسست جامعه ادبی ما از تحولات نظری ادبیات تطبیقی از دهه هفتاد میلادی به بعد است. این امر باعث شده که این اقبال ناگهانی به ادبیات تطبیقی با مشکلاتی نیز روبه‌رو شود و به آشفتگی‌های ذهنی درباره ماهیت این دانش بینجامد؛ آشفتگی‌هایی که کم و بیش در مقالات نشریات علمی این دوره به چشم می‌خورد.

گرایش کارشناسی ارشد ادبیات فارسی - عربی ادبیات تطبیقی که در برخی از دانشگاه‌ها راه‌اندازی شده بود با سؤالات جدی صاحب‌نظران و پژوهشگران و دانشجویان در زمینه نظریه و روش تحقیق روبه‌رو شد. ادبیات تطبیقی در ایران در کمتر از پنج سال دچار بحران شد. در این گرایش جدید، قلمرو پژوهش در ادبیات تطبیقی بسیار تنگ شده بود و به دانشجویان و پژوهشگران جوان و علاقه‌مند مجال نوآوری را نمی‌داد، اما علاقه‌مندان به این رشته نوپا به همین اندک اکتفا نکردند و خود به مطالعه در حوزه ادبیات تطبیقی پرداختند و به‌زودی دریافتند که نظریه‌های جدید ادبیات تطبیقی عرصه فراخ‌تری برای تحقیق مهیا کرده است. این نگاه انتقادی راه را برای اصلاح برنامه درسی این گرایش در ایران گشود و به همت صاحب‌نظران، برنامه درسی جدیدی در شهریورماه سال ۱۳۹۳ به تصویب شورای برنامه‌ریزی درسی وزارت علوم رسید.

مع‌الوصف، تا این شاخه از دانش علوم انسانی به‌درستی شناخته نشود و در جایگاه علمی خود قرار نگیرد، بارور نخواهد شد و ریشه نخواهد دوانید و بیم آن می‌رود که با اندک تندبادی از جا کنده شود. پس باید بنیادی مرصوص پی افکند و تحقیق روشمند را به پژوهشگران این رشته آموخت. واضح است که ادبیات تطبیقی برای شکوفایی و گسترش کامل خود نیازمند تبدیل شدن به یک رشته است. به سخن دیگر، مطالعه ادبیات تطبیقی به‌صورت گراشی علمی امری پسندیده است ولی کافی نیست و کمک چندانی به رشد علمی این رشته نمی‌کند. این امر در مورد همه رشته‌های علمی صادق است. هرچند ادبیات تطبیقی دانشی بین‌رشته‌ای است، به‌هرحال، به متخصصان خود نیاز دارد تا حوزه‌های متعدد و مختلف این رشته را به جامعه ادبی به‌صورت روشمند معرفی کنند. اصولاً رسالت ادبیات تطبیقی در ایجاد همین ارتباط و پیوند بین رشته‌هاست. در دانشگاه‌های معتبر دنیا هر روز اهمیت دانش‌های بین‌رشته‌ای بیشتر جلوه‌گر می‌شود. خوشبختانه هم‌اکنون نشانه‌هایی در دست است که نوید راه‌اندازی رشته ادبیات تطبیقی را در ایران به‌صورت بین‌رشته‌ای می‌دهد و امید است دانشگاه‌های پیش‌کسوت کشور در این راه پیش‌قدم شوند و با برنامه‌ریزی علمی راه را برای سایر دانشگاه‌ها بگشایند.

در شماره دهم این نشریه کوشیده‌ایم که افق‌های جدیدی برای پژوهش در ادبیات تطبیقی در برابر خوانندگان قرار دهیم. فاطمه اکبری‌زاده و همکاران در مقاله «بررسی اشکال گفتگومندی زبان در دو رمان زنانه پیرزاد و مستغانمی» بر اساس منطق گفتگویی و دیگربودگی در نظریه باختین، با روش توصیفی - تحلیلی و بر پایه مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی جلوه‌های گفتگومندی زبان در دو رمان زنانه فارسی و عربی را بررسی می‌کنند. به عقیده نویسندگان، دو رمان *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم*، اثر زویا پیرزاد و *ذاکرة الجسد* (خاطرات تن)، اثر أحلام مستغانمی، علی‌رغم تفاوت در راهبردهای روایتی، در نوشتار زنانه خود به مسئله زبان و جایگاه آن در رمان توجه کرده و بر اساس ویژگی‌های سبک خویش اشکال متنوعی از حضور زبان‌های دیگر را در رمان بازنمایی کرده‌اند. در نتیجه گفتمان دوصدایی، در سه سطح مختلف، دیدگاه زنانه نویسندگان را به شکلی منکسر بروز می‌دهد؛ با این تفاوت که پیرزاد به ایجاد دنیای

ناهمگون زبانی و شکست هژمونی زبان مسلط بر ادبیات توجه کرده است، درحالی‌که مستغانمی نگاهی انتقادی به مقوله جنسیت می‌افکند.

مقاله اعظم حاج‌حسینی و فتانه محمودی با عنوان «تطبیق عنصر خیال، در متن و نگاره‌های خاوران‌نامه، با رویکرد نقد تخیلی گاستون باشلار» پژوهشی بین‌رشته‌ای در قلمرو ادبیات تطبیقی است که با رویکرد امریکایی ادبیات تطبیقی و نظریه هنری رماک و بر اساس نقد تخیلی گاستون باشلار، رابطه تصویر و متن را در *خاوران‌نامه* تحلیل می‌کند. از دیدگاه نویسندگان، گاستون باشلار شناخت تخیل شاعر و هنرمند را از ورای تحلیل تصاویر ادبی یا هنری مبنای اندیشه خود قرار می‌دهد. او در تصاویر مورد مطالعه خود عناصر چهارگانه آب و باد و آتش و خاک را به‌عنوان قالبی برای سنجش عناصر مؤثر در تخیل نویسنده در نظر می‌گیرد و از کهن‌الگوهای اسطوره‌ای و تحلیل تخیل هنرآفرین، بر اساس جلوه مادی عناصر چهارگانه، استفاده می‌کند. داستان‌های *خاوران‌نامه* در وصف پهلوانی‌ها و رشادت‌های حضرت علی^(ع) و اصحاب ایشان در برابر دشمنان و کفار، شامل داستان‌هایی حماسی و اسطوره‌ای و افسانه‌ای است که مایه اصلی آنها حوادثی تاریخی است که با حوادث خیالی به آنها شاخ و برگ داده‌اند. نویسندگان پس از بررسی و تطبیق شماری از نگاره‌ها با اشعار به این نتیجه می‌رسند که تخیل تولیدی و همچنین تخیل مادی از دیدگاه باشلار یکی از ابزارهای هنرمند برای تصویرگری این منظومه بوده است.

علی‌رضا انوشیروانی و سحر غفاری در «بررسی تطبیقی کارکردهای پیش‌نمونه در رمان مدرن» به یکی دیگر از حوزه‌های پژوهش در ادبیات تطبیقی، یعنی بررسی تشابهات و تطوّر شگردهای ادبی در ادبیات سرزمین‌های مختلف می‌پردازند. شگردپردازی و توجه به فنون داستان‌نویسی در رمان قرن بیستم جلوه و ظهور بیشتری داشته و به ابداع ابزارهای بیانی چندی انجامیده است. اقتباس از اثری متقدم — که جان وایت آن را «پیش‌نمونه» می‌نامد — یکی از این شگردهای ادبی است. استفاده از پیش‌نمونه در خلق رمان چندین کارکرد دارد که از جمله می‌توان ایده‌پروری و مقایسه میان دو متن را از اهم آنها دانست. به عقیده نویسندگان، در رمان مدرن فارسی نیز نمونه‌هایی از این گونه اقتباس‌های ساختاری دیده می‌شود که یکی از شاخص‌ترین آنها

رمان سمفونی مردگان است که با الگوگیری از داستان هاییل و قابیل، به مثابه پیش‌نمونه، در پی برقراری تناظر میان این دو داستان بوده است. نویسندگان در این جستار، در عین مقایسه کار عباس معروفی با هم‌تاهای غربی‌اش و با استفاده از تعریف‌ها و کارکردهایی که جان وایت برای این شگرد ادبی برشمرده است، میزان موفقیت معروفی در استفاده از پیش‌نمونه را سنجیده و بررسی کرده‌اند.

سعید رفیعی خضری فصل دوم کتاب تأثیرگذار سوزان باسنت، پژوهشگر بنام ادبیات تطبیقی دانشگاه واریک انگلستان، در *آمدی/انتقادی بر ادبیات تطبیقی* را، با عنوان «فراسوی مرزهای اروپا: مفاهیم دیگر ادبیات تطبیقی» ترجمه کرده است. باسنت در این فصل از کتاب به ادبیات تطبیقی در آن سوی مرزهای اروپا می‌پردازد. در این فصل باسنت به چند موضوع اساسی اشاره می‌کند: روند شکل‌گیری مکتب امریکایی در مقابل مکتب‌های اروپایی ادبیات تطبیقی و تأثیری که این مکتب بر مفاهیم ادبیات تطبیقی می‌گذارد؛ تمایز میان آنچه ادبیات تطبیقی دنیای کهنه و نو نامیده می‌شود؛ ادبیات تطبیقی در دوران پساستعماری، با توجه به ادبیات تطبیقی در هند و افریقا و نیز تمایز رویکردهای اروپایی و غیراروپایی؛ مکتب‌های تطبیقی در دهه ۱۹۹۰ و به طور خاص مکتب فرانسوی و مکتب آلمانی؛ انگاره‌های اثبات‌گرا و صورت‌گرا و انگاره‌های دیگر خارج از سنت اروپایی - امریکایی؛ جایگاهی که زبان انگلیسی با افول زبان‌های باستانی لاتینی و یونانی در مطالعات ادبی، به‌ویژه در مطالعات تطبیقی پیدا می‌کند و نیز اهمیتی که ترجمه از این طریق می‌یابد. باسنت در پایان این فصل به تعامل ادبیات تطبیقی با مطالعات فرهنگی و مشابهت‌ها و ارتباطات تنگاتنگ میان آنها نیز می‌پردازد. نشریه *ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی* تا به حال سه فصل از این کتاب ارزشمند را ترجمه کرده است و امیدوار است تا پایان سال ۱۳۹۴ کل کتاب را ترجمه کند و در اختیار علاقه‌مندان قرار دهد.

ویدا بزرگ‌چمی، پژوهشگر گروه ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، آخرین بخش از طرح جامع «کتاب‌شناسی ادبیات تطبیقی در ایران» را با انتشار «کتاب‌شناسی مقالات فارسی ادبیات تطبیقی» به پایان می‌رساند. یکی از طرح‌های گروه ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی تدوین کتابنامه‌ای مشتمل بر پایان‌نامه‌ها

و کتاب‌ها و مقالات ادبیات تطبیقی در ایران است که دو بخش از آن تا کنون در این نشریه به چاپ رسیده است. این کتاب‌شناسی با هدف ارائه سیاهه‌ای از تحقیقات انجام‌یافته در این زمینه جهت استفاده متخصصان و استادان و پژوهشگران و دانشجویان این رشته تهیه شده است. در این کتاب‌شناسی سعی شده اطلاعات کلیه مقالات نشریات فارسی از سال ۱۳۱۰ تا ابتدای سال ۱۳۹۳ جمع‌آوری شود. نویسندگان اظهار می‌کنند که بدون شک این کتاب‌شناسی به معنی تأیید صحت علمی این مقالات در چارچوب نظریه‌های علمی و روش‌های تحقیق در ادبیات تطبیقی نیست. همه می‌دانیم که ادبیات تطبیقی در ایران در معرض انواع بدفهمی‌ها بوده است و صاحب‌نظران مقالات متعددی در مورد این آسیب‌ها نگاشته‌اند؛ لذا این کتابنامه می‌تواند مورد استفاده پژوهشگرانی قرار گیرد که به بررسی سیر تاریخی و تحولات ادبیات تطبیقی در ایران علاقه‌مندند. بزرگ‌چمی برای سهولت بازیابی مقالات، اطلاعات این کتاب‌شناسی را به ترتیب الفبایی نام نویسنده مقاله تنظیم کرده است.

در بهمن ماه ۱۳۹۳ دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران دوره جدید همایش دوسالانه ادبیات تطبیقی را با محورهای زیر برگزار کرد:

۱. مروری بر پیدایش ادبیات تطبیقی در ایران و جایگاه کنونی آن؛
۲. ادبیات تطبیقی، مکتب‌ها، جریان‌های ادبی و نقدهای نوین؛
۳. ادبیات تطبیقی و سایر دانش‌ها و هنرها؛
۴. مطالعات فراملّتی، بینافرهنگی و بین‌زبانی در ادبیات تطبیقی؛
۵. ترجمه، پلی میان ادبیات جهان.

در میان سخنرانان مدعو این همایش نام پروفیسور دیوید دمراش، استاد و رئیس گروه و نظریه‌پرداز ادبیات تطبیقی دانشگاه هاروارد، به چشم می‌خورد که در دانشگاه شیراز نیز درباره ادبیات جهان و ادبیات ملی و ترجمه سخنرانی کرد. دمراش چهره علمی شناخته‌شده‌ای در میان پژوهشگران ادبیات تطبیقی ایران است. وی در سال ۱۳۹۱ نیز در فرهنگستان زبان و ادب فارسی درباره سیر هزار و یک شب در ادبیات و فرهنگ جهان سخنرانی کرد. برگزاری چندین همایش دیگر و کارگاه آموزشی نظریه و روش تحقیق ادبیات تطبیقی در دانشگاه‌های مختلف کشور در سال ۱۳۹۳، که پژوهشگران

این رشته را از گوشه و کنار کشور دور هم جمع کرد، همگی نویدبخش چشم‌انداز روشنی برای رشته ادبیات تطبیقی در ایران است. تأسیس انجمن علمی ادبیات تطبیقی ایران نیز می‌تواند زمینه‌های بحث و گفت‌وگو را میان صاحب‌نظران و پژوهشگران ادبیات تطبیقی تقویت کند.

سردبیر

بررسی اشکال گفتگومندی زبان در دو رمان زنانه پیرزاد و مستغانمی

فاطمه اکبری زاده،^۱ دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عرب، دانشگاه تربیت مدرس
کبرا روشنفکر،^۲ استادیار رشته زبان و ادبیات عرب، دانشگاه تربیت مدرس
خلیل پروینی، دانشیار رشته زبان و ادبیات عرب، دانشگاه تربیت مدرس
حسینعلی قبادی، استاد رشته زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه تربیت مدرس

چکیده

بر اساس منطق گفتگویی و توجه به دیگربودگی در نظریه باختین، می‌توان اصالت رمان را در ویژگی چندزبانگی آن دانست؛ از همین رو، زبان رمان در تعامل گفتگومند با سایر زبان‌های برآمده از خاستگاه‌های متنوع اجتماعی ایدئولوژیک و نیز در تعامل بینامتنی با زبان سایر متون قرار دارد و به بازنمایی آنها می‌پردازد. بدین ترتیب، رمان‌نویسان زن نیز در نوشتار زنانه خود، با تکیه بر چندزبانگی، گفتمانی دوصدایی ایجاد کرده، امکان بروز صدای زنانه را فراهم می‌کنند. مقاله حاضر، با روش توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از نقد باختینی، در مقایسه‌ای تطبیقی - بر پایه مکتب امریکایی - جلوه‌های گفتگومندی زبان در دو رمان زنانه فارسی و عربی را بررسی می‌کند: رمان *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم*، اثر زویا پیرزاد و *ذکره الجسد* (خاطرات تن)، اثر أحلام مستغانمی. این دو نویسنده، علی‌رغم تفاوت در راهبردهای روایتی، در نوشتار زنانه خود به مسئله زبان و جایگاه آن در رمان توجه کرده، بر اساس ویژگی‌های سبک خویش اشکال متنوعی از حضور زبان‌های دیگر را در رمان بازنمایی کرده‌اند. در نتیجه گفتمان دوصدایی، در سه سطح مختلف، دیدگاه زنانه نویسندگان را به شکلی منکسر بروز می‌دهد؛ با این تفاوت که پیرزاد به ایجاد دنیای ناهمگون زبانی و شکست هژمونی زبان مسلط بر ادبیات توجه کرده است، درحالی‌که مستغانمی نگاهی انتقادی به مقوله جنسیت می‌افکند.

کلیدواژه‌ها: ادبیات تطبیقی، باختین، چندزبانگی، پیرزاد، مستغانمی.

^۱ پیام‌نگار: hasty8359@yahoo.com

^۲ پیام‌نگار: kroshanfekr@gmail.com (نویسنده مسئول)

۱. مقدمه

منتقد بزرگ، میخائیل باختین^۱، در بررسی رمان از دریچه منطق گفتگویی^۲ به عنوان موضوع علم فرازبان‌شناسی^۳، رمان را مجموعه‌ای چندسبکی و چندزبانی^۴ دانست که اصالت آن در تجمیع واحدهای زبانی و اسلوبی متنوع است (باختین ۱۹۸۶: ۲۶۵-۲۶۸). وی برای متمایز کردن و رده‌بندی درونی زبان و نیز نشان دادن قابلیت زبان برای گنجانیدن آواهای خود و دیگری، اصطلاح چندزبانی را ابداع کرد (آلن^۵ ۴). این اصطلاح به تنوع گونه‌های سخن در رمان اشاره می‌کند و شناخت آن در درک تفاوت‌های اجتماعی و فرهنگی گفتمان رمان مؤثر است و نه تنها سبک رمان، بلکه لایه‌های دلالتی آن را نیز نشان می‌دهد (الکردی ۲۲۷). چندزبانگی، با تأکید بر ناهمگونی زبان‌ها (التلاوی ۴۶)، تعاملی گفتگومند در زبان رمان رقم می‌زند و با شکستن دنیای طرح یکدست رمان می‌تواند به تکوین اثری چندصدایی^۶ منجر شود (رامین‌نیا ۱۳۹). رمان‌های زنان نیز از خصیصه چندزبانگی رمان بهره می‌برند و لایه‌های دلالتی را در بستر نظام ناهمگون زبانی قرار می‌دهند.

این جستار به روشی توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از رویکرد تطبیقی مکتب امریکایی^۷، که حوزه پژوهش را تا مقایسه یک ادبیات با ادبیات دیگر گسترش داده و از مرزهای ادبیات ملی گام فراتر نهاده است (انوشیروانی ۱۵)، به مقایسه تجلی دیگر زبان‌ها در زبان دو رمان زنانه از زویا پیرزاد^۸ از ادبیات فارسی و أحلام

^۱ Mikhail Bakhtin

^۲ dialogism

^۳ translinguistics

^۴ heteroglossia

^۵ Graham Allen

^۶ polyphony

^۷ مکتب امریکایی با گسترده ساختن حوزه ادبیات تطبیقی و عدم انحصار آن در بررسی تأثیرها و تأثرات ادبی، امکان بررسی تطبیقی یک ادبیات معین را با ادبیات یا ادبیات‌های دیگر فراهم می‌سازد و حتی دایره بررسی را تا مقایسه و تطبیق‌گری میان ادبیات و سایر حوزه‌های علوم انسانی و معرفتی و شناختی گسترش می‌دهد (الخطیب ۵۰).

^۸ زویا پیرزاد نویسنده و داستان‌نویسی موفق در حوزه ادبیات فارسی است. وی در سال ۱۳۳۱ در خانواده‌ای ارمنی در آبادان متولد شد. وی بعد از سه مجموعه داستان کوتاه، اولین رمان خود را با نام چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم، در سال ۱۳۸۰ به چاپ رساند که برنده چندین جایزه ادبی در حوزه ادبیات فارسی گشت و در همان سال به عنوان کتاب سال ایران در حوزه رمان برگزیده شد.

مستغانمی^۱ از ادبیات عرب می‌پردازد. شناخت نقاط تشابه و تمایز این دو نوشتار زنانه در بازنمایی خصیصه چندزبانگی در رمان‌های برآمده از قلم زنان و در سایه تفکر زنانه، موضوع این پژوهش تطبیقی است. دو رمان *من چراغ‌ها را خاموش می‌کنم* و *ذاکرة الجسد*، علاوه بر جایگاه ویژه در ادبیات زنان، به مقوله زبان و کاربست چندزبانگی در سطوح مختلف رمان، توجه خاص دارند؛ لذا مطالعه مقایسه چندزبانگی این دو اثر امکانات حضور صدا و آگاهی زنانه را در تعامل با سایر زبان‌های اجتماعی نشان می‌دهد. در این مجال اندک، سه سطح تجلی چندزبانگی بررسی می‌شود و حوزه گفتمان طنزگونه به جستاری مستقل موکول خواهد شد.

از آنجاکه نقد ادبی رابطه‌ای تنگاتنگ با ادبیات تطبیقی دارد (رک: ولک^۲ ۹۸)، مطالعه نظریه نقدی باخنین در حوزه ادبیات زنان، در بررسی نقاط وحدت رویکردها و اندیشه‌های بشر در فرهنگ‌های مختلف، دریچه‌ای برای ورود به ادبیات تطبیقی در حوزه ادبیات مقابله‌ای^۳ است (ذکاوت ۱۰۶-۱۱۰). رویکرد نقد زنانه^۴ با مطالعه آثار نویسندگان زن خصوصیات نوشتار زنانه را تبیین می‌کند (داد ۴۸۶) و در تلفیق با نظریات باخنین می‌تواند سرشت مکالمه‌ای گفتمان رمان زنان را بیان کند (آلن ۹۰)؛ لذا در عین اینکه ورود به حوزه نقد ادبی ورود به حوزه ادبیات تطبیقی است (یوست^۵ ۲۴)، مقایسه تشابهات و تمایزات دو اثر در حوزه ادبیات زنان از منظر چندزبانگی نیز این مقاله را در حوزه مطالعات ادبیات تطبیقی قرار می‌دهد. بدین ترتیب این جستار می‌کوشد به این سؤالات پاسخ گوید: زبان‌های اجتماعی و زبان راوی و زبان انواع ادبی

^۱ أحلام مستغانمی، نویسنده توانای الجزایری، متولد سال ۱۹۵۳م و دارای آثار ادبی فاخری در حوزه رمان‌نویسی است. رمان *ذاکرة الجسد* (خاطرات تن)، یکی از پرشمارگان‌ترین و پرمخاطب‌ترین رمان‌های عربی زنان است. این رمان در سال ۱۹۹۳م منتشر شد و در سال ۱۹۹۶م برنده جایزه نور، برترین جایزه ادبی زنانه در جهان عرب، و در سال ۱۹۹۸م برنده برترین جایزه ادبی، یعنی جایزه نجیب محفوظ گشت. این اثر در فهرست برترین رمان‌های عرب قرار دارد و تا کنون بیش از ۲۷ بار تجدید چاپ و به زبان‌های مختلف دنیا ترجمه شده است. ترجمه فارسی آن با عنوان *خاطرات تن*، توسط رضا عامری در سال ۱۳۹۰ در انتشارات افراز به چاپ رسیده است.

^۲ René Wellek

^۳ contrastive literature

^۴ gyno criticism

^۵ François Jost

و غیرادبی به چه شکل در تعامل گفتگومند با زبان زنانهٔ رمان قرار دارند؟ پیرزاد و مستغانمی در کاربرست چندزبانگی در ساختار رمان و ایجاد لایه‌های دلالتی و گفتمان دوصدایی چگونه عمل کرده‌اند؟

۲. پیشینهٔ پژوهش

در بررسی نظریهٔ باختین، به‌ویژه بررسی رمان چندصدایی و بینامتنیت، تألیفات متعددی وجود دارد که از جمله می‌توان به مجموعه مقالات هم/اندیشی گفتگومندی در ادبیات و هنر، به کوشش نامور مطلق، یا رسالهٔ دکترای رامین‌نیا با عنوان «بررسی و تحلیل چندآوایی در مثنوی مولوی» اشاره کرد. چندزبانگی زمینه‌ساز تکوین رمان چندصدایی است. در پژوهش چندزبانگی در رمان، در دو حوزهٔ مطالعات فارسی و عربی، گاه این موضوع، به‌اشتباه، با چندصدایی یکی انگاشته شده است و یا برخی پژوهشگران در خلال بحث رمان چندصدایی، به موضوع چندزبانگی نیز اشاره‌ای کرده‌اند؛ از جمله کریمیان در مقالهٔ «دیدگاه جامع در کتاب شاه سرگرمی ندارد، موضوع چندصدایی در اثر ژینون»، به چندزبانگی اشارهٔ مختصری کرده است. برخی تألیفات نیز چندزبانگی را در حوزهٔ مطالعات زبان‌شناسی اجتماعی و بینامتنیت بررسی کرده‌اند. برای نمونه التلاوی در بخشی از کتاب خود، *وجهة النظر فی روایات الأصوات العربیة*، به چندزبانگی متجلی در تنوع گفتار شخصیت‌ها اشاره کرده است. پایان‌نامهٔ دسپ با عنوان «تحلیل سیر تحول زبان در آثار داستانی زنان (با تأکید بر ده اثر منتخب از نویسندگان زن ایرانی)» و یا مقالهٔ روشنفکر و دیگران در موضوع «بررسی گونهٔ کاربردی زبان زنانه در مرثیهٔ معاصر (با تأکید بر مرثیه‌های سعاد صباح)»، به تنوع زبان‌های اجتماعی در حوزهٔ پژوهش‌های زبان‌های اجتماعی و حوزهٔ جامعه‌شناسی زبان پرداخته‌اند. در بسط چندزبانگی در حوزهٔ نظریهٔ بینامتنیت پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است که مقالهٔ «التعدد اللغوی فی رواية فاجعة الليلة السابعة بعد الألف، للأعرج واسینی» به قلم هنیة و مقالهٔ «بینامتنیت در شرق بنفشه، اثر شهریار مندنی‌پور»، از جمله آنهاست.

این جستار می‌کوشد با تکیه بر آنچه باختین در آثار خود، به‌ویژه در مقاله «سخن (گفتمان) در رمان» تبیین و تطبیق نموده است، مؤلفه چندزبانگی مورد نظر وی را در تفکیک از چندصدایی بیان کند، تا ضمن روشن شدن سطوح تجلی آن در رمان، امکان درک نظریه باختین و نیز نظریه‌های منشعب از آن بیش‌ازپیش برای پژوهشگران فراهم آید. همچنین با طرح پیوند میان نظریه باختین و نقد فمینیستی در حوزه ادبیات، امکان کاربست نظریه باختین در حوزه ادبیات زنان تشریح گشته، خوانشی تطبیقی از تشابهات و تمایزات دو نوشتار زنانه فارسی و عربی به دست داده می‌شود. از این رو، این جستار از حیث مطالعه مقابله‌ای نظریه چندزبانی در نقد ادبیات زنان و پژوهش تطبیقی آن در دو حوزه فارسی و عربی رمان زنانه، نوشتاری نو به شمار می‌رود.

۳. مفاهیم نظری

۱.۳ مفهوم چندزبانگی^۱

در پژوهش رمان، از دریچه علم فرازبان‌شناسی، زبان همچون یک فرایند اجتماعی و تاریخی (وبستر^۲ ۶۷) قادر است از افق ارزشی ایدئولوژیکی و اجتماعی سخن‌گویان حکایت کند. هیچ کلامی خنثی نیست و زبان همواره در حال بازتاب علایق طبقاتی و ملی و گروهی است (باختین ۱۹۸۷: ۱-۶). زبان یا همان سخن (گفتمان)^۳ در گفتارهای^۴ منفردی نمود می‌یابد که مدام در حال انعکاس ارزش‌ها و اوضاع متغیر اجتماعی‌اند (همان ۴۴؛ انصاری ۲۶۰). زبان رمان بر اساس تنوع عینی گفتار اجتماعی شکل می‌گیرد. تعامل گفتگومند و تداخل سیاق‌های مختلف گفتار در متن رمان چندزبانگی را پدید می‌آورد که حاصل برخورد و گفتگو میان دیدگاه‌ها و ایدئولوژی‌هاست (مقدادی ۲۰۴).

^۱ اصطلاح مورد نظر باختین heteroglossia، به اشکال مختلفی به زبان فارسی ترجمه شده است؛ مانند: چندزبان‌گونگی (ترجمه مهاجر از کتاب مکاریک)، چندواژگانی (مقدادی)، دگرآوایی (ترجمه کتاب گراهام آلن، و کتاب انصاری)، دگرمفهومی (ترجمه پورآذر از کتاب باختین ۱۳۹۰)، چندزبانی (ترجمه کریمی از کتاب تودوروف ۱۳۷۷ و ترجمه آذین از کتاب باختین ۱۳۸۳). نگارنده از این میان از اصطلاح چندزبانی بهره برده است.

^۲ Roger Webster

^۳ discourse

^۴ utterance

باختین اصطلاح چندزبانی را «برای توصیف لایه‌های کلامی بی‌شماری که در همه زبان‌ها وجود دارد و نیز برای توصیف شیوه‌های تسلط این لایه‌ها بر عملکرد معنا در گفته» (مکاریک^۱ ۱۰۳) ابداع کرد. او در ابتدا چندزبانگی را برای بیان مفهوم کشمکش میان نیروهای مرکزگرا و مرکزگریز در زبان به کار بست، اما بعدها از آن برای حضور زبان‌های اجتماعی - ایدئولوژیک در رمان استفاده کرد (انصاری ۲۷۳). چندزبانگی در رمان مترادف گفتمان دیگری در زبان دیگری است و عملکرد آن بازتاب دیگرگون نیت نویسنده است؛ به طوری که با گفتگویی درونی گفتمان دوصدایی^۲ ایجاد می‌شود که هم‌زمان به دو گوینده و دو نیت زبان‌شناختی (سخن‌گو و نویسنده) تعلق دارد (تودوروف^۳ ۱۳۷۷: ۱۴۰).

۲.۳ سطوح مختلف تجلی چندزبانگی در رمان

به اعتقاد باختین کاربست چندزبانگی در چهار سطح عمده در گفتمان رمان قابل ملاحظه است: ۱. گستره روایتی که منشأ آن نویسنده نیست (راوی یا یکی از شخصیت‌ها عهده‌دار این مهم شده است)؛ ۲. گفتمان‌ها و قلمرو شخصیت‌های داستان؛^۴ ۳. انواع الحاقی و افزودنی؛^۵ ۴. گفتمان رمان طنزگونه^۶ (باختین ۱۹۸۷: ۸۴؛ ۱۳۸۳: ۱۲۴).

در محور روایت، به کارگیری زبان‌های روایتی دیگر و گاه وجود راوی، هنگامی که عامل بازتاب‌دهنده نگرشی ویژه باشد، برای نویسنده وجهه دیگری به خود می‌گیرد و به ایجاد گفتمان دوصدایی منجر می‌شود (باختین ۱۳۸۳: ۱۱۶). سخن هر

^۱ Irena Rima Makaryk

^۲ double-voiced

^۳ Tzvetan Todorov

^۴ character's zones

^۵ embedded genres

^۶ در این گفتمان زبان رمان به تعامل مقابله‌ای و طنزگونه با زبان‌های اجتماعی می‌پردازد. در مقاله حاضر این قسم گفتمان دوصدایی بررسی نخواهد شد؛ چراکه به جستاری مستقل در این باب نیازمندیم.

شخصیت نیز بازنمایی ایدئولوژی منحصربه‌فردی نسبت به جهان است و دامنه کنش آوای شخصیت، به انحاء مختلف، با آوای نویسنده درمی‌آمیزد و در جان‌مایه گفتار نویسنده‌ای که احاطه‌اش کرده تأثیر می‌کند (۱۳۹۰: ۴۱۰، ۴۳۲). همچنین رمان اجازه می‌دهد تا در پیکرش از تمامی انواع، خواه ادبی و غیرادبی، استفاده شود (۱۳۸۳: ۱۲۲). تمامی این انواع نیز، با گستره زبان‌شناختی خاص خود، در زبان رمان می‌آمیزند (۱۳۹۰: ۴۱۶). بدین ترتیب تعامل گفتگومند میان صدای نویسنده با انواع گفتارها و دیدگاه‌های اجتماعی و ایدئولوژیک موجود در این سطوح، به ایجاد گفتمان دوصدایی و بروز چندزبانگی منجر می‌شود. نویسندگان زن نیز بر این باورند که با انتقال معنای خاصی از تجربه زنانه به خواننده و با مشارکت در تعریف و تصویر جنسیت خود، جهانی زنانه در آثار ادبی خود خلق می‌کنند که موجب تثبیت ادبیات زنانه^۱ می‌شود (نیکوبخت و دیگران ۲۱۸)؛ لذا میان صدای نویسنده زن و انواع صداهای دیگری در ساختار داستان، تعامل مکالمه‌ای شکل می‌گیرد.

نظریه چندزبانگی به معنای تعامل گفتگومند در سطوح مختلف رمان توسط دیگر صاحب‌نظران بسط یافته است. توجه به هم‌بستگی بین ساختارهای زبانی و ساختار اجتماعی و همچنین پیوند زبان و جنسیت، به پژوهش‌های مهمی در حوزه زبان‌شناسی نقش‌گرا و جامعه‌شناسی زبان و زبان‌شناسی اجتماعی منجر شده است (روشنفکر و دیگران ۱۱۴-۱۱۵). همچنین تعامل گفتگومند زبان دیگر انواع ادبی و غیرادبی با زبان رمان، در مطالعات کریستوا^۲ تحت عنوان بینامتنیت بررسی می‌شود؛ بدین معنا که رمان، در ارتباط با دیگر سخن‌ها، با آنها تداخل می‌یابد و با برقراری ارتباط مکالمه‌ای آنها را بازنمایی می‌کند.

^۱ female Literature

^۲ keristiva

۴. مقایسه تطبیقی دو رمان زنانه

۴.۱ چندزبانگی در چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم^۱ اثر زویا پیرزاد

رمان چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم نوشتاری زنانه و بازتاباننده زبان و دغدغه‌های زنانه است. این رمان در بازنمایی دیگرگون نیات نویسنده، صداهاى متنوع اجتماعى را به کار گرفته و بنا به اسلوب و هدف نویسنده، نظامى متنوع ایجاد کرده است.

۴.۱.۴ گستره گفتمان راوى

روایت داستان از زبان یک زن (شخصیت اصلی داستان، کلاریس) و زاویه دید اول شخص بیان شده است. به عقیده فاولر^۲ (۱۴۰) اگر زاویه دید اول شخص و درونی باشد، بین نویسنده و راوی رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین بنا به تشابهات زیاد نویسنده و راوی، می‌توان گفت راوی داستان بازتاب‌دهنده افکار و آراء نویسنده زن (پیرزاد) است؛ لذا نمی‌توان زبان راوی را زبان دیگری در برابر زبان نویسنده و بازتابی

^۱ خلاصه رمان: داستان روایت زندگی خانوادگی زن ارمنی خانه‌داری به نام کلاریس است در کنار اعضای خانواده‌اش، یعنی دختران دوقلو و پسر نوجوانش (آرمن)، همسرش (آرتوش)، مادرش، خواهرش (آلیس)، و دوستانشان (نینا، گارنیک و خانواده سیمونیان). زندگی کلاریس در انجام کارهای روزمره و دیدارهایش با مادر و خواهرش سپری می‌شود. او خود را وقف خدمت به دیگران کرده، اما دچار کشمکش درونی است. خانواده سیمونیان، شامل مادر بزرگ، نوه (امیلی) و پسر (امیل)، با آنان همسایه می‌شوند. امیلی سیمونیان با بچه‌های کلاریس دوست می‌شود و پسر نوجوان کلاریس را شیفته خود می‌کند و به نوعی آزار می‌دهد. خانم سیمونیان با اینکه زنی مغرور و مستبد است، با کلاریس دوست می‌شود و مراودات خانوادگی میان آنها شکل می‌گیرد. رفتار اطرافیان کلاریس، مانند رفتارهای سبک‌سرانه و حسادت‌های آلیس، تلاشش در جلب نظر امیل، تحریکات بچه‌گانه و مودبانه امیلی، وسواس‌های مادر و تعاملات روتین با دوستان، و از سویی توجهات و نوع رفتار امیل سیمونیان، کشمکش درونی کلاریس را بیشتر می‌کند. برخلاف تصور کلاریس که فکر می‌کند امیل او را دوست دارد، امیل درخواست ازدواج با زنی دیگر را مطرح می‌کند و از کلاریس می‌خواهد تا سبب‌ساز ازدواج آنها باشد. این امر نقطه تحولی در او می‌شود و به دعوت منشی همسرش، خانم نوراللهی، که فعال حقوق زنان است، برای پیوستن به انجمن «مدافع حقوق و آزادی زن» پاسخ مثبت می‌دهد. او متوجه می‌شود که برخلاف انتظار، خانواده سیمونیان شهر را بی‌خبر ترک کرده‌اند. آلیس هم ازدواج می‌کند و این ازدواج شخصیت او را کاملاً دگرگون می‌کند. کلاریس به این دید می‌رسد که با عشق به کارهای خانواده‌اش رسیدگی کند و در عین حال نیازهای خود را هم برآورده نماید.

^۲ Roger Fowler

از چندزبانگی دانست، بلکه این خصیصه در تنوع روایت‌های زنانه بروز یافته است. شخصیت‌های داستانی با روایت‌های گوناگون به شکل‌گیری حکایت اصلی داستان و حکایت نویسنده حقیقی کمک می‌کنند و با صدا و زبان خود در چارچوب ذهن راوی، روایتگر دیدگاه زنانه دیگری نسبت به دیدگاه راوی می‌شوند. مثلاً مادر کلاریس اطلاعات خود را درباره خانم سیمونیان بیان کرده، شخصیت او را از زاویه دید خود ارزیابی می‌کند (پیرزاد ۱۵۹-۱۶۰)؛ کما اینکه خانم سیمونیان نیز شخصاً از خود روایت می‌کند (۱۸۲-۱۸۳). تمامی این روایت‌ها در داخل روایت راوی، موضوع اصلی داستان را شکل می‌دهد. بدین ترتیب در این داستان زن به عنوان یک من و نه به عنوان دیگری، در نظام مردسالار، به عنوان فاعل سخنگو مطرح می‌شود. این من زنانه در انواع دیگر روایت‌های زنانه تکرر می‌یابد و تمامی این روایت‌ها در داخل روایت راوی موضوع اصلی داستان را شکل می‌دهند.

۲.۱.۴ گفتمان شخصیت‌های داستان

بیشترین حضور چندزبانگی در محدوده زبان شخصیت‌ها متجلی است. تکرر شخصیت‌ها با گفتمان‌هایی متفاوت و متنوع، دنیای زبانی متنوعی ایجاد می‌کند. چندزبانگی در این سطح می‌تواند در زبان‌های متفاوت گروه‌های اجتماعی و صنفی و انواع حرفه‌ها و شغل‌ها، زبان نسل‌ها، منطقه‌ها، اعصار و دوره‌ها تجلی یابد (تودوروف ۱۹۹۶: ۱۱۵). پیرزاد با در نظر داشتن عوامل جنسیت و سن و فرهنگ و طبقه اجتماعی دنیایی، به شدت به تفاوت‌های زبانی توجه می‌کند و با به حاشیه راندن زبان رسمی و توجه به تفاوت زبان زنانه، این امکان را به زنان می‌دهد که خود به زبان و گفتار خود بازنمایند؛ بینش و جهان‌بینی تابع یا مخالف سازه‌ها و کلیشه‌های جنسیتی باشند؛ حتی اگر گاه این زبان‌های متنوع در تقابل و تناقض با صدای راوی باشند.

شخصیت اصلی و راوی داستان، کلاریس، خود یک زن است و نوع گفتار او برآمده از نوع بینش زنانه، ساده، بی‌تکلف و همانند زنان خانه‌دار، جزئی‌نگر، و همچون مادران، نگران و میانجیگر است. نویسنده با ورود به ذهن شخصیت، گفتار درونی او را نیز بازنمایی کرده است تا قلمرو بینش درونی وی با نمایش تضاد و یا تناقض‌های گفتار

بیرونی و درونی برآمده از نوع جهان‌بینی و ادراک درونی‌اش، به ایجاد چندزبانگی، مطابق با نیت نویسنده، کمک کند.

شخصیت‌های زنانه اثر هریک نمونه‌ای از شخصیت‌های نوعی زنان در اجتماع و نوع سخن و گفتار آنان برآمده از تیپ اجتماعی‌شان است. مادر کلاریس و آلیس، خواهرش، و نینا، دوستش، برخی از این تیپ‌ها هستند که کلیشه‌های رایج را درباره زنان در نظام مردسالار اجتماع نشان می‌دهند. آلیس نمونه تجسم‌یافته صفات گفتمان زنانه در نظام مردسالار است؛ نظامی که گفتمان زنانه را سطح پایین و حاشیه‌ای و برآمده از انفعالات ذاتی می‌داند.

به آلیس نگاه کردم. انگار بار اول بود می‌دیدمش. از وقتی که خواهرم را می‌شناختم مثل آب خوردن به مردم تهمت می‌زد و در مورد کوچک‌ترین جزئیات زندگی همه اظهار نظر می‌کرد و حکم صادر می‌کرد (پیرزاد ۲۸۷).

بازنمایی نقیضه‌گون^۱ کلام آلیس در کلام راوی، گفتمان مکالمه‌ای ویژه رمان است که درون ساختارهای به‌ظاهر تک‌گفتاری ایجاد می‌شود. نویسنده در گفتمان راوی، گفتار ویژه آلیس را شکل می‌دهد و در جهت‌گیری مخالف آن، از نوع گفتار جنسیتی آلیس و درواقع این تفکر انتقاد می‌کند.

خانم سیمونیان، همسایه کلاریس، نمونه زنان پیرو سنت‌های پدرسالارانه اجتماع است. گفتمان او در حوزه گفتار خاص کلام بسیار رسمی و آکنده از واژگان پرطمطراق و بازتاباننده نوع تفکر و ایدئولوژی مردانه است که البته در زمینه‌ای که کلام نویسنده (راوی) می‌آفریند، به سخره گرفته و نقض می‌شود.

خانم سیمونیان ... به آرتوش تعارف کرد. «اگر تندی خورش کافی نیست از این چانتی استفاده کنید» ... من بودم می‌گفتم «از این چانتی رویش بریزید» (۵۰).

^۱ نقیضه (پارودی parody) آمیزه‌ای زبانی است مبتنی بر منطق گفتگویی عامدانه در یک سخن، که در بطن آن سخن دو فاعل سخنگو، دو نیت معناشناختی و زبان‌شناختی، به مخالفت با هم می‌پردازند (مکاریک ۳۱؛ قاسمی‌پور ۱۳۳).

نوع خاص گفتار خانم سیمونیان در رمان، برآمده از نوع نگاهش، عامل رده‌بندی زبان و ورود چندزبانگی به رمان است. البته این گفتمان در تعامل با در گفتمان‌های دوصدایی تمام شخصیت‌های زنانه داستان مورد نقد و نقیضه‌نمایی قرار می‌گیرد (رک: ۲۶).

خانم نوراللهی نمونه زن فعال اجتماعی و نماینده هویت ایرانی، فارغ از تفاوت میان ارمنی و مسلمان، در نظر راوی (نویسنده) شخصیتی ایده‌آل است. او به دنبال گفتمان احیاکننده حقوق سیاسی اجتماعی زنان است:

بعد از انجمن خودشان گفت. از سعی زن‌ها برای گرفتن حق رأی. از کلاس‌های سوادآموزی. از اینکه زن ایرانی به حق و حقوقش آشنا نیست. حالا که راحت حرف می‌زد و کلمه‌های قلمبه سلمبه به کار نمی‌برد حرف‌هایش به دل می‌نشست. گفتم چی فکر می‌کنم و خندید. «وقت سخنرانی اگر ادبی حرف نزنم مردم فکر می‌کنند یا بلد نیستم یا حرف مهمی نمی‌زنم» (۱۹۴).

چنین زنانی برای مهم نشان دادن نوع بینش و تفکر خود مجبورند لحن رسمی و ادبیات جدی و اصطلاحات برساخته از نظام مردسالار را در گفتمان خود به کار ببرند که این امر حاکی از حاشیه بودن و دیگری بودن گفتمان ساده و به قولی راحت زنانه است. در نمونه فوق ابتدا راوی در گفتمان دوصدایی به شکلی مکالمه‌ای و به نحو غیرمستقیم، صدای او را روایت می‌کند و بعد از توضیح لحن وی، جایگاه گفتمان وی را در نظر عموم توصیف می‌کند. این شخصیت اگرچه مجبور به تغییر لحن و اسلوب گفتار است، هرگز از گفتمان زنانه خود دور نیست و درباره نوع غذا و نوع لباس و عواطفش نیز صحبت می‌کند.

رمان با توجه به عامل جنسیت، گفتار مردانه را در حاشیه قرار داده، اما برای نشان دادن دیگربودگی آن به گفتمان مردانه اجازه حضور داده است. داستان، در تأکید بر خانواده، شخصیت‌های مردانه را در تقابل با زنان قرار نمی‌دهد؛ درعین حال نگرش و ایدئولوژی مردانه برساخته از نظام مردسالار، اغلب قابل ملاحظه است. گفتمان مردان گفتمانی سیاسی - اجتماعی - تاریخی و بسیار جدی است.

نینا گفت «از من می‌شنوی جفتشان مزخرف می‌گویند، ولی من همیشه به گارنیک می‌گویم عزیزم حق با توست...» غش غش خندید ... «مردها فکر می‌کنند اگر از سیاست حرف نزنند مرد مرد نیستند» (۲۲).

در نظام زنانه اثر این چنین گفتمان جدی‌ای به سخره گرفته شده، نقض می‌شود. به همین منظور، امیل نیز نمونه مردی متفاوت با سایر شخصیت‌های مردانه داستان طراحی شده و گفتمان او بسیار نزدیک به گفتمان زنانه است.

حلب را از دستم گرفت. «هیچ وقت از سیاست خوشم نیامده. از هیچ کدام از این ایسم‌ها و مسلک‌ها هم سر در نمی‌آورم. عوض این حرف‌ها دوست دارم کتاب بخوانم ... از غذاهای هندی گفت و از ادویه‌های مختلف و ... (۱۱۱).

گفتار امیل که برخلاف کلیشه‌های معروف مردانه است، هم مورد انتقاد مادر به عنوان زنی برساخته از فرهنگ مردسالار است و هم مورد انتقاد مردان مقید به کلیشه‌های این نظام.

با در نظر داشتن عنصر فرهنگ و رده سنی، گفتارهای برآمده از سطوح پایین اجتماع و حتی گفتار متفاوت کودکان و نوجوانان نیز به ایجاد زبان‌های متنوع و متفاوت در رمان می‌انجامد. نویسنده با بازنمایی تعبیر و جملات کوتاه و الفاظ ناصحیح کودکان و تشبیهات ساده و عینی کودکان، یا جملاتی برآمده از گفتمان استقلال طلبانه و ایرادگیر متناسب با سن نوجوانان، ناهمگونی زبانی رمان را تقویت کرده است. لذا در داستان این فرصت فراهم می‌آید که دیدگاه زبان‌شناختی و فکری و فرهنگی افراد مختلف بازنمایی شود و مهم‌تر از آن، زبان‌هایی که کمتر فرصت ابراز داشته‌اند، در فضای داستان، تعبیرگر باشند.

به قول آشن «صب تا شب بازار کویتی‌ها و کنار شط گز کردن و ... به گمانش مادر بدبختش که من باشم اسکناس از درخت می‌چینم» (۵۴).

گفتار بالا مستقیماً (گفتار داخل علامت نقل قول)، متعلق به زنی عامی به نام آشن خدمتکار است که با بازنمایی نقیضه فکر رایج اجتماع که پول درآوردن زحمت دارد، سخنی متفاوت رقم می‌زند. بدین ترتیب بر اساس قشربندی درون زبان، چندگانگی

زبانی بر اساس لهجه‌ها و طرز صحبت اصناف و طبقات مختلف جامعه، در بافت رمان تنوع ایجاد می‌شود (ر.ک. پیرزاد ۲۰، ۱۷۳، ۲۴۲ و ۲۳۴).

پیرزاد همچنین توجه قابل ملاحظه‌ای به حضور زبان انگلیسی در زبان زندگی روزمرهٔ ارامنهٔ آبادان دارد. در کنار استفاده از واژگان ارمنی مانند گاتا، نازوک، بارو، و مانند آن که برآمده از هویت ارمنی اثر است، واژگان انگلیسی نیز در زبان رمان با خطی پررنگ‌تر متمایز شده تا ضمن تأکید بر آمیختگی آن در زبان شخصیت‌ها، بر حضور پررنگ فرهنگ بیگانه در جامعه تأکید شود. در این رمان انگلیسی حرف زدن گاه به شکلی طنزگونه طرح شده، مانند تقلید بچه‌ها از نوع گویش انگلیسی معلم پیانو، و گاه مستقیماً از آن انتقاد شده است (۷۱). این موضوع، تأکید نویسنده را بر ایرانیّت و هویت ملی و زبان فارسی نشان می‌دهد.

ساختار روایت داستان با تکیه بر تنوع قلمرو شخصیت‌ها، با تمام تفاوت‌های شخصیتی و نوع بینش و ایدئولوژی‌شان، و نیز تنوع زبان طبقات مختلف اجتماعی، ولو حاشیه‌ای، همچنین با توجه به زبان فارسی و ارمنی و انگلیسی، ساختار متنوع و ناهمگون چندزبانگی را شکل می‌دهد.

۳.۱.۴ بازنمایی انواع الحاقی در رمان

این رمان بنا به فضا و ساختار محدود به ذهن شخصیت اصلی داستان، در موارد کمی وارد بینامتنیّت با سایر انواع ادبی و غیرادبی شده است. صرفاً نمونه‌های اندکی از تفأل به متون شعر و استفاده از ضرب‌المثل‌ها و متون دینی و تاریخی، قابل ملاحظه است. نویسنده در بیان تعامل کلاریس با کودکان، در به‌کارگیری شعر، متناسب با نیت بازنمایی زندگی ارامنه، به شاعر و داستان نویس بزرگ ارمنی، تومانیان،^۱ اشاره می‌کند:

بید کنار تاب و هر بید دیگری همیشه شعر پارونای هوانس تومانیان را یاد می‌آورد...

^۱ تومانیان «شاعر غزل‌سرا، قصیده‌گو و حماسه‌سرا، یکی از چهره‌های برجستهٔ ادبیات ارمنی در قرن نوزدهم و بیستم میلادی است» (قوکاسیان ۳۴۷).

سَنج‌ها نواختند

شاهزاده خانم زیبا و پادشاه سپیدمو نمایان شدند ... (۲۰۳)

در تأکید بر جنبهٔ ارمنی - ایرانی اثر، شعر ارمنی به زبان فارسی در زبانِ شخصیتِ بازنمایی می‌شود و در گفتمانی دوصدایی، نوعی بینامتنیت ادبی رقم می‌خورد. ارتباط بینامتنی با متن دینی (انجیل) در زبان شخصیت و بازنمایی الفاظ انجیل در درون ذهنِ راوی (۲۲۱) و یا بازنمایی متون تاریخی ارامنه و یا امثال فارسی با همین هدف است. رمان در جهت نمایش زندگی روزمرهٔ شخصیت‌هایی که از دل جامعه برآمده‌اند، در پیوند با افکار عمومی، از امثال و حکمت‌های عامیانه‌ای به زبان فارسی (و نه ارمنی) بهره می‌برد.

در گفتمان دوصدایی برآمده از زبان امثال و زبان شخصیت‌ها، میان آگاهی شخصیت‌ها و افکار عمومی پیوندی برقرار می‌شود که خود حاکی از میزان تسلط نویسندهٔ ارمنی بر زبان فارسی است. نویسنده، با تأکید بر هویت ایرانی و ارمنی، در تعامل با تاریخ نیز هر دو جنبه را لحاظ می‌کند. او در داستان چندین بار به حادثهٔ ۲۴ آوریل^۱ اشاره می‌کند و در فصل نوزده داستان نیز به تشریح مراسم یادبود این روز می‌پردازد.

بعد از آن سال‌ها بارها به آرتوش گفته بودم «این روز چه ربطی به اختلافات سیاسی دارد؟ ... ارمنی هم نباشی باید متأسف باشی» (۱۲۸).

ذهنِ راوی، همسو با قصد و نیت نویسنده، به بُعد انسانی قضیه بیش از جنبه‌های دیگر توجه می‌کند؛ از همین رو زبان روایت وارد جزئیات سیاسی یا تاریخی این حادثه نمی‌شود و فقط روایتی زنانه از دید یک پیرزن بازمانده ارائه می‌شود (۱۳۳-۱۳۵) و زبان رمان بیشتر با واژگانی پیوند می‌خورد که جنبهٔ عاطفی و یا احساسی این قضیه را روشن می‌کنند؛ به عبارت دیگر، زبان تاریخ در پیوند مکالمه‌ای تنگاتنگ با زبان زنانهٔ رمان قرار می‌گیرد.

^۱ قتل عام ارامنه به دست مسلمانان عثمانی (برای اطلاعات بیشتر نک. عابدپور ۱۳۸۶).

۲.۴ چندزبانگی در ذاکرة الجسد (خاطرات تن)^۱ اثر أحلام مستغانمی

رمان ذاکرة الجسد با روایت کردن دغدغه‌های زن عرب قرن بیستم، از قضایایی چون عشق و وطن و ایدئولوژی و نیز از مجموعه آداب و سنن الجزایر می‌گوید و مسائل فرهنگی و اجتماعی را نقد می‌کند.

۱.۲.۴ گستره زبان راوی

در رمان ذاکرة الجسد، نویسنده زن، به‌عنوان خالق متن ادبی، مرد را راوی اثر خویش قرار می‌دهد و آن را تبدیل به یک شخصیت کاغذی می‌سازد تا به شکلی مجازی تعبیرگر نیت او باشد. وی با قلم زنانه از زبان راوی مرد و از واقعیت‌های جامعه مردسالار و جلوه‌های زن در تفکر مردان و نیز از ابعاد فرهنگی و اجتماعی و سیاسی وطن سخن می‌گوید. خود مستغانمی نیز در مصاحبه با مجله هی می‌گوید که صحبت از زبان مرد، کار نوشتن را راحت می‌کند و کمک می‌کند تا چیزهایی که زنان از گفتنش عاجزند آسان‌تر بیان شود (الغدامی ۴۹).

چندزبانگی در این بخش، حکایت خود راوی و نیز حکایت نویسنده از وی در بستر رمان است. راوی یا همان خالد، به‌عنوان شخصیت اصلی داستان، در چارچوب

^۱ خلاصه رمان: این رمان از زبان یک راوی مرد به نام خالد است که خاطرات خود را بازگو می‌کند. خالد در مقابل رمانی که معشوقه‌اش نوشته، گویی در این کتاب قلم به دست گرفته و از خاطراتش می‌گوید. او که یک مجروح جنگی و از مبارزان دوران جنگ استقلال الجزایر است، بعد از استقلال وطن، در انتقاد از سیاست‌های حاکم، مهاجرت می‌کند و از آنجا که نقاش زبردستی است، در پاریس به نقاشی مشغول می‌شود. روزی در گالری خود، بعد از سال‌ها، با دختر فرمانده‌اش که شهید شده بود، احلام (نام دیگرش حیاة)، مواجه می‌شود. خالد که حکم پدر معنوی احلام را دارد، با تمام اختلاف سن، به‌شدت فریفته او می‌شود و دیدارهایشان در ذکر خاطرات پدر، به دیدارهای عاشقانه‌ای مبدل می‌شود که خالد را هر بار به خاطرات وطن می‌برد. در این میان دوست خالد، زیاد، وارد این رابطه می‌شود و با بالا گرفتن حسادت مردانه، رابطه‌های آن دو نیز تغییر می‌کند. احلام به امر عمویش به الجزایر بازمی‌گردد و ازدواج می‌کند. خالد هم به این مراسم دعوت می‌شود و با بازگشت به وطن، دوباره خاطراتش جان می‌گیرد. وی بار دیگر برای دفن برادرش که به ضرب گلوله‌ای به اشتباه کشته شده است، برای همیشه به وطن بازمی‌گردد.

تفکر مردسالار، موضوع عشق به زن و وطن را روایت می‌کند، اما نویسنده با شکست مطلق بودن زبان او و با بهره‌گیری از اسلوب تردید و شک و سؤال، اعتراف به عجز و حماقت را شیوه‌ی روایی او قرار می‌دهد. راوی زن را موضوعی حاشیه‌ای و تنها برای برآوردن نیاز مردان توصیف می‌کند، اما این تفکر، در نوشتار زنانه، با نیت متناقض نویسنده درمی‌آمیزد و به این ترتیب ترکیبی دوگانه^۱ ایجاد می‌شود:

کنتُ أدري أن قلبك قد أصبح مُحَازاً إِلَيَّهِ. وَ رُبَّمَا جَسَدُكَ أَيْضاً. وَلَكِنِّي كُنْتُ أَتَّقِي بِمَنْطِقِ الْأَيَّامِ ...
 فَرَحْتُ أَرَاهِنُ عَلَى الْمَنْطِقِ^۲ (مستغانمی ۲۲۴).

در مقطع فوق، راوی بر اساس تفکر خود آینده را پیش‌بینی می‌کند، اما زمینه زنانه نوشتار رمان و نیز روند داستان، الفاظ تردید (لکن و ربما) را در کلام راوی وارد می‌کند و دو افق دلالتی از نویسنده زن و راوی مرد را در تناقض با هم قرار می‌دهد.

در برابر زبان زنانه نویسنده، زبان مردانه راوی زبان دیگری محسوب می‌شود. مستغانمی همین دیگری را نیز به دو بخش تقسیم می‌کند: ۱. مردانگی مورد تمجید نظام مردسالار، یعنی همان بُعد مبارز شخصیت مرد که در این نظام من محسوب می‌شود؛ ۲. جنبه شهوانی و ضعیف مردانه که البته در جسم معلول راوی تجسم یافته است.

لكنني وجدت آنذاك في فرحتي عزائي ... و ... و همأ ما بإمكانية إيقاظ ذلك الرجل الآخر داخله^۳
 (۸۳).

در نمونه فوق خالد در برخورد با دوستی که وارد عالم سیاست شده، بر او خرده می‌گیرد به این امید که مردانگی‌ای که آن را دیگری می‌نامد در او بیدار شود؛ مردانگی‌ای که در نظام مردسالار هویت اصلی مرد (من) و در نظام زنانه، دیگری است.

^۱ ترکیب دوگانه (گفتار دورگه hybridization) گزاره‌ای است که بر اساس نشانه‌های دستوری (جمله‌بندی) و ترکیبی‌اش فقط به یک سخنگو تعلق دارد، اما در آن دو گزاره، دو شیوه گفتار، دو سبک، دو زبان و دو چشم‌انداز معناشناختی و اجتماعی با یکدیگر ادغام می‌شوند (نک. باختین ۱۳۹۰: ۴۵۸).

^۲ می‌دانستم که دلت به‌سوی او متمایل شده است و شاید هم تنت، اما من به منطق دوران اطمینان داشتم ... بر اساس این منطق شرط بستم.

^۳ اما آن‌گاه در شادمانی‌اش ماتم را یافتم ... و ... توهم اینکه امکان بیداری آن مرد دیگر درونش هست.

هرچند، مرد در این نوشتار زنانه خود اعتراف می‌کند که آن هویت برساخته از نظام مردسالار نیز جعلی و دیگری است. به این ترتیب نوشتار زنانه، با زبان مردان، به عجز و ناتوانی‌شان اعتراف می‌کند:

و أنها أنئی عربیة تتلقى ثورتی ببرودة وراثی مخیف! ... هنالک لوحات ... تخلق عندک عقدة رجولة.... ربما لن يتوقع ضعفی و هزائمی السریة أحد^۱ (۱۸۲).

با وجود اینکه تعداد شخصیت‌های مرد در این رمان بیش از زنان است، درواقع مستغانمی مرد را در مقابل زن به صورت وامانده و عاجز قرار داده است: «عجیب هُوَ عالمُ النساءِ حقاً»^۲ (۹۵)، و زن را پایه و اساس و حقیقت همه چیز: تابلوی نقاشی، عشق، وطن، خاطره و مانند این توصیف می‌کند.

۲.۲.۴ گفتمان شخصیت‌های داستان

این رمان شخصیت‌های زیادی ندارد و در این میان شخصیت‌های زنان بسیار کمتر است و اغلب صدای زنان در صدای راوی محو است و به صورت غیرمستقیم بازنمایی می‌شود (۳۰۹-۳۱۰). شخصیت‌ها در داستان، نماینده تفکر و بینش خاصی در اجتماع‌اند که دیدگاهی خاص نیز نسبت به مقوله زن و یا وطن (رمز زن) دارند. شخصیت اصلی داستان، یعنی خالد، خود راوی است و در مقابل او شخصیت احلام قرار دارد. خالد در این نوشتار زنانه دو وجه دارد: ۱. یک مبارز و منتقد سیاست‌های انقلابیون؛ ۲. وجه شهوانی. وجه اول مورد تأیید رمان و درواقع نقدی مردانه از سیاست‌ها و مشی مردان است و وجه دوم، نقد زنانه نویسنده از این خصیصه مردان. زبان او به صراحت و گاه به تلویح به موضوع جنس اشاره می‌کند و برآمده از حس تملک و تمتع است: «اللوحة أنئی کذلک ... تُحِبُّ الأضواءَ وَ تَتَجَمَّلُ لَهَا»^۳ (۷۴).

^۱ او زن عربی است که انقلابم را با سرمای موروئی خوفناک مواجه می‌سازد! ... برخی تابلوها هستند ... که در تو عقده مردانه ایجاد می‌کنند ... شاید هیچ کس انتظار سستی و شکست مخفیانه را در من ندارد.

^۲ حقیقتاً دنیای زنان عجیب است!

^۳ تابلو هم زن است ... نور را دوست دارد و خود را برایش می‌آراید.

شخصیت احلام در پیوند تنگاتنگ با نویسنده، احلام مستغانمی، قرار دارد. تمام گسترهٔ زبانی گفتمان وی برآمده از شخصیتی فرهیخته و باهوش و تواناست که با قلم و زبان مرد را مغلوب خود می‌سازد (برای نمونه نک. ۸۸). این قابلیت غیرمتوقع در نظام تعریف‌شدهٔ جامعهٔ مردسالار از نبوغ زنانه‌ای برمی‌آید که با وجود تمام محدودیت‌ها شکوفا شده است؛ لذا قلمرو گفتمان او در چارچوب آداب و سنن اجتماعی و دینی شکل می‌گیرد.

خالد ... أتدري أنني أحببتك ... شيء فيك جردني من عقلي يوماً ... ولكنني قررت أن أشفى منك^۱
 (۲۷۷).

در اینجا قلمرو گفتمان زنی فرهیخته و برآمده از عقل و منطق است که مردان را مبهوت می‌سازد.

شخصیت عتیقه، زن برادر خالد، نمونهٔ زنان عامی و سطح پایین اجتماع است. حوزهٔ گفتمانی عتیقه بازنمایی گفتمان تعریف‌شدهٔ زنان در نظام مردسالار است؛ زبان دغدغه‌های سطحی و ناچیز، زبان حسرت و وراجی‌های زنانه.

قررتُ حال استيقاظي أن أهرب من البيت، و من حديث عتيقة الذي لا ينفطعُ عن مراسيمِ الحفل ...
 و لكنّها لحقت بي ... لتواصل حديثها:
 — على بالك ... يُقال إنهم ... لو رأيت جهازَ العروسِ و ... يا حسرة!^۲ (۳۰۹-۳۱۰)

کاترین، دوست خالد، به‌عنوان زنی اروپایی، نمونهٔ دیگری از زنان داستان است. حوزهٔ گفتمان کاترین نیز منحصر بر لذاتِ دون‌مایهٔ جسمی است. او نمونهٔ آن دسته از زنانی است که با وجود اینکه مردان از آنان بهره‌برداری می‌کنند، از دید آنها حقیرند؛

^۱ خالد ... می‌دانی که من دوستت دارم ... چیزی در تو روزی عقل از سرم راند ... ولی من تصمیم گرفتم که از آن راحت شوم.

^۲ وقتی بیدار شدم تصمیم گرفتم که از خانه و از حرف‌های عتیقه که مدام دربارهٔ مراسم ازدواج می‌گفت فرار کنم ... اما دنبالم آمد ... تا حرفش را ادامه دهد: می‌دانی، می‌گفتند آنها ... اگر جهیزهٔ عروس را می‌دید و ... وای عجب!

همان طور که راوی نیز آنها را «نساء عابرات» و «وساده آخری» و «سریراً آخری للرجل» (۳۸۵) می خواند.

در کنار معدود زنانی که ذکر کردیم در این رمان مردان زیادی، از جمله مردم عادی اجتماع تا مبارزان و سیاستمداران، حضور دارند که بیش از تفاوت های فردی آنها در گفتار، به تشابهات فکری گروه آنان اهمیت داده شده است. حسان، برادر خالد، مردی برآمده از دل جامعه است. او معلم دبیرستان و نمونه ای از فرهیختگان جامعه است، اما نوع آرزوهای ساده او که محصور به ضروریات زندگی است، حکایت از عقب ماندگی جامعه دارد.

نحنُ مُتَعَبُونَ... فَكَيْفَ تُرِيدُ أَنْ نُفَكِّرَ فِي أَشْيَاءٍ أُخْرَى، عَنْ أَى حَيَاةٍ ثَقَافِيَّةٍ تَحْدُثُ؟ ... لَقَدْ تَحَوَّلْنَا إِلَى أُمَّةٍ مِنَ النَّمْلِ، تَبْحَثُ عَنْ قُوَّتِهَا وَ جَحْرِ تَخْتَبِي فِيهِ مَعَ أَوْلَادِهَا لَا أَكْثَرَ...^۱ (۳۰۲)

حسان به سان یک استاد، با زبانی انتقادی، از علل عقب ماندگی و فقر فرهنگی ملت می گوید، اما همانند بقیه افراد جامعه هیچ تلاشی برای تغییر اوضاع نمی کند. اغلب شخصیت ها با جامعه پیوندهایی دارند، لذا در بازنمایی هویت ملی شان از زبان عامیانه و زبان امثال و حکم بومی استفاده می شود. الفاظ عامیانه در زبان فرهیخته و فصیح داستان وارد می شود تا نظام زبان رمان ناهمگون تر و به فرهنگ مردم نزدیک تر شود.

قلمرو شخصیت های تکوین شده در رمان، بنا به افق فکری و ارزشی و اجتماعی آنان، با واژگان متناسب پی ریزی شده است. هرکس قلمرو واژگان خود را دارد «لکل ثوار قاموسهم الخاص» (۱۹۷). برای نمونه زبان مبارزان زبان انتقادهای صریح و هشدار است. زبان و نوع گفتمان زیاد، به عنوان یک مبارز فلسطینی، صریح و بی پرده و گزنده است.

^۱ ما خسته ایم... چطور می خواهی به چیزهای دیگر فکر کنیم، درباره کدام زندگی فرهنگی صحبت می کنی؟ ... ما به دسته مورچه هایی تبدیل شده ایم که به دنبال غذایشان می گردند و فقط دنبال سوراخی هستند که با بچه هایشان در آن پناه گیرند.

كان حديثُ زياد ينتهي كالعادة بِشتمٍ تلكِ الأنظمة التي تشتري مجدها بالدمِّ الفلسطيني، تحتَ أسماءِ مُستعارةٍ كالرفضِ والصُّمود ... و المواجهة^۱ (۱۹۷)

در سخن از وطن و سیاست، حوزه گفتمان سیاستمداران با نگاه‌های منفعت‌طلبانه که به دنبال باندبازی برای رسیدن به قدرت و ثروت هستند، زبان سود و معامله، تزویر و ریاست:

نَظَرَةٌ خَاطِئَةٌ واحدةٌ و بعضُ الجُمَلِ المتبادِلَةِ فَقَطْ ، كانت كافيَةً لِأَسْتَنْجِ نوعِيَّةَ ذلكِ المجلسِ «الرَّاقِي» الَّذِي يُضِمُّ نُخْبَةً مِنْ وُجُهَاءِ المَهْجَرِ، الَّذِي يَحْتَرِفُونَ الشُّعَارَاتِ العَلَنِيَّةَ ... و الصَّفَقَاتِ السَّرِيَّةَ.^۲ (۲۳۲)

در عبارت فوق از یک سو با زبان سیاستمداران، برآمده از چهره‌ظاهری‌شان، مواجهیم: «راقی: مترقی»، و از سوی دیگر با زبان انتقادی شخصیت (همسو با نویسنده) که از باطن آنان می‌گوید: «کسانی که در سردادن شعارهای ظاهری ... و زدوبندهای پنهانی حرفه‌ای‌اند». این عبارت، همسو با لحن انتقادی بافت زمینه‌ای، چهره متناقض این افراد را نشان می‌دهد. به این ترتیب، با وجود تعداد اندک شخصیت‌ها و نیز سطح اجتماعی نزدیک به هم — که اغلب از طبقه بالای جامعه‌اند — نوع منش و بینش آنان به‌ویژه نسبت به موضوع زن و وطن، به ایجاد جزایر چندزبانی در رمان کمک کرده است.

۲.۲.۴ بازنمایی انواع الحاقی و افزودنی در رمان

رمان *ذاكرة الجسد* به منظور تکوین نظام متنوع و ناهمگون زبان رمان، ارتباطی تنگاتنگ و پررنگ با زبان انواع ادبی و غیرادبی مانند زبان شعر، سخن ادبیان و هنرمندان، زبان امثال و حکم، داستان‌های دینی و تاریخی و ملی، اسطوره‌های قومی، زبان دین و قرآن و مانند آن دارد. زبان هریک از این انواع در مکالمات راوی و

^۱ حرف‌های زیاد طبق معمول به دشنام به آن سازمان‌هایی می‌کشید که به نام عدم سازش، مقاومت و رویارویی، شکوه خود را با خون فلسطینی معامله می‌کنند.

^۲ یک نگاه سطحی و شنیدن برخی جملات رد و بدل‌شده، کافی بود تا جنس آن مجلس «مترقی» را که خیلی از نخبه‌های مهاجر را در خود جمع کرده بود، بفهمم؛ چهره‌هایی با شعارهای علنی ... و زدوبندهای فراوان پنهانی.

شخصیت‌های داستان به کار رفته است. در این رمان گفتمان دوصدایی گاه فارغ از نیت نویسنده و جهت تقویت بُعد ادبی و فرهنگی رمان و نشان دادن تسلط نویسنده بر متون مختلف، و گاه با تلفیق مکالمه‌ای در زبان رمان، شکل می‌گیرد. از آنجاکه ذکر عناصر بینامتنی به وجود آورنده چندزبانگی در رمان شامل موارد بسیار است و در این مختصر نمی‌گنجد، تنها به ذکر چند نمونه بسنده می‌کنیم.

زبان شعرگونه رمان در بیان مفاهیم انسانی مورد نظر، ارتباطی بینامتنی با متون شعری از ادب عربی قدیم و معاصر و نیز ادبیات فرانسه و سایر زبان‌ها دارد و در عین حال، به فراخوانی سخنان ادیبان و هنرمندان از ملل مختلف توجه می‌کند و در گفتمانی دوصدایی، میان زبان نویسنده و زبان‌های دیگر، پیوندی مکالمه‌ای برقرار می‌سازد. این در حالی است که نویسنده دغدغه پابندی به زبان عربی را دارد و اغلب متون به عربی نقل می‌شود؛ کما اینکه مستغانمی خود در صفحه اهداء کتاب، در پیوند با نثر و در تقدیس زبان عربی، به صراحت اشاره می‌کند که از نثر دو رمان مالک حنّاد که وی را شهید زبان می‌خواند، اقتباس کرده است.^۱

بازنمایی موضوع زن و وطن در گفتمان رمان *ذاکرة الجسد*، در خلال سه گانه ممنوع دین و سیاست و جنسیت (۳۳۷) چندزبانگی را تقویت می‌کند. زبان رمان در کنار انعکاس واژگان دینی (ر.ک. ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷)، اشتراکاتی با زبان قرآن نیز دارد و باعث ایجاد بینامتنیت می‌شود (ر.ک. ۶۲). همچنین نویسنده زبان رمان را در پیوند با افکار ملی و بومی و مردمی و نیز در پیوند گفتگویی با داستان‌ها و اسطوره‌های دینی و ملی و مذهبی و نگاه جنسیتی برآمده از عمق تاریخ فکری بشر و نیز عمق فرهنگ الجزایر قرار می‌دهد. به عنوان نمونه داستان حضرت آدم^(ع) و میوه ممنوعه به عنوان گناه نخست «خَطِيئَتُنَا الْأُولَى» (۱۲، ۲۶۱)، برآمده از این دیدگاه است که زن باعث اخراج آدم از بهشت شد، اما بنا به بافتی که نویسنده در داستان فراهم می‌کند و نیز در بستر زبان مجادله‌ای که به نقل این حکایت می‌پردازد، به نوعی با این تفکر برخورد می‌شود.

^۱ «جملات نوشته شده به خط درشت برگرفته از دو رمان مالک حنّاد «سأهبك غزالة» (آهویی به تو می‌بخشم) و «وصيف الأزهار لم يعد يجيب» (پیاده روی گل‌ها دیگر پاسخ نمی‌دهد)». (۳۰)

كُنْتُ الْمَرْأَةَ الَّتِي أَغْرَتْنِي بِأَكْلِ التُّفَّاحِ لَا أَكْثَرَ، كُنْتُ تَمَارِسِينَ مَعِيَ فِطْرِيًّا لَعِبَةً حَوَاءَ. وَ لَمْ يَكُنْ
بِمَكَانِي أَنْ أَتَنَكَّرَ لِأَكْثَرِ مِنْ رَجُلٍ يَسْكُنُنِي لِأَكُونُ مَعَكَ أَنْتِ بِالذَّاتِ، فِي حِمَاةِ آدَمَ! (۱۲)

در کنار طرح تفکر نظام مردسالار که زن را مسبب تمام بدبختی‌های بشر می‌داند، داستان گناه نخست در نوشتار زنانه به گونه‌ای بازنمایی می‌شود که در گفتمانی دوصدایی شکل گرفته، قهرمان مرد خود به حماقت تاریخی آدم و اشتباهش اعتراف کند.

زبان داستان در تعبيرات خود، در پیوند با فرهنگ مردمی، نوع بینش و فرهنگ عامیانه، داستان‌ها و اسطوره‌های بومی، شعرها و سرودهای ملی و ترانه‌های بومی و امثال و حکم عامیانه را به کار می‌گیرد. صدای توده‌های مردم الجزایر، برآمده از ارزش‌ها و باورهای ملی و قومی، در بستر حکایت‌ها و اسطوره‌ها در زمینه صدای شخصیت‌ها بازنمایی می‌شود. به عنوان مثال احلام در بیان سرگذشت ظالمانه حاکمانی چون صالح بای، اسطوره‌ای قومی را با زبانی انتقادی روایت می‌کند. اسطوره‌ای که صالح بای را علی‌رغم تمام عمران و آبادی‌ای که در دوران حکومتش داشته، ضمن تقدیر، مستوجب عذاب نیز می‌داند. او بعد از قتل یکی از اولیاء به کلاغی تبدیل می‌شود و به آسمان‌ها می‌رود و از آن زمان محمد الغراب^۲ نامیده می‌شود. نویسنده در این روایت دو چهره ملی را روبه‌روی هم قرار می‌دهد تا ضمن بیان دیدگاه‌های مردم، از تناقض میان وطن و مردمی بگوید که یاد هر دو را گرامی می‌دارند.

تَقُولُ أُسْطُورَةُ شَعْبِيَّةٍ، إِنَّ هَذَا الْجَسْرَ كَانَ أَحَدَ أَسْبَابِ هَلَاكِ (صَالِحِ بَاي) وَ نَهَائِهِ الْمُفْجِعَةَ ... فَقَدْ قُتِلَ فَوْقَهُ (سَيِّدِي مُحَمَّدٌ)، أَحَدَ الْأَوْلِيَاءِ الَّذِينَ كَانُوا يَتَمَتَّعُونَ بِشَعْبِيَّةٍ كَبِيرَةٍ. وَ عِنْدَمَا سَقَطَ رَأْسُ الرَّجُلِ الْوَلِيِّ عَلَى الْأَرْضِ، تَحَوَّلَ جِسْمُهُ إِلَى غُرَابٍ وَ ... (۲۹۷)

^۱ فقط زنی بودی که مرا به خوردن سیب اغوا کردی و نه بیشتر؛ زنی که به شکلی غریزی، بازی حوا را بر سر من آوردی. برای من هم امکان نداشت که نقشی بیش از یک مرد در کسوت حماقت آدم بازی کنم تا بتوانم با تو باشم.

^۲ برای اطلاعات بیشتر ر.ک. www.ibtesama.com/vb/showthread-t_114730.html

^۳ افسانه‌ای عامیانه می‌گوید: همین پل باعث هلاکت صالح بیگ و پایان فجیع زندگی‌اش بود ... صالح بیگ یکی از اولیاء، «سیدی محمد» را، که جایگاه مردمی زیادی داشت، روی همین پل کشته است و هنگامی که سر بریده آن ولی روی زمین افتاد به کلاغی استحاله پیدا کرد و ...

به این ترتیب در گفتمان دوصدایی شکل گرفته از صدای ارزش‌های میهنی و قومی بازنموده در صدای شخصیت، چندزبانگی شکل می‌گیرد. نویسنده با بیان عمق اعتقادات و فرهنگ جامعهٔ مردسالار می‌کوشد این فرهنگ را بازنمایی کند. همانند نمونهٔ فوق که از زبان احلام، شخصیت زن اصلی داستان، روایت می‌شود، لحن انتقادی او بیانگر این است که شخصیت فرهیختهٔ زنانه این خرافات‌ها را برنمی‌تابد؛ پس می‌گوید: «تقولُ أسطورةٌ شَعْبِيَّةٌ إِنَّ ... دُونَ أَنْ تَدْرِي! هَذِهِ هِيَ قُسْطُنْطِيَّةٌ ...»^۱ (۲۹۶-۲۹۷). در اینجا است که زن در جدال با نظام فکری سازندهٔ خرافات و با لحنی حاکی از تعجب (!) نگاه حاکم بر فرهنگ و جامعه را نقد می‌کند.

همچنین به منظور فراخواندن فرهنگ عامه برای ایجاد زبانی ناهمگون در رمان، زبان امثال گاه به صورت مستقیم و مرتبط با زمینهٔ کلامی شخصیت، به کار گرفته می‌شود: «يُؤْخَذُ الْحَذَرُ مِنْ مَأْمَنِهِ» (۹۸)، و گاه کاملاً با صدای شخصیت مرتبط است تا با توجه به افق بینش خواننده و زمینهٔ فرهنگی مخاطب، عنصر دوصدایی شکل گیرد: «تَمْسُكْتُ بِسُؤَالِهِ كَأَنِّي أُمْسِكُ بِقَشَّةٍ قَدْ تَنَقَّذَنِي مِنَ الْغَرَقِ»^۲ (۶۰)، و گاهی نیز به زبان عامیانه روایت می‌شوند: «الطَّيْرُ الْحَرِّ مَا يَنْحَكُمُشْ، وَإِذَا لِنْحَكُم ... مَا يَتَخَبَّطُشْ!»^۳ (۲۲۸) تا ضمن تأکید بر عامیانه بودن امثال، نظام نامتجانس زبانی را در رمان تقویت کند. گاه نیز امثالی از سایر فرهنگ‌ها مانند فرانسه، به زبان عربی بیان می‌شود (۱۲۰) تا ضمن بازتاب عمق تسلط خود بر فرهنگ ملل، روایتگر نگاه‌های برآمده از آن در موضوع زندگی و زن و وطن باشد.

نمونهٔ دیگر ارتباط بینامتنی رمان در رابطه‌ای گفتگومند با متون تاریخی شکل می‌گیرد. داستان‌های تاریخی‌ای که از زبان راوی دربارهٔ وطن و تاریخ مبارزاتی سرزمین و سیطرهٔ حاکمان و ظلم و زیاده‌خواهی آنان بیان می‌شود، در زمینهٔ نوشتار زنانه‌ای که

^۱ اسطوره‌ای ملی می‌گوید که ... بدون اینکه بفهمد! این است قسطنطنیه.

^۲ طوری خودم را به پرسشش چسباندم که انگار به تخته‌پاره‌ای می‌آویختم که می‌خواست مرا از غرق شدن نجات دهد.

^۳ پرندهٔ آزاد به دام نمی‌افتد و اگر به دام افتاد ... خودش را به در و دیوار نمی‌زند.

زن را رمز وطن می‌داند، با نگاهی جنسیتی پیوند می‌خورد (۲۹۰-۲۹۱) و گفتمانی دوصدایی را شکل می‌دهد. به این ترتیب بازنمایی متون تاریخی درواقع بازنمایی تفکر مردسالارانه و نوع نگاه سلطه‌جویانه نسبت به وطن یا همان زن است.

۵. نتیجه

رمان زنانه برساخته از زبان‌های ناهمگونی است که بر اساس نیت و هدف نویسنده، با افق‌های ارزشی متفاوت سخنگویان مرتبط است. نوشتار زنانه پیرزاد و مستغانمی، متناسب با توان هنری و زنانه بودن آن، چندزبانگی را به شیوه‌های مختلف و با رویکردهای متفاوت، در سطح گفتمان راوی و شخصیت‌ها و نیز در بینامتنیت با انواع ادبی و غیرادبی، به کار بسته و گفتمانی دوصدایی را ایجاد کرده است.

پیرزاد به منظور اعتلای سخن زنانه، راوی را همانند نویسنده، یک زن انتخاب کرده است تا دنیای رمان بازتاب دغدغه‌های زنانه از زبان زنان باشد. وی زن را در نوشتار خود به عنوان فاعل سخنگو مطرح می‌کند و اندیشه‌ای زنانه را درباره گفتمان‌های مختلف به نمایش می‌گذارد. در این دنیای زنانه شخصیت‌های زن از سطوح اجتماعی مختلف، بیش از شخصیت‌های مرد حضور دارند و گاه گفتمان برساخته از بینش نظام مردسالار را بازتولید، و گاه آن را نقد و یا نقض می‌کنند. در تعامل گفتگومند زبان رمان، تأکید بر تنوع زبان شخصیت‌های برآمده از سطوح مختلف فکری و فرهنگی و اجتماعی، در بازتاب عینی گفتار افراد، بسیار مورد توجه است، تا جایی که این امر باعث نمود یافتن زبان افراد حاشیه‌ای نیز شده است. در تکمیل مؤلفه چندزبانگی، ارتباط میان زبان رمان و زبان انواع ادبی و غیرادبی، تا حدودی مد نظر قرار گرفته است و نویسنده، رمان را در ارتباط بینامتنی با متون ادبی و دینی و تاریخی برآمده از فرهنگ ارامنه قرار می‌دهد، اما نکته جالب توجه این است که در این پیوند بینامتنی، باز هم نوع زبان زنانه بیش از موضوع مورد توجه قرار گرفته است.

رویکرد مستغانمی در زبان نوشتار زنانه متفاوت با رویکرد پیرزاد است. او در تبیین و نقض تفکر مردسالار از راوی مرد استفاده می‌کند، اما در جهت نیت نویسنده، این

زبان و دید مردانه، در زمینه نوشتار زنانه، به ایجاد گفتمانی دوصدایی می‌انجامد. دنیای رمان برآمده از زبان راوی مرد در ظاهر دنیایی مردانه است، لذا شخصیت‌های مرد بیش از زنان حضور دارند و هریک، با توجه به سطح اجتماعی و بینش خاصی که نسبت به زن و رمز آن، یعنی وطن دارند، گفتمان‌های متنوعی را ایجاد می‌کنند و در بستر نوشتار زنانه گفتمانی دوصدایی را می‌آفرینند. در این تعامل گفتگومند و برای تقویت زبان‌های ناهمگون در رمان، زبان شاعرانه و رسمی داستان در پیوند با زبان جامعه قرار می‌گیرد و زبان عامیانه و یا زبان امثال وارد سخن شخصیت‌ها و رمان می‌شود. بیشترین تعامل گفتگومند در زبان این رمان، نه در سطح زبان شخصیت‌ها، بلکه در پیوند بینامتنی با زبان انواع ادبی از نظم و نثر، سخن ادیبان و هنرمندان و داستان‌های ملی و مذهبی و اسطوره‌های بومی و انواع متون غیرادبی مانند متون دینی و قرآنی و تاریخی قابل ملاحظه است. این عناصر، فارغ از نیت نویسنده، گاه در جهت تقویت سطح ادبی و فرهنگی رمان و زبان فخیم و شاعرانه آن، و گاه در ارتباط گفتگومند با نیت زنانه نویسنده و از منظر نقد فرهنگ و اجتماع بازنمایی شده‌اند.

منابع

- آلن، گراهام. *بینامتنیت*. ترجمه پیام یزدانجو. چ ۵. تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۵.
- انصاری، منصور. *دموکراسی گفتگویی امکانات اندیشه‌های باختین و یورگن هابرماس*. تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۴.
- انوشیروانی، علی‌رضا. «ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). ۱/۱ (بهار ۱۳۸۹): ۶-۳۸.
- باختین، میخائیل. *الخطاب الروائی*. ترجمک محمد براده. الرباط: دار الأمان، ۱۹۸۷م.
- تخیل مکالمه‌ای جستارهایی درباره رمان. ترجمه پورآذر. تهران: نشر نی، ۱۳۹۰.
- زیبایی‌شناسی و نظریه رمان. ترجمه آذین حسین‌زاده. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات هنری، ۱۳۸۳.

- پیرزاد، زویا. چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم. چ ۴۲. تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۰.
- التلاوی، محمد نجیب. وجهة النظر فی روايات الأصوات العربية. دمشق: اتحاد الكتاب العرب، ۲۰۰۰م.
- تودوروف، تزوتان. میخائیل باختین المبدأ الحواری. ترجمه فخری صالح. چ ۳. منتديات مكتبة العرب، ۱۹۹۶م.
- منطقی گفتگویی میخائیل باختین. ترجمه داریوش کریمی. تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۷.
- حمیدزاده، محدثه. «بررسی تطبیقی سبک‌شناسی آثار داستانی زویا پیرزاد، شهربانو پارسی‌پور و گلی ترقی.» پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۰.
- حیدری، فاطمه و بیتا دارابی. «بینامتنیت در شرق بنفشه، اثر شهریار مندنی‌پور.» فصلنامه جستارهای زبانی. ۲/۴، پیاپی ۱۴ (۱۳۹۲): ۷۵-۵۵.
- الخطیب، حسام. آفاق الأدب المقارن عربياً و عالمياً. چ ۲. دمشق: دار الفكر، ۱۹۹۹م.
- داد، سیما. فرهنگ اصطلاحات ادبی. چ ۳. تهران: مروارید، ۱۳۸۳.
- درج، فیصل. نظریه الروایة و الروایة العربية. چ ۲. بیروت: المركز الثقافی العربی، ۲۰۰۲م.
- دسپ، سید علی. «تحلیل سیر تحول زبان در آثار داستانی زنان (با تأکید بر ده اثر منتخب از نویسندگان زن ایرانی).» پایان‌نامه دکتری زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۱.
- ذکاوت، مسیح. «تبیین چالش‌ها و ظرفیت‌های رابطه نقد و نظریه ادبی و ادبیات تطبیقی.» پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی. ۴/۳، پیاپی ۱۲ (۱۳۹۱): ۱۰۳-۱۱۹.
- رامین‌نیا، مریم. «بررسی و تحلیل چندآوایی در مثنوی مولوی.» پایان‌نامه دکتری زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۰.
- روشنفکر، کبرا و دیگران. «بررسی گونه کاربردی زبان زنانه در مرثیه معاصر (با تأکید بر مرثیه‌های سعاد صباح).» جستارهای زبانی. ۴/۴، پیاپی ۱۶ (۱۳۹۲): ۱۱۱-۱۳۶.
- سلدون، رمان و پیترویدوسون. راهنمای نظریه ادبی معاصر. ترجمه عباس مخبر. چ ۲. تهران: طرح نو، ۱۳۷۷.
- عابدپور، سعید. «قتل عام ارامنه در ۱۹۱۵ میلادی بر پایه اسناد و مدارک.» کتاب ماه تاریخ و جغرافیا. ش ۱۱ (۱۳۸۶): ۲۴-۲۷.
- الغذامی، عبدالله محمد. المرأة واللغة. چ ۲. بیروت: المركز الثقافی العربی، ۱۹۹۷م.
- فالور، راجر. زبان‌شناسی و رمان. ترجمه محمد غفاری. تهران: نشر نی، ۱۳۹۰.

- قاسمی پور، قدرت. «نقیضه در گستره نظریه‌های ادبی معاصر.» فصلنامه نقد ادبی. ۶/۲ (۱۳۸۸): ۱۲۷-۱۴۷.
- قوکاسیان، هراوند. «هوانس تومانیان: شاعر ملی، قصیده‌سرا و حماسه‌گوی توانای ارمنی.» /رمغان. ۷/۳۷ (۱۳۷۴): ۳۴۷-۳۵۰.
- الکردی، عبدالرحیم. *السرد فی الروایة المعاصرة (الرجل الذی فقد ظلّه نموذجاً)*. القاهرة: مكتبة الآداب، ۲۰۰۶م.
- کریمیان، فرزانه. «دیدگاه جامع در کتاب شاه سرگرمی ندارد موضوع چندصدایی در اثر ژیبونو.» مجموعه مقالات هم‌اندیشی گفتگومندی در ادبیات و هنر. گردآوری: بهمن نامور مطلق. تهران: سخن، ۱۳۹۰.
- مستغانمی، احلام. *ذاکرة الجسد*. ج ۲۶. بیروت: دار الآداب، ۲۰۱۰م.
- مقدادی، بهرام. *فرهنگ اصطلاحات نقد ادبی از افلاطون تا عصر حاضر*. تهران: روزگار، ۱۳۷۸.
- مکاریک، ایرنا ریما. *دانشنامه نظریه‌های ادبی معاصر*. ترجمه مهراں مهاجر و محمد نبوی. تهران: آگه، ۱۳۸۸.
- نامور مطلق، بهمن. *مجموعه مقالات هم‌اندیشی گفتگومندی در ادبیات و هنر*. تهران: سخن، ۱۳۹۰.
- نیکوبخت، ناصر و دیگران. «الگوی تحول نقش زن از همسر خانه‌دار تا مصلح اجتماعی بر اساس نشانه‌شناسی اجتماعی رمان‌های سووشون و عادت می‌کنیم.» فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی. ۳/۳، پیاپی ۱۱ (۱۳۹۱): ۲۱۷-۲۳۵.
- هنیة، جوادی. «التعدد اللغوی فی رواية فاجعة الليلة السابعة بعد الألف، للأعرج واسینی.» مجلة المخبر جامعة محمد خضیر. ش ۵ (۲۰۰۹م): ۱۳۱-۳۲۷.
- ویستر، راجر. *پیش‌درآمدی بر مطالعه نظریه ادبی*. ترجمه الهه دهنوی. تهران: روزگار، ۱۳۸۲.
- ولک، رنه. «بحران ادبیات تطبیقی.» ترجمه سعید ارباب‌شیرانی. *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. ۲/۱ (۱۳۸۹): ۸۵-۹۸.

Bakhtin, M.M and V.N. Volosinov. *Marxism and the philosophy of Language*. L. Matejeka & I.R. Titunik Trans. London: Harvard University Press, 1986.
 Jost, François. *Introduction to Comparative Literature*. Indianapolis and New York: Pegasus, 1974.

ادبیات تطبیقی (فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، پیاپی ۱۰ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۳۶-۶۲

تطبیق عنصر خیال، در متن و نگاره‌های خاوران‌نامه، با رویکرد نقد تخیلی گاستون باشلار*

اعظم حاج‌حسینی^۱، کارشناس ارشد پژوهش هنر - دانشگاه مازندران

فتانه محمودی^۲، استادیار دانشکده هنر و معماری - دانشگاه مازندران

چکیده

این مقاله، پژوهشی بینارشته‌ای در قلمرو ادبیات تطبیقی است که با رویکرد امریکایی ادبیات تطبیقی و نظریه هنری رماک و بر اساس نقد تخیلی گاستون باشلار، رابطه تصویر و متن در *خاوران‌نامه* را تحلیل می‌کند.

گاستون باشلار شناخت تخیل شاعر و هنرمند را از ورای تحلیل تصاویر ادبی یا هنری مبنای اندیشه خود قرار می‌دهد. او در تصاویر مورد مطالعه خود عناصر چهارگانه آب و باد و آتش و خاک را - که از دیرباز در تمدن کهن شرق نیز مطرح بوده‌اند - به عنوان قالبی برای سنجش عناصر مؤثر در تخیل نویسنده در نظر می‌گیرد و از کهن‌الگوهای اسطوره‌ای و تحلیل تخیل هنرآفرین، بر اساس جلوه مادی عناصر چهارگانه، استفاده می‌کند. هدف نقد بر محور تخیل تولیدی (عناصر اربعه) و تخیل مادی (استعارات و تشبیهات) از دیدگاه باشلار و تطابق آن با نگاره‌های *خاوران‌نامه* است. داستان‌های *خاوران‌نامه* حول پهلوانی‌ها و رشادت‌های حضرت علی^(ع) و اصحاب ایشان در برابر دشمنان و کفار بوده، شامل داستان‌هایی حماسی و اسطوره‌ای و افسانه‌ای است که مایه اصلی آنها حوادث تاریخی‌ای است که با حوادث خیالی به آنها شاخ و برگ داده‌اند. پس از بررسی و تطبیق شماری از نگاره‌ها با اشعار این نتیجه حاصل شد که تخیل تولیدی و همچنین تخیل مادی از دیدگاه باشلار، یکی از ابزارهای هنرمند برای تصویرگری این منظومه بوده است.

کلیدواژه‌ها: ادبیات تطبیقی، *خاوران‌نامه*، نقد تخیلی باشلار، عناصر اربعه، صور خیال.

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده اول تحت عنوان «نقد تخیلی تصویرگری نگاره‌های *خاوران‌نامه* با دیدگاه گاستون باشلار» است که در دانشکده هنر و معماری دانشگاه مازندران به راهنمایی نگارنده دوم به انجام رسیده است.

^۱ پیام‌نگار: Azhh60@gmail.com

^۲ پیام‌نگار: F.mahmoudi@umz.ac.ir (نویسنده مسئول)

۱. مقدمه

تخیل و هنر به جهت ایجاد تعادل و جبران کاستی‌های روحی بشر، از آغاز نقش عمده‌ای در زندگی آدمی بر عهده داشته‌اند. آدمی از تخیل و هنر جدایی‌ناپذیر است (فتوحی رودم‌معجنی ۹۰). حاصل تخیل، صور خیال و تصویرهای هنری و ادبی است (پورجوادی ۲۲-۲۳). غالباً صور خیال در ادبیات و به‌ویژه در شعر، شامل توصیفاتی است در قالب تشبیه و استعاره و اغراق. همچنین آشکال یا تصاویری که در نقاشی ایرانی نمود یافته به طور کامل از تفکری تخیلی منشأ گرفته است. نقاشان بدیع‌ترین معانی حکمی را به مدد استعاره‌ها و نمادهای هنری، به خط و رنگ مبدل ساخته‌اند. «شاعر و نقاش، دریافت شهودی خود از این عالم را در قالب کلمات و به شکل و رنگ می‌ریزند» (خزایی ۱۹۷-۱۹۸). پیوند بی‌واسطه نقاشی با کلام منظوم و بالندگی این شیوه در عرصه هنر نسخه‌آرایی، نشان از نزدیکی عمیق نقاشی با ادبیات دارد (رحیم‌ووا و دیگران ۹-۱۰). رماک^۱ اولین نظریه‌پرداز است که مطالعات میان‌رشته‌ای را به قلمرو پژوهش در ادبیات تطبیقی افزود. با این نظریه قلمرو پژوهش‌های ادبیات تطبیقی که تا آن زمان به مطالعات بین‌فرهنگی محدود بود گسترش یافت و مطالعه ارتباط ادبیات با سایر شاخه‌های دانش بشری را نیز در بر گرفت. ارتباط ادبیات با نقاشی نمونه دیگری از پژوهش‌های این بخش است. بسیاری از شاهکارهای ادبی جهان الهام‌بخش نقاشان بزرگ دنیا بوده‌اند (انوشیروانی ۲۸).

از معروف‌ترین آثار این سبک می‌توان ۱۵۵ نگاره *خاوران‌نامه* ابن‌حسام را ذکر کرد. محمدبن‌حسام خوسفی از جمله بزرگ‌ترین شاعران و مبلغان مذهب شیعه است که در اوائل قرن نهم در خوسف، یکی از دهستان‌های ولایت قهستان، متولد شد. او با سلاح شعر به جنگ با دشمنان شتافت و اولین و بزرگ‌ترین حماسه دینی ادب فارسی، یعنی *خاوران‌نامه* را به وجود آورد.

خاوران‌نامه از هر جهت خصوصیات و مشخصه‌های کتاب‌های حماسی و ملی تاریخی و به‌ویژه دینی را داراست. در این منظومه، مطابق با میل و پسند عوام در سده نهم

^۱ Henry Remak

قمری، درستی روایات تاریخی چندان مورد توجه نبوده است و به باور آنها اژدها و سایر موجودات افسانه‌ای و خیالی در این داستان‌ها از زمره واقعیات قطعی و مسلم بودند (نصرتی ۱۱۹). آنچه لازم است درباره تصویر و شعر به آن اشاره کنیم این است که به کار بردن صنایع ادبی و عوامل زیبایی شعر، بستگی به موضوع و محتوای آن نیز دارد. با توجه به موضوع و محتوای شعر حماسی، تصویرها باید قاطع و مشخص باشند و بدین جهت است که مادی بودن اجزای تصویر امری است که نباید آن را از نظر دور داشت؛ حتی معانی انتزاعی و تجریدی نیز باید در قالب امور مادی عرضه شود، تا چه رسد به امور مادی. عناصر چهارگانه آب و خاک و هوا و آتش نیز در قدیم‌ترین حکایت‌های انسانی و همچنین در شعر و تخیل انسان‌ها حضوری جدی داشته‌اند و ادبیات، به‌ویژه شعر، با این عناصر رابطه‌ای نزدیک داشته است. نظریات گاستون باشلار^۱ در باب منش هنرمند در رویارویی با چهار عنصر طبیعت موجب کشف دنیای تخیلی و تصویرگری شده است. به نظر باشلار برای تعمق باید به عناصر و مواد اندیشید (باشلار ۱۹۴۳: ۱۳). روش نقد تخیلی باشلار در نگاره‌های *خاوران‌نامه* — که هدف این پژوهش است — به تحلیل شکل‌های تخیل، مانند تصاویر مربوط به ماده و نیز تصاویر تداعی‌شده عناصر چهارگانه می‌پردازد. در این مقاله، با در نظر گرفتن این نکات، نمونه‌هایی از نگاره‌های *خاوران‌نامه* ابن‌حسام را انتخاب و بررسی کرده‌ایم. مقاله در پی پاسخ به این سؤال است که هنرمند چگونه با تمرکز بر عناصر اربعه به عنوان ابزاری برای خیال‌پردازی، به تصویرگری این منظومه تخیلی پرداخته است.

۲. پیشینه تحقیق

بزرگ‌چمی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «کلیت ادبیات تطبیقی»، پس از تعاریف گوناگون ادبیات تطبیقی و رویکردها و مکتب‌های ادبی، به طرح و بررسی مشکلات آنها پرداخته است.

انوشیروانی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران» ابتدا تاریخچه رشد و تحول این دانش را در جهان بررسی و سپس به مکتب‌های عمده آن

^۱ Gaston Bachelard

اشاره کرده است. وی در بخش‌های بعدی این نوشتار به‌اجمال سیر تطور نظریه‌های ادبیات تطبیقی را از قرن نوزدهم تا زمان حال، و نیز اهمیت ادبیات تطبیقی و تبیین قلمرو گسترده پژوهش را در ادبیات تطبیقی، با ذکر نمونه‌های کاربردی، بررسی کرده است. آتشی و انوشیروانی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «ادبیات و نقاشی: نقاشی‌های رمانتیک بلیک از حماسه میلتن» به نقاشی‌های بلیک،^۱ شاعر و نقاش رمانتیک انگلیسی، بر اساس حماسه فردوس / نزدست‌رفته میلتن،^۲ شاعر انقلابی قرن هفدهم انگلستان، پرداخته و به این نتیجه رسیده است که بلیک نقاش خوانشی متفاوت با سایر شاعران رمانتیک دارد.

رضی‌زاده (۱۳۸۴) در مقاله‌ای با عنوان «در شیوه و مکتب نگاره‌های خاوران‌نامه» نگاره‌های این منظومه را از لحاظ زیبایی‌شناسی و نیز مکتب هنری آن را بررسی کرده است. شین دشتگل (۱۳۸۰) در مقاله «نبرد خیر و شر (حضرت علی^ع) و نبرد او با دیوان و اژدهایان» بیان می‌کند که خاوران‌نامه نسخه‌ای خطی و مصور است که در آن داستان‌های خیالی و صحنه‌های پیکار علی^ع با دیوان و اژدهایان که به‌صورت نمادی از نیروهای فاسد و پلید در داستان جلوه می‌کنند، به‌وفور دیده می‌شود.

پورشهرام (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «پژوهشی بر عنصر آب در روش نقد ادبی گاستون باشلار (با نگرشی بر شعر کسایی مروزی)» عنصر آب و خصوصیات آن را به‌عنوان یکی از پراستعاره‌ترین عناصر اربعه بررسی کرده است. نکته قابل ذکر اینکه تا کنون از دیدگاه باشلار و به روش نقد تخیلی وی، به تحلیل نگاره‌های خاوران‌نامه پرداخته نشده است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

نحله فرانسوی ادبیات تطبیقی را به پژوهش‌های ادبی صرف محدود می‌کند و به حوزه‌های دیگر نمی‌کشانند (باسنت^۳ ۱۳-۱۷)، از سوی دیگر نحله امریکایی قلمرو

^۱ William Blake

^۲ John Milton's *Paradise Lost*

^۳ Susan Bassnett

ادبیات تطبیقی را آن قدر وسیع می‌گیرد که نه تنها ادبیات و آثار ادبی ملت‌ها، بلکه دیگر حوزه‌های فعالیت هنری همچون مجسمه‌سازی و نقاشی و معماری و موسیقی و غیره را نیز در بر می‌گیرد (۳۱).

آنچه نقاش با رنگ و خط در فضا بیان می‌کند، چون به کلمه می‌رسد، بیانش بسی سخت‌تر می‌شود. شاعر بیش از آنکه شیء یا شخصی را توصیف کند، تأثیر آن شیء یا شخص را توصیف می‌کند (گیدر^۱ ۱۸۶-۱۸۷). بر اساس نظریهٔ رماک، ادبیات تطبیقی مطالعهٔ ادبیات در فراسوی مرزهای کشوری مشخص و مطالعهٔ روابط ادبیات از یک سو و حوزه‌های دیگر دانش‌ها و علوم و معارف و باورها و عقاید از سوی دیگر، و در مورد هنر (مثلاً نقاشی، مجسمه‌سازی، معماری، موسیقی) است. وی ادبیات تطبیقی را، برخلاف نظر منتقدان و پژوهشگران فرانسوی، نه رشته‌ای مستقل، بلکه دانشی میان‌رشته‌ای و درحقیقت پلی می‌داند میان آثار ادبی ملت‌ها که همانند رشتهٔ مطالعات فرهنگی به پژوهش و بررسی می‌پردازد. رویکرد رماک بر روی مسئلهٔ روند (یا فرایند) متمرکز بود (پیرانی ۸۳).

در این مقاله با توجه به دیدگاه گاستون باشلار و با روش نقد تخیلی، تخیل و عناصر وابسته به آن را در خلق نگاره‌ها بررسی می‌کند. دیدگاه نقد تخیلی به بررسی و خوانش تخیل آثار هنری و ادبی و هر اثری که انسان خلق می‌کند می‌پردازد. این نوع نقد تنها روشی است که می‌تواند تعریفی از نقش‌ها و تصاویر و تخیلات را در مسیر گوناگون شدن و دگرگونی آنها به دست دهد؛ الگویی مناسب که خوانندهٔ اثر ادبی و بینندهٔ اثر هنری را بیش‌ازپیش به درک ماهیت و نحوهٔ پیدایش اثر هنری رهنمون می‌کند (تحویلداری ۱۳۸۷: ۵۶).

از نظر باشلار اثر یا آثار شبکه‌ای از صورت‌های خیالی و مضامین را شکل می‌دهند که بر یک بنای واحد، یعنی روی یکی از عناصر چهارگانه، استوار شده باشد. از نگاه باشلار اصالت و بدعت یک تصویر ادبی در آن است که از یکی از عناصر چهارگانه تغذیه کند. وی معتقد است همان طور که گیاه برای رستن به آب و خاک و گرما و هوا نیاز دارد، تصویر ادبی نیز برای رویش به بن‌مایهٔ یکی از این عناصر نیازمند است.

^۱ Mary Gaither

همچنین یکی از مفاهیم بنیادین در خیال‌پردازی‌های باشلار و فلسفه او تناقض‌های دلیخواهانه‌ای است که او میان مرگ و زندگی، آب و خاک، باد و آتش، تخیل و تعقل و دیالکتیک لاهوت و ناسوت ایجاد می‌کند.

فلسفه تخیل در نزد باشلار از آن جهت اهمیت دارد که پرده از راز خیال‌پردازی‌های شاعرانه برمی‌دارد و به گونه‌ای فلسفی به متافیزیک شعر در ذهن و تخیل شاعر می‌پردازد (باشلار ۱۳۸۳: ۲۹۰). مفاد تخیل در نزد باشلار فراتر از تقلید و محاکات است؛ زیرا او امر تخیلی را بسیار فراتر از واقعیت می‌داند و اصولاً همین فراواقعیت‌گونگی تخیل است که به آن قداست می‌بخشد (افلاطون ۵۷۳).

۴. رابطه دوسویه ادبیات و نگارگری ایرانی

ادبیات فارسی و هنر ایرانی پیوند درونی و همخوانی ذاتی داشته‌اند؛ زیرا هنرور و سخنور مسلمان — هر دو — بر اساس بینشی یگانه و ذهنیتی مشابه دست به آفرینش زده‌اند. آنان از خلال زیبایی‌های این جهان به عالم ملکوتی نگریسته‌اند و قلمرو زیبایی با جهان معنی در هنر آنان قرین بوده است (اشرفی ۱۱). نگاره‌های ایرانی، در کنار متون ادب فارسی، بخشی ارزشمند از هنر ایرانی به شمار می‌آیند. در بررسی این نگاره‌ها به نگاهی هماهنگ و متقابل میان متون ادبی و نگاره‌های ترسیم‌شده برمی‌خوریم که از ویژگی‌های غیر قابل انکار نقاشی ایرانی است (شیروی و دیگران ۱۰۵). صورت خیال در شعر فارسی و نقاشی ایران بر هم منطبق‌اند؛ نظیر همان توصیف‌های نابی را که سخنوران از عناصر طبیعت و اشیاء و انسان ارائه می‌دهند، در کار نقاشان هم می‌توان بازیافت. نگارگر ایرانی پیش از آنکه مقلد طبیعت باشد نقاشی خلاق بود. او وابسته به واقعیت نبود و قصد رسیدن به واقع‌گرایی را نداشت و واقعیت را به دور از عینیت و به صورتی آرمانی و درونی وصف می‌کرد. آنچه می‌دید به ذهن و خیال می‌سپرد و به مدد امکانات تجسمی به تصویر می‌کشید و فضایی معنوی را مناسب با درک خود از هستی مجسم می‌کرد. او از تقلید مظاهر طبیعت دوری می‌گزید و تصویری را که در ذهن خلاق خود داشت جایگزین واقعیات عینی می‌کرد.

فعالیت نگارگران ایرانی، همانند شاعران فارسی‌زبان، تا حد زیادی به یکدیگر وابسته است. درحقیقت، نگارگر با کاربری خاصی که از فضاپردازی‌ها انتظار دارد به‌واسطه بازی با شکل‌ها و قالب‌های صوری و نیز با گزینش رنگ‌ها و حتی درخشندگی دانه‌بندی‌های رنگینی که در نقاشی خود به کار می‌برد به غیرحقیقی‌سازی مناظر طبیعی مبادرت می‌ورزد. نقاشان به‌تدریج فهرستی را از تصویرهای قراردادی، بر پایه مضامین حماسی و غنایی، گرد می‌آوردند. نقاشان حتی در تبیین اصول فنی کارشان تحت تأثیر ادبیات‌اند. آنها رنگ‌ها را چون عاشق و معشوق در کنار هم می‌نشانند، از ملاحت و نازکی طرح سخن می‌گویند و نظیر اینها (اشرفی ۱۱).

خاوران‌نامه منظومه‌ای است که در آن ماجراها و جنگ‌های عجیب و غریب با دیوان و جنیان و پریان و جادوگران به حضرت علی^(ع) نسبت داده شده است. این نسخه گران‌قدر در سال ۸۹۲ ق به پایان رسیده و ده سال صرف کتابت و آفریدن نقوش آن شده است. محققان نگاره‌های این کتاب را غالباً متعلق به مکتب شیراز و به عبارت دقیق‌تر، متعلق به شیوه ترکمانی از مکتب شیراز دانسته‌اند (رضی‌زاده ۵۸). برخی از داستان‌های این منظومه به‌کلی دور از حقیقت تاریخی بوده، افسانه محض است. شاید یک دلیل آن اخلاص شدید این قوم نسبت به حضرت علی^(ع) باشد که به تبع آن اندک اندک میان ملت ایران در صف پهلوانان ملی درآمد (کیکاووسی ۵۹).

۱۵۵ نگاره خاوران‌نامه ابن‌حسام تاریخ ۸۸۲ ق را بر خود دارد و به امضای فرهاد نقاش است که نخستین امضای یک نقاش پس از جئید (نقاش بغدادی) است. نگارگران همواره از ویژگی‌های اسطوره‌ای و تزئینی عناصر داستان برای نشان دادن خوبی و بدی استفاده کرده‌اند. بازتاب تصویری این نمادها را می‌توان در این نگاره‌ها بعینه دید. اگر خواننده با دید تاریخی محض به این اثر بنگرد آن را مستند نخواهد یافت، در نتیجه باید توجهش به مفهوم خاص حماسه باشد که شور و شوق بر آن حاکم است و رنگ اغراق بر آن غلبه دارد. بنابراین، ارزش کتاب خاوران‌نامه از جنبه ادبی و حماسی مطرح است نه از جنبه‌های دیگر (خوش‌کنار ۱۷).

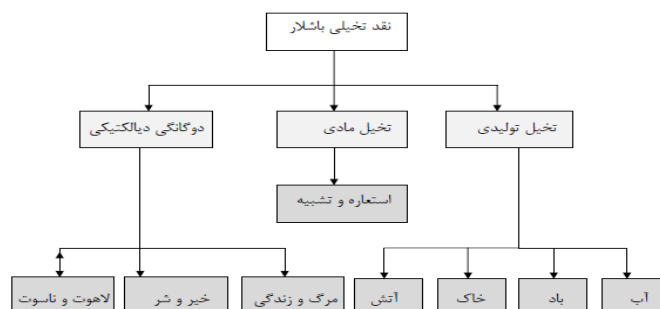
گاستون باشلار (۱۹۶۲-۱۸۸۴م)، معرفت‌شناس، فیلسوف علم، نظریه‌پرداز تخیل و از ساختارگرایان آغازین فرانسوی است که شیوه‌ای جدید در سخن‌شناسی و

سخن‌سنجی بنیان نهاد. به نظر او تصویرپردازی‌های شاعران و نویسندگان اغلب ریشه در چهار عنصر اصلی آب و آتش و خاک و باد دارد. در این مقاله کوشیده‌ایم با به‌کارگیری روش نقد ادبی گاستون باشلار و نظریات وی در این زمینه، روشی نو در شناخت بیشتر و بهتر اندیشه‌های شاعر و تصاویر و نگاره‌های موجود در این منظومه ارائه کنیم.

۵. روش تحلیل نگاره‌ها

در تحلیل نگاره‌ها بر اساس نقد تخیلی باشلار، تخیل درونی عناصر را که به دنبال وحدت ارکان تخیل هنرمندند بررسی می‌کنیم. جنبه‌هایی از تصاویر که بیانگر مقصود مورد نظرند عبارت‌اند از:

- تخیل تولیدی که در ارتباط با عناصر اولیه پدید آمده است و به همین دلیل اصالت دارد؛ چراکه ساخت و تولید لحظه‌های خیالبافانه و مخلوق خود خیالباف است. بررسی این جنبه شامل تحلیل شکل‌های تخیل، مانند تصاویر مربوط به ماده و حرکت و رؤیا، و نیز تصاویر تداعی‌شده عناصر چهارگانه است.
- تخیل مادی و بازتولیدی که به اثر هنری جوهر و هستی می‌بخشد و استعاره‌ها و تشبیه‌های جدیدی را وارد متن می‌کند.
- دوگانه‌گرایی‌ها که در آثار باشلار کم نیستند. همه این دوگانگی‌ها دیالکتیکی هستند، از جمله دیالکتیک مرگ و زندگی، خیر و شر، لاهوت و ناسوت و دیالکتیک آب و خاک و باد و آتش.

۱.۵ تخیل مادی آب و زمین (رودخانه و دریا - اژدها - آب حیات)

۱.۱.۵ آب

آب در متون ادبی، در میان عناصر چهارگانه، مهم‌ترین عنصر مرتبط با مفهوم زندگی و حاوی رمزهایی است که ارتباط عمیقی با تفسیرهای انتزاعی ذهن غریزی انسان از تولد و زندگی و مرگ و تولد دوباره دارد (قائمی ۵۱). نقش آب در پاک کردن و تطهیر نیز سبب افزایش پایگاه و جایگاه این عنصر شده است. به این ترتیب آب مفاهیم متعددی از جمله روشنایی و پاکی و روان بودن را در بر می‌گیرد (پورشهرام ۱۰۸). غالباً نموده‌های تصویری آب به صورت دریا و رودخانه نشان داده می‌شود.

۲.۱.۵ آب در تخیل باشلار

۱.۲.۱.۵ باشلار در بخش تخیل بر این باور است که عنصر آب سرنوشت خاصی را دنبال می‌کند. این عنصر با مرگ رابطه‌ای تنگاتنگ دارد؛ به این ترتیب که هر جا وجود داشته باشد، حتی اگر در آغاز شفاف و زلال باشد، رفته‌رفته به تیرگی می‌گراید و سیاهی رنج را تداعی می‌کند (عباسی ۲۹۳). در شیوه نقد دنیای خیال باشلار آب‌های ایستنا نشان از تباهی و مرگ و آب‌های روان نمودی از حیات و زندگی و آب‌های عمیق و سطحی نیز به ترتیب نمایانگر غنا و فناپذیری است. به نظر او تخیل مادی آب در آب‌های روشن، بهاری و جاری، تنها در سطح عنصر می‌ماند و مجال غور و تجسس را در گُنه ماده به شاعر نمی‌دهد. پس آب برای رسیدن به این قدرت باید سنگین و تار و عمیق شود (تحویلداری ۱۳۸۷: ۵۴-۶۹). بنابراین آب، در میان عناصر چهارگانه، از قدرت استعاری بی‌نظیری برخوردار است: هم نماد زندگی و زایش است و هم مظهر مرگ و فرسایش. ویژگی دیگری که آب را مرگبار می‌نماید موجودات مرموز و اشیاهی است که در دل آن مدفون‌اند (عباسی ۲۹۸). همچنین از آنجاکه یکی از نموده‌های آب دریا و رودخانه است و آب هم همیشه دستی در مرگ دارد، دریا قهرمان مرگ نیز هست.

جدول ۱. تخیل مادی آب و زمین در نسخه خطی *خاوران نامه* (مأخذ: نگارندگان)

تخیل مادی آب و زمین		
آب حیات	رودخانه و دریا	اژدها
		
نگاره ۲. درآمدن حضرت خضر ^(ع) به یاری امیرمؤمنان (<i>خاوران نامه</i> ۱۰۳)	نگاره ۱. از پا در آمدن اژدها به دست امیر ^(ع) (<i>خاوران نامه</i> ۱۲۳)	

نبرد حضرت علی^(ع) با اژدها در چند نگاره از *خاوران نامه* دیده می شود. این نگاره ها از لحاظ مضامین حماسی و اسطوره ای حائز اهمیت اند. اژدها و تقابل با آن یکی از مهم ترین و تکرارشونده ترین بن مایه ها در اساطیر ایران و جهان است. «در اساطیر ملل یکی از مهم ترین مراحل تکامل قهرمانان و پهلوانان حماسی و حتی برخی ایزدان، غلبه بر اژدهاست» (بهار ۸۳). در قسمتی از ابیات مربوط به نگاره (۱) می خوانیم:

چو زورق سپر کرد در زیر پای به دست اندرون آتش جان ز پای
 بنه پای بر روی دریای آب که دشمن به دست تو گردد خراب

(*خاوران نامه* ۱۲۳)

اژدها جانوری است عظیم الجثه، فراخ، بسیار دندان و طویل که در بسیاری از داستان های عامیانه به عنوان مظهر شر حضور یافته است و تقریباً در همه موارد قهرمان داستان بر او پیروز می شود. «اعتقاد به برآمدن اژدها از دریا یا زیر زمین و تشبیه آن به مار سیاه عظیم الجثه نیز در باورهای عامیانه رایج بوده است» (رستگار فسایی ۱۰). اسطوره جهانی قهرمان تصویری از قدرت انسان را به نمایش می گذارد که شر و بدی را در قالب هایی چون اژدها، شیطان، مارهای بزرگ، هیولاها و دیوها، و هر نوع دشمنی که

مردمش را به مرگ یا نابودی تهدید کند، شکست می‌دهد تا حین بازگشت به اصل، به پیروزی حقیقی و کمال جوهره وجودی خود دست یابد (یونگ^۱ ۲۳۸).

پیروزی بر اژدها متضمن بازگشت نور و باران به طبیعت و بشارت‌دهنده برکت و فراوانی و امنیت برای مردم است. در داستان‌های اساطیری و آیینی، جهان زیرین سرزمین تیرگی و تباهی و مردگان است و از همین روی نیروهای مرگ‌آفرین و اهریمنی، مانند اژدهایان و دیوان، معمولاً در مغاک زمین به سر می‌برند (پورداوود ۳۴۷)؛ به همین دلیل، اژدها با قعر دریا و دنیای تاریک زیر زمین نیز ارتباط می‌یابد (رضی ۲۱۹).

در نگاره (۱) حضرت علی^(ع) قهرمانی کمال‌یافته است که در نبرد با اژدهایی که از اعماق آبها بیرون آمده است و ایشان با غلبه بر آن مردم را از شرّ و بدی و تاریکی و گمراهی و مرگ نجات می‌دهد.

۲.۲.۱.۵ عنصر آب در نقد باشلار همواره با همراهی دیگر اشیاء جانی تازه به تخیل شاعر می‌بخشد تا در توصیف جهان بیرون همیشه خود را جزئی از اجزای طبیعت بداند. چنین پیوندی ناشی از نفوذ من شاعر در درون اجزای طبیعت است (تحویلداری ۱۳۸۴: ۵۷). تخیل درباره درون مواد و عناصر آفریننده تصاویر بسیار است. تخیل حیات درونی عنصری مادی ناخودآگاهی را به خود می‌کشد و بارور می‌سازد. ناخودآگاهی پیوند تنگاتنگی با آب دارد؛ آب همانند ناخودآگاه ریشه در تاریکی دارد، از دل زمین یا صخره‌ای می‌جوشد، به صورت‌های جریان‌های بزرگ و کوچک گذر می‌کند و هنگامی که به دریا می‌رسد تا بی نهایت گسترده می‌شود (اُپلی ۲۸۵). به این ترتیب، از آنجاکه آب از اعماق تاریک زمین بیرون می‌آید می‌تواند نمادی از ناخودآگاهی نیز باشد.

نگاره (۲) در آمدن حضرت خضر^(ع) به یاری امیرمؤمنان^(ع) را به تصویر می‌کشد. در این نگاره حضرت به همراه ابوالمحسن و مالک و چند تن از یارانشان در دریا و درحالی‌که بر روی سپرهایشان شناورند نشان داده شده است. حضرت خضر^(ع) یکی از انبیاء الهی است که با نوشیدن آب حیات عمری جاودانه یافته است. خضر نبی در حال کشیدن سپری است که حضرت علی^(ع) بر روی آن نشسته است. در قسمتی از ابیات مربوط به این نگاره می‌خوانیم:

^۱ C.G. Jung

در این ژرف دریا چه سازی درنگ که کشتی در آمد به غرقاب تنگ
سپر کشتی خویشتن ساختند دل از جان شیرین بپرداختند
همان گه که خضر نبی شد پدید بر آن روی دریا بدیشان رسید

(خاوران نامه ۱۰۳)

یکی از برجسته‌ترین نکته‌ها در داستان خضر^(ع) آب حیات است. رسیدن خضر به چشمه آب حیات و نوشیدن وی از آن چشمه و در نتیجه یافتن عمر جاویدان، مضمون دل‌انگیزی است (پورنامداریان ۲۷۴). برطبق متون ادبی، آب با در بر گرفتن همه امکانات بالقوه، رمز زندگی شده است. آب حیات لبریز از تخم و جرثومه است که زمین و جانوران و زنان را بارور می‌کند (الیاده ۱۸۹). آب جاری چشمه‌سارهای تجدید شباب و آب حیات و غیره، نسخه‌های اساطیری واقعیتی مابعدالطبیعی و یگانه و مذهبی‌اند و طبیعتاً هرکسی بدین آب دسترسی ندارد و به هر طریق نیز آن را به دست نمی‌توان آورد (قائمی ۵۴-۵۵).

از طرف دیگر، دخول خیالی در دنیایی عمیق یا در مسکن و مأوایی که هرچه پیش‌تر می‌رویم به انتهای آن نمی‌رسیم، در حکم فرورفتن در خود، روحاً و جسماً است (اشاره به روان انسانی). شاید به تعبیری بتوان گفت که پیروزی بخش تکامل‌یافته خودآگاه مشرف بر بخش‌های مبهم ناخودآگاه، انسان را به سوی وحدت روانی و نقطه اوج تعالی شخصیتی، که «یونگ از آن به فردیت تعبیر می‌کند، حرکت داده است» (شرارد^۱ ۱۴۱).

در این نگاره، آب حیات — که رمزی از جاودانگی و بی‌مرگی مطلوب بشر است — در نماد اساطیری این عنصر، یعنی در وجود خضر^(ع) مجسم و عیان شده است. خضر موکل دریاهاست و غرقه‌شدگان و راه‌گم‌کردگان در دریا را نجات می‌دهد. در اینجا گویی حضرت خضر^(ع) قهرمانی است پیروز و کمال‌یافته و جاودانه؛ قهرمانی که با گام نهادن در مسیر الوهیت توانسته است مردم و، به تعبیر این نگاره، راه‌گم‌کردگان در دریا را نجات دهد.

¹ Philip Sherrard

۲.۵ تخیل مادی آتش (اژدها - نور و شعله آتشین - ابزار کهن‌الگویی)

۱.۲.۵ آتش

آتش دارای دو جلوه در اسطوره‌های ایرانی است. از یک سو به‌عنوان یک عنصر اولیه همراه سه عنصر دیگر می‌آید و از سوی دیگر توسط انسان کشف و در اختیار او قرار می‌گیرد؛ یعنی آتش نخستین و طبیعی، و آتشی که انسان آن را کشف کرد و فردوسی نیز آن را به این صورت بیان کرده است:

یکی آتشی برشده تابناک میان آب و باد از بر تیره خاک
 (فردوسی ۳)

ارتباط آتش و دوزخ نیز در متون ادبی خاطرنشان شده است.

۲.۲.۵ آتش در تخیل باشلار

آتش نخستین شیء و نخستین پدیده‌ای است که ذهن بشر درباره آن اندیشه کرده است؛ زیرا برای انسان پیش از تاریخ، از میان همه پدیده‌ها، تنها آتش شایسته آن است که شناخته شود (باشلار ۱۳۷۸: ۱۵۰). باشلار بر این باور است که تمامی عناصر در تصاویر ادبی به حضور اندکی آتش نیاز دارند تا جان گیرند (خطاط ۴۶-۴۷). تصاویری از عنصر آتش که مورد نظر باشلار است ماهیت مادی دارد و مبین گرمی و حرارت است. با اشاره به شناخت چگونگی ارتباط استعاره با واقعیت می‌توان در مواردی آتش را نیز که خصلت مادی خود را از دست می‌دهد و از صورت واقعی خارج می‌شود و به نور بدل می‌شود. باشلار استعاره‌های نور و صاعقه را در دنیای خیال به سلاح‌های سرد و برنده تعبیر می‌کند (باشلار ۱۹۴۳: ۱۷۲).

در نگاره‌های *خاوران‌نامه* آتش به‌صورت استعاره‌های گوناگون می‌آید: گاه به‌صورت اژدهایی با زبان آتشین و گاه به صورت تشعشعات سلاحی که نوعی ابزار کهن‌الگویی است، و گاه به‌صورت هاله نور یا شعله آتشین به دور سر مقدسین. در نگاره (۳) حضرت علی^(ع) با ذوالفقار ضربه‌ای سخت بر اژدها وارد آورده است. در توصیفی اغراق‌آمیز از اژدها داریم:

جهانی چو دوزخ گشاده ز هم سر کوه از او پر تف و آه و دم
 بیامد خروشان و دم می کشید تو گفתי زمین را به هم می کشید
 (خاوران نامه ۱۰۸)

در قسمتی از داستان چنین می خوانیم:

اما چند کلمه از جناب مولا بشنو که از سر «پنج راه» با قنبر از طلوع صبح روان شدند، اما رسیدند به پای قلعه. صدا از اژدها بلند شد که آدمیزاد به کجا می آیی! قنبر ترسید، مولا ذوالفقار را انداخته، چرخ زده، آن هم به صورت اژدهایی شد و برابر او ایستاد و آتش باریدن گرفت و هرچند آتش بارید، ذوالفقار به کام کشید (رستگار ۲۷۸).

اژدها هیولایی افسانه‌ای است و در بیشتر مواقع شعله‌های آتش از دهان آن بیرون می‌جهد و برخی نیز از دهان او به عنوان دروازه جهنم یاد می‌کنند تا به این وسیله ژرفای پلیدی و ناهنجاری را منعکس سازند (شین دشتگل ۹۳).

جدول ۲. تخیل مادی آتش در نسخه خطی خاوران نامه (مأخذ: نگارندگان)

تخیل مادی آتش		
اژدها	نور و شعله آتشین	ابزار کهن‌الگویی
		
نگاره ۳. نبرد حضرت امیر ^(ع) و اژدها مأخذ: خاوران نامه ۱۰۸	نگاره ۴. نبرد حضرت امیر ^(ع) با موجودات افسانه‌ای مأخذ: خاوران نامه ۶۴	

در نگاره (۴) طرح داستان چنین است که امام علی^(ع) به چاهی به نام «بئر العلم» وارد می‌شوند. ساکنان دیار زیرزمینی طنابش را پاره کردند و او بر سر کوهی فرود آمد.

ناگهان عرصه‌ای پر از دیوان پتیاره و خشمناک دید (سارایی و دیگران ۵۱). حضرت با دیوان به جنگ پرداخت و همه را کشت و پیروزمندانه بیرون آمد:

سر گرز بشکافت از یکدگر وز او شعله آتش آمد به در
زبانه برآمد ز تاریک چاه بدیدند گردن کشان سپاه

(خاوران نامه ۶۴)

در اینجا حضرت علی^(ع) با لباسی به رنگ طلایی و دستاری به رنگ قرمز، عمامه سفید بر سر، که هاله آتشی آن را احاطه کرده است، همراه با ذوالفقار که در دست راست او با تشعشعاتی به رنگ طلایی قرمز که نشان از خاصیت معجزه‌آسای شمشیر دوسر دارد، به‌جانب دیوان که در سمت چپ نگاره ترسیم شده‌اند نشانه رفته است. در اینجا دیوان با چهره‌ای رعب‌انگیز و شاخی بر سر مشاهده می‌شوند. به روایتی جبرئیل ذوالفقار را از آسمان برای علی^(ع) هدیه آورد (کلینی ۲۶۷). گوید:

افسر زرین فرستد آفتاب از بهر تو همچنان کز آسمان آمد علی را ذوالفقار

و این همان شمشیری است که آدم از بهشت آورد و علی^(ع) با آن با شیاطین پیکار کرد (عمادزاده ۳۶۴). پس در این نگاره‌ها ذوالفقار که مظهری از ویژگی‌های نیروی غلوی و قدسی و نوعی ابزار کهن‌الگویی است، دل تاریکی را می‌شکافد و دیوان را به ورطه نابودی می‌کشاند و برای نابودی ظلمت به کار می‌رود.

همچنین در تمامی نگاره‌های مورد بحث در این پژوهش، هاله دور سر امام و پیامبران به‌صورت شعله‌های آتش یا هاله نور یا شعله منتشره به دور سر مقدسین، بیشتر مورد اقبال نگارگران بوده؛ زیرا این حالت ویژگی فرازمینی‌تری به چهره‌ها می‌دهد (افشاری ۴۳). می‌بینیم که چگونه آتش ارزش‌های متعارف و معمول را بیان می‌سازد. هر کجا که در اشعار نمایان می‌شود گرما و حرارت مطبوعی را که از تخیل شاعر نشئت می‌گیرد نشان می‌دهد. فقط در مورد مقدسین این هاله به سوی بالا اوج می‌گیرد و جنبه تقدس و فرازمینی بودن می‌یابد.

۳.۵ تخیل مادی باد (خواب و رؤیا - عروج)

۱.۳.۵ باد

از میان چهار عنصر خاک و آب و آتش دیدنی هستند و تنها باد است که نادیدنی است؛ موجودی نادیدنی که از قدرتی فراوان برخوردار است و زندگی همه موجودات به حرکت او وابسته است. مردمان باستان به جهت نامرئی بودن و همه‌جایی بودن «باد» آن را مظهر و جلوه‌ای از حقیقت می‌دانستند (حسینی ۴۷).

۲.۳.۵ باد، هوا در تخیل باشلار

در اینجا باشلار به استعاره‌هایی می‌پردازد که وابسته به این عنصرند. وی تحلیل زیبایی از درون‌مایه پرواز ارائه می‌کند و رؤیای بال را در عالم خیال پی می‌گیرد تا به مفاهیم کلیدی سحرگاه، بیداری، سبکباری و عروج دست یابد.

۱.۲.۳.۵ خواب و رؤیا

یکی از مباحث نظیرگیر در کتاب *خاوران‌نامه* خواب‌ها و رؤیاهای معنی‌دار و حقیقی هستند که از آنها با نام **رؤیای صادقه** یاد می‌شود. نمودی از اعتقاد ابن‌حسام به رؤیای صادق و صالح، ارتباط روحانی علی^(ع) با پیامبر^(ص) در خواب است. در *خاوران‌نامه* بارها علی^(ع) پیامبر خدا را به خواب می‌بیند و پیامبر^(ص) با لبی پر تبسم، دستی نوازشگر، و کلامی امیدبخش او را از نگرانی درمی‌آورد و گره‌های بسته را برمی‌گشاید.

جدول ۳. تخیل مادی آتش در نسخه خطی *خاوران‌نامه* (مأخذ: نگارندگان)

تخیل مادی باد	
عروج	خواب و رؤیا
	
نگاره ۶. معجزه نمودن حضرت رسول ^(ص) مأخذ: <i>خاوران‌نامه</i> ۸۶	نگاره ۵. نبرد حضرت امیر ^(ع) با صلصال مأخذ: <i>خاوران‌نامه</i> ۱۴۲

در ابیاتی مربوط به نگاره (۵) می‌خوانیم:

شگفت اندرو چشم حیدر بماند همی هر زمان نام یزدان بخواند
فروماند بازوی خنجرگذار که شمشیر بر وی نمی‌کرد کار
چو رخشنده روز اندر آمد به تنگ رها کرد حیدر مر او را ز چنگ

(خاوران‌نامه ۱۴۲)

یکی از خواب‌های پر معنا و شگفت‌انگیز و نکته‌دار علی^(ع) در آن شبی است که روز آن، در مصافی طولانی و فرسایشی و بی‌نتیجه گذشته است و علی^(ع) از اینکه نتوانسته صلصال، این دشمن قوی و منحوس را بکشد بسیار غم‌زده و بی‌خور و خواب شده است:

شب آمد، ز غصّه نخفت و نخورد همه شب ز اندیشه، اختر شمرد

(مرادی ۴۹)

سرانجام در سحرگاهان برای لحظه‌ای کوتاه خوابش می‌برد؛ لحظه‌ای که بی‌گمان از پیش برای این گشایش تعیین شده است، و در خواب پیامبر^(ص) را می‌بیند که یادآوری می‌کند هیچ کاری بدون امر پروردگار انجام نمی‌یابد. پیامبر خدا، با تکیه بر «اجل معلوم و روزی مقسوم»، کارگر نشدن تیغ علی^(ع) را بر صلصال توجیهی الهی می‌کند و آن‌گاه، مثل همیشه، به علی^(ع) نوید پیروزی و بهروزی می‌دهد. پس از چندی مرگ صلصال به حقیقت می‌پیوندد (۴۲۴).

ابن‌حسام باور دارد که عالم خواب عالمی روحانی است و ارواح، به‌ویژه ارواح پاک، با یکدیگر ارتباطی راستین و تعیین‌کننده دارند. این عالم اسرارآمیز بالاتر و برتر از عالم بیداری است. این خواب که بیداری واقعی و شرف هشجاری است، گشاینده معماها و وسیله عروج روحانی پاکان و مقبولان حق می‌شود (مشهور ۹۷).

در نگاره (۷) حضرت رسول^(ص) زمانی که به مسجد حجاز می‌آید بسیار نگران موقعیت و عاقبت حضرت علی^(ع) در نبرد با دشمنان است. جبرئیل بر او نازل می‌شود و حجاب‌ها را برمی‌دارد تا آن بزرگوار شجاعت حضرت علی^(ع) را در کارزار خاور زمین ببیند.

حجابی که بُد در زمین برگرفت نهاد گمان از یقین برگرفت
بدید اندر آن دشت چندان سپاه که گم کرد بر گرد خورشید راه

(خاوران‌نامه ۸۶)

تصویر فرشته نمادی است که در آموزه‌های دینی به‌عنوان موجودی الوهی پدیدار گشته و نحوه شکل‌گیری ساختار بصری آن در ایران به صورت انسانی بالدار تجسم یافته است (اختیاری ۶). درون‌مایه پرواز و رؤیای بال در عالم خیال نیز، به اعتقاد باشلار، مفاهیم کلیدی سبکباری و عروج هستند. عروج انسان به آسمان در برخی از فرهنگ‌های دینی و معنوی، از جمله فرهنگ ایرانی - اسلامی، درواقع گونه‌ای تشرف و رازآموزی است که به‌واسطه آن انسان از جهان خاکی و فضای دنیوی به جهان مینوی گذار می‌کند.

۶. دوگانگی‌های دیالکتیکی

باشلار بر این باور است که مواد و عناصری که ذات هستی‌بخش تخیل مادی‌اند، همیشه به دو صورت تصویر می‌شوند و ماده‌ای که به یاری تخیل حیاتی دوگانه نیافته است، از لحاظ روانی عهده‌دار نقشی نخواهد بود و همزاد خویش را در شعر نخواهد یافت. عنصر مادی برای اینکه بتواند همه روح را تسخیر کند باید احساسات دوگانه‌ای را در ما برانگیزد (باشلار ۱۳۷۷: ۱۳).

۱.۶ دیالکتیک مرگ و زندگی

یکی از مفاهیم بنیادین در خیال‌پردازی‌های باشلار و فلسفه او تناقض دلبخواهانه‌ای است که او میان مرگ و زندگی ایجاد می‌کند.

مرگ همواره دیرینه‌ترین همزاد آدمی در درازای تاریخ انسانی بوده است و پیوسته ذهن اسطوره‌ساز و تخیل‌پرداز او در پی ارائه تصویر یا تعریف از مرگ بوده تا آن را به نیروی تخیل و ادراک خود نزدیک‌تر کند (عباسی ۳۱۳-۳۱۴).

در شعر و ادبیات، با استفاده از نمادها و استعارات، مرگ نیز می‌تواند برقراری مجدد ارتباط با سرچشمه زندگی کل یا حیات عالم به شمار آید. نگارگران نیز از ویژگی‌های اسطوره‌ای و تزئینی عناصر داستان و همراه با نمادها و تمثیل‌های فراوان، که فرصتی برای ترسیم چهره‌ای عینی از مرگ خواهد شد، برای نشان دادن مرگ و زندگی استفاده کرده‌اند.

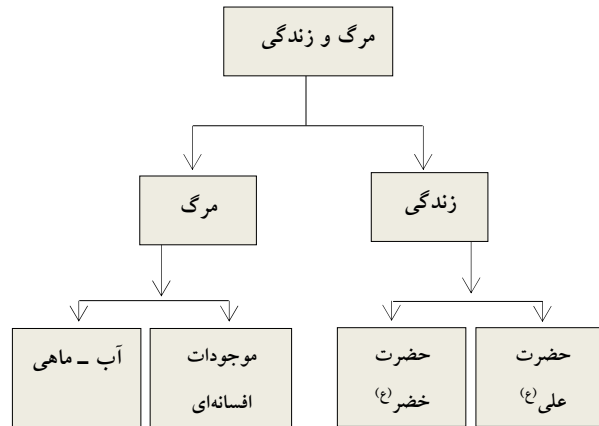
در نگاره‌های (۱) و (۳)، نبرد حضرت امیر^(ع) و اژدها، و نگاره (۴)، نبرد حضرت امیر^(ع) با موجودات افسانه‌ای، همان طور که در بخش (۱.۲.۱.۵) بیان کردیم در داستان‌های اساطیری و آیینی، جهان زیرین سرزمین تیرگی و تباهی و مردگان است و نیروهای مرگ‌آفرین و اهریمنی مانند اژدهایان و دیوان معمولاً در مغاک زمین به سر می‌برند و به تبع آن با قعر دریا و دنیای تاریک زیر زمین ارتباط می‌یابند.

در متون ادبی ما نیز دیو در بسیاری از موارد تمثیلی از مردم بد، دشمن، جهان، سرعت و تندى، نفس سرکش، اندیشه ناپاک و جسم قرار گرفته است (زمردی ۲۷۹). همچنین دیو فرضی است برای تفسیر و توجیه بیماری‌ها و دردها و مرگ (واشقانی فراهانی ۲۶۸).

این نگاره‌ها را می‌توان این‌گونه تعبیر کرد که زمین، با در بر گرفتن اژدها و موجودات اهریمنی، استعاره‌ای از تیرگی و تباهی و مرگ است. علی^(ع) — که مظهر فداکاری و دلاوری و سرشار از زیبایی‌های معنوی است — به نبرد علیه این پدیده‌های عدمی (دیو و اژدها) — که با چهره‌هایی مهیب و زشت نمایانده شده‌اند — برخاسته است و با نابود کردن آنها و به عبارتی، با نابود کردن گمراهی و تاریکی و مرگ، ارتباط مجدد را با سرچشمه زندگی برقرار می‌کند.

در باب نگاره (۲) نیز می‌توان گفت از آنجاکه به اعتقاد باشلار آب نماد زندگی و زایش است ولی همواره با مرگ رابطه‌ای تنگاتنگ دارد، دست یافتن خضر^(ع) به چشمه آب حیات و نوشیدن وی از آن چشمه و در نتیجه یافتن عمر جاویدان، مفهوم زندگی و جاودانگی را به ذهن القا می‌کند. ماهی نیز که نماد استعاری آب و حیات معرفی شده است در تصویر دیده می‌شود.

مطابق نظریات باشلار تصاویر دیالکتیک مرگ و زندگی موجود در نگاره‌های *خاوران‌نامه* را می‌توان در عناصر آب و زمین و استعارات بر گرفته از آنها مشاهده کرد.

نمودار ۲. بازتاب تصویری مرگ و زندگی در نسخه خطی *خاوران‌نامه* (مأخذ: نگارندگان)

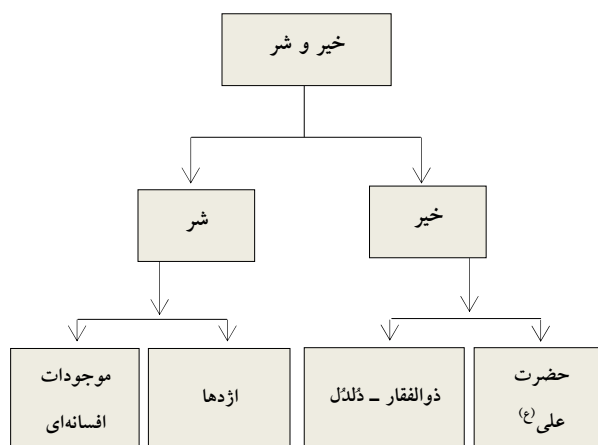
۲.۶ دیالکتیک خیر و شر

جایگاه مظاهر خیر و شر در نگارگری ایرانی نیز از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. شمار زیادی از آثار هنری صحنه برخورد و تقابل این دو نیروست. فرشته و دیو، به‌عنوان مهم‌ترین مظاهر دو اصل خیر و شر در آثاری با موضوعات اساطیری، حماسی، مذهبی، و عامیانه قبل و بعد از اسلام کاربرد فراوان دارند.

خاوران‌نامه داستان و روایت جدال میان خوبی و بدی است و در آن از دیو و اژدها که موجوداتی دوزخی هستند برای نشان دادن نیروی نفّس و پلیدی استفاده شده است. در این داستان‌ها اژدها مانعی در برابر اندیشه‌های ایزدی است و نبرد علی (ع) با این اهریمن برای خیرخواهی بندگان و آسوده‌خاطر زیستن آنان است.

در این داستان‌ها نمادهای تصویری خیر عبارت‌اند از: حضرت علی (ع) و دُلّیل و ذوالفقار، و نمادهای شر عبارت‌اند از دیو و اژدها. برای وصف پلیدی و تاریکی و نیروهای قوای نفّس از دیوان و اژدهایان که حاصل اندیشه نمادین انسان‌اند استفاده شده است. علی (ع) که مظهر خیر و فداکاری و دلاوری و سرشار از زیبایی‌های معنوی است علیه دنیایی که در آن قوای شر زندگی می‌کنند، قیام کرده است و مردم را از

گمراهی و تاریکی و وسوسه نیروهای اهریمنی به سعادت و بهشت جاویدان هدایت می‌کند. او خیر کاملی است که علیه شر (دیوان و ازدهایان) قیام می‌کند. در نگاره (۳) نیز می‌توان بعینه این جدال خیر و شر را مشاهده کرد. در نگاره‌های *خاوران‌نامه* حضرت علی^(ع) سوار بر دلدل و با شمشیر بی‌مانند خود، ذوالفقار، تمامی دیوان را از پای درآورده است. ذوالفقار و دلدل مظهری از ویژگی‌های نیروی غلوی و قدسی علی^(ع) و نمادی از خیر هستند. در جدال میان دو قوای خیر و شر در *خاوران‌نامه*، هنرمند با بیانی اساطیری از این تضاد شخصیت‌های داستانی استفاده می‌کند تا معنای حق و باطل را در عصر خود نشان دهد. در اینجا نیز مطابق نظریات باشلار تصاویری از دیالکتیک خیر و شر را می‌توان در عناصر آب و زمین و آتش و استعارات برگرفته از آنها مشاهده کرد.

نمودار ۳. بازتاب تصویری خیر و شر در نسخه خطی *خاوران‌نامه* (مأخذ: نگارندگان)

۳.۶ دیالکتیک لاهوت و ناسوت

مراد از عالم لاهوت همان عالم الوهیت و عالم ربوبی است. عالم غیب و عالم نفوس و عالم مجردات که به آن عالم مثال و عالم برزخ هم گفته می‌شود و آن مرتبه و

نشئه‌ای است برتر از عالم طبیعت که دارای صُور و ابعاد، اما فاقد حرکت و زمان و تغییر است. عالم ناسوت نیز عالم طبیعت، یعنی جهان جسمانی و اجسام و ماده و مادیات که در آن حرکت و زمان و مکان نقش دارد معرفی شده است (بحرالعلوم ۱۰۱).

با این توضیح، آنچه در عالم لاهوت و ناسوت، برطبق تعاریف آنها، مورد توجه قرار می‌گیرد مسئله زمان و مکان و قرارگیری عالم طبیعت و ماده در برابر عالم غیب و مجردات (ملائکه) است.

با تأمل در *خاوران‌نامه* پی می‌بریم که برخی از داستان‌های آن به کلی دور از حقیقت تاریخی بوده، افسانه محض است. مردم با توجه به عشق و علاقه شدیدی که به مقام شامخ حضرت علی^(ع) داشته‌اند افسانه‌های زیادی بر ساخته‌اند که با واقعیت‌های تاریخی همخوانی ندارد (محمدی ۲۵). در اغلب داستان‌ها و حکایات حضور حضرت علی^(ع) و برخی شخصیت‌های دیگر — همراه با اعمال خارق‌العاده و مافوق‌طبیعی — در قالب پهلوانی اساطیری نمودار می‌شود و هنرمند نیز او را با بیانی زیبا به تصویر می‌کشد. یکی از ویژگی‌های افسانه و اسطوره بی‌مکان و بی‌زمان بودن آنهاست.

در نگاره‌های (۱) و (۳) و (۴)، وجود دیو و اژدها اشاره‌ای به جنبه اسطوره‌ای و افسانه‌ای داستان‌ها و مسئله بی‌زمانی و بی‌مکانی آن است.

یکی دیگر از نمودهای بی‌زمانی و بی‌مکانی در *خاوران‌نامه* خواب‌ها و رؤیاهای معنی‌دار و حقیقی است. از آنجاکه عالم خواب و رؤیا عالمی روحانی و بالاتر و برتر از عالم بیداری است، زمان و مکان پدیدارشناختی را از میان می‌برد. این موضوع را در نگاره (۵) می‌توان دید.

در نگاره (۲) و (۶) وجود تصاویری از فرشته و موجودات الوهی حکایت از جهانی مینوی دارد؛ جهانی برتر از عالم طبیعت و فاقد حرکت و زمان و تغییر که جایگاه فرشتگان به عنوان راهنما و رابطی با نور الی الله و خداوند است.

به این ترتیب تصاویری از دیالکتیک لاهوت و ناسوت نیز در نگاره‌های مورد پژوهش در این مقاله، در عناصر آب و زمین و آتش و باد، نمودار شده است.

۷. نتیجه

در این مقاله پس از تطبیق اشعار و نگاره‌های *خاوران‌نامه* با رویکرد ادبیات تطبیقی، نفوذ و تأثیر متن آن در نقاش و نگاره‌های او تا حدی آشکار گشت. نگارگر وظیفه داشته است که متون ادبی را با تصاویری همراه سازد و آراستن کتب و تصویرسازی مفاهیم و داستان‌های مکتوب در آثار نظم و نثر فارسی به شرط همخوانی نوشته و نگاره صورت می‌پذیرفته است و نگارگر ناچار از برقراری ارتباط با متن، فهم محتوای آن، شناخت ظرایف فرمی و تکنیکی آن، نزدیک شدن به نظرگاه ذهنی ادیب و انتخاب قالب و شکلی متناسب با محتوا و فرم متن نوشته است.

توانمندی ابن‌حسام خوشفی در سرودن *خاوران‌نامه*، حماسه دینی قدیم شیعه، سبب شده است تا وی بتواند تصاویر زیبای بلاغی را در شعر خود بیافریند و از سحر الفاظ و زبان نمادین و همراه با رمز و رازها، در بیان خود بهره‌ها بگیرد. همچنین ۱۵۰ نگاره *خاوران‌نامه* مهارت طراحی و تخیل قوی هنرمندان را در حیطه مضامین مذهبی نشان می‌دهند.

از طرف دیگر، گاستون باشلار و روش نقد تخیلی وی در نگاره‌های *خاوران‌نامه* که هدف این پژوهش بود، به تحلیل شکل‌های تخیل مانند تصاویر مربوط به ماده و نیز تصاویر تداعی‌شده عناصر چهارگانه آب و باد و خاک و آتش می‌پردازد که پس از بررسی شش نگاره از *خاوران‌نامه* این نتایج حاصل شد:

- رابطه نگارگری و ادبیات رابطه‌ای دوسویه است. از یک سو نگارگری در خدمت ادبیات و از سوی دیگر متأثر از آن بوده است. نقاشی در بهره‌گیری خیال‌انگیز از قرارداد و تصویر قالب‌وار، معادل‌های قابل توجهی را با فن شعر سنتی ایران پدید آورده است.

- با توجه به اینکه *خاوران‌نامه* اثری حماسی است، صور خیال به‌کاررفته در آن از پدیده‌های طبیعی‌ای همچون کوه و آسمان و موجوداتی مانند شیر و پلنگ و مانند آن شکل می‌گیرد. همچنین ابن‌حسام با خوارق عادت از مفاهیم موهوم خیالی در عناصر تصویری شعرش یاری می‌طلبد و با آوردن مفاهیم محسوس میکوشد آن را مادی سازد. ویژگی‌های ادب حماسی دینی همچون

زمان‌شکنی، حرکت از تاریخ به افسانه، محوریت امام علی^(ع)، باورمندی عمیق عامیانه به طرح اساطیر که از عالم خیال شاعر سرچشمه می‌گیرد نیز در آثار مشخص است.

- عناصر آب و آتش و خاک و هوا به ترتیب به‌عنوان ارکان اصلی تخیل هنرمند در خلق این نگاره‌ها بوده‌اند.
- تضادهای دیالکتیکی مورد نظر باشلار نیز با تمرکز بر دوگانه‌گرایی‌ها، از جمله دیالکتیک مرگ و زندگی، آب و خاک، باد و آتش، تخیل و تعقل و دیالکتیک لاهوت و ناسوت از دیگر اهداف مقاله بود که رویارویی این تضادها را در نگاره‌های مورد بحث بعینه می‌توان مشاهده کرد.

منابع

- آتشی، لاله و علیرضا انوشیروانی. «ادبیات و نقاشی: نقاشی‌های رمانتیک بلیک از حماسه میلتن». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نهم فرهنگستان) ۲/۲ (۱۳۹۰): ۱۰۰-۱۲۰.
- اشرفی، م. م. همگامی نقاشی با ادبیات در ایران (از سده ششم تا یازدهم هجری قمری). ترجمه رویین پاکباز. تهران: نگاه، ۱۳۶۷.
- افشاری، مرتضی و حبیب‌الله آیت‌اللهی و محمدعلی رجبی. «بررسی روند نمادگرایی شمایل‌ها در نگارگری اسلامی از منظر نشانه‌شناسی». *مطالعات هنر اسلامی*. ۱۳ (۱۳۸۹): ۳۷-۵۴.
- افلاطون. *جمهور، کتاب دهم*. ترجمه فواد روحانی. ج ۱۰. تهران: علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴.
- انوشیروانی، علی. «ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی*. ۱/۱ (۱۳۸۹): ۶-۳۸.
- اختیاری، اسفندیار و آزاده پشوتنی‌زاده و رامین اخوی‌جو. «تحولات نماد الوهی فرشته با الهام از نقش فروهر و بُن‌مایه سیمرغ». *زن در فرهنگ و هنر*. ۱ (۱۳۹۰): ۵-۲۳.
- الیاده، میرچا. *رساله در تاریخ ادیان*. ترجمه جلال ستاری. ج ۲. تهران: سروش، ۱۳۷۶.
- اُپلی، ارنست. *رؤیا و تعبیر رؤیا*. ترجمه دل‌آرا قهرمان. تهران: فردوس، ۱۳۷۱.
- باشلار، گاستون. *شعله شمع*. ترجمه جلال ستاری. تهران: توس، ۱۳۷۷.

- ____. *روان‌کاوی آتش*. ترجمه جلال ستاری. چ ۲. تهران: توس، ۱۳۷۸.
- ____. *معرفت‌شناسی*. ترجمه جلال ستاری. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، با همکاری مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها، ۱۳۸۳.
- بحرالعلوم، سید مهدی. *تحفه الملوک*. تهران: حکمت، [بی‌تا].
- بزرگ چمی، ویدا. «کلیت ادبیات تطبیقی». *نامه/انجمن*. ۳۰ (۱۳۸۷): ۱۴۱-۱۵۶.
- بهار، مهرداد. *جستاری چند در فرهنگ ایران*. تهران: فکر روز، ۱۳۷۳.
- پورجواد، نصرالله. *مجموعه مقالات دومین هم‌اندیشی تخیل هنری*. تهران: متن، ۱۳۸۸.
- پورداوود، ابراهیم. *یشتها*. ج ۱، تهران: اساطیر، ۱۳۷۷.
- پورشهرام، سوسن. «پژوهشی بر عنصر آب در روش نقد ادبی گاستون باشلار (با نگرشی بر شعر کسایی مروزی)». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ۱۰ (۱۳۸۸): ۱۰۱-۱۱۶.
- پورنامداریان، تقی. *داستان پیامبران در کلیات شمس: شرح و تفسیر عرفانی داستان‌ها در غزل‌های مولوی*. چ ۳. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۸۵.
- پیرانی، منصور. «ادبیات تطبیقی به مفهوم امروزی آن». *نامه پارسی*. ۴ (۱۳۸۴): ۷۵-۸۳.
- تحویلداری، نگین. «عناصر طبیعت و عالم تخیل در اشعار سهراب سپهری». *مقالات اولین هم‌اندیشی هنر و عناصر طبیعت (آب، خاک، هوا، آتش)*. فرهنگستان هنر (۱۳۸۴): ۵۰-۵۷.
- ____. «نقد دنیای خیال و نقد مضمونی (از گاستون باشلار تا ژان پیر ریشارد)». *پژوهش‌نامه فرهنگستان هنر*. ۸ (۱۳۸۷): ۵۴-۶۹.
- حسینی، مریم. «رمز پردازی باد در آثار سنایی». *علوم انسانی دانشگاه الزهراء (س)*. ۵۶ و ۵۷ (۱۳۸۴): ۳۵-۴۹.
- خزائی، محمد. *هنر اسلامی (مجموعه مقالات اولین همایش هنر اسلامی)*. تهران: مطالعات هنر اسلامی، ۱۳۸۱.
- خطاط، نسرين. «نیچه از نگاه باشلار». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ۳۹ و ۴۰ (۱۳۸۲): ۳۹-۵۷.
- خوش‌کنار، حیدرعلی. «خاوران‌نامه: برترین حماسه دینی». *رشد آموزش زبان و ادب فارسی*. ۸۹ (۱۳۸۸): ۱۶-۱۹.
- رحیمووا، ز. ای. و دیگران. *نقاشی و ادبیات ایرانی*. ترجمه زهره فیضی. تهران: روزنه، ۱۳۸۱.
- رستگار فسایی، منصور. *ازدها در اساطیر ایران*. تهران: توس، ۱۳۶۹.
- رضی، هاشم. *آئین مهر (میترائیسم)*. تهران: بهجت، ۱۳۷۱.
- رضی‌زاده، رضیه. «در شیوه و مکتب نگاره‌های خاوران‌نامه». *گلستان هنر*. ۲ (۱۳۸۴): ۵۸-۶۹.

زمردی، حمیرا. نگرش تطبیقی ادیان و اساطیر در شاهنامه فردوسی، خمسه نظامی و منطق الطیر. تهران: زوار، ۱۳۸۲.

سارایی، ظاهر و اختر سلطانی و نرجس توحیدی فر. «تأثیر حماسه‌های دینی فارسی بر مناجات‌نامه کردی غلام رضاخان ارکوازی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ۱ (۱۳۸۹): ۴۳-۶۳. شیروی، الهام و دیگران. «مطالعه نمادها و نشانه‌های مشترک تصویری و ادبی در نگارگری سنتی ایرانی (بررسی موردی دو نگاره عاشقانه)». هنرهای زیبا. ش ۲۷ (۱۳۸۵): ۱۰۵-۱۱۶. شین دشتگل، هلنا. «نبرد خیر و شر (حضرت علی^(ع)) و نبرد او با دیوان و ازدهایان». کتاب ماه هنر. ۳۱ و ۳۲ (۱۳۸۰): ۹۲-۹۴.

عباسی، علی. تحلیل و مرگ در ادبیات و هنر. تهران: سخن، ۱۳۹۱. عمادزاده، عمادالدین حسین. امیرالمؤمنین، زندگانی حضرت علی بن ابی‌طالب^(ع). تهران: نشر محمد^(ص)، ۱۳۳۱.

فتوحی رودمعیجی، محمود. نقد خیال؛ نقد ادبی در سبک هنری (۹۰۰-۱۲۰۰ ه. ق). تهران: روزگار، ۱۳۷۹.

فردوسی، ابوالقاسم. شاهنامه. بر اساس نسخه مسکو. ج ۴. تهران: نشر محمد^(ص)، ۱۳۸۱. قائمی، فرزاد. «تحلیل نقش نمادین اسطوره آب و نموده‌های آن در شاهنامه فردوسی بر اساس روش نقد اسطوره‌ای». جستارهای ادبی. ۱۶۵ (۱۳۸۸): ۴۷-۶۸. خاوران‌نامه. کاخ گلستان و سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. تهران: مؤلف، ۱۳۸۱.

کلینی، محمد. الکافی. ترجمه هاشم رسولی محلاتی. تهران: علمیه اسلامی، ۱۳۹۱. کیکاووسی، نعمت‌الله. «خاوران‌نامه». کتاب ماه هنر. ۳۱ و ۳۲ (۱۳۸۰): ۹۸-۹۹. محمدی، هاشم. «سیمای امام علی^(ع) در حماسه‌های دینی ایران». کیهان فرهنگی. ۲۱۶ (۱۳۸۳): ۲۴-۲۷.

مرادی، ح. «تصحیح خاوران‌نامه ابن‌حسام خوسفی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد. ۱۳۷۷-۱۳۷۸. مشهور، پروین‌دخت. «رؤیای صادق و بازتاب آن در خاوران‌نامه». نامه پارسی. ۴ (۱۳۷۸): ۹۴-۱۰۳.

نصرتی، مینا. «نگاهی به دو اثر ارزنده خاوران‌نامه میرزا آقا امامی». کتاب ماه هنر. ۴۷ و ۴۸ (۱۳۸۱): ۱۱۸-۱۲۱.

واشقانی فراهانی، ابراهیم. «دیو در اساطیر ایران باستان». *مطالعات ایرانی*. ۱۵ (۱۳۸۸): ۲۵۹-۲۷۴.

- Bachelard, Gaston. *Cahier Gaston Bachelard*. Dijon: Editions Universitaires de Dijon, 1943.
- Bassnett, Susan. *Comparative Literature, A Critical Introduction*. Oxford, UK & Cambridge, USA. 3rd edition. Blackwell, 1997.
- Gaither, Mary. "Literature and the Arts." *Comparative Literature, Method and Perspective*. Stalknecht and Horsd Frenz. Eds. Newton P. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1961.
- Jung, C. G. *The collected works of C.G. Jung*. London: Routledge & Kegan Paul, 1979.
- Sherrard, Philip. *The Marble Threshing Floor: Studies in Modern Greek Poetry*.

بررسی تطبیقی کارکردهای پیش‌نمونه در رمان مدرن

علی‌رضا انوشیروانی،^۱ دانشیار ادبیات تطبیقی دانشگاه شیراز
سحر غفاری،^۲ دانش‌آموخته دکتری ادبیات فارسی دانشگاه تهران

چکیده

یکی از حوزه‌های پژوهش ادبیات تطبیقی بررسی تشابهات و تطوّر شگردهای ادبی در ادبیات سرزمین‌های مختلف است. شگردپردازی و توجه به فنون داستان‌نویسی در رمان قرن بیستم جلوه و ظهور بیشتری داشته و به ابداع ابزارهای بیانی چندی انجامیده است. اقتباس از اثری متقدم — که جان وایت^۳ آن را پیش‌نمونه می‌نامد — یکی از این شگردهای ادبی است. استفاده از پیش‌نمونه در خلق رمان چندین کارکردهای دارد که از جمله می‌توان ایده‌پروری و مقایسه میان دو متن را از اهم آنها دانست. در آثار موسوم به ادبیات مدرن فارسی نیز نمونه‌هایی از این گونه اقتباس‌های ساختاری دیده می‌شود که یکی از شاخص‌ترین آنها رمان سمفونی مردگان است که با الگوگیری از داستان هابیل و قابیل، به مثابه پیش‌نمونه، در پی برقراری تناظر میان این دو داستان بوده است. در این جستار، در عین مقایسه کار عباس معروفی با همتهای غربی‌اش، و با استفاده از تعریف‌ها و کارکردهایی که جان وایت برای این شگرد ادبی برشمرده است، به بررسی و سنجش میزان موفقیت معروفی در استفاده از پیش‌نمونه می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: پیش‌نمونه، سمفونی مردگان، جان وایت، اسطوره، رمان مدرن، اقتباس، ادبیات تطبیقی.

^۱ پیام‌نگار: anushir@shirazu.ac.ir (نویسنده مسئول)

^۲ پیام‌نگار: sahar.ghaffarib@gmail.com

^۳ John White

۱. درآمد

یکی از حوزه‌های سنتی و مهم پژوهش‌های تطبیقی بررسی تشابهات ادبی است. پژوهشگران ادبیات تطبیقی در ایران معمولاً به ذکر تشابهات یا انجام مقایسه‌هایی در حیطه مضامین یا انواع ادبی بسنده کرده‌اند و جز اشاراتی اندک به الهام‌پذیری نویسندگان مدرن ایرانی از غربیان و شیوه جریان سیال ذهن، از پرداختن به تأثیرات و تأثرات ادبی در حوزه شگردهای داستان‌نویسی غافل مانده‌اند. این در حالی است که فنون و ابزارهای ادبی نه تنها شکل و شمایل اثر ادبی را می‌سازند، بلکه در معناآفرینی و جهت دادن به مضامین نیز نقش دارند و همچنان که بررسی شباهت مضمونی میان دو یا چند اثر ادبی از بدیهیات قلمرو ادبیات تطبیقی است، پژوهش در زمینه مشابهت یا اقتباس شگردها و شیوه‌های ادبی نیز در این حوزه می‌گنجد. از این‌رو، همانندی‌های فنون داستان‌نویسی در رمان‌های مدرن ایران و غرب نشان تأثیرپذیری و ارتباط بین این دو ادبیات است. فرانسوا یوست فصل چهارم کتاب *درآمدی بر ادبیات تطبیقی*^۱ را به تبیین اصول پژوهشی این حوزه و دو ارائه نمونه کاربردی اختصاص داده است.

در اوایل قرن بیستم توجه نویسندگان ایرانی به فنون داستان‌نویسی و شکل رمان و ابداع شگردهای نو — که در این نوشتار مجال پرداختن به آن نیست — افزایش یافت و به ظهور شیوه‌های جدید داستان‌گویی انجامید که چشمگیرترین این شیوه‌ها در رمان‌های موسوم به مدرن به چشم می‌خورد. استفاده از شگرد جریان سیال ذهن و درهم‌ریختگی زمان از جمله مهم‌ترین ویژگی‌هایی است که معمولاً در تعریف رمان مدرن، که زمان ظهور آن را اواخر قرن نوزده و اوایل قرن بیستم می‌دانند، ذکر می‌شود. این ژانر، که سرآغاز ورود آن را به ایران انتشار بوف کور (۱۳۱۵/۱۹۳۶) می‌دانند، معمولاً در ایران تنها با آشفتگی زمان روایت و نیز سیاه بودن فضای اثر پیوند خورده است؛ حال آنکه علاوه بر شگرد جریان سیال ذهن و شیوه روایت و بن‌مایه‌ها، فنون و ابزارهای ادبی دیگری نیز در نگارش رمان مدرن غربی و ایرانی به کار رفته که نتیجه تحول داستان‌نویسی در قرن بیستم بوده است. در این میان می‌توان به رمان عباس

^۱ François Jost, *Introduction to Comparative Literature*: 127-172.

معروفی (متولد ۱۹۵۷م)، *سمفونی مردگان* (۱۹۸۹م)، اشاره کرد که تقریباً تمام منتقدان آن را رمانی مدرن دانسته‌اند، یا اگر صراحتاً به این ژانر اشاره نکرده‌اند، ضمن مقایسه‌های فراوانی که انجام داده‌اند آن را اقتباسی از *خشم و هیاهوی* (۱۹۲۹) ویلیام فاکنر^۱ (۱۸۹۷-۱۹۶۲) دانسته‌اند.

از ابتدای انتشار *سمفونی مردگان*، بسیاری به دیدهٔ تحسین یا تقبیح، ردّ *خشم و هیاهو* را در این رمان یافتند و قائل به وجود همانندی‌هایی میان شخصیت‌های دو اثر شدند. برخی نیز آن را اثری کاملاً مستقل شمرده و اقتباس معروفی از *خشم و هیاهو* را رد کرده‌اند (ر.ک. یکتا ۷۹-۱۰۹). اینکه *سمفونی مردگان* به‌راستی اقتباسی از *خشم و هیاهو* است یا نه چیزی از ارزش آن نمی‌کاهد، اما یکی از مهم‌ترین شگردهایی که در رمان قرن بیستم ظهور کرده است و از دید منتقدان ایرانی پنهان مانده، اقتباس ساختاری از متنی پیشین به‌منظور پرورش طرح و شخصیت‌های رمان است. اقتباس در نقد ادبی یعنی «نوعی تأثیرپذیری یا تفسیر که در آن هنرمند، با تفسیر اثر هنری دیگر یا پیروی از آن، اثر جدیدی بازآفرینی می‌کند که ردّ پای آثار متقدّم در آن قابل رؤیت است» (انوشیروانی ۲۳). این اصطلاح را معمولاً در ارتباط با وام‌گیری آثار سینمایی از آثار ادبی معنا می‌کنند،^۲ اما اقتباس، در این گفتار، تنها به معنای الگو قرار دادن یک اثر متقدم برای ساختن طرح و شخصیت‌های رمان مدرن، به‌گونه‌ای که بتوان میان شخصیت‌ها و وقایع دو اثر نوعی تناظر یا شباهت مشاهده کرد، به کار رفته است. این اقتباس به‌گونه‌ای است که متن متأخر، با اشارات و ارجاعات آشکار به متن مرجع، که معمولاً از آثار کهن و اسطوره‌های مربوط به خدایان و قهرمانان گزینش می‌شود، وام‌گیری خود را از آن افشا می‌کند. این شگرد در قرن بیستم ظهور و تشخص بیشتری یافته و به خلق دو اثر برجسته، یعنی *اولیس* جیمز جویس^۳ و *سرزمین هرز الیوت*^۴ انجامیده است.

^۱ William Faulkner, *The Sound and the Fury*

^۲ برای اطلاعات بیشتر در این حوزه نگاه کنید به کتاب *عالم‌انۀ لیندا* هاجن، استاد ادبیات تطبیقی دانشگاه تورنتو، کانادا

Hutcheon, Linda. *A Theory of Adaptation*. New York & London: Routledge, 2006.

^۳ James Joyce, *Ulysses*

^۴ T.S. Eliot, *The Waste Land*

جان وایت که پژوهشی جامع در این حوزه انجام داده است و رمان‌های بسیاری را از چند زبان بررسی و طبقه‌بندی کرده، متن مورد اقتباس را پیش‌نمونه^۱ نامیده است. معنا و ریشه لغوی این واژه پس از این به تفصیل خواهد آمد، اما ذکر این نکته در اینجا ضروری است که الهام‌گیری متن‌ها از یکدیگر و ارجاع آنها به هم مختص قرن بیستم نبوده است و به گفته دیوید لاج^۲ قدمت آن به زمان پملا^۳ و جوزف اندروز^۴ می‌رسد. اما در این پژوهش اقتباس نه به معنای ارجاعات منفرد و بی‌قاعده به متنی پیشین، بلکه به معنای طرح‌ریزی آگاهانه یک متن مدرن بر اساس متنی متقدم است که با اشارات کنایی به آن یا تشابهاتی که با متن مرجع دارد، بر الگو قرار دادن آن متن تأکید می‌کند. اینکه چه عوامل و دلایلی موجب بازگشت نویسندگان مدرن قرن بیستم به الگوهای اساطیری یا داستان‌های متقدم شده یکی از مباحثی است که در این گفتار به آن خواهیم پرداخت، اما باید بگویم در ادبیات داستانی مدرن فارسی نیز نشانه‌هایی از استفاده از این شگرد دیده می‌شود. در اینکه بخش‌هایی از سمفونی مردگان به جریان سیال ذهن و بنابراین به ژانر ذهن‌گرای مدرن نزدیک می‌شود، شکی نیست، اما اکنون می‌خواهم به خصیصه دیگری در این اثر اشاره کنیم که در همناهای غربی، به‌خلاف آثار ایرانی و عربی، فراوان دیده می‌شود و گویا عباس معروفی در این شیوه از پیش‌گامان بوده است. او در جایی گفته است که سمفونی مردگان را بر اساس داستان هابیل و قابیل نوشته است. الگو قرار دادن یک متن برای خلق رمان از شگردهای رایج و شایع رمان‌های قرن بیستم غربی است، ولی آیا سمفونی مردگان در استفاده از این شگرد، به‌مانند آثاری چون

^۱ prefiguration

^۲ David Lodge

^۳ Pamela نام رمانی از سموئل ریچاردسون که از قصه‌های جن و پری الهام گرفته است.

^۴ Joseph Andrews نوشته هنری فیلدینگ که به گفته لاج، قطعات ابتدایی آن نوعی شبیه‌نویسی بر رمان پملاست، و «واگویه‌ای از حکایت سامری نیکوکار را در خود دارد».

اولیس، سانتور^۱ و گیلگمش^۲ عمل کرده است؟ آیا شیوه استفاده از این شگرد و کارکرد آن در سمفونی مردگان، همانند آن چیزی است که در همتهای غربی می‌بینیم؟ ادبیات تطبیقی در ایران همواره بد فهمیده شده است. هدف از پژوهش‌های ادبیات تطبیقی پرداختن به مقایسه صوری نیست بلکه «تطبیق صرفاً وسیله یا روشی است برای رسیدن به هدف که همانا تبیین معاملات و مبادلات بین ملت‌های مختلف است» (۱۳). یکی از اهداف ادبیات تطبیقی، علاوه بر کشف مشابهت‌ها در حیطه مضمون و محتوا، بررسی و کشف تحولاتی است که یک جریان یا مضمون یا گونه ادبی در گذار به سرزمینی دیگر می‌یابد. از آنجاکه شکل آثار ادبی و ابزارهای بیانی به کاررفته در این آثار موجد معنا هستند، بررسی تشابهات یا تحولاتی که شگردهای ادبی در سفر به ادبیات سرزمین دیگر می‌یابند نیز از ضروریات پژوهش‌های تطبیقی است. از این رو، این نوشتار بر آن است تا با استفاده از پژوهش جان وایت و تعریف و کارکردهایی که برای این شگرد برشمرده است، به بررسی همانندی‌های سمفونی مردگان با آثار غربی، در استفاده از یکی از مهم‌ترین ابزارهای داستان‌نویسی قرن بیستم، بپردازد.

۲. نشانه‌های پیش‌نمونه

هرمان بروخ^۳ قرن بیستم را عصر اسطوره^۴ خوانده است. وی خود زمانی به نام مرگ ویرزیل^۵ نگاشته که روایتگر آخرین ساعات زندگی ویرزیل، شاعر رومی، است و جالب توجه اینکه او از دوستان جیمز جویس^۶، خالق حماسه عظیم و مدرن اولیس، نیز بوده

^۱ The Centaur نام رمانی است نوشته جان آپدایک (John Updike). سانتور موجودی است افسانه‌ای با تنه اسب و سر انسان که در اساطیر یونان آن را فرزند آپولو می‌دانند. جورج کالدول (George Caldwell)، شخصیت متناظر خیرون (Chiron) سانتور است و به‌مانند او که آموزگار آشیل بود، شغل معلمی دارد.

^۲ Gilgamesh رمانی نوشته جان لاندن (Joan London). ادیث (Edith)، شخصیت اصلی داستان، به مانند گیلگمش افسانه‌ای و پس از طی سفری طولانی از استرالیا به ارمنستان و خاورمیانه، به درک و دریافتی عمیق‌تر از خود و توانایی‌ها و خواسته‌هایش می‌رسد.

^۳ Hermann Broch

^۴ the mythical age

^۵ Der Tod des Vergil

^۶ James Joyce

است. این تصادفِ معنادار شاهی است بر رجوع شاعران و نویسندگان اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم به اسطوره‌های کهن یونان و رم و شاید از همین رو بوده که جان وایت تحقیق خود را *اسطوره‌شناسی در رمان مدرن*^۱ نام نهاده است. البته منظور او از اسطوره تنها افسانه‌های کهن و داستان‌های خدایان نیست، بلکه مقصود او هر داستانی است که به‌عنوان اسکلت داستانی دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ چنان‌که برخی داستان‌های رمان‌نویسان معاصر چون آنتون چخوف^۲ را مبنای طرح رمان خود قرار داده‌اند، مانند رمان *Trepleff* نوشته مک‌دایلد هریس^۳. از این رو، وایت پیشنهاد می‌کند به‌جای اسطوره از اصطلاح پیش‌نمونه استفاده کنیم. واژه *prefiguration* از واژه لاتین *figura* به معنای طرح یا نقش گرفته شده و در اصل بار دینی دارد؛ زیرا به وقایع عهد عتیق که در نظر مسیحیان به‌مثابه پیش‌درآمد و پیش‌نمونه‌ای برای وقایع عهد جدید بوده است اشاره می‌کند. در مثل، قربانی کردن اسحاق به دست ابراهیم، پیش‌نمونه واقعه مهم‌تر به صلیب کشیدن حضرت مسیح بوده است، اما برای مقصودی که جان وایت در نظر داشته است، یعنی طبقه‌بندی و بررسی داستان‌هایی که بر مبنای داستانی متقدم نوشته می‌شوند، بسیار رساست، زیرا جامع دو معنای قالب‌ریزی و تقدم است.

استفاده از پیش‌نمونه‌ها در ادبیات غرب چنان گسترش یافته که برخی معتقدند باید الهام گرفتن از داستان‌های رم و یونان را به کنار نهاد و به‌جای آن به موسیقی پاپ و کتاب‌های کمیک و حتی پویانمایی (انیمیشن) و فیلم‌های سینمایی به‌عنوان منبعی برای الهام و الگوگیری رجوع کرد. به گفته جان وایت، شخصیت اول مرد در رمان *Der Paralleldenker* نوشته هاینس فون کرامر^۴ آلمانی از چند شخصیت سینمایی، چون ژان پل بلماندو^۵ و شان کانری^۶ الهام گرفته است و رفیق او نیز نسخه‌ای است از بریجیت باردو^۷ (وایت ۱۳). یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های تعیین‌کننده طرح پیش‌نمونه‌دار^۸

^۱ *Mythology in the Modern Novel*

^۲ Anton Pavlovich Chekhov

^۳ Macdonald Harris

^۴ Heinz Von Cramer

^۵ Jean-Paul Belmondo

^۶ Sean Connery

^۷ Brigitte Bardot

^۸ Prefigurative pattern

آن است که با نشانه‌ها و اشاراتی — که شاید بتوان آن را با کمی مسامحه معادل تلمیح در بدیع فارسی دانست — اقتباس خود را از پیش‌نمونه افشا می‌کند. این افشاگری از چندین راه صورت می‌گیرد، از جمله نام رمان. بهترین نمونه این گونه /ولیس است. اولیس تلفظ فرانسوی یولیسس، قهرمان داستان /دیسه^۱ و نشانگر آن است که آقای بلوم،^۲ همان اودیسیوس^۳ دنیای مدرن است. نام رمان دکتر فاستوس^۴ از قبل این آگاهی آگاهی را به خواننده می‌دهد که آدرین لورکوهن،^۵ شخصیت اول داستان، همان فاوست^۶ است. اگر این اشاره نمی‌بود خوانندگان و ناقدان هیچ‌گاه به شباهت‌ها یا تفاوت‌های این دو پی‌نمی‌بردند؛ زیرا در طول رمان اطلاعات چندانی درباره این شخصیت ارائه نمی‌شود و لذا این ابهام ایجاد می‌شود که آیا لورکوهن همان فاوست، قهرمان رمانتیک، است و یا ضد قهرمانی مدرن. روش دیگر، همانندی وقایع یا نام شخصیت‌های رمان متأخر با وقایع و شخصیت‌های پیش‌نمونه است. نقل قطعاتی از پیش‌نمونه در سرآغاز یا در میانه رمان نیز از جمله قرائن اقتباس از پیش‌نمونه است. در رمان دنیای قشنگ نو^۷ نقل ابیاتی از شکسپیر^۸ توسط وحشی نشانه‌ای است از این‌همانی او و رومئو.^۹ تامس من^{۱۰} نیز در ابتدای دکتر فاستوس، قطعه‌ای از دانته^{۱۱} نقل می‌کند. با یادآوری اینکه فاوست در دوزخ دانته ساکن بوده پیش‌نمونه متن آشکار می‌شود. گاه نشانه توسط شخصیت به خواننده داده می‌شود. در مثل، در رمان Trepleff^{۱۲} راوی که همان شخصیت اول داستان است، در ابتدا می‌گوید: «من همسرم را هنگام نمایش مجدد مرغ دریایی پیدا کردم...» (۲۲۸) و به این ترتیب از همان آغاز این نشانه را به دست خواننده می‌دهد که متن، مرغ دریایی^{۱۲} چخوف را اساس کار خود قرار داده است.

^۱ *Odyssey*

^۲ Leopold Bloom

^۳ *Odysseus*

^۴ *Doktor Faustus*

^۵ Adrian Leverkühn

^۶ *Faust*

^۷ *Brave New World*

^۸ Shakespeare

^۹ *Romeo*

^{۱۰} Thomas Mann

^{۱۱} The sun sank, the night darkened and brought to all, the creatures at the earth, after their day's burden ...

^{۱۲} *The Seagull*

بر این مدعا که معروفی نیز به مانند نوگرایان قرن بیستم سمفونی مردگان را بر اساس افسانه هابیل و قابیل نگاشته است دو دلیل می‌توان ارائه کرد: نخست اظهارات نویسنده در نشریه ولایت قزوین است: «من هابیل و قابیل دورانم را روایت کرده‌ام» (یکتا ۱۴۹)؛ و دوم، آیه مربوط به این داستان در قرآن که در سرلوحهٔ رمان جای داده شده:

... [قابیل] گفت من تو را البته خواهم کشت. [هابیل] گفت مرا گناهی نیست که خدا قربانی پرهیزگاران را خواهد پذیرفت ... آن‌گاه پس از این گفت‌وگو، هوای نفس او را بر کشتن برادرش ترغیب نمود تا او را به قتل رساند و بدین سبب از زیانکاران گردید. آن‌گاه خداوند کلاغی را برانگیخت که زمین را به جنگال گود نماید تا به او بنماید که چگونه بدن مردهٔ برادر را زیر خاک پنهان سازد...» (مائده: ۲۶)

نشانان این آیه پیش از شروع متن نشانه‌ای است تا خواننده دریابد اورهان، همان قابیل است و دادن لقب برادرکش به او از سوی مردم قرینهٔ دیگری است بر این‌همانی سمفونی مردگان و داستان هابیل و قابیل. جان وایت معتقد است به هنگام نشانه‌آشمردن هر عنصر داستانی، ضروری است که سه اصل را پیش نظر داشته باشیم: نخست، ارتباط نشانه با سایر اجزای داستان؛ دوم، مکان و موقعیت نشانه، و سرانجام و مهم‌تر از همه، تمایز نشانه از کهن‌الگوها و بن‌مایه‌های عمومی.

۱.۲. ارتباط ساختاری نشانه با متن

جان وایت اشارات منفرد به اساطیر یا داستان‌های پیشین ادبیات را از الگوسازی^۱ و استفادهٔ ساختاری از پیش‌نمونه متمایز کرده است. به عقیدهٔ او یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های نشانهٔ پیش‌نمونه آن است که همراه با طرح رمان ساخته می‌شود و بسط می‌یابد و مهم‌تر آنکه در خواننده نوعی حدس و گمان برای وقایع بعدی داستان ایجاد می‌کند (وایت ۱۱۹). علاوه بر آیهٔ سرلوحهٔ سمفونی مردگان و مضمون برادرکشی، تکرار تصویر کلاغ نیز قرینه‌ای است بر اینکه معروفی به این داستان نظر داشته و ناقدانی چون الهام یکتا (۱۵۳) نیز آن را «تمهیدی برای پررنگ‌تر کردن مضمون

^۱ allusion
^۲ patterning

اساطیری رمان» دانسته‌اند. اما کلاغ در داستان هابیل و قابیل، چنان‌که نویسنده نیز خود آیهٔ مربوطه را در صدر داستان گنجانده، از کارکرد آموزشی برخوردار است و وظیفهٔ آموختن دفن مرده را به قابیل بر عهده دارد. آیا کلاغ در سمفونی مردگان نیز چنین نقشی دارد؟ اشارات فراوان به کلاغ‌هایی که بر درختان پوشیده از برف نشسته‌اند از تصاویر پربسامد کتاب است که هیچ‌یک به عمل داستانی کمک نمی‌کنند و هیچ رابطه‌ای با سایر اجزای داستان ندارند. خوانندهٔ این داستان بیشتر به مرتبط دانستن کلاغ به نمادی از شومی تمایل دارد تا به ارتباط دادن آن با داستان هابیل و قابیل که تنها به مدد شروح تحلیلی‌گران به وجود آن پی می‌برد؛ علاوه بر این، این تصویر را می‌توان بدون آنکه به روایت و توالی وقایع داستان خدشه‌ای وارد شود، جابه‌جا کرد. مثلاً چندان دور از انتظار نبود اگر چند کلاغ بر فراز سر اورهان، هنگامی که به قتل یوسف در بیابان مشغول بود، پرواز می‌کردند. بنابراین، یکی از ویژگی‌های مهمی که در خلق دوباره و تداعی پیش‌نمونه اهمیت دارد، بسامد تصاویر تداعیگر پیش‌نمونه نیست، بلکه نحوهٔ شکل‌گیری ساختار آن تصویر در رمان است. از همین روست که صرف تکرار تصویر کلاغ در سمفونی مردگان، سازندهٔ بن‌مایه (موتیف) کلاغ آموزشگر و سپس پیش‌نمونهٔ قرآنی هابیل و قابیل نیست؛ و این یکی از تفاوت‌های اساسی سمفونی مردگان با همتاهای غربی است.

۲.۲. موقعیت نشانه در متن

علاوه بر ارتباط ساختاری، موقعیت نشانه در متن نیز بسیار تعیین‌کننده است و آن را از اشارات نسنجیده و بی‌نظم و قاعده و اتفاقی متمایز می‌کند؛ مثلاً نشستن نشانه در نام رمان تأثیر بسیاری در جهت دادن به معنای متن و تعیین پیش‌نمونهٔ مورد اقتباس می‌کند، مانند دو رمان *اولیس* و *دکتر فاستوس*. برخی تحلیلگران آثار جویس معتقدند چهرهٔ مرد هنرمند در *جوانی*^۱ بازگویی داستان *لوسیفر*^۲ است که لعنت خدا را برای خود خرید

^۱ *A Portrait of the Artist as a Young Man*

^۲ Lucifer

(بوث^۱ ۱۹۲). اما با در نظر داشتن قطعه‌ای که از باب هشتم مسخ^۲ اثر اووید، در سرلوحهٔ رمان گنجانده شده و همچنین تشابه نام شخصیت اصلی داستان با قهرمان اسطوره‌ای، می‌توان چنین نتیجه گرفت که مقصود جویس برقراری نوعی تناظر میان استیون دِداوس^۳ و دِداوس^۴، مظهر صنعتگری و هنر در اساطیر یونان، بوده است ولی اگر همین ارجاع در میانهٔ رمان و از زبان یکی از شخصیت‌های داستان نقل می‌شد، تأثیر شکل‌دهندهٔ اکنون را نداشت. در مورد تصویر کلاغ در سمفونی مردگان نیز می‌توان همین مکان تعیین‌کننده را تشخیص داد. با وجود آنکه کلاغ در این داستان فاقد کارکرد است و با عناصر دیگر متن رابطهٔ ساختاری ندارد، موقعیت آن متناسب با نقشی است که نویسنده برای آن در نظر داشته است؛ یعنی اشاره به پیش‌نمونه. این تصویر عموماً در بخش‌هایی که داستان از زبان اورهان برادرکش روایت می‌شود تکرار شده؛ یعنی در لحظاتی که اورهان خیال کشتن برادر را دارد و یا با حسادت ناشی از زیبایی و کامروایی او در کشمکش است، و به‌این‌ترتیب، مضمون برادرکشی اساطیری قابیل در بخش‌های مربوط به اورهان پررنگ‌تر شده است. بنابراین می‌توان گفت جایگاه تصویر کلاغ در سمفونی مردگان، در کنار آیهٔ ابتدایی داستان، نقش مهمی در اشاره به پیش‌نمونهٔ هابیل و قابیل دارد.

۳.۲. پیش‌نمونه یا کهن‌الگو؟

جان وایت به نقل از تئودور زیلکوفسکی^۵ می‌نویسد باید اقتباس از اسطوره یا پیش‌نمونه را از بحث کهن‌الگوها جدا کنیم (۱۱۹). نورترپ فرای در پایان کتاب تحلیل نقد^۶ برای هریک از این مفاهیم تعریفی به دست داده که جان وایت نیز آن را سودمند شمرده است. او می‌نویسد کهن‌الگو^۷ «نماد و معمولاً ایماژی است که به قدر

^۱ Wayne Booth

^۲ Ovid's *Metamorphoses*

^۳ Stephen Dedalus. جان وایت به نقل از گیلبرت هایت می‌نویسد جویس Daedalus را به‌صورت Dedalus تغییر داده تا بیشتر به نام‌های ایرلندی شبیه باشد.

^۴ Daedalus

^۵ Theodore Ziolkowski

^۶ Northrop Frye's *Anatomy of Criticism*

^۷ archetype

کافی در ادبیات مکرر می‌شود و بنابراین در قالب عنصری از عناصر تجربه آدمی قابل شناخت است» (فرای ۴۲۷)، و اسطوره «روایتی است که در آن بعضی از شخصیت‌ها مافوق بشرند...» (۴۲۸). بنابراین، کهن‌الگوها به اشخاص یا وقایع خاصی اشاره نمی‌کنند، مانند بن‌مایه سفر برای به دست آوردن شیئی گران‌بها یا یافتن معشوق که الزاماً به معنای الگوگیری از داستان اورفئوس^۱ یا داستان آرگونات‌ها^۲ و پشم طلایی^۳ یا معادل‌های ایرانی آن مثل سفر گیو برای پیدا کردن کیخسرو و سفر رستم برای نجات کیکاووس نیست. اما مثلاً داستان اودیپوس^۴ را نمی‌توان یک کهن‌الگو شمرد؛ زیرا بن‌مایه زنا با مادر آشکارا برگرفته از داستان این شخصیت اساطیری است. بنابراین اشاره و ارجاع به نام‌های خاص داستانی یا اساطیری و استفاده از نشانه از اهمیتی حیاتی برخوردار است و اقتباس از پیش‌نمونه را از تکرار صرف کهن‌الگوها متمایز می‌کند. بر این اساس باید گفت نشان دادن چند نشانه در سرآغاز و درون متن موجب می‌شود مضمون برادرکشی در سمفونی مردگان را نه تکرار صرف یک کهن‌الگو یا مضمونی که بتوان در هر اثر دیگر یافت، بلکه اقتباسی آگاهانه از یک پیش‌نمونه بشماریم. به سخن دیگر، نشانه‌های پیش‌نمونه هابیل و قابیل، که استفاده عامدانه نویسنده از آن متن و الهام‌گیری او از آن را آشکار می‌کنند، با وجود نداشتن نقش در پیشبرد داستان و ارتباط ساختاری با عناصر دیگر پیش‌نمونه، سمفونی مردگان را از بی‌شمار داستانی که با بن‌مایه برادرکشی خلق شده یا می‌شوند، متمایز می‌کنند.

^۱ Orpheus. الهه موسیقی در اساطیر یونان که برای یافتن همسرش که بر اثر گزش مار مرده بود، به زیر زمین رفت و با شرط اینکه تا لحظه آخر به همسرش نگاه نکند به او اجازه خارج کردن همسر از زیر زمین را دادند، ولی اورفئوس در آخرین لحظه تحمل از دست داد و به صورت همسرش نگاه کرد و او را برای همیشه از دست داد.

^۲ در اسطوره‌ای یونانی آرگونات‌ها (Argonauts) ملأحانی بودند که به دنبال یافتن پشم زرین بودند. آرگو نام سازنده کشتی آنها بود که نامش را بر کشتی آنها نهادند.

^۳ Golden Fleece

^۴ Oedipus

۳. کارکردهای پیش‌نمونه

۱.۳. پرورش طرح

یکی از دلایل ورود اساطیر و افسانه‌ها و پیش‌نمونه‌ها به رمان مدرن، تحول ابزارهای بیانی رمان است؛ به این معنا که پیش‌نمونه‌ها به فن بیان رمان تبدیل شدند. پس از آنکه دخالت مستقیم نویسنده در رمان مذموم شمرده شد، رمان‌نویسان در توصیف شخصیت‌ها و ساختن طرح داستان با محدودیت مواجه شدند و به همین دلیل بهترین راه را انتخاب کردند: استفاده از پیش‌نمونه. گنجاندن اسطوره یا داستانی متقدم در رمان مدرن نویسنده را قادر می‌سازد که به استقبال طرح داستان برود و آن را از پیش بسازد. نویسنده داستان خود را که در زمانه مدرن و با آدم‌های مدرن ساخته شده است، قرینه‌ای بر داستانی از پیش شناخته‌شده قرار می‌دهد و با این کار هم خواننده را در ساختن طرح و شناساندن شخصیت‌ها یاری می‌دهد و هم گاه با لحنی طنزگونه، این دو (باستان و مدرن) را با هم مقایسه می‌کند و از خواننده نیز می‌خواهد که او نیز در مقام مقایسه برآید و حقارت و آشفتگی دنیای مدرن را در مقابل شکوه و وحدت دنیای باستان بنگرد. بهترین نمونه این طنز را می‌توان در *اولیس* دید و از همین رو بوده است که الیوت در مقاله «اولیس، نظم، و اسطوره»، شیوه جیمز جویس و «حسن استفاده او از قرینه‌سازی میان امر مدرن و باستان» را ستایش کرده و آن را «گامی در جهت نظم بخشیدن به دنیای پوچ و بی‌نظم معاصر» خوانده است (تامپسن^۱ ۲۲).

بنابراین مهم‌ترین ویژگی پیش‌نمونه، از نظر وایت، آن است که نظام‌مند و الگوساز باشد؛ یعنی اجزای دو اثر مبدأ و مقصد دارای تناظر و شباهتی یک‌به‌یک باشند، و این همان چیزی که در فارسی به آن تمثیل می‌گویند، مجموعه‌ای که به‌عنوان مشبّه‌به مجموعه دیگر به کار می‌رود. در جایی که نویسنده به دلیل شگردهای مدرن مجالی برای توصیف شخصیت‌ها ندارد، یافتن همتایی کهن یا پیشین برای شخصیت، این توان را به نویسنده می‌دهد تا شخصیت مدرن را ممثّل و گونه‌ای بدلی از آن نمونه متقدم قرار دهد. همچنان که میان تِلماکوس^۲ و اودیسیوس پیوند عمیق پدر و پسری وجود دارد،

^۱ Lawrance Thompson

^۲ Telemachus

میان لئوپولد بلوم و استیون ددالوس نیز از لحاظ شخصیتی ارتباطی ناگزیر دیده می‌شود و این یکی از بن‌مایه‌های اصلی /ولیس است: جست‌وجوی پسر برای یافتن پدر. پدر استیون پیش از این مرده است، اما اگر خواننده با داستان /دیسه آشنا باشد و تنفر استیون نسبت به پدر صلیب‌اش را نیز از نظر دور ندارد، به این درک مهم می‌رسد که آشنایی استیون با بلوم در واقع یافتن پدر است و همان گونه که اودیسیوس با دیدن پسرش تخت را نیز تصاحب می‌کند، لئوپولد نیز پس از دوستی با استیون، حرمت نفس از دست‌رفته خویش را بازمی‌یابد و، به‌خلاف معمول هر روز، از زنش می‌خواهد فردای آن روز صبحانه را به تختش ببرد.

بنا بر روایات اسلامی و یهودی، قابیل به دلایلی — که می‌توان به دست آوردن زن زیباتر را از مهم‌ترین آنها دانست — بر برادر حسد برد و او را کشت. در تشابه با هابیل، آیدین نیز فضایی دارد که حسادت اورهان را برمی‌انگیزد: «مشتی‌های ما با آنکه می‌دانستند من دوازده سال سابقه دارم، اما یک‌راست می‌رفتند سراغ اخوی. خیال می‌کردند من شاگردم. و بدتر آن زن‌های نکبتی بودند که وقتی قیافه‌اش را می‌دیدند بند دلشان پاره می‌شد...» (معروفی ۲۸)، یا «گفتم: پدر، مرا از چی ساختی، او را از چی؟ چرا زن‌ها نگاهم نمی‌کنند؟ چرا اخمشان را برای من می‌آورند؟ چرا قشنگ‌ترین دختر دنیا شیدای برادرم شده؟» (همان)، و همان گونه که ابتدا یک زن حسادت قابیل را برانگیخت، اورهان نیز از همان اول که روایت خود و برادر را شروع می‌کند به جذابیت او نزد زنان و دختر ارمنی زیبایی که عاشق او شده اشاره می‌کند؛ حال آنکه خودش عقیم است و به همین دلیل زنش از او طلاق می‌گیرد. به نظر می‌رسد اجزای مجموعه‌ای که معروفی قصد داشته است در تناظر با داستان هابیل و قابیل بسازد عبارت‌اند از: ۱. نمایش فضایل هابیل؛ ۲. تصاحب زن زیباتر توسط او؛ ۳. برانگیخته شدن حسادت قابیل بر هابیل؛ ۴. کشتن قابیل، هابیل را. این مجموعه را در سمفونی مردگان نیز می‌بینیم: ۱. فضایل آیدین که اورهان خود بیانگر آنهاست: «... مادر با لذت نگاهش می‌کرد، لبخندی می‌زد و می‌گفت: آدم حظ می‌کند» (۲۸)؛ ۲. عاشق شدن دختر زیبای ارمنی بر آیدین: «چرا قشنگ‌ترین دختر دنیا شیدای برادرم شده؟» (همان)؛ ۳. رشک‌ورزی اورهان بر آیدین و جدال درونی او برای کشتن برادر: «... توی دلم گفتم به

خدا قسم نابودت می‌کنم برادر» (همان)؛ ۴. خوراندن مغز چلچله به آیدین و ضایع کردن مشاعرش، و در نهایت غرق کردن او در شورابی. اما این قرینه‌یابی برای وقایع و شخصیت‌های دیگر داستان، مانند آبادانی، جمشید دیلاق، آذر، آقای لرد، آیدا، و ایاز ممکن نیست و بن‌مایه کشتن برادر در این اثر، شخصیت‌ها، و وقایع آن چندان پررنگ و متناظر با پیش‌نمونه خود نیست و علی‌رغم نشانه‌هایی که در ابتدا داده می‌شود اکثر منتقدان آن را داستانی درباره ستم و سیاهکاری مرتجعان خشک‌مغز بر هنرمندان و اندیشمندان خوانده‌اند، نه تکرار قصه هابیل و قابیل. به علاوه، این داستان آن تناظر دقیقی را که امثال/ولیس با پیش‌نمونه خود برقرار کرده‌اند ندارد، که به احتمال زیاد ناشی از خصلت ساده و پرورش‌نیافته پیش‌نمونه هابیل و قابیل است.

۲.۳. گمانه‌زنی خواننده

نکته مهم دیگری که وایت در باب این شگرد بیانی طرح می‌کند این است که اکثر رمان‌های پیش‌نمونه‌دار در ابتدای متن نشانه‌های لازم را در اختیار خواننده می‌گذارند و به این ترتیب در خواننده نوعی حدس و گمان یا انتظار درباره نحوه شکل‌گیری داستان ایجاد می‌کنند. وایت این‌گونه رمان‌ها را داستان‌هایی خوانده که «تا پایان خود تداوم ندارند»^۱ (۱۱۹)؛ به این معنا که خواننده از ابتدا پایان داستان را حدس می‌زند و اگر هم میان شخصیت‌ها و وقایع جابه‌جایی‌ای صورت گرفته باشد، باز هم از ابتدای روایت، این ترفندها ته می‌کشند و خواننده را از شگفتی و لذت حاصل از کشف همانندی‌های دیگر میان رمان و پیش‌نمونه محروم می‌کنند.

اما رمان‌های دیگری نیز هستند که وایت آنها را رمان‌هایی «با پیش‌نمونه تأخیری»^۲ خوانده است؛ رمان‌هایی که عمل داستانی پیش‌نمونه را تا انتهای داستان به تأخیر می‌اندازند و تنها در لحظات پایانی داستان است که خواننده به این‌همانی رمان و پیش‌نمونه پی می‌برد. مثال وایت برای این گونه، رمان ماریا ریلکه^۳ است با نام آلمانی *die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge* که پیش‌نمونه تنها در پایان داستان

^۱ 'ceases to exist in the end'

^۲ delayed action prefiguration

^۳ Rainer Maria Rilke

به خواننده معرفی می‌شود و لذا تنها در پایان داستان است که خواننده می‌تواند کل رمان را در پرتو پیش‌نمونه‌ای که اکنون به وجود آن پی برده بازخوانی کند. به نظر می‌رسد سمفونی *مردگان* رمانی از نوع اخیر است؛ زیرا با وجود ارجاع به داستان هابیل و قابیل در صدر داستان و اشارات فراوان به برادرکش بودن اورهان و همچنین گفت‌وگوی اورهان و ایاز در ابتدای داستان که حکایت از کشتن آیدین دارد، سرگشتگی و گرفتاری او در برف و احتمال حمله گرگ‌ها و مرگ او در آن جهنم سپید این گمان را در خواننده می‌انگیزد که اورهان به هدف خود — که کشتن سوچی است — نمی‌رسد و عاقبت در آن برف هلاک خواهد شد. مع‌هذا در پایان این آیدین است که پس از اطلاع از تصمیم اورهان بر کشتن او خود را در شورابی غرق می‌کند. در اینجا است که خواننده درمی‌یابد داستان هابیل و قابیل تکمیل شده و متن، چنان‌که در ابتدای داستان وعده داده بود، پیش‌نمونه هابیل و قابیل را در جامه‌ای نو حکایت کرده است.

علاوه بر این، استفاده از پیش‌نمونه و ایجاد انتظار در خواننده، میان او (خواننده) و شخصیت‌های داستان نوعی فاصله ایجاد می‌کند. از آن‌گونه فاصله‌ها که بیننده نمایش هملت با داستان دارد؛ زیرا همچنان که بینندگان نمایش — که نسبت به وقایع داستان اطلاع قبلی دارند — به‌جای آنکه در اندیشه آن باشند که چه خواهد شد، بر چگونه بودن وقایع تمرکز می‌کنند. به همین نحو، خوانندگان داستان‌های پیش‌نمونه‌دار نیز — که توسط نشانه‌های متن حدس می‌زنند که چه پیش خواهد آمد — در انتظار آن هستند که ببینند این وقایع چگونه بسط می‌یابند. این امر موجب نوعی فاصله میان خواننده و شخصیت می‌شود، زیرا خواننده بیش از آنکه از طریق هم‌ذات‌پنداری با شخصیت در پیگیری حوادث با او شریک شود، در پی آن است که بداند آیا این شخصیت همتای قهرمان پیش‌نمونه است یا ضد قهرمانی مدرن که در نقطه مقابل نمونه خود قرار می‌گیرد. یکی از نکاتی که سمفونی *مردگان* را در استفاده از این شگرد از هم‌تاهای غربی‌اش متمایز می‌کند این است که با پیشرفت داستان و ورود شخصیت‌های دیگری که در داستان هابیل و قابیل دیده نمی‌شوند و پیچیده‌تر شدن طرح، خواننده پیش‌نمونه را به فراموشی می‌سپارد و با شخصیت‌های داستان ارتباط برقرار می‌کند. در این حال،

نویسنده با استادی از خواننده می‌خواهد با اورهان گناهار، راوی قسمت بیشتر داستان، هم‌ذات‌پنداری کند.

اما به گفته وایت، ساده‌انگارانه است اگر گمان کنیم تنها کارکرد پیش‌نمونه به دست دادن چهارچوب، یا به تعبیر ازرا پاوند^۱ چوب‌بستی^۲ است که نویسنده متن را بر آن بنا می‌کند (۱۱۴). بسیاری از نویسندگانی که رمان پیش‌نمونه‌دار نوشته‌اند، مانند جان آبدایک، تامس مان و جیمز جویس، داستان‌های دیگری نیز دارند که بر مبنای پیش‌نمونه خاصی نوشته نشده است. بنابراین تصور اینکه اقتباس از پیش‌نمونه صرفاً ابزاری است برای کمک به نویسنده اشتباه است. برعکس، استفاده از این شگرد نمودگار هنر و ورزیدگی هنرمند است که گاه این ابزار را در جهت به چالش کشیدن دانش خواننده به کار می‌گیرد. نام رمان دکتر فاستوس این اعلام را به خواننده می‌دهد که داستان احتمالاً شباهت‌هایی با داستان فاستو خواهد داشت ولی این به معنای افشا کردن تمام داستان نیست. خواننده هنوز نمی‌داند که آیا آدریان لورکوهن قرار است مانند فاستو به رستگاری ابدی برسد یا برخلاف او به لعنت و شقاوت؛ ضمن اینکه، به فرض وجود همانندی میان این دو، معلوم نیست آدریان در چه جنبه‌هایی مانند فاستو خواهد بود. علاوه بر این، گاه عمومیت بخشیدن به یک پیش‌نمونه و سعی در یافتن رد پای آن در تمام آثار داستانی موجب درک نادرست و تخریب خوانش اثر می‌شود. در مثل، برخی معتقدند در پشت تمام آثار ادبی می‌توان اسطوره اورفئوس و جست‌وجوی او را یافت یا می‌گویند تمام داستان‌های چارلز دیکنز^۳ نسخه دیگری از افسانه سیندرلاست. این امر در مورد رمان‌های مدرنی که روایتی را پیش‌نمونه قرار داده‌اند نیز صدق می‌کند. نباید چنین پنداشت که رمان‌های مدرن دقیقاً بر مبنای تقلید و وابستگی به داستانی اسطوره‌ای ساخته شده‌اند. این برداشت غلط برخی از نظریه‌های ادبیات تطبیقی است که تصور می‌کنند این شاخه از دانش بشری همواره در جست‌وجوی یافتن منابع آثار ادبی است و تطبیق‌گران را شکارچیان منابع می‌دانند. به

^۱ Ezra Pound

^۲ 'a scaffold, a means of construction': تعبیری که پاوند در اشاره به کاربرد داستان هومر در اولیس به کار برده است.

^۳ Charles Dickens

همین سبب آنان منبع یا نسخه اولیه را برتر می‌دانند و تشخیص بیشتری به آن می‌دهند. این در حالی است که فرض نوگرایان بر آن است که پیش‌نمونه‌ای که در رمان جای داده شده نسبت به متن مدرن از تشخیص کمتری برخوردار است و نسخه مدرن یک داستان نتیجه و هدف نسخه اولیه یا پیش‌نمونه فرض می‌شود، یا حداقل نوگرایان چنین گمان می‌کنند — و البته در این گمان خود نیز چندان هم بیراه نمی‌گویند — زیرا بسیاری از روایاتی که در رمان‌های مدرن به‌عنوان پیش‌نمونه مورد اقتباس قرار گرفته‌اند نسبت به نسخه متأخر از شهرت و مقبولیت کمتری برخوردارند.

۴. نتیجه

پیش‌نمونه هابیل و قابیل در سمفونی مردگان چندان پررنگ و مشخص نیست و شاید اگر اشاره خود نویسنده و آیه ابتدایی متن نبود، به استفاده معروفی از این روایت پی نمی‌بردیم. اصولاً این داستان، به‌خلاف اکثر رمان‌های مدرن، از ابهام طرح، که ناشی از شیوه روایت داستان و ذهن‌گرایی است، خالی است و علی‌رغم آشفتگی زمان داستان، هر خواننده‌ای می‌تواند خلاصه‌ای از آن ارائه دهد. چون شخصیت‌های داستان و خُلَقیات و اعمال هریک نیز با طول و تفصیل رمان‌های رئالیستی (هرچند اغلب از زبان اورهان و به شکل حدیث نفس) توصیف شده‌اند، دیگر نیازی به پیش‌نمونه‌ای که در پرداخت طرح و شخصیت‌پردازی یاریگر نویسنده باشد نبوده است. اما این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که اقتباس از پیش‌نمونه یکی از ابزارهای بیانی رمان قرن بیستم است «و رمان‌نویسان جدید به‌جای آنکه در برابر این پدیده مقاومت کنند، بیشتر سعی دارند از آن بهره بگیرند و آزادانه افسانه‌های قدیمی و آثار قبلی ادبیات را وامی‌گردانند تا به بازنمایی خود از زندگی معاصر شکل و قالب محکم‌تری ببخشند یا به طنین آن بیفزایند» (لاج ۱۷۷). بنابراین، ارجاع به متنی متقدم همیشه و الزاماً به‌منظور پر کردن جاهای خالی طرح و شخصیت‌ها انجام نمی‌شود و هدف اصلی نوگرایان یا هر هنرمندی که به متن و روایتی پیش از خود رجوع می‌کند، دادن استحکام و تشخیص و اعتبار بیشتر به متن متأخر است.

سمفونی مردگان بیش از آنکه به *اولیس* یا دکتر *فاستوس* یا *سانتور* جان آبدایک شباهت داشته باشد، که بر آن‌اند تا میان وقایع و شخصیت‌های دو متن تناظر و تقابل برقرار کنند، بیشتر به خشم و هیاهو شبیه است که به گفته فاکنر از این جمله مکبث اقتباس شده که می‌گوید: «زندگی چیزی نیست جز داستانی که از زبان یک ابله تعریف می‌شود».^۱ به این ترتیب، همان گونه که خشم و هیاهو داستانی است که از زبان بنجی کندذهن و دو برادر دیگر او روایت می‌شود، سمفونی مردگان نیز واگویه چند جمله قرآن درباره هابیل و قابیل است. بنابراین، باید گفت سمفونی مردگان نه اقتباسی ساختاری است که درصدد برقراری تناظرهای یک‌به‌یک میان حوادث و شخصیت‌ها باشد، و نه تقابل و مقایسه امر سخیف مدرن با گذشته‌ای شکوهمند و باستانی، بلکه اتفاقاً تکرار آن رویداد اسطوره‌ای در جامه‌ای مدرن بوده است و القای این مفهوم که جنایات بزرگ بشر همچنان تکرار می‌شود و البته در راه القای این مضمون به‌خوبی توانسته از شگرد مورد بحث استفاده کند. دیگر آنکه به چالش کشیدن خواننده برای حل معماهای متن و یافتن وجوه شباهت یا افتراق دو متن و داشتن اندک مایه‌ای از پیچیدگی، از خواص استفاده از پیش‌نمونه است. علاوه بر این، بسیاری از هنرمندان ترجیح می‌دهند اطلاعات مربوط به وقایع یا شخصیت‌های داستان را پوشیده و در لفافه در اختیار خواننده مدرن، که ذائقه‌اش مائده آماده و جویده را نمی‌پسندد، قرار دهند. جیمز جویس در پاسخ به شخصی که از او پرسیده بود چرا خواننده خود را در خوانش و تفسیر داستان یاری نمی‌دهد، گفته بود:

مردم همیشه چیزی را دوست دارند که مجبور باشند آن را بدزدند. حتی یک گربه خیابانی هم ترجیح می‌دهد یک استخوان را با تقلا و جست‌وجوی زیاد از سطل زباله بیرون بکشد تا اینکه غذای آماده شما را بخورد (وایت ۱۳۹).

بنابراین باید گفت یکی از علل ظهور این شگرد در عصر مدرن، روگردانی خوانندگان از داستان‌هایی است که همه چیز را آسان و آشکار در اختیار خواننده می‌گذارند. اما قرائتی که خواننده را به متنی دیگر رهنمون می‌شود، در عین ایجاد نوعی

^۱ 'Life's but a walking shadow, a poor player/ that struts and frets his hour upon the stage/and then is heard no more. It is a tale/ told by an idiot, full of sound and fury'

ابهام و سردرگمی مطبوع در خواننده، او را به شکل دادن و برقراری ارتباط میان دو متن و در نتیجه حل معماهای آن برمی‌انگیزد. سمفونی مردگان، علی‌رغم خالی بودن از ابهام و چندمعنایی بودن و به تبع آن ضرورت رمزگذاری نویسنده در هدایت یا غافلگیری خواننده، در لحظاتی با استفاده از این شگرد در ایجاد این سردرگمی و همچنین برقراری ارتباط میان دو متن موفق عمل کرده است.

منابع

- انوشیروانی، علی‌رضا. «ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، ۱/۱ (بهار ۱۳۸۹، پیاپی ۱): ۶-۳۸.
- بیات، حسین. *داستان‌نویسی جریان سیال ذهن*. تهران: علمی و فرهنگی، ۱۳۸۷.
- فرای، نورترپ. *تحلیل نقد*. ترجمه صالح حسینی. تهران: نیلوفر، ۱۳۷۷.
- لاج، دیوید. *هنر داستان‌نویسی*، ترجمه رضا رضایی. تهران: نی، ۱۳۸۸.
- معروفی، عباس. *سمفونی مردگان*. تهران: ققنوس، ۱۳۸۹.
- هاکسلی، آلدوس. *دنیای قشنگ نو*، ترجمه سعید حمیدیان. تهران: پیام، ۱۳۵۲.
- یکتا، الهام. *ازل تا ابد، درون‌کاوی رمان سمفونی مردگان*. تهران: ققنوس، ۱۳۸۴.

- Beckoff, Samuel. *William Faulkner's the Sound and the Fury*. New York: Monarch Staley, 1973.
- Booth, Wayne C. "The Problem of Distance in *A Portrait of the Artist*." In *James Joyce Dubliners and a Portrait of the Artist as a Young Man*. Morris Beja, Ed. London: Anchor Press, 1973.
- Boulby, Mark. "Mythology in the Modern Novel: A Study of Prefigurative Techniques by John White." *The German Quarterly*, 47/4 (Nov., 1974): 599-602.
- Dodds, Dinah. "Mythology in the Modern Novel by John White." *The Modern Language Journal*. 57/½ (Jan.-Feb., 1973): 58-59.
- Hutcheon, Linda. *A Theory of Adaptation*. New York & London: Routledge, 2006.
- Jost, François. *Introduction to Comparative Literature*. Indianapolis & New York: Pegasus, 1974.

- Staley, Thomas (ed.). *James Joyce Today*. Bloomington and London: Indiana University Press, 1966.
- Thompson, Lawrance. *William Faulkner: An Introduction and Interpretation*. New York: Princeton University Press, 1973.
- White, John. *Mythology in the Modern Novel*. Princeton, Newjersey: Princeton University Press, 1971.
- Wilson, Edmund. *Axel's Castle: A Study in the Imaginative Literature of 1870-1930*. New York: Charles Scribe's Sons, 1959.

فراسوی مرزهای اروپا: مفاهیم دیگر ادبیات تطبیقی^۱

سوزان باسنت، عضو هیئت علمی دانشگاه واریک - انگلستان
ترجمه سعید رفیعی خضری، * عضو هیئت علمی فرهنگستان زبان و ادب فارسی

چکیده

مقاله حاضر فاقد چکیده بوده، مترجم برطبق اصول ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی چکیده‌ای بدان افزوده است. باسنت در این فصل از کتاب خود به ادبیات تطبیقی در آن سوی مرزهای اروپا می‌پردازد؛ به روند شکل‌گیری مکتب امریکایی در مقابل مکتب‌های اروپایی ادبیات تطبیقی و تأثیری که این مکتب بر مفاهیم ادبیات تطبیقی می‌گذارد؛ به تمایز میان آنچه ادبیات تطبیقی دنیای کهنه و نو نامیده می‌شود؛ به ادبیات تطبیقی در دوران پسااستعماری، با توجه به ادبیات تطبیقی در هند و افریقا و به تمایز رویکردهای اروپایی و غیراروپایی؛ به مکتب‌های تطبیقی در دهه ۱۹۹۰ و به طور اخص مکتب فرانسوی و مکتب آلمانی؛ به انگاره‌های اثبات‌گرا و صورت‌گرا و انگاره‌های دیگر خارج از سنت اروپایی - امریکایی؛ به جایگاهی که زبان انگلیسی با افول زبان‌های باستانی لاتینی و یونانی، در مطالعات ادبی، به‌ویژه در مطالعات تطبیقی پیدا می‌کند و به اهمیتی که ترجمه از این طریق می‌یابد؛ دست‌آخر نیز به تعامل ادبیات تطبیقی با مطالعات فرهنگی، مشابهت‌ها و ارتباطات تنگاتنگ میان آنها.

کلیدواژه‌ها: مکتب‌های ادبیات تطبیقی، رویکردها و انگاره‌ها، رویکردهای پسااستعماری، افول زبان‌های باستانی، مطالعات فرهنگی.

^۱ این مقاله با عنوان Beyond the Frontiers of Europe: Alternative Concepts of Comparative Literature فصل دوم از کتاب *ادبیات تطبیقی: درآمدی انتقادی* است.

Susan Bassnet. *Comparative Literature: A Critical Introduction*. Oxford: Blackwell, 1993. Pp. 31-47.

* پیام‌نگار: s_rafieykhezry@yahoo.com

در سال ۱۹۶۱ در مجموعه مقالاتی درباره ادبیات تطبیقی، با ویراستاری نیوتن استاک‌نچت^۱ و هورست فرنس^۲ — که انتشارات دانشگاه ایلینویز جنوبی آن را منتشر کرد — هنری رماک^۳ تلاش می‌کند تا آنچه را مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی می‌نامد، تعریف کند:

ادبیات تطبیقی مطالعه ادبیات، فراسوی مرزهای یک کشور خاص است. مطالعه روابط میان ادبیات از یک سو، با سایر حوزه‌های دانش و معرفت، حوزه‌هایی همچون هنر (نقاشی، مجسمه‌سازی، معماری، موسیقی)، فلسفه، تاریخ، علوم اجتماعی (سیاست، اقتصاد، جامعه‌شناسی)، علوم و مذهب از سوی دیگر است. کوتاه سخن، تطبیق ادبیات است با ادبیات یا ادبیات‌های دیگر و تطبیق ادبیات است با سایر گستره‌های بیان بشری.^[۱]

مقاله رماک پایه مکتب ادبیات تطبیقی امریکایی را می‌گذارد؛ مکتبی که از مکتب فرانسوی متمایز می‌شود و بدین‌سان یک بار و برای همیشه به قدرت انگاره فرانسوی پایان می‌بخشد. تعریف رماک درواقع چکیده همه گرایش‌های موجود در سرتاسر ایالات متحده بود که در عمل هم به بیانیه مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی تبدیل شد. رماک در توضیح این مسئله قید می‌کند که او به‌عمد چنین رویکردی را برگزیده است؛ رویکردی که نه عام است و نه تاریخی، بلکه توصیفی است و هم‌زمانی. او رویکرد خود را با رویکرد تطبیق‌گران قبل از خود مقایسه می‌کند و کتاب‌شناسی مشروحی از ظرفیت‌های ادبیات تطبیقی به دست می‌دهد. رماک به‌خوبی از مسائل اصطلاح‌شناختی آگاه است و برای مثال به ابهام ناشی از تمایز میان ادبیات تطبیقی و ادبیات عمومی اشاره و اذعان می‌کند «در جایی که می‌توان له و علیه تطبیقی بودن موضوعی خاص دلیلی آورد، وضعیت مشخصی وجود ندارد».^[۲] رماک بر این باور است که رویکرد

^۱ Newton Phelps Stalknecht (۱۹۰۶-۱۹۸۱)، رئیس بخش فلسفه و سپس رئیس بخش ادبیات تطبیقی دانشگاه ایندیانا، اما شهرت خود را بیشتر وام‌دار ریاست بخش ادبیات تطبیقی این دانشگاه است.

^۲ Horst Frenz (۱۹۰۵-۱۹۹۰)، استاد ادبیات تطبیقی و زبان انگلیسی دانشگاه ایندیانا از ۱۹۴۰ تا ۱۹۸۱.

^۳ Henry Remak (۱۹۱۶-۲۰۰۹)، متولد برلین در آلمان، بزرگ‌شده امریکا، استاد ممتاز ادبیات تطبیقی و مطالعات آلمانی و اروپای غربی در دانشگاه ایندیانا.

* پی‌نوشت‌های خود متن با اعداد درون قلاب مشخص شده‌اند و در پایان آمده‌اند.

فرانسوی بسیار محدود است و بر ادله واقعی زیاد تکیه می‌کند. او استدلال می‌کند که مطالعات تأثیرگذار در سنت فرانسوی فاقد تخیل قوی است و از رویکردی اثبات‌گرایانه سرچشمه می‌گیرد، به همین دلیل او انگاره متفاوتی را عرضه می‌کند:

در اکثر مطالعات تأثیرگذار به جایگاه منابع بیشتر توجه شده است تا به سؤالاتی نظیر این که چه چیزی حفظ و چه چیزی کنار گذاشته شده است و چرا؟ چگونه مطالب جذب و کامل شده است و با چه میزان موفقیت؟ اگر مطالعات تأثیرگذار با چنین رویکردی صورت می‌گرفت، نه تنها در دانش ما از تاریخ ادبیات، بلکه در درک ما از فرایند خلاق و اثر ادبی هنرمندانه نیز سهم می‌شد.^[3]

به این تعریف فراگیر رماک بارها اشاره و اغلب نیز حمله شده است. درحالی‌که پژوهشگران فرانسوی زمان و انرژی قابل توجهی را صرف محدود کردن ادبیات تطبیقی در داخل مرزها کردند و درست آنچه را که می‌شد یا نمی‌شد مناسب موضوع در نظر گرفت، نادیده گرفتند، رماک و هم‌قطاران او تعریفی ارائه کردند که به‌عمد مرزها را زیر پا می‌گذاشت. بعد از رماک و مکتب امریکایی می‌شد هر چیزی را با هر چیز دیگری تطبیق داد؛ حتی بدون توجه به اینکه این چیز ادبیات باشد یا نباشد. در بحث رماک این نظر تعیین‌کننده بود که نباید ادبیات تطبیقی را به‌عنوان شاخه‌ای مجزا با قوانین خاص خود در نظر گرفت، بلکه باید آن را به‌عنوان شاخه‌ای کمکی، به‌عنوان پلی میان حوزه‌های موضوعی در نظر گرفت. در رویکرد او محوریت با واژه کلیدی فرایند بود، برخلاف رویکرد فرانسوی که در آن تأکید بر تولید بود. در مواجهه با وضع قواعد، او از این محوریت روی گرداند و بار مسئولیت را بر دوش فرد گذاشت؛ فردی که باید تصمیم بگیرد مبانی ادبیات تطبیقی چه باشد.

یکی از اصطلاحات اساسی، اصطلاح پیچیده ملّی‌گرایی بود که رماک از به کار بردن آن اجتناب کرد و درواقع، در تعریف خود، به‌جای آن از اصطلاح کشور استفاده کرد. اصطلاح کشور را می‌توان بیشتر اصطلاحی جغرافیایی دانست تا ایدئولوژیکی و رماک با استفاده از این اصطلاح به نحو بسیار مؤثری از تعریف خود سیاست‌زدایی کرد.

فرایند سیاست‌زدایی از ادبیات تطبیقی که صفت بارز مکتب امریکایی بود و در تقابل آشکار با توسعه ادبیات تطبیقی در اروپا، اگرچه شدیداً تحت تأثیر نقد نو بود، سابقه‌ای طولانی و ریشه در برخی آثار اولیه قرن نوزدهم داشت. چارلز میلز گیلی^۱ که در دهه ۱۸۹۰ پایه‌گذار ادبیات تطبیقی در دانشگاه برکلی بود و روش او در ارائه بسیار موفق واحد کتاب‌های بزرگ^۲ الگویی برای توسعه مکتب امریکایی در آینده، کار خود را در اصل بشردوستانه و به پیروی از پوزنت^۳ و آرتور مارش^۴، همسو با کار متیو آرنلند می‌دید. او به‌خوبی مسائل مربوط به تعریف و روش را می‌دانست، با این‌همه در مقاله‌ای که در سال ۱۹۰۳ با عنوان «ادبیات تطبیقی چیست؟» منتشر کرد تفاوت‌های بارزی میان نگرش او و نگرش پژوهشگران اروپایی به چشم می‌خورد. گیلی پیشنهاد کرد که ادبیات تطبیقی را کم‌وبیش نباید چیزی جز تحقیقات ادبی دانست و نخستین تعریف از مکتب امریکایی را با تأکید بر اهمیت روان‌شناسی، زبان‌شناسی، علوم اجتماعی، مذهب و هنر در مطالعه ادبیات، عرضه کرد. گیلی و تطبیق‌گران امریکایی دنباله‌رو، او به دور از شور ملی‌گرایانه کشورهای اروپایی و تلاش‌های استقلال‌طلبانه کشورهای نوظهور امریکای لاتین، به انگاره‌ای روی آوردند که در آن پای کار میان‌رشته‌ای به وسط کشیده می‌شد. تحقیق ادبی بخشی از شبکه موضوعات مرتبطی عنوان شد که هریک دیگری را می‌پروراند و بخشی از ساختار طبیعی، یعنی فرهنگ بود. مشکلات ارائه تعریف بر مبنای تفاوت زبانی یا مرزهای سیاسی کنار گذاشته می‌شود و در عوض آنچه با آن روبه‌رو می‌شویم نظریه تحول‌یافته ادبیات تطبیقی است. درست به همین دلیل، یعنی تحول ایجادشده برای همگان است

^۱ Charles Mills Gayley (۱۸۵۸-۱۹۳۲)، استاد امریکایی زبان انگلیسی و ادبیات کلاسیک.

^۲ کتاب‌های بزرگ (Great Books) کتاب‌هایی هستند که برای گذاشتن پایه‌ای استوار در ادبیات فرهنگ غرب آموزش داده می‌شوند. فهرست این کتاب‌ها بر مبنای هدف و بافت تفاوت می‌کند.

^۳ Hutcheson Macaulay Posnett، از پیش‌گامان حوزه ادبیات تطبیقی و وکیل ایرلندی - نیوزلندی که دوران فعالیتش از ۱۸۸۲ تا ۱۹۰۱ بوده است. تاریخ تولد و فوت او نامعلوم است.

^۴ Arthur Richmond Marsh (۱۸۶۱-۱۹۳۷)، استاد امریکایی ادبیات تطبیقی، نویسنده کتاب *مطالعه تطبیقی ادبیات*.

^۵ Matthew Arnold (۱۸۲۲-۱۸۸۸)، شاعر و منتقد انگلیسی.

که ایالات متحده به خود می‌بالد؛ تحولی که در آن تفاوت‌های زبانی و ملیتی تنها برای نو و شامل همه چیز شدن در نظر گرفته می‌شوند و باز به همین دلیل چشم‌انداز امریکایی ادبیات تطبیقی از همان آغاز بر پایه اندیشه بین‌رشته‌ای و جهانی بودن شکل می‌گیرد. پژوهشگران استدلال می‌کردند که تحقیق باید نظام‌مند باشد و از هرگونه محدودیتی به دور. گیلی آشکارا بر اصطلاح ادبیات تطبیقی صرف که احساس می‌کرد بسیار لغزنده و گمراه‌کننده است، تاخت، اما نتوانست برای آن اصطلاحی پیشنهاد کند که به‌عنوان جانشین مناسب باشد. در عوض تلاش کرد تا اصول مسلمی را برای گسترش موضوع بنا نهد که مهم‌ترین آنها گام نهادن در راهی بود که تطبیق‌گران اروپایی طی کرده بودند. گیلی حتی پا را از این نیز فراتر نهاد و یکی از فرضیه‌های بنیادی مکتب فرانسوی، اینکه ادبیات تطبیقی یعنی بررسی دو یا چند اثر ادبی را به چالش کشید. او اشاره کرد که بررسی تأثیرات و روابط بین‌المللی یکی از شاخه‌های موضوع است و «بررسی حتی یک اثر ادبی از لحاظ علمی هم می‌تواند به همان اندازه تطبیقی باشد، اگر به دنبال اصل و واقعیت اثر از طریق روان‌شناسی نوع و طبیعت بشر باشد».^[4]

هاچینسن مکتولی پوزنت، معاصر گیلی و پدر ادبیات تطبیقی نیوزلندی، نیز انگاره‌ای ضد ملی‌گرایانه عرضه می‌کند. پوزنت در سال ۱۸۸۶ کتاب *ادبیات تطبیقی* را نگاشت و پانزده سال بعد، در سال ۱۹۰۱، در مقاله‌ای با عنوان «علم ادبیات تطبیقی» واکنش‌هایی را که کتابش برانگیخته بود مرور کرد و در همین مقاله به وضعیت ادبیات تطبیقی به‌عنوان موضوعی در دنیای انگلیسی‌زبان توجه کرد. گیلی اشاره می‌کند که درخواست او برای ایجاد کرسی‌های ادبیات تطبیقی در بریتانیا مغفول واقع شده است؛ با اینکه این امر در ایالات متحده به وقوع پیوسته بود. او ادعا می‌کند که با وجود نقد غیرحرفه‌ای، پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای در حوزه ادبیات تطبیقی رخ داده است. دیدگاه‌های پوزنت درخصوص ادبیات تطبیقی تکیه بر انگاره‌ای تکاملی دارد و او «تکامل اجتماعی، تکامل فردی و تأثیر محیط بر زندگی فردی و اجتماعی انسان»^[5] را از اصول اساسی در موضوع ادبیات تطبیقی می‌داند. از نظر او اصطلاح تطبیقی با اصطلاح تاریخی مترادف بود و با وجود تفاوت اصطلاح‌شناختی، شیوه هر دو یکسان بود و هر دو قائم به دنبال کردن «اقدامات انسان، چه فردی و چه جمعی، برای رسیدن به بالاترین سطح زندگی

اجتماعی» بودند.^[6] انگاره تحولی پوزنت و آرمان‌گرایی تحول‌یافته گیلی در تقابل آشکار با انگاره‌های اروپایی ادبیات تطبیقی قرار می‌گیرد و مادامی که سعی می‌کنیم تا از خطوط گوناگونی سر درآوریم که امروز هم هنوز وجود دارند تلاش برای جدا کردن رویکردهای اروپایی از غیراروپایی مفید است. گسترش ادبیات تطبیقی در فرانسه یا آلمان یا مجارستان یا ایتالیا، به موازات تغییرات سیاسی - اجتماعی، جریان داشته و همواره با ظرافت به اهمیت تاریخ حساس بوده است. در ایالات متحده یا در نیوزیلند که پوزنت تدریس می‌کرد، اولویت‌ها متفاوت بود. در حالتی بسیار کلی می‌توانیم میان آنچه ادبیات تطبیقی دنیای کهنه و ادبیات تطبیقی دنیای نو نامیده می‌شود تمایز قائل شویم؛ یعنی جایی که تأکید بر منابع و آوردن دلیل برای اینکه چگونه متن‌ها در محدوده‌های زمانی و فرهنگی به مرحله خوانده شدن می‌رسند، و نیز بر ردیابی خاستگاه‌ها و برپایی پایه‌های فرهنگی خودآگاهی ملی و در نهایت جایی که این تأکیدها از اساس متفاوت بودند. تطبیق‌گران دنیای نو وظیفه خود را در شرایط فراملیتی می‌دیدند. آنان مایل به ردیابی دستاوردهای بشری در زمان و مکان و در آن سوی خطوط انضباطی بودند. این مسئله که ادبیات ملی چگونه تعریف می‌شود همواره نامربوط بود؛ درعوض آنچه مربوط بود همان بود که پوزنت آن را «نیاز بزرگ اخلاقی» برای بررسی حقایقی می‌نامید و حاصل هنر والا بود.

تاریخ‌گزینی

توجه به این نکته حائز اهمیت است که برخلاف تفسیر برخی منتقدان، ادبیات تطبیقی دنیای نو در اصل تاریخ‌گزین نیست. تفاوت میان کهنه و نو بیشتر در تمایز میان آرا بر سر چیستی تاریخ است. انگاره تکاملی، به دور از کش‌مکش‌های ملی‌گرایانه، به‌خوبی با پویش آینده‌ساز یک جامعه سازگار می‌شود، اما به‌هیچ‌وجه همواره تاریخ‌گزین نیست. آرتور مارش، استاد ادبیات تطبیقی دانشگاه هاروارد، در سال ۱۸۹۰ موضوع کار خود را این‌گونه تعریف می‌کند:

بررسی ... پدیده ادبیات در کل، مقایسه آن، گردآوری آن، طبقه‌بندی آن، پژوهش درباره علت‌های آن و تعیین نتایج آن، همه و همه وظیفه اصلی ادبیات تطبیقی است.^[7]

آنچه رویکرد دنیای نو را در اوایل قرن بیستم متمایز می‌کرد نبود جانب‌داری و باوری آرمان‌گرایانه به تشخیص تکامل‌یافته خلاقیت بشر بود. مسئله تاریخ‌گریز بودن بعدها به دلیل روش صورت‌گرای انگاره امریکایی، از طریق نقد نو پیدا شد و چنان تسلط بی‌چون‌وچرایی بر نقد ادبی یافت که مسائل تاریخی به‌خودی‌خود کم‌اهمیت شد. تاریخ ادبیات را می‌توان به دور از مسائل پیچیده تاریخ اجتماعی یا سیاسی یا اقتصادی مورد توجه قرار داد؛ هرچند، بد نیست اشاره کنیم که روایت فردریک جیمسن^۱ از بسط ساختارگرایی و صورت‌گرایی روسی در *زند/انخانه زبان*^۲، به تفاوت‌های میان انگاره‌های روسی و امریکایی توجه می‌کند:

با گذر از قرن نوزدهم در هر دو مکتب شاهد تغییری بیشتر کلی و تاریخی در شرایط ادبی و فلسفی هستیم. این تغییر اغلب به‌عنوان واکنشی در برابر اثبات‌گرایی قلمداد می‌شود و به‌فراخور طبیعت شرایط ملی و فرهنگی‌ای که در آن رخ می‌دهد و به‌فراخور ایدئولوژی غالب که نویسندگان جوان‌تر بر علیه آن طغیان می‌کنند، متفاوت است.^[۸]

تغییر به سمت انگاره‌ای بیش‌ازپیش صورت‌گرایانه از ادبیات تطبیقی به‌تدریج رخ داد. در آغاز همان گونه که جیمسن می‌گوید این تغییر را می‌توان ترکیبی از آرمان‌گرایی دنیای نو و ردّ اثبات‌گرایی دانست، اما بعد از ۱۹۴۵ این فرایند شتاب گرفت. در سال ۱۹۴۵، با پایان یافتن جنگ جهانی دوم، ایالات متحده و کشورهای مشترک‌المنافع مجبور شدند تا تمامی فرضیه‌های گذشته را بازنگری کنند. قرنی که برای پیشرفت‌های فناورانه، گسترش ارتباطات جمعی، بهبود مراقبت‌های پزشکی و افزایش بی‌سابقه سطح زندگی در جوامع صنعتی‌شده، مایه مباهات بود و هرگز نه تسلیم دو جنگ خانمان‌سوز شد که میلیون‌ها نفر را به کام مرگ فرستاد و نه تسلیم کش‌مکش‌های ملی‌گرایانه و ارضی حل‌نشده از سده‌های گذشته. تعجبی ندارد که نسلی از دانشجویان ادبیات تطبیقی دنیای نو به رویکرد فراملّیتی آرمان‌گرایانه مبتنی بر انگاره کتاب‌های بزرگ با فرضیاتش درباره قدرت بشری هنر، هنر درخشان جهانی، اقبال می‌کنند. هدف مطالعه متن بود و

^۱ Fredric Jameson (۱۹۳۴ -)، منتقد ادبی امریکایی.

^۲ *The Prison-House of Language*

مسائل مربوط به بافت آگاهانه کنار گذاشته می‌شد. رنه ولک^۱ زمانی که درباره ادبیات تطبیقی سخن می‌گوید به جمع‌بندی این موضوع می‌پردازد:

ادبیات تطبیقی با مطالعه ادبیات، مستقل از مرزهای زبانی و قومی و سیاسی، برابر است. نه می‌توان آن را به روشی واحد محدود کرد ... نه به ارتباطات واقعی. ممکن است ... مقایسه پدیده‌هایی نظیر زبان‌ها یا انواع ادبی فاقد ارتباط از نظر تاریخی نیز همان قدر ارزشمند باشد که مطالعه تأثیرات قابل کشف از شواهد مطابقه‌ها یا خوانش‌های متفاوت ... سه شاخه اصلی مطالعه ادبی، تاریخ، نظریه و نقد مستلزم یکدیگرند ... ادبیات تطبیقی را زمانی می‌توان شکوفا ساخت و زمانی شکوفا می‌شود که از قید و بندهای ساختگی رها شود و تنها به مطالعه ادبیات محدود.^[۹]*

البته ولک در اینجا اتحاد نو و کهنه را نشان می‌دهد، در مقام یک صورت‌گرای اروپایی شروع می‌کند و در مقام بزرگمرد ادبیات تطبیقی امریکایی تمام. دیدگاه او منطقی است: در ادبیات تطبیقی تاریخ اساس است، اما این تاریخ باید تاریخ فرهنگی باشد و نه هیچ نوع دیگری. همین اجتناب حساب‌شده از مسائل سیاسی یا اقتصادی - اجتماعی بود که دست‌آخر منجر به واکنش شد و به تولد نوتاریخ‌گرایی^۲ در نقد امریکای شمالی در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ انجامید. تلاش برای تطبیق متن‌ها در میان فرهنگ‌ها مادامی که بررسی مسائل کلیدی خاص کنار گذاشته می‌شد عمل جسورانه‌ای بود که تطبیق‌گر را درگیر چیزی می‌کرد که تنها می‌توان آن را به‌عنوان نوعی بندبازی استادانه توصیف کرد. وایس‌اشتاین^۳ می‌گوید ادبیات ایرلندی نباید از ادبیات انگلیسی جدا شود، زیرا «با چنین ترفندی» نویسندگانی مانند ییتس^۴ یا شاو^۵ ممکن است «به دلیل اصلی غیرادبی از لحاظ

^۱ René Wellek (۱۹۰۳-۱۹۹۵) منتقد و پژوهشگر ادبی برجسته چک‌تبار امریکایی.

* برگرفته از ترجمه مقاله «نام و ماهیت ادبیات تطبیقی»، سعید رفیعی خضری، ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۲/۳ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱)، پیاپی ۶: صص ۳۳ و ۳۴.

^۲ New Historicism

^۳ Ulrich Weisstein (۱۹۲۵-)، استاد ممتاز ادبیات تطبیقی و مطالعات آلمانی در دانشگاه ایندیانا، آلمانی و متولد برسلاو (Breslau).

^۴ William Butles Yeats (۱۸۶۵-۱۹۳۹)، شاعر ایرلندی و از شخصیت‌های برجسته قرن بیستم در حوزه ادبیات.

^۵ George Bernard Shaw (۱۸۵۶-۱۹۵۰)، نمایشنامه‌نویس ایرلندی.

هنری بی‌خانمان شوند.^[10] او همچنین بیان می‌کند که برای مثال بررسی ادبیات افریقا باید نشان دهد که «آیا یک دیدگاه جهانی خاص یا یک صبغه محلی خاص ممکن است به‌عنوان زمینه‌ای برای خلق ویژگی‌های ادبی ملی در نظر گرفته شود.»^[11] در اینجا ذکری از چشم‌انداز تاریخی نمی‌شود. دست‌اندازی‌ها و مستعمره‌سازی و فقر اقتصادی، همه و همه برای آنچه ادبیات تلقی می‌شود و تنها ادبیات، کنار گذاشته می‌شود؛ چنان‌که گویی همه نویسندگان در خلأ و جدا از واقعیت بیرونی کار می‌کنند.

رویکردهای پسااستعماری

مطالعه ادبیات تطبیقی در سایر نقاط دنیا، کاملاً برعکس، بر سیاست‌زدگی ادبیات تأکید و رویکرد صورت‌گرا را به طور کامل رد می‌کرد. در تحلیل روابط ادبی شرق و غرب، سواپان مجومدار^۱ استدلال می‌کند که ادبیات هندی همانند مشابهات افریقایی و امریکای لاتینی خود، مجموعه‌ای را می‌سازند که او آن را «خُرده‌ادبیات‌های ملی می‌نامد که در استحکام دست‌کمی از اجزاء سازنده ادبیات غرب ندارند؛ به‌جز این واقعیت که در ادبیات هندی تنها ظواهر ادبی ناظر بر مشترک بودن آنهاست، حال آنکه در ادبیات غربی ویژگی‌های مشترک، در مجموع به طور یکسان بروز پیدا می‌کند و آنها را در کنار یکدیگر نگه می‌دارد.»^[12] در ادامه او توصیه می‌کند که تطبیق نباید در میان مرزهای فرهنگی خاص، بلکه باید در مقیاسی وسیع و در کل صورت گیرد:

ادبیات هندی، مادامی که در هند ادبیات‌های منطقه‌ای سازنده خُرده‌ادبیات‌های ملی هستند، نباید با هیچ‌یک از ادبیات‌های شاخص غربی، بلکه باید با ادبیات غرب در کل تطبیق داده شود.

این پیشنهاد از چشم‌اندازی نشئت می‌گیرد که با چشم‌انداز تطبیق‌گران غربی به‌کلی تفاوت دارد. مجومدار در اصل می‌گوید همان‌گونه که پژوهشگران غربی تمایل دارند تا از اصطلاحات ادبیات هندی یا ادبیات افریقایی به‌صورت کلی استفاده کنند، بدون اینکه به انواع گونه‌های ادبیات در این قاره‌ها توجه کنند — انواعی که او خُرده‌ادبیات‌های

^۱ Swapan Majumdar (۱۹۴۵-)، استاد هندی ادبیات تطبیقی در دانشگاه میشیگان.

سازنده می‌نامد — امروز پژوهشگران هندی و افریقایی مترصد این هستند تا اصطلاحات ادبیات غربی یا ادبیات اروپایی را اختیار کنند؛ اصطلاحاتی که ناظر بر طبقه‌بندی‌هایی کلی و خواستار بررسی مجدد انگاره‌های قدیمی است؛ انگاره‌هایی که در آنها ادبیات‌های سازنده سنت غربی از لحاظ جهانی جایگاه برتری دارند. مجومدار همچنین استدلال می‌کند که ابزار نقد در سنت غرب لزوماً برای نقد همه ادبیات‌ها مناسب نیست و این نکته‌ای است که بسیاری از منتقدان افریقایی و آسیایی و امریکای لاتینی نیز به آن اذعان می‌کنند. یکی از مسائل آشکاری که به‌وفور خود را نشان می‌دهد مسئله دوره‌بندی است؛ زیرا ارتباط میان سنت ادبی و تولید متن در هند یا در چین، برای مثال، نیازمند مفهوم متفاوتی از دوره‌بندی و درواقع مفهوم متفاوتی از تسلسل و تاریخ است. مجومدار استدلال می‌کند که به دلیل «ویژگی تسلسل در سنت هندی» در بحث درخصوص توفیقات اثرآفرینان هندی به روی نسل‌ها باز است. به‌این‌ترتیب، پذیرفتن انگاره‌های غربی تاریخ‌ادبیات‌نگاری به معنی پذیرفتن نظامی است که پوششی یک‌دست و مستقیم را به سنت هندی و چشم‌اندازی اروپایی را به تصویر غیراروپایی جهان تحمیل می‌کند. سری اوریندو^۱ زمانی که درباره بی‌ارزش نشان داده شدن ادبیات هندی از سوی منتقدان غربی بحث می‌کند نظر ما را به چشم‌انداز دیگری جلب می‌کند؛ به خطرات ناشی از تحمیل نظامی بر نظامی دیگر. او از این موضوع که اگر اروپا مستعمره هند شده بود خوانندگان هندی ممکن بود شاهکارهای بزرگ اروپایی را چگونه ارزیابی کنند تصویری طنزآمیز و فرضی پدید می‌آورد:

ایلیاد^۲ به‌عنوان حماسه‌ای ژمخت و نیمه ددمنشانه، اثر بزرگ دانته^۳ به‌عنوان کابوسی ظالمانه از تخیلی مذهبی و موهوم، شکسپیر^۴ به‌عنوان فردی بربر و الکلی، با نبوغی قابل ملاحظه و تخیلی صرعی، تمام درام‌های یونانی و اسپانیایی و انگلیسی به‌عنوان پشته‌ای از اصول اخلاقی

^۱ Sri Aurobindo (۱۸۷۲-۱۹۵۰)، شاعر و فیلسوف ملی‌گرای هندی.

^۲ Iliad از آثار هومر (هرودوت معتقد است که هومر ۴۰۰ سال قبل از او، یعنی در ۸۵۰ قبل از میلاد می‌زیسته است).

^۳ Dante (۱۲۶۵-۱۳۲۱)، شاعر نام‌آشنای ایتالیایی، اشاره به کمدی الهی است (م).

^۴ William Shakespeare (۱۵۶۴-۱۶۱۶)، شاعر و نمایشنامه‌نویس بزرگ انگلیسی.

بد و داد و بیدادهای خشن، شعر فرانسوی به عنوان سلسله‌ای از سیاه‌مشق‌های خطابی و پیش‌پاافتاده و مبتذل و داستان فرانسوی به عنوان چیزی فاسد و غیراخلاقی، کنار گذاشته می‌شود.^[14]

در ادبیات تطبیقی خارج از اروپا و ایالات متحده این نیاز به طور ضمنی احساس می‌شود که باید کار را با فرهنگ خودی و نگاه به بیرون و نه با انگاره اروپایی برتری ادبی و نگاه به درون، از نو آغاز کرد؛ بدین ترتیب پایه‌گذاری انجمن ادبیات تطبیقی هند در سال ۱۹۸۱ مشخص می‌کند که هدف اصلی انجمن جدید

رسیدن به مفهومی از ادبیات هندی است که نه تنها شکل تازه‌ای به گروه‌های ادبیات هندی ببخشد، بلکه در کشف عظمت و شکوه آن نیز دقت نظر داشته باشد و چشم‌انداز گسترده‌ای از فعالیت‌های ادبی هند در طول قرون ارائه کند.

وظیفه اصلی ادبیات تطبیقی هندی تأکید بر اهمیت سنت و خلق تاریخ ادبیاتی بر پایه انگاره‌های هندی است. دیدگاه‌های مشابهی در میان تطبیقگران افریقایی حاکم است. چیدی آموتا^۱ نسبت به نقد تطبیقی‌ای که به دنبال ردپای تأثیرات اروپایی‌ها در نویسندگان افریقایی است، معترض است و «جست‌وجو برای یافتن تأثیرات» را به عنوان «خدعه‌ای در چنته» منتقدانی می‌داند که تأثیر فرهنگ اروپایی در نویسندگان «متقدم» افریقایی را تأثیری مدنی قلمداد می‌کنند.^[15] او نسبت به کاربرد اصطلاح جهانی ازسوی تطبیقگران غربی نیز معترض است و به چینی‌آ آچه‌به^۲ استناد می‌کند که در سال ۱۹۷۵ اظهار می‌کند این اصطلاح «به عنوان مترادفی برای تنگ‌نظری کوتاه‌بینانه و خودخودمته‌انه» اروپا به کار گرفته شده است.^[16] این گفتمان فرسنگ‌ها با ادعاهای تطبیقگران امریکای شمالی در خصوص امکان بالقوه مدنیّت جهانی آثار بزرگ فاصله دارد. ادبیات تطبیقی از این منظر فعالیتی سیاسی است؛ بخشی از فرایند بازسازی و تأکید دوباره هویت ملی و فرهنگی در دوره پسااستعماری.

^۱ Chidi Amuta (۱۹۵۴-)، مدیر اجرایی نیجریه‌ای مهم‌ترین نشریه نیجریه و سخنران سابق دانشگاه Ife و پورت‌هارکورت در ادبیات و ارتباطات.

^۲ Chinua Achebe (۱۹۳۰-۲۰۱۳) منتقد، شاعر و رمان‌نویس نیجریه‌ای.

^۳ Self-Serving

در این فرایند مسئله زبان تعیین‌کننده است. کیمبرلی بُستون^۱ در مقاله‌ای که به فرایند پیچیده اطلاق کردن یا نکردن نام امریکایی - آفریقایی می‌پردازد، می‌نویسد:

برای اطلاق نام امریکایی - آفریقایی، خودآفرینش^۲ و اصلاح گذشته نژادی تکه‌تکه‌شده بی‌نهایت در هم تنیده می‌شود: اطلاق نام، ناگزیر تجدیدنظرطلبی تبارشناختی است. تمام ادبیات امریکایی - آفریقایی ممکن است مانند شعر تبارشناختی گسترده‌ای در نظر گرفته شود که در تلاش است تا گسستگی‌ها و ناپیوستگی‌های تحمیل‌شده از سوی تاریخ حضور سیاهان در امریکا را ترمیم کند.^[17]

اطلاق دوباره نام، بخشی از فعالیت گسترده‌تر ایجاد دوباره پیوستگی است و ما می‌توانیم ببینیم که مادامی که ادبیات تطبیقی بازتعریف می‌شود فرایند مشابهی در سرتاسر دنیا اتفاق می‌افتد. البته نقش ترجمه در این فرایند تعیین‌کننده است و گرفتن تصمیم آگاهانه برای ترجمه آثار نویسندگان مهم، مانند شکسپیر، برای مثال، از سوی مترجمان هندی و چینی، مجموعه‌ای از فرضیات را درباره وضعیت زبان مقصد در مقابل متن مبدأ در خود دارد. انتخاب شکسپیر از سوی پژوهشگران قرن نوزدهم، مانند مکولی، به عنوان مظهر همه چیزهای انگلیسی، استاد عالی زبان، اطلاق دوباره نام و در نتیجه خوانش دوباره اوست؛ آن‌گونه که در بنگالی یا مالی یا ماندین ظاهر می‌شود. در فصل هفتم از کتاب باسنت درباره نقش ترجمه در دنیای ادبیات تطبیقی مفصلاً بحث شده است. این نکته قابل توجه است که بحث انتقادی درباره ترجمه بینافرهنگی و مشکل آفرین، همپای نظریه پسااستعماری دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ گسترش یافته است.

مکتب‌های تطبیقی در دهه ۱۹۹۰

در قرن نوزدهم تمایز اساسی در حوزه ادبیات تطبیقی تمایزی بود که میان مکتب فرانسوی، با تأکید آن بر اثبات‌گرایی و تلاش آن در دقیق‌تر کردن معیارها برای تطبیق متون، و مکتب آلمانی، با تأکید آن بر روح زمانه^۳ و ریشه‌های قومی و نژادی، وجود

^۱ Kimberly W. Benston (۱۹۵۰-)، مدیر انگلیسی‌بخش زبان انگلیسی و فرهنگ باستان هاورفورد کالج.

^۲ Self-Creation

^۳ Zeitgeist

داشت. انگاره آلمانی تحت سلطه نازی‌ها و همراه با تبعات وحشتناک آن بود؛ مادامی که پژوهشگران دست راستی تلاش می‌کردند تا نشان دهند برای سیاست‌های کشتار جمعی توجیه تاریخی و ادبی وجود دارد؛ سیاست‌هایی که نژاد آریایی را در جایگاهی بالاتر از همه نژادهای دیگر قرار می‌داد. واکنش در مقابل این نوع ساده‌سازی فاحش تفکر مهم قرن نوزدهمی درباره خاستگاه‌ها و درباره اهمیت فرهنگ عامیانه شفاهی به سرکوب خط مهم ادبیات تطبیقی رمانتیسیم منجر می‌شود و تنها در همین سال‌های اخیر است که بازگشت به وضع اول را آغاز کرده است. در دوره پس از جنگ، مکتب فرانسوی حاکم بر مطالعات تطبیقی بود و این حاکمیت تا زمانی ادامه داشت که مکتب امریکایی، با رویکرد بینارشته‌ای و تأکید بر ارزش‌های جهانی ادبیات، آن را به چالش کشید. تا اوایل دهه ۱۹۶۰ از یک سو انگاره اثبات‌گرا و از سوی دیگر انگاره صورت‌گرا وجود داشت. تنها در اوایل دهه ۱۹۷۰ است که این دو انگاره، بسیار جدی به چالش کشیده می‌شوند و انگاره‌های دیگری خارج از سنت اروپایی - امریکایی طرح می‌شوند. اکنون در بسیاری از نقاط دنیا گروه‌های دانشگاهی برای ادبیات غرب وجود دارند که به طبقه‌بندی‌ای متفاوت با آنچه به طور سنتی از سوی اروپایی‌ها و گروه‌های ادبی تأثیرگذار اروپایی پذیرفته شده بود، قائل‌اند. در ادبیات تطبیقی دوگانه به ادبیات‌های برای مثال ایتالیایی و فرانسوی، از همه جنبه‌های زبان‌شناختی، جغرافیایی، تاریخی، زیبایی‌شناختی، به شکلی کاملاً متفاوت نگریسته می‌شود، اما به محض اینکه هر دوی اینها در زیر چتر کلی ادبیات اروپایی یا ادبیات غربی قرار می‌گیرند، این تشابهات و ارتباطات میان آنهاست که یک‌مرتبه در مرکز توجه قرار می‌گیرد تا تفاوت‌های آنها. برای مثال از منظر دانشجویی در ژاپن یا در کنیا آنچه درخور توجه است وجه مشترک میان سنت‌های ادبی ایتالیا و فرانسه است، همراه با ضدیت خاصی که فروید^۱ بدان توجه می‌کند، زمانی که خاطرنشان می‌سازد «نژادهای کاملاً نزدیک به هم از یکدیگر دوری می‌کنند: آلمانی جنوبی آلمانی شمالی را تحمل نمی‌کند، انگلیسی انواع هتک حرمت‌ها را نثار اسکاتلندی می‌کند و اسپانیایی پرتغالی را تحقیر».^[۱۸] با نگرستن از

^۱ Sigmund Freud (۱۸۵۶-۱۹۳۹) روان‌پزشک اتریشی

منظر غیراروپایی مشخصه‌ها تغییر می‌کنند. افزون بر این، انگاره غیراروپایی مطالعه تطبیقی از همان آغاز نسبت به ادبیات تطبیقی غربی برنامه کاری متفاوتی دارد. وقت آن فرارسیده است تا اذعان کنیم که اکنون انگاره پسااروپایی داریم؛ انگاره‌ای که مسائل اساسی هویت فرهنگی، معیارهای ادبی، استلزامات سیاسی تأثیر فرهنگی، دوره‌بندی و تاریخ ادبیات را بازنگری و تاریخ‌گزینی مکتب امریکایی و رویکرد صورت‌گرا را به‌سختی رد می‌کند.

در مقدمه دیدیم که چگونه ادبیات تطبیقی به‌عنوان یک موضوع در غرب، درست همان زمانی که در دیگر نقاط دنیا بسط و گسترش می‌یابد، به‌نظر تقلیل می‌یابد. نشان داده شد که نظریه ادبی در مطالعه ادبی، در اروپای غربی و ایالات متحده، اکنون به حوزه‌ای در حال رشد بدل شده و این احتمالاً واکنشی است در مقابل انگاره‌های قدیمی و رضایت از کار زیاد در حوزه ادبیات تطبیقی. اما این انگاره‌های قدیمی، خارج از سنت اروپایی - امریکایی، جایی ندارند و درعوض ما با ادبیات تطبیقی پویایی روبه‌رو هستیم که می‌تواند به نحو کارآمدی با نخستین ظهور این موضوع در اروپای انقلابی، در آغاز قرن نوزدهم، تطبیق داده شود. به‌محض دور شدن از مسائل اساسی هویت ملی و فرهنگی، ادبیات تطبیقی راه خود را گم می‌کند. در بافت‌هایی که موضوع اصلی تأکید بر هویت است، تطبیق ادبیات‌ها و تاریخ‌های ادبی، همانند ترجمه، روش مؤثری برای مستحکم کردن نقطه آغاز فرهنگی است. آنچه برای بررسی باقی می‌ماند این است که تا چه اندازه تغییرات اساسی در رویکرد کمونیستی سابق اروپای شرقی منجر به پیشرفت‌های تازه در مطالعات تطبیقی، همپای خط‌مشی‌هایی شده است که ملل پسااستعماری و رو به تکوین در خارج از اروپا آنها را دنبال می‌کنند.

افول زبان‌های باستانی و ظهور زبان انگلیسی

آن هنگام که مکتب فرانسوی بر اهمیت معیار زبانی در فرایند تطبیق تأکید می‌کرد و مکتب امریکایی متونی را به فهرست آثار بزرگ خود در زمینه ادبیات دنیا می‌افزود،

ادبیات تطبیقی در بریتانیا جایگاهی بینابینی و نسبتاً عجیب و غریب به خود گرفته بود و به سختی میان دو مکتب جابه‌جا می‌شد.

در جایی که حرکت به سمت مطالعه تطبیقی از درون گروه‌های زبان‌های جدید پا گرفت، تمایل به سمت مکتب فرانسوی، و در جایی که از درون گروه‌های زبان انگلیسی پا می‌گرفت، تمایل بیشتر به سمت مکتب امریکایی بود. با وجود این، سنت کتاب‌های بزرگ هرگز در ساختار آموزشی بریتانیا پذیرفته نشد و تأثیر مستمر نقد مارکسیستی آلمانی تا حدودی منجر به تضعیف تأثیر رویکرد اثبات‌گرای فرانسوی شد. احتمالاً اصلی‌ترین سهم ادبیات تطبیقی بریتانیایی روشن کردن مفهوم جایگاه است؛ یعنی کنار هم گذاشتن متون به نحوی که امکان خوانش‌های جدید بین‌فرهنگی را به وجود آورد. زیگبرت پراور^۱ جایگاه را این‌گونه تعریف می‌کند:

از شرح متقابل چندین متن یا مجموعه‌ای از متون که در کنار یکدیگر مورد توجه قرار گیرند، از کنار هم قرار دادن شماری از آثار (اغلب بسیار متفاوت) ما درک بیشتری از اثرآفرینان و سنت‌های ادبی حاصل می‌کنیم.^[19]

به همین شکل هنری گیفورد^۲ درباره مفیدترین تطبیق‌ها چنین اظهار می‌کند:

[مفیدترین تطبیق‌ها] آنهایی هستند که یا خود نویسندگان بدان تن داده‌اند یا خوانندگانشان را بدان دعوت کرده‌اند؛ آنهایی که حاصل تشخیصی ناگهانی‌اند، در جایی که نویسنده‌ای درمی‌یابد میان او و دیگری شباهتی وجود دارد. هنری جیمز^۳ همین شباهت را با تورگنیف^۴ می‌بیند، پاونده^۵ با پروپرتیوس^۶ و پوشکین^۷ با بایرون.^[20]

^۱ Siagbert Prawer (۱۹۲۵-۲۰۱۲)، استاد ممتاز زبان و ادبیات آلمانی در دانشگاه آکسفورد، آلمانی.

^۲ Henry Gifford (۱۹۱۳-۲۰۰۳)، استاد برجسته ادبیات انگلیسی و تطبیقی دانشگاه بریستول، انگلیسی.

^۳ Henry James (۱۸۴۳-۱۹۱۶) نویسنده امریکایی

^۴ Ivan Turgenev (۱۸۱۸-۱۸۸۳) رمان و داستان کوتاه‌نویس روسی

^۵ Ezra Weston Loomis Pound (۱۸۸۵-۱۹۷۲) شاعر امریکایی

^۶ Sextus Propertius (۱۵ Bc-۴۵ Bc) شاعر رثایی لاتین

^۷ Alexander Pushkin (۱۷۹۹-۱۸۳۷) شاعر، رمان و نمایشنامه‌نویس روسی

^۸ George Gordon Byron (۱۷۸۸-۱۸۲۴) شاعر و سیاستمدار انگلیسی

یک بار دیگر می‌توانیم این نوع ادبیات تطبیقی را که به متیو آرنلد نسبت داده می‌شود عامل این دیدگاه بدانیم که در همه جا ارتباطی وجود دارد و متون بخشی از یک بافتهٔ بینامتنی بزرگ هستند. البته میان بافتی که متیو آرنلد در دههٔ ۱۹۷۰ در آن دربارهٔ ادبیات تطبیقی می‌نوشت و بافتی که گیفورد و پراور در آن قلم می‌زدند، تفاوت زیادی وجود داشت. قرن نوزدهم برای اندیشمند غربی گذر از نظام آموزشی به معنی مطالعهٔ زبان‌های باستانی و به همان اندازه داشتن آشنایی با سایر زبان‌های اروپایی است. درواقع می‌توان گفت که در تعریف، مطالعهٔ ادبی همان تطبیق دادن است؛ زیرا خوانندگان به متون در زبان‌های گوناگون دسترسی دارند. رشد ادبیات تطبیقی در طول قرن نوزدهم به نحو تناقض‌آمیزی، به موازات تغییری تدریجی به سمت تک‌زبانگی در اروپا و به سمت دنیای انگلیسی‌زبان است.

به نظر می‌رسد در این فرایند تغییر دو عامل اصلی دخیل است. از یک سو جنبش‌های ملی‌گرایانه بر اهمیت زبان‌های ملی تأکید می‌کنند و در شماری از کشورها حرکت‌هایی در جهت ایجاد کرسی‌هایی در زبان و ادبیات ملی دیده می‌شود، و از سوی دیگر در سرتاسر دنیای غرب نظام‌های آموزشی به نحو فزاینده‌ای به سمت ایجاد تمایزی آشکار میان رشته‌ها و حوزه‌های موضوعی و به سمت تخصص بیشتر در تک‌موضوعاتی به‌دقت مشخص‌شده، حرکت می‌کنند. چنین تغییری برای گسترش فضای صنعتی شدن و نیاز به مفهوم تازه‌ای از آموزش اجتناب‌ناپذیر بود؛ آموزشی که به دنبال تربیت افراد برای مشاغل آینده باشد تا آموزش آنان بر مبنای اصول آرمانی دانش جهانی. افراد جامع‌الاطراف در مقابل متخصصان واجد شرایط عقب نشستند. زبان‌شناس بیش‌ازپیش در پی کسب تخصص در طیف محدودی از زبان‌ها (اغلب یک یا دو زبان) برآمد.

البته مطالعهٔ ادبیات باستان ظاهراً تا قرن نوزدهم ادامه می‌یابد، اما مطالعهٔ ادبیات‌های ملی به‌عنوان جانشینی قابل قبول آغاز می‌شود. در دنیای انگلیسی‌زبان این فرایند به درازا می‌کشد (درواقع زبان انگلیسی تا دههٔ ۱۹۳۰ به‌عنوان رشتهٔ اصلی دانشگاهی تلقی نمی‌شود)، اما با افول چشمگیر زبان‌های لاتین و یونانی، زبان‌های جدید در مرکز توجه

قرار می‌گیرند و گروه‌های تخصصی در این زمینه افزایش می‌یابند. درحالی‌که براونینگ^۱ یا پوشکین آثاری را به زبان‌های گوناگون خوانده بودند، بدون اینکه دوباره درباره آن فکر کنند، یک قرن بعد توانایی خواندن به زبان‌های گوناگون نشانه هوش و آموزش استثنائی تلقی می‌شد. در جایی که زمانی دانستن زبان‌های لاتین و یونانی برای هر اروپایی تحصیل‌کرده‌ای اساسی بود، از دهه ۱۹۲۰ با تغییر الگو، می‌بینیم که در دهه ۱۹۹۰ دانستن زبان لاتین و یونانی به گروه خاص کوچکی محدود می‌شود. افزون بر این، امروز وضعیت زبان‌های اروپایی جدید در قرن نوزدهم کاملاً فرق می‌کند. زبان فرانسوی که زمانی مهم‌ترین زبان اروپایی محسوب می‌شد و به طور گسترده‌ای در سرتاسر اروپای مرکزی و شرقی و در تمام افریقا و آسیای میانه به کار می‌رفت، تنزل درجه یافت و جای خود را به زبان انگلیسی، زبان دنیای جدید تجارت و بازار، داد. این گسترش زبان انگلیسی، همراه با افول زبان‌های باستانی، در مطالعات ادبیات تطبیقی نیز تأثیر کرده است.

در دنیای انگلیسی‌زبان، به‌ویژه، مدت زیادی نبود که بر تفاوت زبانی، به‌عنوان پیش‌شرط تطبیق ادبیات‌ها، تأکید می‌شد؛ زیرا خوانندگان بیش‌ازپیش به زبان‌های باستانی و ایضاً به همان خوبی، به چندین زبان جدید، از طریق ترجمه دسترسی داشتند. تأسیس گروه‌های دانشگاهی برای زبان‌های فرانسوی و انگلیسی و آلمانی به‌صورت گروه‌هایی مستقل که به اندازه کافی خبر از آینده‌ای خوب می‌داد، این‌گونه تلقی شد که مطالعه تطبیقی لزوماً مستلزم عبور از موانع اجرایی است و به همان اندازه مستلزم عبور از موانع عقلانی. پژوهشگران متخصصی که در یک حوزه خاص مطالعاتی کار می‌کردند اغلب از تأکیدی که در زبان فرانسوی بر توانش زبانی می‌شد استقبال و از آن به‌عنوان ضمانتی برای اعتبار مستمر حوزه موضوعی خود استفاده می‌کردند. بدین ترتیب، برای مثال، در سال ۱۹۶۰ پایه شماری از برنامه‌ها در ادبیات تطبیقی به‌عنوان بسته‌ای معاملاتی میان حوزه‌های موضوعی زبان گذاشته می‌شد؛ میان آلمانی و فرانسوی، اسپانیایی و ایتالیایی، آلمانی و روسی، انگلیسی و همه این زبان‌ها. این رویه به تمایز دوگانه استمرار

^۱ Robert Browning (۱۸۱۲-۱۸۸۹)، شاعر و نمایشنامه‌نویس انگلیسی.

می‌بخشید و در عین اینکه ضامن ساختار اجرایی نسبتاً سراسری بود، تشریک مساعی دو گروه زبانی و نه بیشتر را نیز شامل می‌شد.

در مقابل، حوزه‌های زبانی‌ای که از لحاظ سنتی در نظام دانشگاهی اروپایی - امریکایی به آنها کمتر بها داده می‌شد، تنها در چارچوبی آموزش داده می‌شدند که فقط می‌شد آن را چارچوبی تطبیقی قلمداد کرد. برپایی مکتب‌ها یا گروه‌هایی برای مطالعات افریقایی، مطالعات مربوط به شرق، مطالعات مربوط به حوزه دریای کارائیب، مطالعات امریکای لاتینی، مطالعات آسیایی، مطالعات اسلاوی، مطالعات آسیای مرکزی، مطالعات اسکاندیناویایی و مطالعات دیگر ممکن است به دلیل حفظ مفهوم پایگانی فرهنگی‌های اکثریت و اقلیت مورد انتقاد قرار گیرد (ممکن است کسی تصور کند که در مؤسسه‌های اروپایی ده‌ها متخصص در حوزه زبان‌های اصلی و تاریخ فرهنگی اروپای غربی وجود دارند، اما برای مثال تنها یکی دو نفر عرب یا چین‌شناس هستند). با وجود این، چنین ساختاری مجموعه گوناگونی از امکانات را در اختیار کار تطبیقی می‌گذارد؛ حتی اگر مرزهای مربوط به گروه، مانند مرزهای موضوعی خاص، با قاطعیت سر جای خود نباشند. افزون بر این، در قالب چنین موجودیت‌هایی نه تنها پژوهشگران ادبی، بلکه تاریخ‌نگاران، زبان‌شناسان، اقتصاددانان، جامعه‌شناسان و انسان‌شناسانی نیز وجود دارند که دامنه مطالعاتی گسترده‌تری را پوشش می‌دهند. به سخن دیگر، اگرچه در نظام انباشتی قرار دادن تمام قاره آفریقا در زیر عنوانی منفرد ممکن است حاصل مفهومی پایگانی باشد که در آن به فرهنگ‌های خاص اروپای غربی اولویت داده باشد و بیش از پیش همه چیزهای دیگر به عنوان دیگری تلقی و یک‌کاسه شود، زمانی که با ساختار موضوعی خاص مقایسه شود می‌توان دیدی کمتر منفی نسبت بدان داشت. دو دهه گذشته به طرز چشمگیری ارتقاء تدریجی وضعیت برنامه‌های تطبیقی، افزایش شمار دانشجویان و پیدایش تدریجی دلایل بیشتر در جهت دور شدن از مطالعه دوگانه و تاریخ‌گزینی در مطالعات ادبی را به خود دیده است.

گسترش زبان انگلیسی و تنزل زبان‌های باستانی نیز به این معناست که در درس‌های تطبیقی، مطالعه متون ترجمه‌ای افزایش می‌یابد و این خود به مسائل روش‌شناختی دیگری دامن می‌زند. اگر ترجمه متن‌هایی که به زبان‌های گوناگون نوشته شده‌اند

خواننده شود یکی از نتایج آن می‌تواند فروگاهی‌ای باشد که در آن همه متون را می‌توان بخشی از نظام ادبی‌ای یکسان در نظر گرفت. برای مثال بررسی رمان در خصوص زنای محصنه در قرن نوزدهم که به مقایسه *مادام بوازی*^۱ اثر فلور،^۲ *آنا کارنینا*^۳ اثر تولستوی،^۴ *افی بریست*^۵ اثر فونتان^۶ و *دیانا از کراسوی*^۷ اثر جورج مردیت^۸ می‌پردازد، بر مبنای اینکه متون به زبان اصلی خوانده شوند یا به زبان ترجمه ممکن است شکل متفاوتی بیابد. اگر همه متون ترجمه شوند جنبه‌های سبکی لزوماً مغفول واقع می‌شوند و این در حالی است که تطبیق مضمونی (مضمون بر مبنای مطالعه طرح و شخصیت) حق تقدم می‌یابد. این فرایند در کیفیت ترجمه تأثیری نمی‌کند، اما بر نحوه خوانش خوانندگان و جذب متون ترجمه‌ای در الگوهای نظام ادبی خود آنها و بر شناخت این الگوها مؤثر است. ناگزیر، چه دوست داشته باشیم چه نداشته باشیم، متون ترجمه‌شده به زبانی تعلق پیدا می‌کنند که بدان ترجمه شده‌اند. بدین‌گونه است که ایسن^۹ و استریندبری^{۱۰} و چخوف^{۱۱} به دلیل اینکه نمایشنامه‌های آنان بارها و بارها اجرا و خوانده شده‌اند و اغلب در واحدهای درسی مربوط به هنر نمایش در بریتانیا و ایالات متحده تدریس می‌شوند، تقریباً انگلیسی به شمار می‌روند.

نکته جالب توجه آنکه تا همین اواخر، علی‌رغم اعتقاد به ترجمه در حوزه ادبیات تطبیقی، درخصوص اینکه چه اتفاقی می‌افتد زمانی که متنی از زبانی به زبانی دیگر ترجمه می‌شود، چندان کار نظام‌مندی صورت نگرفته بود. اوج‌گیری مطالعات مربوط به ترجمه که با افول ادبیات تطبیقی مقارن است به عوامل متعددی بازمی‌گردد که در فصل

^۱ *Madam Bovary*

^۲ Gustave Flaubert (۱۸۲۱-۱۸۸۰)، رمان و نمایشنامه‌نویس فرانسوی.

^۳ *Anna Karenina*

^۴ Lev Nikolayevich Tolstoy (۱۸۲۸-۱۹۰۰)، رمان و نمایشنامه و داستان‌کوتاه‌نویس روس.

^۵ *Effie Briest*

^۶ Theodor Henry Fontane (۱۸۱۹-۱۸۹۸)، نویسنده آلمانی.

^۷ *Diana of The Crossways*

^۸ George Meredith (۱۸۲۸-۱۹۰۹)، شاعر و رمان‌نویس انگلیسی.

^۹ Henrik Johan Ibsen (۱۸۲۸-۱۹۰۶)، نمایشنامه‌نویس و کارگردان تئاتر و شاعر معروف نروژی.

^{۱۰} John August Stindberg (۱۸۴۹-۱۹۱۲)، شاعر و نمایشنامه و رمان‌نویس سوئدی.

^{۱۱} Anton Chekov (۱۸۶۰-۱۹۰۴)، نمایشنامه و داستان‌کوتاه‌نویس روس.

۷ به طور کامل به بحث گذاشته شده است،^۱ اما مهم‌ترین عامل در میان این عوامل بازگشت به مفهومی از ادبیات است که به دنبال اولویت دادن به تفاوت فرهنگی است و نه اجتناب از آن.

ادبیات تطبیقی و مطالعات فرهنگی

چرخش فرهنگی در مطالعات مربوط به ترجمه که در دهه ۱۹۸۰ اتفاق افتاد به پیشرفت‌هایی بازمی‌گردد که در حوزه گسترده مطالعات فرهنگی صورت گرفت. تلاش برای تعریف اصطلاح مطالعات فرهنگی سخت و با مشکلات و کش‌مکش‌هایی همراه بوده است. این اصطلاح به همان اندازه مفید است که اصطلاح ادبیات تطبیقی در قرن نوزدهم برای پژوهشگرانی که با همین مشکلات روبه‌رو می‌شدند. مشابهت‌های بسیار زیادی میان مطالعات فرهنگی در دهه ۱۹۹۰ و ادبیات تطبیقی در قرن گذشته وجود دارد. هر دو اقدامات میان‌رشته‌ای پژوهشگران برای برآمدن از پس دنیایی به سرعت در حال تغییر هستند که در آن دیدگاه‌های فرهنگی، زبان، ملت، تاریخ و هویت در فرایند دگرگونی است. تطبیق‌گران قرن نوزدهم با مسائل مربوط به وابستگی‌ها و خاستگاه‌های قومی، تصمیم‌گیری درباره سنت‌ها و تثبیت آثار اصیل ادبی، پای فشردن بر خودآگاهی ملی و تعامل با ملت‌های نوظهور در جایی دیگر، دست‌وپنجه نرم می‌کنند. پژوهشگران بیشتر افراطی تفوق ادبیات ملی خود را بر ادبیات باستانی که هنوز حکم به برتر بودن آن داده می‌شود، مسلّم می‌دانند.

به همین منوال، پژوهشگران حوزه مطالعات فرهنگی در قرن بیستم با مسئله تعریف موضوع دست‌وپنجه نرم می‌کنند که در اصل نقد رشته‌های موجود است. همان گونه که ریچارد جانسون^۲ بیان می‌کند:

رویکردهای مستقل ادبی و جامعه‌شناختی در حال گسترش، حتی اکنون هم سخت وابسته تجزیه و تحلیل‌های نظری هستند. به عقیده من مسئله توانایی بررسی فرهنگ در کل مسئله‌ای

^۱ برای دیدن ترجمه این فصل رجوع کنید به مقاله «از ادبیات تطبیقی تا ترجمه‌پژوهی»، صالح حسینی، ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ش ۱، بهار ۱۳۹۰: صص ۷۱ تا ۹۹.

^۲ Richard Johnson (۱۹۲۷-)، نویسنده و بازیگر و تولیدکننده برنامه، انگلیسی.

مشکل آفرین یا مسئله یک رشته نیست. جریان‌های فرهنگی با طرح‌های دانشگاهی موجود مطابقت نمی‌کنند. مطالعات فرهنگی باید میان‌رشته‌ای یا رشته‌ای با گرایش‌های خاص خود باشند ... ما نیازمند این هستیم که نوع خاصی از فعالیت را تعریف کنیم ... نه تعریف مطالعات فرهنگی بر پایه معنای رمزگذاری شده در دانشگاه ... بلکه بر پایه نشانه‌هایی چند، دال بر دگرگونی‌های بیشتر.^[21]

جانسون نشان می‌دهد که برای مطالعات فرهنگی سه شیوه اصلی پژوهش وجود دارد: مطالعه فرایندهای تولید فرهنگی، رویکردهای متن‌بنیاد با تمرکز بر تولیدات فرهنگی صرف و پژوهش در فرهنگ‌های زنده، که «با سیاست بازنمایی پیوندی تنگاتنگ یافته است». او همچنین دینی را نسبت به نظریه طرف‌داران حقوق زن باز می‌شناسد که تمام انواع فرضیات را درباره تاریخ ادبی و فرهنگی، درباره نظام‌های طبقه‌بندی، درباره ارتباط میان خود شخصی و حوزه عمومی فعالیت، زیر سؤال می‌برد. او اشاره می‌کند که مطالعه جریان‌های فرهنگی اهمیتی اساسی دارد و هنوز در مقابل تعاریف و طبقه‌بندی‌های دقیق ایستادگی کرده، نیازمند استفاده از تمام انواع گوناگون روش‌شناسی‌هاست. بسیاری از همین نکات را می‌توان در خصوص تظاهرات نخستین مطالعات ادبیات تطبیقی مطرح کرد که این در مقابل تعاریف دقیق ایستادگی کرده است. متأسفانه نسل‌های متوالی با اینکه تلاش برای ارائه تعریف دقیق را صلاح دانسته‌اند، نسبت به این امر بی‌توجه بوده‌اند که تاریخ ادبیات تطبیقی، تا همین اواخر، تاریخ تلاش‌های خیال‌بافانه‌ای بوده است که از آغاز محکوم به شکست بوده‌اند.

امروز ادبیات تطبیقی به یک مفهوم مرده است. محدودیت تمایز دوگانه، ناسودمند بودن رویکرد تاریخ‌گریزانه، کوتاه‌بینی خودخواهانه در رویکردی که ادبیات را به عنوان قدرت تمدن جهانی در نظر می‌گیرد، همه و همه منجر به افول آن شده است. اما ادبیات تطبیقی در هیئت‌های دیگری زنده است؛ در بازنگری تمام‌عیار انگاره‌های فرهنگی غرب، آن‌گونه که امروز در بسیاری از نقاط دنیا پذیرفته است، در گسترش مرزهای مربوط به رشته‌ها از طریق بینش‌های روش‌شناختی تازه که حاصل مطالعات جنسیتی یا مطالعات فرهنگی است، در بررسی فرایندهای انتقال میان فرهنگی که در مطالعات ترجمه جای می‌گیرد. در باقی فصول کتاب به برخی از شکل‌های دیگر مطالعات ادبیات

تطبیقی پرداخته شده و نشان داده می‌شود که چگونه عمل تطبیق در دنیای امروز هم دوباره زنده و هم به سیاست آلوده می‌شود.

پی‌نوشت

1. Henry Renak, 'Comparative Literature, Its Definition and Function', in Newton Stallknecht and Horst Frenz (eds), *Comparative Literature: Method and Perspective*, Carbondale, Southern Illinois Press, 1961, p. 3.
2. Remak, p. 7.
3. Remak, p. 3.
4. Charles Mills Gayley, 'What is Comparative Literature?', in *The Atlantic Monthly*, 92, 1903, pp. 56-68. Reprinted in Joachim Schulz and Phillip Rhein (eds) *Comparative Literature: The Early Years*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1973, p. 102.
5. Hutcheson Macaulay Posnett, 'The Science of Comparative Literature', *The Contemporary Review*, 79, 1901, pp. 855-72, reprinted in Schulz and Rhein, p. 188.
6. Posnett, p. 197.
7. Arthur Richmond Marsh, 'The Comparative Study of Literature', *PMLA*, 11, no. 2, 1896, pp. 151-70, reprinted in Schulz and Rhein, p. 128.
8. Fredric Jameson, *The Prison-House of Language*, Princeton, Princeton University Press, 1972, p. 45.
9. René Wellek, 'The Name and Nature of Comparative Literature', *Discriminations*, New Haven and London, Yale University Press, 1970, pp. 20-1.
10. Ulrich Weisstein, *Comparative Literature and Literary Theory*, Bloomington, Indiana University Press, 1968, pp. 13-14.
11. Weisstein, p. 13.
12. Swapna Majumdar, *Comparative Literature, Indian Dimension*, Calcutta, Papyrus, 1987, p. 54.
13. Majumdar, p. 54.
14. Sri Aurobindo, *The Human Cycle*, Ashram, Pondicherry, 1943, p. 83.
15. Chidi Amuta, *The Theory of African Literature*, London, Zed Books, 1989, p. 19.
16. Chinua Achebe, *Morning Yet on Creation Day*, London, Heinemann, 1975, p. 19.
17. Kimberley W. Benston, 'I Yam What I am: the topos of (un) naming in Afro-American literature', in Henry Louis Gates Jr. (ed.), *Black Literature and Literary Theory*, New York and London, Methuen, 1984, pp. 151-75.
18. Sigmund Freud, *Group Psychology and the Analysis of the Ego*, trans. James Strachey, New York, Norton, 1959, pp. 33-4.

19. Siegbert Prawer, *Comparative Literary Studies: An Introduction*, London, Duckworth, 1973, p. 102.
20. Henry Gifford, *Comparative Literature*, London, 1969, p. 73.
21. Richard Johnson, 'The story so far: and further transformations?', in David Punter (ed.), *Introduction to Contemporary Cultural Studies*, London, Longman, 1986, pp. 277-314.

کتاب‌شناسی مقاله‌های فارسی ادبیات تطبیقی

ویدا بزرگ‌چمی^۱، عضو هیئت علمی فرهنگستان زبان و ادب فارسی

چکیده

این کتاب‌شناسی که بخشی از طرح جامع «کتاب‌شناسی ادبیات تطبیقی در ایران» است، با هدف ارائه سیاهه‌ای از تحقیقات انجام‌یافته در این زمینه جهت استفاده متخصصان، استادان، پژوهشگران و دانشجویان این رشته و به‌منظور هدایت این تحقیقات به مسیر صحیح و ممانعت از اتلاف وقت ناشی از پژوهش‌های موازی و تکراری تهیه شده است. در این کتاب‌شناسی کوشیده‌ایم اطلاعات کلیه مقالات نشریات فارسی را از سال ۱۳۱۰ تا ابتدای سال ۱۳۹۳ جمع‌آوری کنیم. بدون شک، این کتاب‌شناسی به معنی تأیید صحت علمی این مقالات در چارچوب نظریه‌های علمی و روش‌های تحقیق در ادبیات تطبیقی نیست. همه می‌دانیم که ادبیات تطبیقی در ایران در معرض انواع بدفهمی‌ها بوده است و صاحب‌نظران مقالات متعددی در مورد این آسیب‌ها نگاشته‌اند؛ از این رو، این کتاب‌شناسی در به نقد کشیدن مقالاتی که در طول هشت دهه در ایران نگاشته شده و در طبقه‌بندی کلی ادبیات تطبیقی جای گرفته است، کمک بسزایی می‌کند. در این کتاب‌شناسی به اطلاعات مقالات موجود در مجموعه مقالات کتاب‌ها، سمینارها، سخنرانی‌ها، نشست‌ها و مانند آنها، که فردی مسئولیت گردآوری آنها را بر عهده داشته نیز توجه شده است. برای سهولت بازایی مقالات، اطلاعات این کتاب‌شناسی بر اساس نام نویسنده مقاله الفبایی شده است.

کلیدواژه‌ها: ادبیات تطبیقی، کتاب‌شناسی، وضعیت ادبیات تطبیقی در ایران، نقد ادبی.

^۱ پیام‌نگار: bozorgchami@yahoo.com

مقدمه

اهمیت و ضرورت آگاهی از تاریخ تحول علوم امری بدیهی است. فردی که تصمیم به انجام تحقیق و پژوهش یا فراگیری علم خاصی دارد ناگزیر است از پیدایش و سیر تحول آن علم اطلاع و آگاهی کسب کند. درحقیقت، کتاب‌شناسی برای پژوهشگر بهترین راه اطلاع از وجود منابع اطلاعاتی (شامل مقاله، کتاب، گزارش‌های علمی و پایان‌نامه‌ها) و کسب اطلاعات توصیفی منابع موجود مربوط به یک موضوع یا علم و تاریخ تحول آن است که با نظم خاصی قابل بازیابی هستند. درواقع، کتاب‌شناسی عبارت است از سیاهه یا صورتی از نام و مشخصات مواد کتابی یا غیرکتابی که به روشی خاص تنظیم شده باشد و هدف اساسی آن کمک به محققان و پژوهشگران در شناسایی یک منبع اطلاعاتی است. کتاب‌شناسی همواره از اهمیت فراوانی برخوردار است.

اهمیت کتاب‌شناسی ادبیات تطبیقی

هر فردی برای انجام هر پژوهشی بایستی به کتاب‌ها و منابعی که در آن حوزه علمی نگاشته شده است مراجعه کند. پژوهشگران، بدون مراجعه به منابع موجود، قادر به انجام پژوهش نخواهند بود.

حجم روزافزون اطلاعات که به اشکال گوناگون چون کتاب و گزارش و پایان‌نامه‌های دانشگاهی و مقاله چاپ و منتشر می‌شود، و پراکندگی منابع منتشرشده مانعی است که پژوهشگر را دچار مشکل می‌کند. وی نیاز به صرف وقت زیاد برای جست‌وجو و مطالعه و بررسی منابع دارد؛ در اینجاست که ضرورت تدوین کتاب‌شناسی‌ها آشکار می‌شود. کتاب‌شناسی‌ها، خصوصاً کتاب‌شناسی‌های اختصاصی، با ارائه اطلاعات جامع آثار منتشرشده در هر علمی، چند نقش اساسی را در زمینه پژوهش ایفا می‌کنند: ۱. سرعت بخشیدن به کار تحقیق؛ ۲. پرهیز از دوباره‌کاری؛ ۳. کمک به ارتقای سطح پژوهش و ارائه ایده‌های جدید؛ ۴. اطلاع‌رسانی در باب منابع موجود.

ادبیات تطبیقی نیز در طول دوران کوتاه زندگی خود در ایران تحولات بسیاری داشته است. گستره این علم — که در آغاز به بررسی روابط و مناسبات ادبیات‌ها با

یکدیگر می‌پرداخت — امروزه، با تحولات اخیر، توسعه یافته و پا به عرصه‌های بین‌رشته‌ای نهاده است و به ارتباط ادبیات با سایر علوم نظیر هنر، فلسفه، تاریخ، علوم اجتماعی و دیگر علوم نیز می‌پردازد. با توجه به همین تحولات و رشد و وسعت دامنه ادبیات تطبیقی بود که گروه ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، با وظیفه تعریف و تبیین ماهیت و قلمرو این رشته ناشناخته، در سال ۱۳۸۴ تأسیس شد.

تحولات ادبیات تطبیقی در چند دهه اخیر (از دهه ۱۳۴۰ به بعد) در ایران، نظر پژوهشگران را به خود جلب کرد و موجب ارائه تحقیقاتی پراکنده در این حوزه شد. برای هدایت این تحقیقات در مسیر صحیح و ممانعت از اتلاف وقت ناشی از پژوهش‌های موازی و تکراری، ضرورت وجود کتاب‌شناسی ادبیات تطبیقی احساس می‌شد. تا کنون مقالات و پایان‌نامه‌ها و کتاب‌های بسیاری در این باره نوشته شده است. از آنجایی که این آثار در منابع گوناگون و به صورت پراکنده‌اند، برای جمع‌آوری و تسهیل دستیابی سریع پژوهشگران به اطلاعات منابع، طرحی با عنوان «کتاب‌شناسی ادبیات تطبیقی در ایران» در گروه ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی پیشنهاد و تصویب شد.

این کتاب‌شناسی که بخشی از طرح مذکور است، کوشیده است دامنه وسیع موضوعی این علم را مد نظر قرار دهد. به همین منظور تا کنون «کتاب‌شناسی پایان‌نامه‌های ادبیات تطبیقی در ایران»^۱ و «کتاب‌شناسی کتاب‌های ادبیات تطبیقی در ایران»^۲ در شماره‌های پیشین این مجله به چاپ رسیده است. «کتاب‌شناسی کتاب‌های نظری ادبیات تطبیقی در کشورهای عربی و ایران از آغاز تا سال ۱۳۹۱ ه. ش.»^۳ به قلم حیدر خضری، از دیگر منابعی است که می‌توان در این حوزه از آن یاد کرد. این مقاله

^۱ بزرگ‌چمی، ویدا. «کتاب‌شناسی پایان‌نامه‌های ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. ۱/۲ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۱۴۶-۱۷۶.

^۲ بزرگ‌چمی، ویدا. «کتاب‌شناسی کتاب‌های ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. ۱/۳ (پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۱۰۱-۱۲۴.

^۳ خضری، حیدر. «کتاب‌شناسی کتاب‌های نظری ادبیات تطبیقی در کشورهای عربی و ایران از آغاز تا سال ۱۳۹۱ ه. ش.» *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. ۲/۳ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۴۷-۱۷۸.

اطلاعات کتاب‌های نظری ادبیات تطبیقی فارسی و عربی موجود در کشورهای عربی و ایران را شامل می‌شود. اخیراً نیز کتاب‌شناسی توصیفی ادبیات تطبیقی در ایران^۱ به کوشش نعمت‌الله ایران‌زاده، محمد امامی و مجتبی عابدی منتشر شده و حاوی اطلاعات کتاب‌شناختی و چکیده ۷۲۷ مقاله، ۲۵۱ پایان‌نامه و ۷۵ عنوان کتاب است.

هم‌اکنون «کتاب‌شناسی مقاله‌های فارسی ادبیات تطبیقی»، با هدف ارائه سیاهه‌ای از تحقیقات انجام‌یافته در این زمینه، جهت استفاده متخصصان و استادان و پژوهشگران و دانشجویان این رشته تهیه شده است. به امید آنکه استادان و پژوهشگران علاقه‌مند به این رشته بتوانند از آن بیشترین بهره را ببرند و این کتاب‌شناسی بتواند مقدمات بررسی پژوهش‌های گذشتگان و پی بردن به کاستی‌های موجود را فراهم کند و پژوهشگران، با چشم‌اندازی روشن، به افق‌های جدیدی دست یابند و برای رفع کاستی‌ها به پژوهش‌های تازه مبادرت ورزند.

روش جمع‌آوری داده‌ها

گردآوری اطلاعات مقالات از تقریباً دو سال پیش آغاز شد. در این مسیر ناگزیر بایگانی‌ای از اکثر مقالاتی که امکان تهیه نسخه‌ای از آنها وجود داشت فراهم شد تا میزان ارتباط مقالات با موضوع بررسی شود. به این منظور، تا حد امکان، از بایگانی نشریات فارسی کتابخانه فرهنگستان زبان و ادب فارسی و در مواردی که امکان دسترسی به نشریات میسر نبود از پایگاه‌های اطلاعاتی^۲ برای بازبینی مقالات مورد نیاز بهره استفاده شد.

در این کتاب‌شناسی کوشیده‌ایم اطلاعات کلیه مقالات نشریات فارسی را از سال ۱۳۱۰ تا ابتدای سال ۱۳۹۳ جمع‌آوری کنیم؛ از این رو، ابتدا نشریاتی را که در حوزه ادبیات تطبیقی بودند شناسایی و مقالات آنها را انتخاب کردیم. در مرحله اول مقالات

^۱ ایران‌زاده، نعمت‌الله و محمد امامی و مجتبی عابدی. کتاب‌شناسی توصیفی ادبیات تطبیقی در ایران. تهران: علم و دانش، ۱۳۹۳.

^۲ پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی www.sid.ir؛ بانک اطلاعات نشریات کشور www.magiran.com؛ پایگاه مجلات تخصصی نور www.noormags.com؛ پرتال جامع علوم انسانی www.ensani.ir

مندرج در مجله ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان) و نشریات تخصصی دیگری چون مطالعات ادبیات تطبیقی دانشگاه آزاد واحد جیرفت کرمان، نشریه ادبیات تطبیقی دانشگاه شهید باهنر کرمان، پژوهش‌های ادبیات تطبیقی دانشگاه تربیت مدرس و کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی دانشگاه رازی کرمانشاه را استخراج نمودیم. سپس نشریات دانشگاهی و در مراحل بعدی مقالات سایر نشریات را بررسی و انتخاب کردیم. پس از تهیه نسخه‌ای از مقالات انتخاب‌شده و بایگانی کردن آنها، عنوان و در صورت موجود بودن، چکیده اکثر مقالات را مطالعه و چنانچه مقاله‌ای فاقد چکیده بود، متن مقاله را بررسی مختصری کردیم.

در این کتاب‌شناسی اطلاعات مقالات موجود در مجموعه مقالات کتاب‌ها، سمینارها، سخنرانی‌ها، نشست‌ها و مانند آن نیز، که فردی مسئولیت گردآوری آنها را بر عهده داشته، از نظر دور نمانده است. گفتنی است برای گردآوری اطلاعات مقالات این دسته از کتاب‌ها، کوشیدیم تا تمامی کتاب‌ها را یک‌به‌یک بررسی و مقالات مرتبط را از آنها استخراج کنیم. در کنار بایگانی مقالات نشریات، بایگانی مجزایی از مقالات کتاب‌ها تهیه و تمامی مقالات را از نظر ارتباط با موضوع بررسی کردیم. برای این کار از بخش کتاب‌های فارسی کتابخانه فرهنگستان زبان و ادب فارسی بیشترین بهره را بردیم.

مشکلات تحقیق

در نگاه اول، تهیه این کتاب‌شناسی کاری بسیار ساده و سهل می‌نمود، درحالی‌که در حین پژوهش مشکلات عدیده‌ای آشکار شد. دست‌انداز اول و بزرگ‌ترین مشکل، انتخاب و گزینش مقالات بود. رشد ناگهانی و شتاب‌زده ادبیات تطبیقی در ایران، بدون برنامه‌ریزی جامع و علمی، آسیب‌هایی را به این علم وارد کرده است. استفاده از واژه تطبیقی این رشته را با مشکلات و بحران‌های جدی‌ای روبه‌رو کرد. بسیاری دچار بدفهمی شدند و به این ترتیب تطبیق و مقایسه به هدف نهایی ادبیات تطبیقی بدل گردید.

یکی از مشکلات اصلی در این علم، تعیین معیارهای نظری تطبیق با تمام ظرایف و پیچیدگی‌های خاص آن است که این مسئله انتخاب را دشوار می‌کرد.^۱

حیطه وسیع موضوع و درک نادرست از آن، سبب بروز اختلاف‌نظرهایی در باب تعریف ادبیات تطبیقی و پژوهش‌های این حوزه شده است؛ از این رو، در نظر برخی یک اثر می‌تواند در حوزه موضوعی ادبیات تطبیقی قرار گیرد و در نظر برخی دیگر ارتباطی با ادبیات تطبیقی ندارد. این مسئله از دشواری‌های انتخاب مقالات بود.

در برخی موارد هم عناوین گویای محتوای مقاله نبودند و در برخی نیز عناوین نارسا و گنگ، مشکلاتی را در انتخاب مقاله پیش می‌آورد؛ به‌طوری‌که برخی از مقالات، با عناوین تطبیقی، هیچ رابطه‌ای با ادبیات تطبیقی نداشتند و برعکس، مقالاتی هم دیده شد که با وجود اینکه فاقد عناوین تطبیقی بودند، از نظر محتوا با ادبیات تطبیقی و مباحث آن کاملاً ارتباط داشتند و این خود معضل بزرگی بود.

از دیگر مشکلاتی که روند کار را کند و دشوار می‌کرد این بود که بسیاری از مقالات فاقد چکیده بودند؛ در نتیجه لازم بود متن مقالات را بررسی کنیم. از آنجایی که امکان مطالعه و بررسی دقیق و کامل مقالات وجود نداشت، صرفاً به بررسی مختصر و چکیده مقالات (در صورتی که تهیه شده بود) اکتفا کردیم. نکته قابل ذکر اینکه از آنجایی که استنباط دقیق و کامل و درستی از ادبیات تطبیقی و گستره آن وجود ندارد، ذکر اطلاعات کتاب‌شناختی یک مقاله در این کتاب‌شناسی به‌منزله تأیید آن نیست.

در به انجام رسیدن این کار بسیار کوشیدیم تا این کتاب‌شناسی با نظم موضوعی در اختیار خوانندگان قرار گیرد، اما به دلیل اینکه هر مقاله می‌توانست در چند حوزه موضوعی قرار گیرد و شاید قرار دادن یک مقاله صرفاً در یک موضوع خاص، امکان دستیابی به مقاله را محدود می‌کرد، و از سوی دیگر، برای احتراز از تکرار اطلاعات مقاله در چند موضوع، از نظم موضوعی مقالات صرف‌نظر شد و از این رو، اطلاعات این کتاب‌شناسی بر اساس نام نویسندگان مقالات الفبایی شده است.

^۱ انوشیروانی، علی‌رضا. «آسیب‌شناسی ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامۀ فرهنگستان). ۲/۱ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۳۲-۵۵.

ساختار کتاب‌شناسی

اطلاعات کتاب‌شناختی مقالات نشریات به قرار زیر است:

— نام خانوادگی، نام. «عنوان مقاله». نام نشریه. دوره، شماره (شماره پیاپی، ماه و سال): صفحات مقاله.

اطلاعات کتاب‌شناختی مقالات موجود در مجموعه مقالات کتاب‌ها، سمینارها، سخنرانی‌ها و مانند آن چنین است:

— نام خانوادگی، نام. «عنوان مقاله». نام کتاب. گردآورنده. مترجم. جلد. محل نشر: ناشر، سال نشر: صفحات مقاله.

در برخی مقالات نام کوچک نویسنده مقاله با واژه «سید» همراه است و در برخی مقالات از ذکر آن خودداری شده است. برای یکدستی اطلاعات و جلوگیری از پراکندگی مقالات یک نویسنده، در مقالاتی که لفظ «سید» به کار نرفته است، آن را داخل قلاب [] به نام کوچک نویسنده افزوده‌ایم.

بی‌شک نگارش کتاب‌شناسی کامل در زمینه ادبیات تطبیقی، با توجه به گستره وسیع و قدمت آن، کاری سخت و دشوار و از عهده یک نفر خارج است. از این رو، با وجود تمام سعی و دقتی که در تهیه این کتاب‌شناسی به کار رفته، بی‌تردید شامل اطلاعات کلیه مقالات مربوط به ادبیات تطبیقی نیست. امیدوارم استادان و پژوهشگران این رشته با ارسال اطلاعات خود به نشانی پیام‌نگار این جانب، نگارنده را در رفع هرچه بیشتر کاستی‌های این کتاب‌شناسی یاری دهند.

در خاتمه وظیفه خود می‌دانم از استاد گران‌قدرم، آقای دکتر علی‌رضا انوشیروانی، که مرا در گزینش و انتخاب مقالات راهنمایی و کمک کردند، قدردانی و تشکر نمایم.

آتالای، محمد. «شاعر فارسی‌سرای ترک، استاد عونى بیگ یکیشهری و تأثیر شاعران ایرانی در دیوان وی». *سخن عشق، ویژه تعامل ادبی ایران و جهان*. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۶۵-۷۱.

آتش‌سودا، محمدعلی و اعظم توللی. «بررسی تطبیقی رمان صد سال تنهایی و رمان عزاداران بیل». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۴، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۱-۳۴.

آتشی، لاله و سارا توسلی. «تحلیل بینارشته‌ای شعر و سینما: بررسی تصویر قهرمان/سرباز انگلیسی در شرق با رویکرد پسااستعماری». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۰۷-۱۲۵.

آتشی، لاله و علی‌رضا انوشیروانی. «ادبیات و نقاشی: نقاشی‌های رماتیک بلیک از حماسه میلتن». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۰۰-۱۲۰.

آذر، اسماعیل. «تأثیرپذیری ادبیات اروپا و آمریکا از حافظ». *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. ش ۴ (تابستان ۱۳۸۹): ۱۷-۵۴.

آذرنوش، آذرتاش. «پدیده‌های ایرانی در زبان و ادبیات عرب». *مقالات و بررسی‌ها*. دفتر ۷۲ (۱۳۸۱): ۱۳-۳۳.

آراسلی، حمید. «عبدالرحمن جامی و ادبیات آذربایجان». *آریانا*. ج ۲۹، ش ۶ (پیاپی ۲۹۷، آذر - دی ۱۳۵۰): ۲۷-۳۳.

آبروی، ا. ج. «ابوالعلاء معری و خیام». ترجمه عبدالهادی داوی. کابل، ش ۲: ۳۴۹-۳۵۸.

آرزومان، آنی و آبرام یانس. «منظری بر دو نگاره از کتاب مقدس ارمنی و شاهنامه بزرگ (دموت)». *فصلنامه هنر*. ش ۷۲ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۵۴-۱۷۰.

آرمن، سید ابراهیم و خدیجه بهرامی رهنما. «تطبیق شخصیت‌های حماسی انه‌اید ویرژیل با شاهنامه فردوسی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۱-۲۰.

آرمن، سید ابراهیم و شهرزاد فیروزی مندمی. «ادبیات روستایی در رمان‌های عربی و فارسی؛ بررسی تطبیقی الارض شرقاوی و جای خالی سلوچ دولت‌آبادی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۱): ۱-۱۸.

- آرمین، منیژه و اعظم سازور. «بررسی و مقایسه شخصیت‌ها در «مثنوی مولوی» و «کمدی الهی دانته»». *ادبیات داستانی*. ش ۱۰۶ (بهمن و اسفند ۱۳۸۵): ۹۲-۹۴.
- آریا، غلامعلی. «روابط متقابل فرهنگ و تمدن ایران و هند و سهم اندیشه‌های عرفانی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۴۳، ش ۱۵۵ (پاییز ۱۳۷۹): ۳۷۲-۳۵۷.
- آریان‌پور، یحیی. «فاضل خان و پوشکین». *یغما*. س ۱۹، ش ۲ (۱۳۴۵): ۱۰۸-۱۰۹.
- آزموده، ابوالفضل. «امیرعلیشیر در قصه‌های ازبکی». *راهنمای کتاب*. س ۲۰، ش ۱۱-۱۲ (۱۳۵۶): ۷۹۷-۸۰۷.
- _____. «نوایی و جامی». ترجمه محمد صدیق طرزی. *عرفان*، س ۵۱، ش ۱-۲ (۱۳۵۲): ۱۱۰-۱۲۲؛ ش ۳-۴ (خرداد - تیر ۱۳۵۲): ۱۱۶-۱۲۲؛ ش ۶ (مرداد ۱۳۵۲): ۲۹-۳۷.
- آستانه‌ای، مهدی. «عقاید و آراء سعدی شیرازی و هوگوی فرانسوی». *آینده*. س ۱۲، ش ۱-۳ (فروردین - خرداد ۱۳۶۵): ۵۷-۶۲.
- آسمند جونقانی، علی. «ادبیات تطبیقی». *کتاب ماه، ادبیات*. س ۲، ش ۲۶ (پیاپی ۱۴۰، خرداد ۱۳۸۸): ۳۵-۴۳.
- آسوده، احمد. «صحنه نمایش: آنتیگونه، و روایتی از رواینی کاتب مرزبان‌نامه». *آزما*. ش ۱۹ (دی ۱۳۸۱): ۴۵-۴۷.
- آفاقی، صابر. «نفوذ تمدن و فرهنگ ایران در کشمیر». *هلال*. شماره ممتاز، ج ۱۹، ش ۷ (پیاپی ۱۱۷، آبان ۱۳۵۰): ۵۳-۶۱.
- آفاحسینی، حسین و اشرف خسروی. «نمادشناسی داستان مرد درویشی که کوزه‌ای آب برای خلیفه برد (از مثنوی مولانا)». *ادب‌پژوهی*. ش ۹ (پاییز ۱۳۸۸): ۷-۲۸.
- آفاعباسی، یدالله. «اسطوره یحیی زکریا در تعزیه ایرانی و نمایشنامه سالومه اسکار وایلد». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، دوره جدید، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۱-۱۴.
- _____. «دریدن پرده‌های پندار در نمایشنامه مرغابی وحشی با نگاهی به همین مفهوم در ادبیات فارسی». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۳۷ (بهار ۱۳۸۶): ۲۵-۴۲.

آقایانی چاوشی، جعفر. «آیا ابوالعلاء معری و عمر خیام زندیق بوده‌اند؟» رودکی. س ۷، ش ۷۵-۷۶ (۱۳۵۶): ۲۳-۲۷.

_____. «آیا خیام و ابوالعلاء معری زندیق بوده‌اند؟» فرهنگ. ش ۵۳-۵۴ (۱۳۸۴): ۸۳-۸۱.

آک‌کوش، یاسمین. «مقایسهٔ «نوفل» و صحنه‌های مربوط به او در لیلی و میجنون نظامی و فضولی.» در مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دههٔ کنونی. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۲۲۱-۲۳۲.

آلبویه، ابوالفضل. «پروفسور ریپکا و شعاع‌الدولهٔ دیبا.» وحید. س ۷، ش ۵ (پیاپی ۷۷، اردیبهشت ۱۳۴۹): ۵۴۹-۵۵۳.

آلبویه لنگرودی، عبدالعلی. «از یوش تا جیکور: بررسی دو شعر «افسانه» از نیما یوشیج و شعر «فی السوق القدیم» از بدر شاکر سیاب.» ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دورهٔ جدید، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۱-۱۶.

آلبویه لنگرودی، عبدالعلی و فریبا مدبری. «بررسی تطبیقی رمانتیسیم در اشعار نادر نادرپور و ابوالقاسم شابی.» لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۲۷-۱.

آلبویه لنگرودی، عبدالعلی؛ نرگس انصاری و سمیه اصانلو. «بررسی مفهومی قصیدهٔ سید مهدی بحر العلوم و مقایسهٔ آن با ترکیب‌بند محتشم کاشانی.» کاوش‌نامهٔ ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۲): ۱-۲۴.

آل‌داود، سید علی. «شعر فارسی در هند در اواخر عصر بابریان.» نشر دانش. س ۱۶، ش ۱ (۱۳۷۸): ۷۱-۷۳.

آموزیان، عطاءالله. «تأثیر شعر فارسی بر ادبیات اروپا.» رشد آموزش زبان و ادب فارسی. ش ۷۷ (بهار ۱۳۸۵): ۲۹-۳۱ و ش ۷۹ (پاییز ۱۳۸۵): ۱۶-۱۸.

آهنگری، فرشته. «دو روح سرگردان (نقد تطبیقی گرگ بیابان هرمان هسه و بوف کور صادق هدایت).» گزارش گفت‌وگو. س ۳، ش ۹ (۱۳۸۳): ۶۴-۶۹.

- آهوجہ، ی. د. «پیوستگی ادبی ایران و هند». یغما. س ۱۰، ش ۱ (پیاپی ۱۰۵، فروردین ۱۳۳۶): ۳۶-۳۴.
- آیت‌الله‌زاده شیرازی، سید مرتضی. «ادبیات تطبیقی تعریف و موضوع». مقالات و بررسی‌ها. دفتر ۳۸ و ۳۹ (۱۳۶۲): ۸۵-۱۰۴.
- آیتی، محمود. «بررسی تطبیقی قصه یوسف در قرآن و داستان سیاوش در شاهنامه فردوسی». دبستان. ش ۴۰ (فروردین ۱۳۷۲): ۴۹-۵۱.
- آیدنلو، سجاد. «از فردوسی تا مورا ساکی». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۸۰-۸۱ (خرداد و تیر ۱۳۸۳): ۹۸-۱۰۷.
- _____. «رهاوردی ایرانی از غرب برای شاهنامه‌پژوهی». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. س ۷، ش ۷۹ (اردیبهشت ۱۳۸۳): ۱۲۶-۱۳۶.
- آیدین، شادی. «برخی مضامین ایرانی در شعر عثمانی». نامه پارسی. سال ۹، ش ۲ (تابستان ۱۳۸۳): ۱۲۱-۱۴۱.
- اباذری، زهرا و الهه خسروی رشخوار. «بیان مشکلات روان‌شناختی کودکان در ادبیات ایرانی و اروپایی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۱۸ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۱-۳۲.
- ابراهامیان. «مقایسه داستان‌های حماسی ایران با داستان‌های حماسی ارمنی و یونانی و آلمانی». مهر، ویژه فردوسی‌نامه. س ۲، ش ۵-۶ (پیاپی ۱۷-۱۸، مهر - آبان ۱۳۱۳): ۶۸۵-۶۸۸.
- ابراهیم‌تبار، ابراهیم و ولی رمضانی. «بررسی تطبیقی وحدت وجود در اوپانشاد و مثنوی». ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۲۱ (بهار ۱۳۸۸): ۱۹-۳۳.
- ابراهیم‌زاده گرجی. «باباطاهر با دلوار بیدل». کیهان فرهنگی. س ۲۰، ش ۲۰۲ (۱۳۸۲): ۳۴-۳۷.
- ابراهیمی، سهراب. «مقایسه تراژدی رستم و سهراب با اودیسه و ادیپوس». زبان و ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد). س ۴، ش ۲۱ (بهار ۱۳۸۸): ۱۳۰-۱۴۸.
- ابراهیمی، معصومه. «مطالعه تطبیقی دیوها و موجودات مافوق طبیعی در عجایب المخلوقات قزوینی و بحیره قزوینی استرآبادی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۱-۳۰.

ابراهیمی دینانی، غلامحسین. «خیام و نیچه». در هستی و مستی، حکیم عمر خیام نیشابوری به روایت حکیم دکتر دینانی. گفتگو از کریم فیضی. تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۸۸: ۱۱۰-۱۳۳.

_____. «عالم خیال در نظر مولوی و ابن عربی». خردنامه صدر. ش ۱۴ (۱۳۷۷): ۱۱-۱۶.

ابراهیمی کاوری، صادق. «نوروز در شعر عربی». کیهان فرهنگی. ش ۲۲۳ (اردیبهشت ۱۳۸۴): ۶۴-۶۵.

ابراهیمی کاوری، صادق و رحیمه چولانیان. «مضامین و موضوعات مشترک در حبسیه‌های فارسی و عربی». ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی. ش ۱۱ (تابستان ۱۳۸۷): ۹-۳۶.

_____. «مقایسه موضوعی وصف طبیعت در شعر فارسی و عربی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۵ (بهار ۱۳۸۷): ۹-۳۲.

ابراهیمی کاوری، صادق؛ سکینه اسدی و رضوان لریستانی. «تطبیق مضامین شعری ملک الشعرای بهار و سامی البارودی». مطالعات ادبیات تطبیقی. س ۷، ش ۲۵ (بهار ۱۳۹۲): ۹۵-۱۱۶.

ابن‌الرسول، سید محمدرضا. «تأثیر فرهنگ عربی در غزل فارسی». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۱ (دی ۱۳۸۹): ۳۳-۵۲.

_____. «مقایسه خمیات عربی و فارسی (رودکی و ابونواس)». ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۹ (بهار ۱۳۸۵): ۱۰۳-۱۱۹.

_____. «مولوی و متنبی». فرهنگ. ش ۶۳-۶۴ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۱-۶۰.

ابن‌الرسول، سید محمدرضا و محسن محمدی فشارکی. «پروین اعتصامی و اثرپذیری از اندیشه‌های قاسم امین، منادی آزادی زن در مصر». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۱-۲۴.

_____. «پروین اعتصامی و اثرپذیری از اندیشه‌های قاسم امین، منادی آزادی زن در مصر». در مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت پروین اعتصامی. به کوشش محسن ذوالفقاری. ج ۱. اراک: دانشگاه اراک، ۱۳۸۶: ۳۹-۶۶.

- ابویسانی، حسین. «مقایسه میان اولاد حارتنا و سنگ صبور». *لسان مبین* (پژوهش ادب عربی). س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۷-۱۹.
- ابویسانی، حسین؛ انصار سلیمی نژاد و موحد بنی‌پولاد. «بررسی تطبیقی وجوه اشتراک و افتراق در مدایح نبوی خاقانی و برده بوسیری». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱-۱۹.
- اتونی، بهروز. «جادوی ماندی و پیوندی (خرافگی)، و کارکرد آنها در اسطوره، آیین و ادب حماسی». *اندیشه‌های ادبی*. دوره جدید، س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۸۹): ۹۳-۱۱۸.
- أجاکه، علی‌اکبر. «بررسی و تحلیل سیر فرهنگ گرجی در ادب فارسی». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). س ۷، ش ۲۸ (زمستان ۱۳۸۹): ۲۶۶-۲۸۰.
- _____. «جایگاه شاعران گرجی در ادب فارسی». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). س ۶، ش ۲۵ (بهار ۱۳۸۹): ۱۹۷-۲۱۵.
- احرارف، حافظ. «نفائس المآثر کامی قزوینی و مقام آن در فرهنگ ایران و توران». *آینه میراث*. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۱۳، تابستان ۱۳۸۰): ۶۴-۷۵.
- احمد، سیدانوار. «تأثیر حافظ بر سخن‌سرایان فارسی هند». *قند پارسی*. ش ۸ (۱۳۷۳): ۲۴۵-۲۵۸.
- احمدزاده، شیده. «بررسی تطبیقی قهرمانان تعزیه و تراژدی». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۱۹-۳۶.
- احمدی، احمد. «جام جهان‌بین در زمینه نقد ادبی و ادبیات تطبیقی (مجید علی اسلامی)». *راهنمای کتاب*. ش ۱۱۰-۱۰۹ (مهر و آبان ۱۳۵۰): ۵۳۳-۵۳۸.
- احمدی، احمدرضا. «فروغ و برتولوچی: نجات محکومان». در *آیه‌های آه: ناگفته‌هایی از زندگی فروغ فرخ‌زاد*. ناصر صفاریان. تهران: نشر روزنگار، ۱۳۸۱: ۱۱۳-۱۲۶.
- احمدی، حمید؛ علی سلیمی و الهه زنگی‌شه. «علم‌سنجی، خوشه‌بندی و نقش دانش تولیدات علمی ادبیات تطبیقی در ایران». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۹۲): ۱-۲۸.

احمدی، فاطمه و طاهره چال‌دره. «حقایق و رقایق داستان حضرت موسی^(ع) از دیدگاه ابن‌فارض و مولانا». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱-۲۴.

احمدی، کی‌رخ؛ فرشته ناصری و سید ابراهیم آرمن. «بررسی تطبیقی شگردهای بیانی در باب «شیر و گاو» کلیله و دمنه عربی و پارسی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۶، ش ۲۲ (تابستان ۱۳۹۱): ۴۷-۶۴.

احمدی، مؤید. «ادبیات فارسی». *ارمغان*. س ۱۳، ش ۷ (۱۳۱۱): ۴۸۱-۴۸۸.
 احمدی، ویدا. «تحلیل عرفانی داستان هانسل و گرتل (برادران گریم) بر اساس آموزه‌های قرآن کریم و مثنوی جلال‌الدین مولوی». *پژوهش‌های ادبی*. ش ۱ (تابستان ۱۳۸۲): ۱۱-۲۴.

احمدی چناری، علی‌اکبر؛ حسین ناظری و علی‌اصغر حبیبی. «گریز از واقعیت در شعر سهراب سپهری و نازک الملائکه». *لسان‌مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۱۱ (بهار ۱۳۹۲): ۱-۱۷.

احمدی ملایری، یدالله و سمیه آقاجانی. «تنهایی روشنفکر در رمان‌های غاده السمان و غزاله علیزاده». *ادب عربی*. س ۵، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱-۱۸.
 احمدیان، حمید و عالی‌ه جعفرزاده. «دین و تکثرگرایی دینی نزد جبران خلیل جبران و سهراب سپهری». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۳۱-۵۵.

احمدیان، ناهید و سید محمد مرنندی. «کمدی الهی و منطق الطیر: نگاهی به تفاوت‌ها و شباهت‌ها». *پژوهش زبان‌های خارجی*. س ۱۲، ش ۳۳ (پاییز ۱۳۸۵): ۱۴۷-۱۶۶.
 احیایی، لاله و کبری خسروی. «عشق در آیینۀ اشعار پروین اعتصامی و نازک الملائکه». *سخن عشق، ویژه تعامل ادبی ایران و جهان*. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۱۹-۱۳۴.

اخباری آزاد، مینا. «بررسی تطبیقی آثار هانس کریستین آندرسن و صمد بهرنگی». *پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان*. ش ۲۷ (زمستان ۱۳۸۰): ۵۸-۷۷.

- اختر، شمیم. «ذکر بنارس در شعر فارسی». *فند پارسی*. ش ۱۷ (بهار ۱۳۸۱): ۱۱۲-۱۳۲.
- اختر، نسرين. «سعدی و اقبال لاهوری». در *ذکر جمیل سعدی*. گردآوری کمیسیون ملی یونسکو با همکاری اداره کل مراکز و روابط فرهنگی وزارت ارشاد اسلامی. ج ۱. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشار، ۱۳۶۳: ۱۱۳-۱۲۴.
- اخگری، محمد. «تأثیر عرفان اسلامی بر ادبیات غرب». *کیهان فرهنگی*. ش ۲۸۴-۲۸۵ (خرداد و تیر ۱۳۸۹): ۳۲-۳۹.
- اخوان ثالث (م. امید)، مهدی. «خسروانی و لاسکوی». *یغما*. س ۱۳، ش ۱۰ (۱۳۳۹): ۴۹۹-۵۰۵.
- اداره‌چی گیلانی، احمد. «عطار و شیلر». در *نامواره دکتر محمود افشار*. به کوشش ایرج افشار؛ با همکاری کریم اصفهانیان. ج ۶. تهران: بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۷۰: ۳۲۴۹-۳۲۴۳.
- اذکایی، پرویز. «افسانه گیل‌گمش سومری و فریدون آریایی». *مطالعات ایرانی*. ش ۱ (زمستان ۱۳۸۰): ۱-۱۴.
- ارجمند، مهدی. «مقایسه تطبیقی بین فیلم و ناول: وصف ادبی، دیدار سینمایی». هنر. ش ۲۸ (بهار ۱۳۷۴): ۵۸۵-۵۹۰.
- اردستانی رستمی، حمیدرضا. «نابینایی در معره، شوریدگانی در ایران (مطابقه و مقایسه فکری و شخصیتی میان ابوالعلا، خیام و صادق هدایت)». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۲ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۱-۳۲.
- _____. «نابینایی در معره، شوریدگانی در ایران (مطابقه و مقایسه فکری و شخصیتی میان ابوالعلا، خیام و صادق هدایت)». *اندیشه‌های ادبی*. دوره جدید، س ۱، ش ۲ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۳۱-۱۵۴.
- اردلانی، شمس‌الحاجیه. «تطبیق اشعار رمانتیک فریدون مشیری با ابوالقاسم شابی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۲۰-۳۴.

اسپانو، لومینیتسا. «تطبیقی بین آثار سعدی و دیمیتریه کانتیمیر». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۷۱-۸۵.

استارمی، ابراهیم و الناز قدوسی شاهنشین. «بررسی تطبیقی تئاتر ارسطویی و روایی با استناد به نمایشنامه‌های ادیب شهریار اثر سوفکلس و ننه دلاور و فرزندانش اثر برشت». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱-۲۱.
استعدادی شاد، مهدی. «پرسش نیچه از حافظ». کارنامه. س ۱، ش ۷ (۱۳۷۸): ۸۴-۸۹.

اسحاقیان، جواد. «از دُن آرام تا کوچه‌های پر آشوب کلیدر». ادبیات معاصر. س ۲، ش ۱۵-۱۶ (۱۳۷۶): ۹-۱۵ و ش ۱۷-۱۸ (۱۳۷۶): ۵۵-۵۸.

_____. «هدایت و آیین‌های فلسفی هند». بایا. ش ۱۰-۱۲ (۱۳۷۹): ۲۱-۳۱.
اسداللهی تجرق، الله‌شکر. «ادبیات تطبیقی: از «الف» تا «ی»». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۳۱-۳۹.

_____. «ترجمه و ادبیات تطبیقی: فرایند از متن تا متن مترجم». در مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۱۳۲-۱۴۴.

اسداللهی ملایری، سید محمود. «تأثیر زبان و ادبیات فارسی و عربی در یکدیگر». در مجموعه سخنرانی‌های ششمین کنگره تحقیقات ایرانی. ج ۱. [تبریز]: دانشگاه آذربایجان، ۱۳۵۵. ج ۱: ۱۵۵-۱۸۱.

اسدی، ایران. «صفات ظاهری و اخلاقی عروس عترة و شاملو». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۴۳-۶۴.

اسدی، زهرا. «نگاهی تطبیقی به طنز و طنزپردازی در ادبیات ایران و عرب با تکیه بر طنز عبید زاکانی و نمونه‌هایی از طنز شاعران عصر انحطاط». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۶ (تابستان ۱۳۸۷): ۳۵-۵۰.

اسدی، مهدی و فاطمه کوپا. «بازتاب مضامین درونی داستان یوسف و زلیخا در ادب فارسی و عربی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۲۲-۱.

اسدی خمایی، مهوش. «رباعی در ایران و در فاس (مراکش)». در *مجموعه مقالات همایش بین‌المللی دربارهٔ عبدالرحمان جامی، فریدالدین عطار و حکیم عمر خیام*. به کوشش حسین بیک باغبان؛ زیر نظر گروه تخصصی زبان و ادبیات فرانسه. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۱: ۲۸۱-۲۹۱.

_____. «زبان سعدی و بهار در مراکش». *نامهٔ پارسی*. س ۲، ش ۱ (پیاپی ۴، ۱۳۷۶): ۲۴۲-۲۵۵.

_____. «گردش رباعی بین فارس و فاس». در *خیام‌شناخت (مجموعه مقالات)*. زیر نظر محمدرضا راشد محصل. ج ۱. مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۰۷-۱۱۹.

_____. «گردش رباعی بین فارس و فاس». *نامهٔ پارسی*. ش ۱۶ (بهار ۱۳۷۹): ۹۸-۱۰۷.

اسفندی، اسفندیار و شهرروز خنجری. «هم ز نساخی برآمد هم ز دین: دربارهٔ نگاه مولوی و کالوینو به یک روایت دروغین». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۵۲ (تابستان ۱۳۸۸): ۲۳-۳۴.

اسکارچی‌یا، جان روبرتو و ریکاردو زیپولی. «شراب حافظ: حافظ از نگاه سه پژوهشگر ایران‌شناس ایتالیایی». *ترجمهٔ رضا قیصریه*. *گلستانه*. س ۱، ش ۱۲ (دی ۱۳۷۸): ۸۷-۸۲.

اسکالموفسکی، وویچیخ. «حافظ و شکسپیر: دیدار شرق و غرب». *ترجمهٔ زهره زرشناس*. *نشر دانش*. س ۱۱، ش ۲ (پیاپی ۶۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۹): ۱۲-۱۶.

اسکندری، بهناز. «تطبیق درون‌مایه‌های استعلایی ادبیات امرسون و سعدی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۲ (تابستان ۱۳۹۱): ۶۵-۸۴.

اسکندری، علی و سعید دهقان. «مطالعه و بررسی نمایشنامهٔ «خانهٔ عروسک»، اثر هنریک ایبسن و داستان کوتاه «بچهٔ مردم» آل‌احمد». *زیبایی‌شناسی ادبی*. دورهٔ جدید، س ۳، ش ۶ (زمستان ۱۳۸۹): ۲۱-۴۴.

اسلامی ندوشن، محمدعلی. «ارزش‌های حماسی شاهنامه، مقایسه‌ای بین شاهنامه فردوسی و ایللیاد هومر، تأثیر شاهنامه در فرهنگ و تمدن ایران.» هنر و مردم. س ۱۲، ش ۱۳۸ (فروردین ۱۳۵۳): ۱۶-۲۴.

_____. «تأثیر اروپا در تجدد ادبی ایران.» راهنمای کتاب. ج ۷، ش ۱ (۱۳۴۳): ۳-۱۰.
_____. «تولستوی، مولوی دوران جدید.» یغما. س ۲۶، ش ۱۲ (پیاپی ۳۰۶، ۱۳۵۲): ۷۰۳-۷۱۰؛ س ۲۷، ش ۱ (پیاپی ۳۰۷، ۱۳۵۳): ۹-۱۶ و س ۲۷، ش ۲ (پیاپی ۳۰۸، ۱۳۵۳): ۶۵-۷۵.

_____. «خویشاوندی فکری ایران و هند.» مهر. ش ۳، (پیاپی ۱۰۷، ۱۳۴۳): ۲۸۲-۲۸۸.

_____. «شب رومئو و ژولیت و شب زال و رودابه.» یغما. س ۹، ش ۳ (پیاپی ۹۵، ۱۳۳۵): ۱۰۱-۱۰۹ و ش ۴ (پیاپی ۹۶، ۱۳۳۵): ۱۵۲-۱۵۶.

_____. «فدر و سودابه از نظر راسین و فردوسی.» سخن. س ۷، ش ۲، (اردیبهشت ۱۳۵۵): ۱۳۱-۱۴۵.

_____. «گوته و حافظ: عشق پیرانه‌سر.» فصلنامه هستی. دوره ۲، س ۳، ش ۱۲ (زمستان ۱۳۸۱): ۱۳-۴۴.

_____. «ویس سمنبر و ایزولت زرینه‌موی.» سخن، س ۷، ش ۸ (آذر ۱۳۳۵): ۷۶۹-۷۸۷.

اسلم‌خان، محمد. «شیخ فریدالدین عطار و هند.» تحقیقات فارسی. ش ۱ (۱۹۹۶): ۹۵-۱۲۲.

_____. «نفوذ زبان و ادبیات فارسی بر زبان دکنی.» قند پارسی. ش ۱۷ (بهار ۱۳۷۱): ۲۳-۲۷.

اسلومپ، یان. «سه اقلیم - حافظ، گوته، اقبال.» در حافظ در غربت. ترجمه و تدوین یعقوب آژند. [تهران]: آرمین، ۱۳۷۳: ۱۴۱-۱۸۰.

اسماعیل‌پور، ابوالقاسم. «بررسی تطبیقی اوزان اشعار ودایی - سنسکریت و اشعار ایرانی.» در تک درخت: مجموعه مقالات. تنظیم‌کننده فرهنگ جهانبخش. تهران: نشر آثار؛ انتشارات یزدان، ۱۳۸۰: ۱۹-۳۰.

- _____. «بررسی تطبیقی دیباچه مثنوی معنوی و اشعار گنوسی.» در مجموعه مقالات مطالعات ایرانی. زیر نظر محمدعلی شجاعی؛ ترجمه اسماعیل سلامی. دفتر ۴. تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۷۸: ۱-۲۱.
- _____. «بررسی تطبیقی دیباچه مثنوی معنوی و اشعار گنوسی مانوی.» مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد. س ۳۵، ش ۱-۲، (پیاپی ۱۳۶-۱۳۷، ۱۳۸۱): ۱۷۱-۱۹۰.
- _____. «بررسی تطبیقی دیباچه مثنوی معنوی و اشعار گنوسی.» ایران‌شناخت. ش ۱۱ (زمستان ۱۳۷۷): ۱۴-۴۱.
- _____. «بررسی تطبیقی شخصیت آشیل - اسفندیار و رستم - هکتور در ایلیاد و شاهنامه.» در شاهنامه‌پژوهی. زیر نظر محمدرضا راشد محصل. ج ۲. مشهد: آهنگ قلم، ۱۳۸۶: ۴۳-۵۴.
- _____. «تأثیر گنوستی‌سیزم و مانویت بر هنر و ادب ایرانی.» در مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۱. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۵۸-۷۰.
- اسماعیل‌زاده شاهرودی، نفیسه. «بررسی تطبیقی معشوق در غزلیات حافظ و شکسپیر.» سخن عشق، ویژه تعامل ادبی ایران و جهان. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۰۳-۱۱۱.
- اسماعیلی، عصمت. «مقایسه روایی و ساختاری خسرو و شیرین نظامی با شیرین و خسرو امیرخسرو دهلوی.» شعر. ش ۲۲ (بهار ۱۳۷۷): ۳۲-۳۹ و ش ۲۳ (تابستان ۱۳۷۷): ۳۸-۴۷.
- اسماعیلی طاهری، احسان. «تلاش جهان عرب برای زبان و ادبیات فارسی.» کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۷۷ (اسفند ۱۳۸۲): ۵۶-۶۳.
- اسماعیلی تازه‌کندی، اصغر. «نقد و بررسی مبانی نظری ادبیات تطبیقی نوشته ابراهیم محمدی.» کتاب ماه، ادبیات، ش ۱۶۵ (تیر ۱۳۹۰): ۸۰-۸۱.

- اشرف‌خان، علیم. «داستان هیرو رانجها در زبان و ادبیات فارسی». *قند پارسی*. ش ۹ (بهار ۱۳۷۴): ۲۵۰-۲۶۵.
- _____. «مقایسه سبک‌شناسانه غزلی از خواجه حسن دهلوی و سعدی شیرازی». در *مجموعه مقالات همایش بین‌المللی بزرگداشت امیر حسن علاء سجری دهلوی (سعدی هند)*. تدوین و ویراستاری مریم خلیلی جهانتیغ. زاهدان: دانشگاه سیستان و بلوچستان، مرکز مطالعات شبه‌قاره و آسیای جنوبی، ۱۳۸۸: ۱۷۳-۱۸۴.
- اشرف‌زاده، رضا و منیره خلیلی محله. «رویین‌تنان شاهنامه و ایلیداد». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۳۶ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۲۹-۱۵۰.
- اشرفی، فرانک و فرناز ارفعی‌زاده. «نقد مضمونی اثری چند از کولت و آثاری از فروغ فرخزاد». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۶، ش ۲۳ (پاییز ۱۳۹۱): ۵۱-۷۰.
- اصغر، آفتاب. «امیرخسرو نخستین و بزرگ‌ترین مقلد نظامی». *دانش*. ش ۲۷-۲۸ (۱۳۷۰): ۱۵۱-۱۶۹.
- _____. «امیرخسرو نخستین و بزرگ‌ترین مقلد نظامی». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۱. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۷۲-۸۵.
- اصغری، آرمیتا. «بررسی تطبیقی مضمون شخصیت در آثار بهمن فرمان‌آرا و رمان نو فرانسوی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۱۲-۱۲۷.
- اصغری، جواد و زینب قاسمی اصل. «تأثیرپذیری نجیب محفوظ از هزارویک شب». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها*. س ۸، ش ۲۵ (بهار ۱۳۹۱): ۱۷۷-۲۰۸.
- اصغری، محمدجعفر و نرگس گنجی. «جلوه‌های انتظار در «انشودة المطر» و «داروگ» سروده بدر شاکر السیاب و نیما یوشیج (پژوهشی تطبیقی)». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۱۰ (زمستان ۱۳۹۱): ۲۱-۳۷.
- اصغری تبریزی، اکبر. «لافوتن و کلیله و دمنه». *آینده*. س ۶، ش ۹-۱۲ (پیاپی ۶۵-۶۸، ۱۳۵۹): ۶۸۳-۶۸۹.

اصفهانی عمران، نعمت. «حقیقت‌جویی عارفانه سهراب سپهری با رویکردی تطبیقی به عرفان اسلامی و بودایی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۴ (تابستان ۱۳۸۹): ۲۹-۴۲. اصلانی، سردار و زینب حسینی. «روان‌شناسی ادبی آثار جبران خلیل جبران و سهراب سپهری». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۵، ش ۱۳ (پاییز ۱۳۹۲): ۱-۱۶. اعوانی، غلامرضا. «برگسون و نیچه در تفکر اقبال». در *شناخت اقبال: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت علامه اقبال لاهوری*. گردآورنده غلامرضا ستوده. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی؛ وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۵: ۲۰۵-۲۱۶.

_____. «برگسون و نیچه در تفکر اقبال». در *ماهتاب شام شرق*. از محمدحسین ساکت. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵: ۱۸۱-۱۹۳. افسر، ریحانه. «اهمیت زبان و ادبیات فارسی در پیوستگی‌های کشورهای منطقه». *د/ش*. ش ۷۲-۷۳ (بهار و تابستان ۱۳۸۲): ۱۳۷-۱۴۶. افشار، ایرج. «[صادق هدایت و نروال]». *کتاب امروز*. (۱۳۵۳): ۵۳. _____. «ترکیه و ترک‌ها در ادبیات جدید ایران». *آینده*. س ۳، ش ۱۰ (تیر ۱۳۲۴): ۵۴۳.

_____. «گلی از گلستان سعدی در ادبیات فرانسه». *آینده*. ج ۳، ش ۱۰ (تیر ۱۳۲۴): ۵۳۰-۵۳۱.

_____. «مولوی بلخی و امیر خسرو دهلوی، دو مرزگستر قلمرو زبان فارسی». *آینده*. س ۱۳، ش ۱-۳ (فروردین - خرداد ۱۳۶۶): ۳-۶. افشار، حمیدرضا و بهناز اتونی. «بررسی تطبیقی افکار و عرفان مولانا در مثنوی با آثار اریک امانوئل اشمیت». *اندیشه‌های ادبی*. دوره جدید، س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۱-۲۴.

افضل طوسی، عفت‌السادات. «نمادشناسی هنر انقلاب در شعر و نقاشی». در *مجموعه مقالات همایش بهار ایرانی*. گردآورنده فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء؛ با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۳۷-۷۲.

افضلی، علی. «آموزه‌های اخلاقی - تعلیمی خردنامه‌های فیلسوفان یونان در اقبال‌نامه نظامی». تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی. ش ۱۶ (تابستان ۱۳۹۲): ۵۷-۸۰.

اقبال آشتیانی، عباس. «مولوی رومی و علامه شیرازی و داستان صدر جهان بخارایی». مهر. س ۲، ش ۲ (۱۳۱۲-۱۳۱۳): ۱۲۹-۱۳۴.
اقبال، جاوید. «اقبال و گفتگوی تمدن‌ها». ترجمه م. پ. ماکان. در ماهتاب شام شرق. از محمدحسین ساکت. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵: ۹۹-۱۰۹.
اقبال، عباس. «انوری و سلطان علاءالدین غوری». یادگار. س ۱، ش ۵ (دی ۱۳۲۳): ۷۳-۷۶.

اقبال، محمدظفر. «تأثیر ادبیات فارسی بر انواع و آثار ادبی اندونزی». سخن عشق. ش ۳۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۸۷-۹۷.
اقبال، عباس. «نقد و بررسی کتاب مضامین مشترک در ادب فارسی و عربی». پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی. ش ۶-۷ (زمستان ۱۳۸۱ و بهار ۱۳۸۲): ۹۶-۱۰۹ و ش ۱۵ (زمستان ۱۳۸۵ و بهار ۱۳۸۶): ۷۷-۹۰.
اکادا، امیکو. «زمانه سعدی در ایران و ژاپن». در ذکر جمیل سعدی. گردآوری کمیسیون ملی یونسکو با همکاری اداره کل مراکز و روابط فرهنگی وزارت ارشاد اسلامی. ج ۱. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۳: ۱۴۷-۱۵۶.
اکبر، رضیه. «نفوذ زبان و ادبیات فارسی در قلمرو قطب شاهی (هند جنوبی)». وحید. س ۱۱، ش ۲ (پیاپی ۱۱۳، ۱۳۵۲): ۱۷۹-۱۸۹.
اکبری، منوچهر. «تأملی در ادبیات تطبیقی». کتاب ماه، ادبیات. ش ۶۷ (پیاپی ۱۸۱، آبان ۱۳۹۱): ۲.

اکبری، منوچهر و آسیه ذبیح‌نیا عمران. «تراژدی فرزندکشی در ایران و پدرکشی در یونان، تضاد، افسانه یا واقعیت». ادب فارسی. س ۱، ش ۳-۵ (پیاپی ۱۹۲، بهار ۱۳۹۰): ۱۵-۳۰.

اکبری، منوچهر و حسن فضایی. «تأثیرات سیاسی و اجتماعی دوره کمونیستی بر ادبیات معاصر فارسی دری افغانستان». پژوهش‌های ادبی. س ۲، ش ۷ (پیاپی ۷، بهار ۱۳۸۴): ۶۱-۸۲.

اکبری بیرق، حسن. «بررسی تطبیقی شعر و اندیشه فروغ فرخزاد و سیلویا پلات». زبان و ادب فارسی (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز)، س ۵۲، ش ۲۱۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۱۹-۴۴.

اکبری بیرق، حسن؛ حجت پویان و مریم اسدیان. «ادبیات تطبیقی، سهم ادیبان در فرایند جهانی شدن». مطالعات راهبردی جهانی شدن. س ۲، ش ۴ (پاییز ۱۳۹۰): ۳۳-۴۸. اکبری بیرق، حسن و سحر بهلولی. «تأثیر زبان و اندیشه فروغ فرخزاد بر شعر غاده السمان». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی (فارسی - عربی). ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۳۵-۵۷.

اکبری بیرق، حسن و مریم اسدیان. «بررسی تطبیقی کاربرد اسطوره و کهن‌الگو در شعر فروغ فرخزاد و گلرخسار صفی‌آوا (شاعر تاجیک)». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۱۶۱-۱۹۲.

_____. «مقدمه‌ای بر رابطه ادبیات و فلسفه». زبان و ادب فارسی (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز). س ۵۴، ش ۲۲۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۰): ۱-۲۴.

اکبری بیرق، حسن و نرگس سنایی. «بررسی تطبیقی شعر و اندیشه تی. اس. الیوت و احمد شاملو بر اساس مؤلفه‌های مدرنیته». جستارهای زبانی. س ۳، ش ۱۲ (زمستان ۱۳۹۱): ۴۳-۶۶.

اکرام، شیخ محمد. «میراث مشترک فرهنگی ایران، ترکیه و پاکستان». هلال. ج ۱۵، ش ۶ (پیاپی ۷۲، مهر ۱۳۴۶): ۱۸-۲۳ و ج ۱۶ (پیاپی ۸۲، مرداد و شهریور ۱۳۴۷): ۹۵-۱۰۰. اکرم (اکرام)، سید محمد. «تأثیر مولوی در هنر و اندیشه اقبال». در شناخت اقبال: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت علامه اقبال لاهوری. گردآورنده غلامرضا ستوده. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی؛ وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۵: ۱۳۳-۱۴۲.

- اکهارت، کارولین. «بوطیقای تطبیقی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). ترجمه ویدا بزرگ‌چمی. دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۱۹۴-۱۹۵.
- الخطیب، حسام. «ادبیات تطبیقی در کشورهای عرب‌زبان: تاریخچه و جریان‌های اصلی تا پایان دهه ۱۹۸۰». ترجمه لاله آتشی. *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۳۷-۱۵۴.
- _____. «ترجمه و ادبیات تطبیقی». ترجمه محمدحسن تقیه. *زبان و ادب*، ش ۱۵ (بهار و تابستان ۱۳۸۱): ۸۳-۸۹.
- الزغول، محمد احمد. «حسیات عربی و فارسی با تکیه بر حسیات ابوفراس حمدانی و مسعود سعد سلمان». *نامه پارسی*. س ۸، ش ۱ (بهار ۱۳۸۲): ۱۲۵-۱۴۰.
- الکک، ویکتور. «رابطه خمريات منوچهری با مضامین خمري شعرای عرب». در *مجموعه مقالات چهارمین کنگره تحقیقات ایرانی*. به کوشش محمدعلی صادقیان. ج ۱. شیراز: دانشگاه شیراز، ۱۳۵۴: ۵۱-۶۳.
- الکیلانی، بسام علی. «تأثیر حکیم نیشابور بر شاعر بزرگ اردن (عرار)». در *مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی*. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۲. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۳۹۴-۴۰۹.
- الگون، ابراهیم. «تأثیر شاهنامه در ادبیات ترک». در *شاهنامه‌شناسی: مجموعه گفتارهای نخستین مجمع علمی بحث درباره شاهنامه*. ج ۱. تهران: بنیاد شاهنامه فردوسی، ۱۳۵۶: ۱۶۵-۱۶۹.
- الهام، محمدرحیم. «تأثیر زبان و ادب دری بر عربی». *ادب*. ج ۷، ش ۱ (۱۶-۲۴). الهی قمشه‌ای، حسین. «عشق در دیوان حافظ و آثار ابن عربی». در *مجموعه مقالات نخستین یادروز حافظ*. به کوشش کوروش کمالی سروستانی. شیراز: بنیاد فارس‌شناسی، ۱۳۷۷: ۵۳-۶۰.
- امام شوشتری. «تأثیر شگرف ادب روزگار ساسانی در ادب روزگار عباسی، کتاب جاویدان خرد». *هنر و مردم*. س ۱۳، ش ۱۰۷-۱۰۸ (شهریور و مهر ۱۳۵۰): ۲۷-۳۴.

- امام شوشتری، محمدعلی. «تأثیر ادبیات ایران در ادبیات عرب». تلاش. ش ۲۴ (۱۳۴۹): ۴۳-۴۸.
- امامی، حسن؛ ابراهیم محمدی و ملیحه زارعی. «تحلیل تطبیقی مفاهیم مشترک رباعیات حکیم عمر خیام و مائده‌های زمینی آندره ژید». پژوهش ادبیات معاصر جهان. ش ۶۳ (پاییز ۱۳۹۰): ۲۵-۴۴.
- امانی چاکلی، بهرام. «بازتاب جشن سده در شعر عربی در دوره عباسی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۴ (زمستان ۱۳۸۶): ۱۱-۲۶.
- _____. «مهرگان در عصر اسلامی و بازتاب آن در ادب عربی این دوره». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۱۱-۳۶.
- امرای، محمدحسن و یحیی معروف. «نماد «طیب» در شعر فارسی سده هشتم و شاعران دوره عباسی (تأملی در نگرش متفاوت شاعران فارسی و عربی)». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۹۳): ۲۹-۵۲.
- «امرسن». ترجمه شجاع‌الدین شفا. سخن. س ۵، ش ۱۲ (دی ۱۳۳۳): ۹۲۸-۹۳۲.
- امن‌خانی، عیسی و زهرا نظام‌اسلامی. «بررسی تطبیقی مفهوم عدالت در شاهنامه ایران باستان و آثار افلاطون». ادبیات عرفانی و اسطوره‌شنختی. س ۹، ش ۳۰ (بهار ۱۳۹۲): ۳۹-۷۰.
- امیدسالار، محمود. «اسفندیار و آشیل». ایران‌شناسی. س ۱۰، ش ۴ (زمستان ۱۳۷۷): ۷۳۴-۷۴۴.
- _____. «ایران‌شناسی در غرب: شاعر و پهلوان در شاهنامه فردوسی نوشته الگا ام. دیویدسن». ایران‌شناسی. س ۷، ش ۲ (تابستان ۱۳۷۴): ۴۳۶-۴۵۷.
- _____. «دو حکایت هندی در متون یونانی و لاتینی و فارسی و عربی». در هفتاد مقاله، ارمغان فرهنگی به دکتر غلامحسین صدیقی. گردآورده یحیی مهدوی و ایرج افشار. تهران: اساطیر، ۱۳۶۹: ۳۳۷-۳۴۶.
- _____. «هلن و هجیر، فردوسی و هم». فرهنگ مردم. ش ۲۴-۲۵ (بهار ۱۳۸۷): ۲۳-۴۵.

- امیر، سبحان. «شعر فارسی تاجیکی در ماورالنهر». *ایران‌شناخت*. ش ۱۲ (بهار ۱۳۷۸): ۱۴-۲۵.
- امیرفرهنگی، احمد ناصر. «نقد نقد (معرفی گزیده‌ای از منابع نقد ادبی و ادبیات تطبیقی)». *ادبستان فرهنگ و هنر*. ش ۳۶ (آذر ۱۳۷۱): ۱۹۶-۱۹۹.
- امیری، جهانگیر و فاروق نعمتی. «بررسی تطبیقی درون‌مایه‌های مشترک غزلی در شعر حافظ و شهاب‌الظریف». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۹۷-۱۱۲.
- _____. «دغدغه‌های سیاسی در شعر بدر شاکر سیاب و مهدی اخوان ثالث». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۰): ۷۱-۹۸.
- امیری، سید محمد. «درون‌مایه‌های مشترک در اشعار اخوان ثالث و ابوماضی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۳۱-۵۱.
- _____. «مضامین مشترک در دیوان حافظ و خزینه الامثال». *پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی*. ش ۵ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۱-۲۸.
- امیری، سیروس و زکریا بزدوده. «بررسی تطبیقی کارکرد ساختاری شگرفی در درخت انجیر معابد احمد محمود و عمارت هفت شیروانی ناتانیل هاثورن». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۶۲-۹۰.
- امیری، مژگان. «نگرش فلسفی - اسطوره‌ای، در ادبیات داستانی معاصر». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۶۰ (فروردین ۱۳۹۱): ۹۴-۱۰۳.
- امیری، منوچهر. «مقایسه دو حماسه در ادب فارسی و انگلیسی». *آینه*. س ۷، ش ۱۱-۱۲ (۱۳۶۰): ۸۰۴-۸۰۸.
- امین، سید حسن. «پیوند فکری مولوی و ابن عربی». *باختر*. س ۲، ش ۷-۸ (بهار و تابستان ۱۳۸۳): ۱۵۳-۲۰۰.
- _____. «پیوند فکری مولوی و ابن عربی». *متن‌پژوهی ادبی*. ش ۱۱ (بهار ۱۳۷۹): ۱-۳۰ و ش ۱۳ (پاییز ۱۳۷۹): ۶۰-۷۵.

- _____. «تأملی در پیوند فکری مولوی و ابن عربی، بخش اول». در *عرفان ایران* (مجموعه مقالات ۹). گردآوری و تدوین مصطفی آزمایش. تهران: حقیقت، ۱۳۸۰: ۲۵-۵۰.
- _____. «سلامان و ابدال: اسطوره‌ای یونانی در منابع ایرانی». *گیلان ما*. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۱۳، ۱۳۸۲): ۳-۱۳.
- _____. «سلامان و ابدال، اسطوره‌ای یونانی در منابع ایرانی». *حافظ*. ش ۴ (تیر ۱۳۸۳): ۱۲-۲۱.
- _____. «ویژه‌نامه خاقانی: خاقانی و دین‌شناسی تطبیقی: قصیده ترسائیه و منشآت». *حافظ*. ش ۲۳ (بهمن ۱۳۸۴): ۳۳-۳۸.
- امین مقدسی، ابوالحسن. «حاکمیت شب، نگاهی به دو شعر از نیما یوشیج و عبدالوهاب الیاتی». *ادب عربی*. س ۴، ش ۴ (زمستان ۱۳۹۱): ۱-۲۰.
- _____. «درآمدی تطبیقی بر مدائح نبوی شوقی و بهار». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۵۵، ش ۱۶۷ (۱۳۸۳): ۱-۱۸.
- _____. «مقارنه مدائح نبوی عطار و صفی‌الدین حلی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۵۶، ش ۱۷۴ (۱۳۸۴): ۵۹-۷۸.
- امین مقدسی، ابوالحسن و ابوبکر محمودی. «مقایسه تحلیلی مقامات حریری با مقامات سیوطی». *ادب عربی*. س ۳، ش ۳ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۱۳-۱۳۴.
- امین مقدسی، ابوالحسن و بهرام امانی چاکلی. «عوامل پایداری نوروژ در عصر اسلامی و بازتاب آن در شعر عربی در دوره عباسی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. ش ۱۷۷ (بهار ۱۳۸۵): ۹۷-۱۱۶.
- امین مقدسی، ابوالحسن و زهرا بهشتی. «بررسی شعر عاشورایی در دو ادب فارسی و عربی با تکیه بر شعر شهریار و جواهری». *ادبیات پایداری*. س ۴، ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۵۹-۹۴.
- امینی، اسماعیل. «نگارگری و رنگ‌آمیزی در اشعار منوچهری و سپهری». در *مجموعه مقالات همایش بهار ایران*. گردآورنده فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات

شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر،
۱۳۸۸: ۲۵-۳۶.

امینی، محمدرضا. «بررسی جنبه‌های ادبی کارنامه اردشیر بابکان در مقایسه با روایت
نویافته یونانی آن». *تاریخ ادبیات*. ش ۶۴ (بهار ۱۳۸۹): ۵-۲۸.

_____. «تطبیق مبانی کلاسیسیم در فن شعر بوالو و ادبیات فارسی کیخسرو در آیین
ادبیات شرق و غرب». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۲، ش ۲ (پیاپی
۴، پاییز ۱۳۹۰): ۵۶-۸۲.

امینی کهریزسنگی، احمد. «جایگاه حمزه اصفهانی در ادبیات عرب». *کیهان اندیشه*.
ش ۷ (اسفند ۱۳۷۵): ۱۵۶-۱۶۱.

امینی لاری، لیلا و سید فضل‌الله میرقادری. «بررسی تطبیقی افکار و عقاید ابوالعلاء و
خیام». *بوستان ادب*. دوره جدید، س ۱، ش ۱ (پیاپی ۵۵، بهار ۱۳۸۸): ۱۵-۳۳.
امینی نجفی، ع. «کافکا و هدایت». *کلک*. ش ۳۴ (دی ۱۳۷۱): ۳۲-۴۳.

انصاری، شهره. «با شاه‌باز روح، از خانقاه تا صومعه: پژوهشی در نمادپردازی روح
در عرفان ایرانی و آثار قدیس یوحنا صلیبی». *سخن عشق، ویژه تعامل ادبی ایران و
جهان*. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۴۳-۵۹.

انصاری، نرگس و زهرا جان‌نثاری. «بررسی مقایسه‌ای مضامین شعری نازک الملائکه
و جان کیتس (مطالعه موردپژوهانه نگرش دو شاعر به مرگ)». *لسان مبین (پژوهش
ادب عربی)*. س ۵، ش ۱۳ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۷-۳۹.

انصاری، نرگس و طیبه سیفی. «نظریه‌های موسیقی در شعر فارسی و عربی با نگاهی
مقایسه‌ای به آثار محمدرضا شفیعی کدکنی و کمال ابودیب». *لسان مبین (پژوهش ادب
عربی)*. س ۳، ش ۷ (بهار ۱۳۹۱): ۲۴-۴۵.

انصاری (محقق)، نوش‌آفرین. «نظر برخی از سیاحان اروپایی درباره سعدی و
حافظ». *یغما*. ش ۲۸۰ (دی ۱۳۵۰): ۵۹۰-۵۹۷.

انوار، امیرمحمود. «ایوان مدائن از دیدگاه دو شاعر نامی تازی و پارسی، بحتری و
خاقانی». در *مجموعه مقالات چهارمین کنگره تحقیقات ایرانی شامل ۱۹ مقاله در زمینه*

- ادب و فرهنگ ایران. گردآورنده محمدعلی صادقیان و محمدحسین اسکندری. ج ۳. شیراز: دانشگاه شیراز، ۱۳۵۴: ۱-۳۶.
- _____. «ایوان مدائن از دیدگاه دو شاعر نامی تازی و پارسی، بحتری و خاقانی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۲۱، ش ۱ (پیاپی ۸۵، تیر ۱۳۵۳): ۶۷-۱۰۲.
- _____. «ترجمه‌منتور و منظوم و نقدی بر قصیده تائیه اثر ابوالحسن بن الانباری در رثاء نصیرالدوله، وزیر عزالدوله دیلمی، و نکاتی چند درباره رثاء در ادب تازی و پارسی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۲۴، ش ۱-۲ (۱۳۵۶): ۳۸۶-۴۱۷.
- _____. «مقایسه افکار متنی و سعدی». در ذکر جمیل سعدی. گردآوری کمیسیون ملی یونسکو با همکاری اداره کل مراکز و روابط فرهنگی وزارت ارشاد اسلامی. ج ۳. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۳: ۳۴۵-۴۰۳.
- انوشیروانی، علی‌رضا. «ادبیات تطبیقی از لایه‌های همایش‌های بین‌المللی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۵۴-۱۶۵.
- _____. «ادبیات تطبیقی و ترجمه‌پژوهی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۷-۲۵.
- _____. «ادبیات تطبیقی: ضرورتی علمی و فرهنگی برای دانشگاه‌های ایران». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۳-۶.
- _____. «ادبیات جهان در دانشگاه هاروارد». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۷۳-۱۷۷.
- _____. «ادبیات جهان: از اندیشه تا نظریه». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۲۳-۴۱.
- _____. «آسیب‌شناسی ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۳۳-۵۵.

- _____. «آغاز ادبیات تطبیقی در فرهنگستان زبان و ادب فارسی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۱. ش ۱ (بهار ۱۳۸۹): ۳-۵.
- _____. «آینده ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۳-۶.
- _____. «تأثیر سعدی بر امرسن، شاعر تعالی‌گرای قرن نوزدهم». در *مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی*. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۱۶۰-۱۷۳.
- _____. «چالش‌های ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۲ (پاییز ۱۳۸۹): ۲-۶.
- _____. «سیر تحولات نظری ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۳-۷.
- _____. «شگرد تصویرسازی از دیدگاه ادبیات تطبیقی». علامه. ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۶): ۷۳-۸۲.
- _____. «ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۸۹): ۶-۳۸.
- _____. «ضرورت ایجاد رشته گرایش ادبیات تطبیقی در دانشگاه‌های ایران: امکانات و چالش‌ها». در *بایدها و نبایدها در رشته زبان و ادبیات فارسی (مجموعه مقالات همایش ۱۳۸۶)*. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۸: ۱۴۴-۱۵۹.
- _____. «ضرورت آشنایی با نظریه‌های ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۱ (پاییز ۱۳۹۰): ۳-۸.
- _____. «ضرورت تدوین برنامه‌ریزی راهبردی برای رشته ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پاییز ۱۳۹۰): ۳-۸.
- _____. «ضرورت چارچوب نظری و روش تحقیق در پژوهش‌های ادبیات تطبیقی». *نقد ادبی*. ش ۱۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۲۱۹-۲۲۲.

- _____. «فراز و نشیب‌های ادبیات تطبیقی در جهان». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۳-۸.
- _____. «مطالعات بینارشته‌ای ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۳-۹.
- _____. «نظریه و روش تحقیق در ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۱۳۰-۱۳۳.
- انوشیروانی، علی‌رضا و فهیمه ناصری. «مطالعه تطبیقی عشق الهی در اشعار مولوی، هربرت و امام خمینی^(ره)». در *یادنامه کنگره «بررسی تأثیر امام خمینی و انقلاب اسلامی بر ادبیات معاصر»*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۹: ۴۴-۴۷.
- انوشیروانی، علی‌رضا و لاله آتشی. «تحلیل تطبیقی و بینارشته‌ای شعر و نقاشی در آثار سهراب». *جستارهای زبانی*. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۱): ۱-۲۴.
- اوحدی، مهرانگیز. «مقایسه شعری از آندرو مارول و سعدی». *گلچرخ*. س ۲، ش ۸-۹ (اسفند ۱۳۷۲): ۶۱-۶۳.
- اولیایی، مهین. «مقام سعدی در ادبیات غرب». در *ذکر جمیل سعدی*. گردآوری کمیسیون ملی یونسکو با همکاری اداره کل مراکز و روابط فرهنگی وزارت ارشاد اسلامی. ج ۱. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۳: ۱۹۵-۲۰۲.
- اولیایی‌نیا، هلن. «بررسی تطبیقی «قفس» صادق چوبک و «تخم‌مرغ» شروود اندرسون». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۶۰ (فروردین ۱۳۹۱): ۸۹-۹۳.
- _____. «جهان‌بینی کلاسیک سعدی و جانسون در گلستان و راسلاس». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۴۱-۴۲ (اسفند ۱۳۷۹ و فروردین ۱۳۸۰): ۱۸-۲۳.
- _____. «خیام و رابرت گریوز، دو بیگانه آشنا». در *دری*. س ۱، ش ۱ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۷-۳۸.
- _____. «خیام و رابرت گریوز، دو بیگانه آشنا». در *نامواره دکتر محمود افشار*. به کوشش ایرج افشار، کریم اصفهانیان. ج ۱. تهران بنیاد موقوفات دکتر افشار، ۱۳۷۰: ۵۶۷۷-۵۶۶۵.

- _____. «ساموئل جانسون و سعدی». در *سعدی‌شناسی*. به کوشش کوروش کمالی سروستانی. ج ۵. شیراز: مرکز سعدی‌شناسی، ۱۳۷۵: ۱۴۵-۱۵۷.
- _____. «سعدی و جانسون: پژوهش تطبیقی درباره گلستان و راسلاس». در *پژوهش‌های ایران‌شناسی: نامواره دکتر محمود افشار*. به کوشش ایرج افشار، با همکاری کریم اصفهانیان، محمدرسول دریاگشت. ج ۱۵. تهران: بنیاد موقوفات افشار، ۱۳۸۱: ۴۶۵-۴۵۳.
- ایبک‌آبادی، فاطمه و محمد مولایی. «بررسی جنبه‌های زیبایی‌شناسی لالایی‌های ایران و اله‌های تاجیکستان از نظر معنایی». *زیبایی‌شناسی ادبی*. دوره جدید، س ۵، ش ۱۵ (بهار ۱۳۹۲): ۸۱-۱۰۲.
- ایراندوست تبریزی، رضا. «خانه پدری و خاطرات کودکی در اشعار لامارتین و شهریار». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۴۲، ش ۱۷۱ (تابستان ۱۳۷۸): ۳۸-۷.
- _____. «شخصیت‌ها و اخلاق در فابل‌های پروین اعتصامی و ژان دولافونتن (بحثی در ادبیات تطبیقی)». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۳۵، ش ۱۴۲-۱۴۳ (بهار و تابستان ۱۳۷۱): ۱-۵۳.
- _____. «مقایسهٔ مرثی خاقانی و هوگو در سوگ فرزندان‌شان (بحثی در ادبیات تطبیقی)». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۳۳، ش ۱۳۵-۱۳۶ (۱۳۶۹): ۱-۲۹.
- ایرانمنش، مریم و زینب عرب‌نژاد. «تطبیق دیالکت نامتعارف در شعر سپهری و سن ژون پرس». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۵ (بهار ۱۳۹۲): ۱۷۹-۱۹۸.
- ایرانمنش، مریم و محمدرضا نصر اصفهانی. «بررسی تطبیقی «الایام» طه حسین و «روزها»ی محمدعلی اسلامی ندوشن». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱-۲۴.
- ایروانی‌زاده، عبدالغنی و خدایار مختاری کرچگانی. «هماندی اندیشه‌های فروغ فرخزاد و غاده السمان». *پیک نور (علوم انسانی)*. س ۹، ش ۴ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۴۸-۱۶۴.

- ایروانی‌زاده، عبدالغنی و مهدی عابدی. «تصویر ایرانیان در آثار ابوحنیف توحیدی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۳۷-۶۸.
- ایزدپرست، احمد. «ادبیات فارسی و تأثیر آن در ادبیات عربی». *رمغان*. س ۱۷، ش ۵ (پیاپی ۱۷۹، مرداد ۱۳۱۵): ۳۸۹-۳۹۹.
- ایلرس، ویلهلم. «نفوذ ایران در ادبیات و علوم آلمان». *رمغان*. س ۱۸، ش ۸ (آبان ۱۳۱۶): ۵۶۴-۵۷۰.
- ایموتو، یه‌ایچی. «ارمغان فرهنگ ایران به ژاپون در طبق انار و انگور». *آینده*. س ۱۲، ش ۷-۸ (مهر و آبان ۱۳۶۵): ۳۵۰-۳۶۶.
- اینامی، تاکایرو. «آیین بودا و مثنوی مولوی». *سخن عشق، ویژه تعامل ادبی ایران و جهان*. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۷-۳۰.
- ایندوشکار. «افسانه‌های ادبیات هندی و کلیله و دمنه». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۱۱، ش ۳ (۱۳۳۸): ۳۳۴-۳۴۳.
- ایوب، محمد. «اقبال و سعید نفیسی». *هلال*. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۱۵، اردیبهشت ۱۳۳۵): ۹-۱۵.
- ایوبیان، عبیدالله. «یک بحث و مطالعه تحقیقی پیرامون پیوستگی داستان‌های گوتاما بودا و ابراهیم ادهم با افسانه عامیانه «زنبیل فروش کردی»». *مهر*. س ۱۱، ش ۱۰ (پیاپی ۱۲۶، دی ۱۳۴۴): ۶۳۲-۶۳۹؛ س ۱۱، ش ۱۲ (پیاپی ۱۲۸، اسفند ۱۳۴۴): ۷۷۳-۷۷۵ و س ۱۲، ش ۱ (پیاپی ۱۲۹، فروردین ۱۳۴۵): ۳۷-۴۲.
- ایوری، پ. و. «فیتز جرالد و حکیم عمر خیام». *ترجمه هوشنگ پیرنظر*. سخن. س ۱۰، ش ۴ (تیر ۱۳۳۸): ۳۵۹-۳۷۱.
- اثویانگ، یوجین چن. «ادبیات تطبیقی در هنگ‌کنگ». *ترجمه رقیه بهادری*. *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۵۵-۱۶۱.
- باباصفری، علی‌اصغر و غلامرضا سالمیان. «ستی و بازتاب آن در ادب فارسی». *جستارهای ادبی*. س ۴۱، ش ۱ (پیاپی ۱۶۰، بهار ۱۳۸۷): ۴۹-۷۴.
- باباصفری، علی‌اصغر و گلپر نصری. «سیف اسفرنکی و اثرپذیری وی از خاقانی». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه تربیت معلم). س ۱۷، ش ۶۶ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۹-۴۴.

- باتلر یتز، ویلیام. «کوهولین، رستم ایرلندی.» ترجمه مسعود فرزاد. مهر. س ۲، ش ۵ (پیاپی ۱۷-۱۸، مهر و آبان ۱۳۱۳): ۵۹۳-۶۱۴.
- باتیرخان، بولاتیک. «شاهنامه و ادبیات قزاقی.» در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۱۷۴-۱۸۶.
- باجاکو، ویورل. «افسانه حلیمه در ادبیات محلی رومانی.» سخن. دوره ۲۳، ش ۱۰ (۱۳۵۳): ۱۱۰۱-۱۱۰۵.
- «با خورشید رخشان: مولانا، پیامبر اکرم^(ص) و ادبیات عرفانی: گزارشی از برگزاری چهارمین هم‌اندیشی ادبی ایران و جهان.» سخن عشق. س ۸، ش ۲ (پیاپی ۲۹، بهار ۱۳۸۵): ۱۰۷-۱۰۵.
- بادینی کونفالنیری، لوکا. «خیام از دیدگاه شاعری ایتالیایی.» در مجموعه مقالات همایش بین‌المللی درباره عبدالرحمان جامی، فریدالدین عطار و حکیم عمر خیام. به کوشش حسین بیک باغبان؛ زیر نظر گروه تخصصی زبان و ادبیات فرانسه. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۱: ۲۶۳-۲۷۱.
- باسنت، سوزان. «از ادبیات تطبیقی تا ترجمه‌پژوهی.» ترجمه صالح حسینی. ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۷۱-۹۹.
- _____. «تأملی بر ادبیات تطبیقی در قرن بیست‌ویکم.» ترجمه مسیح ذکاوت. ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۵۰-۶۱.
- _____. «چگونگی پیدایش ادبیات تطبیقی.» ترجمه سعید رفیعی خضری. ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۹-۳۵.
- باقری، بهادر. «قند پارسی و بنگاله.» کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۹۵ (شهریور ۱۳۸۴): ۱۵۶-۱۶۱.

- _____. «مقایسه زندگی و شعر امیلی دیکنسون و فروغ فرخزاد». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۵۴، ش ۱۷۰-۱۷۱ (۱۳۸۳): ۱۱۱-۱۳۲.
- باقری خلیلی، علی‌اکبر. «هماندی‌های فلسفه نوافلاطونی و عرفان مولوی». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (۱۳۸۶): ۵۱-۷۴.
- باوان‌پوری، مسعود و رضوان لرستانی. «بررسی وجوه اشتراک و افتراق در مباحث نبوی از نگاه برعی و مدرس». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۸ (زمستان ۱۳۹۲): ۳۸-۹.
- بائوزین، لیو. «سیمای چین در همای و همایون». در *نخبلند شعرا: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت خواجه‌ی کرمانی*. ویراستار احمد امیری خراسانی. ج ۱. کرمان: مرکز کرمان‌شناسی، ۱۳۷۰: ۱۴۳-۱۵۲.
- بچکا، جری. «متون ادبی فارسی در تاجیکستان». *آینده*. س ۸، ش ۱۱ (۱۳۶۱): ۷۹۹-۸۰۱.
- بچکا، یژری. «ریپکا معرف و عاشق نظامی». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۱. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۲۵۳-۲۵۸.
- _____. «نقد و بررسی: دو اثر برجسته طنز در ادبیات امروز تاجیکی و ایران». ترجمه محمد قاسم‌زاده. *نامه فرهنگستان*. دوره ۹، ش ۲، (پیاپی ۳۴، تابستان ۱۳۸۶): ۷۱-۱۱۱.
- بخیت، فاطمه؛ سعید بزرگ بیگدلی؛ ناصر نیکوبخت و کبری روشنفکر. «نشانه‌شناسی عنوان در دو قصیده «شبگیر» احمد شاملو و «لیل یفیض من الجسد» محمود درویش (بررسی تطبیقی)». *دراسات فی العلوم الانسانیة*. س ۲۰، ش ۱ (بهار ۱۳۹۲): ۱۹-۳۸.
- بدوی، امین عبدالمجید. «سنجشی بین شاهنامه فردوسی و دو منظومه ایلید و ادیسه همر». *الدراسات الادبیة*. س ۶، ش ۲۳ و ۲۴ (پاییز و زمستان ۱۳۴۳): ۲۶۵-۲۸۵.
- براگینسکی، ای. س. «اهمیت و ارزش جهانی ادبیات کلاسیک ایران با استناد به نوشته‌های گوته». *پیام نوین*. ج ۸، ش ۵ (پیاپی ۸۹، ۱۳۴۵): ۶-۱۰.

براون، کلین اس. «ادبیات تطبیقی: موضوع و روش». ترجمه مزده دقیقی. *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۷۹-۱۸۴.
براهنی، رضا. «صادق هدایت و دکتر فروید». نگین. س ۱۰، ش ۱۰۹ (۱۳۵۳): ۱۴-۱۶ و ۶۰-۶۲.

_____. «مولوی، سورنالیسم، رمبو و فروید». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۱۷، ش ۲ (پیاپی ۷۴، تابستان ۱۳۴۴): ۲۲۱-۲۴۰.
برجساز، غفار و طاهره اختری. «شیوه مرثیه‌سرایی دیک‌الجن و خاقانی». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۵۱-۱۶۴.
«بررسی تطبیقی فنون شعر ارمنی و فارسی در قرون میانه». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۱۸ (فروردین ۱۳۷۸): ۳۴-۳۷.

برزگر خالقی، محمدرضا و رقیه نیساری تبریزی. «بررسی مضامین مشترک نامه‌های ابن‌فارض و فضولی بغدادی». *لسان‌مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۲، ش ۲ (اسفند ۱۳۸۹): ۱-۲۰.

_____. «سیمای زن و عشق در دده قورقود و ایلید و ادیسه». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۳۱-۴۲.

برزگر خالقی، محمدرضا؛ فاطمه کوپا؛ علی محمد پشتدار و رقیه نیساری تبریزی. «سیمای زن و عشق در شاهکارهای حماسی دده قورقود و ایلید و ادیسه». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۵-۴۴.
برزگر بیگدلی، سعید؛ تقی پورنامداریان؛ حسینعلی قبادی و سید علی قاسم‌زاده. «تحلیل سیر بازتاب مضامین و روایت‌های اسطوره‌ای ایرانی در رمان‌های فارسی (از ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا ۱۳۸۷)». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش ۱۹ (زمستان ۱۳۸۹): ۲۳۷-۲۶۲.

برزگر علوی. «نقد و بررسی کتاب تأثیر نوشته‌های فارسی در ادبیات انگلیسی، نوشته حسن جوادی». *ایران‌نامه*. س ۵، ش ۳ (۱۳۶۶): ۵۲۹-۵۳۳.

- بزرگ‌چمی، ویدا. «چشم‌انداز ادبیات تطبیقی غرب». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۶۹-۱۷۳.
- _____. «کتاب‌شناسی پایان‌نامه‌های ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۱۴۶-۱۷۶.
- _____. «کتاب‌شناسی کتاب‌های ادبیات تطبیقی در ایران». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۱۰۱-۱۲۴.
- _____. «کلیت ادبیات تطبیقی». *نامه انجمن*. س ۸، ش ۲ (پیاپی ۳۰، تابستان ۱۳۸۷): ۱۴۱-۱۵۶.
- _____. «گستره شعر فارسی در انگلستان و امریکا». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۶۴-۱۶۸.
- «سیاری از داستان‌های آلمانی ریشه ایرانی دارند (گفت‌وگو با محمد عاصمی، مدیر ماهنامه کاوه)». *تلاش*. س ۱۱، ش ۵۷ (فروردین ۱۳۵۵): ۶۰-۶۳.
- بسپج، احمدرضا. «مولوی و پلورالیسم دینی». *کیهان فرهنگی*. ش ۲۳۳ (اسفند ۱۳۸۴): ۴۵-۵۳.
- بصیری، محمدصادق. «جلوه‌های افسانه‌های کهن ایرانی در ادبیات عربی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان*. دوره جدید، ش ۱۲ (پیاپی ۹، زمستان ۱۳۸۱): ۱-۱۴.
- بصیری، محمدصادق و راضیه نورمحمدی. «استعمارستیزی در اشعار ملک‌الشعراء بهار و جمیل صدقی الزهاوی». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۳، ش ۶ (زمستان ۱۳۹۰): ۱-۳۰.
- بقایی (ماکان)، محمد. «ایران، آرمان‌شهر اقبال». در *ماهتاب شام شرق*. از محمدحسین ساکت. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵: ۳۳-۴۹.
- بقایی، مرجان. «فروغ و امیلی (نگاهی به شعر و اندیشه فروغ فرخزاد و امیلی دیکسنسون)». *ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد)*. ش ۱۷ (بهار ۱۳۸۷): ۱۲۶-۱۳۸.

بکار، یوسف حسین. «عمر خیام و رباعیاتش در آثار پژوهشگران عرب». ترجمه لمیعه ضمیری. *نامه انجمن کتابداران ایران*. س ۱۱، ش ۱۱ (پاییز و زمستان ۱۳۵۷): ۳۷۵-۳۸۲.

بنانی، امین. «نقدی نارسیده درباره افسانه‌های شاهنامه و مشابه چینی آنها». *فرهنگ و زندگی*. ش ۸ (۱۳۵۱): ۱۴۰-۱۴۳.

بندری، نرگس. «مقایسه شعر آراگن با سهراب سپهری». *حافظ*. ش ۷۸ (بهمن ۱۳۸۹): ۵۰-۵۳.

بویانی، فرزاد. «جیمز موریه، حاجی‌بابا و ادبیات استعماری». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۴۳ (بهار ۱۳۸۷): ۵-۲۷.

بورگل، کریستف. «گوته و حافظ». *راهنمای کتاب*. ش ۱۰-۱۲ (پیاپی ۱۶، ۱۳۵۲): ۵۶۷-۵۹۱.

بوزانی، مهدی. «تأثیر فرهنگ و زبان فارسی در ادبیات اندونزی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۱۴، ش ۱ (پیاپی ۵۳، مهر ۱۳۴۵): ۴-۱۵.
بوشاسب، حمید. «بررسی تطبیقی شخصیت‌های اساطیر ایران و یونان: فریدون - ژئوس و ضحاک - تیفوئوس». *رشد آموزش زبان و ادب فارسی*. ش ۹۷ (بهار ۱۳۹۰): ۴۲-۴۹.

بونار، آبل. «عظمت مقام فردوسی در نظر شعرای فرانسه». ترجمه لطفعلی صورتگر. *تعلیم و تربیت*. دوره ۱، ش ۴ (پیاپی ۵۹، بهمن ۱۳۱۳): ۶۶۸-۶۷۲.

بوند شهریاری، علی‌اصغر. «رابطه‌های ادبی ایران و تاجیکستان و تأثیر آن بر شعر نو تاجیکستان». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۱۱۹-۱۳۸.

بها، افسانه. «گوته و تأثیرپذیری از حافظ». *چشم‌انداز ارتباطات فرهنگی*. ش ۲۴ (خرداد و تیر ۱۳۸۵): ۷۰-۷۸.

بهادرانی، رؤیا. «انعکاس رگه‌های اعتقادات طریقت نقشبندیه در هفت‌اورنگ جامی». *اندیشه‌های ادبی*. س ۲، ش ۵ (بهار ۱۳۸۵): ۸۵-۱۱۰.

بهادری، رقیه. «ادبیات تطبیقی در دانشگاه‌های جهان». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۷۹-۲۰۵.

- _____. «ادبیات تطبیقی در هنگ‌کنگ». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۵۵-۱۶۱.
- _____. «ادبیات تطبیقی: روش تحقیق و چشم‌انداز». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۶۶-۱۶۹.
- _____. «از سعدی تا آراگون». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۵۵-۱۶۳.
- _____. «ایران در ادبیات فرانسه». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۵۱-۱۵۴.
- بهار، ملک‌الشعرا. «تأثیر محیط در ادبیات». *دانشکده*. ش ۴ (شهریور ۱۳۹۷): ۱۷۱-۱۷۸ و ش ۵ (مهر ۱۳۹۷): ۲۲۷-۲۳۵.
- بهار، مهرداد. «آیین‌ها و افسانه‌های ایران و چین باستان». *فرهنگ و زندگی*. ش ۱۶ (۱۳۵۳): ۱۷۹-۱۸۱.
- بهبودیان، شیرین و طاهره پالیزیان. «جایگاه ادبیات تطبیقی در زبان و ادبیات فارسی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۵ (بهار ۱۳۸۷): ۴۹-۶۲.
- بهبهانی، سیمین. «تأثیر سینما بر شعر». در *آیه‌های آه: ناگفته‌هایی از زندگی فروغ فرخزاد*. ناصر صفاریان. تهران: نشر روزگار، ۱۳۸۱: ۱۳۳-۱۴۲.
- بهجت، حمیده. «تاریخچه آفرینش دیوان شرقی - غربی». *ادبیات معاصر*. دوره جدید، س ۳، ش ۲۷ (بهار ۱۳۷۸): ۱۱۰-۱۱۵.
- _____. «کوششی بر مقایسه شاهنامه و سرود نیلونگن». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. ش ۴۰ (زمستان ۱۳۸۶): ۲۷-۴۴.
- بهرامی، تقی. «قابوسنامه و گوته». *آینده*. س ۱۷، ش ۵-۸ (۱۳۷۰): ۴۱۵-۴۱۸.
- به‌رقم، نعمت‌الله. «بازتاب رباعیات خیام در ادبیات معاصر عرب». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۱۳ (اردیبهشت ۱۳۸۷): ۹۳-۱۰۰.
- بهبادی، احمد و حسن قمی. «مقایسه اسطوره ققنوس در شعر نیما یوشیج و ادونیس». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی*

«فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۶۵-۱۸۴.

بهمنی مطلق، یدالله و ملاحی نجفی. «انعکاس مکاتب ادبی و سیاسی جهان در شعر میرزاده عشقی». *مطالعات و تحقیقات ادبی*. ش ۱۶ (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۷-۳۲.
بهنا، مینا و سید حسین سیدی. «رمانتسم در آثار جبران خلیل جبران و سهراب سپهری». *الدراسات الادبیه*. ش ۶۷-۶۹ (تابستان - زمستان ۱۳۸۸): ۱۹۱-۲۲۰.
بهنام، جمشید. «انواع ادبی: ادبیات تطبیقی (۲)». مهر. ش ۹۲ (اسفند ۱۳۳۱): ۷۱۵-۷۱۶.

بهنام‌فر، محمد و اعظم نظری. «تحلیل تطبیقی دژ هوش‌ربا با گنبد سرخ در هفت‌پیکر نظامی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۹): ۱۱-۳۱.
بهنام‌فر، محمد و مجید خسروی. «تطبیق تشبیه ابیات حکمی بوستان و سروده‌های متنبی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۶، ش ۲۲ (تابستان ۱۳۹۱): ۸۵-۱۱۲.
بیات، علی. «پیشینه نوع ادبی واسوخت و بررسی تطبیقی آن در ادبیات فارسی و اردو». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۷۴-۹۳.

بیات، محمدحسین. «چهره پیامبر اعظم^(ص) در مثنوی و مقایسه آن با دیدگاه ابن عربی». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش ۱۳ (تابستان ۱۳۸۸): ۴۳-۶۶.
بیات، نصرالله. «تأثیر فرهنگ ایرانی و زبان فارسی در لهستان». *نامه پارسی*. س ۱، ش ۲ (۱۳۷۵): ۱۱۵-۱۲۰.

بیانی (اسلامی)، شیرین. «نظری به روابط فرهنگی ایران باستان با شرق و غرب». *بررسی‌های تاریخی*. س ۶، ش ۳ (پیاپی ۳۴، مرداد و شهریور ۱۳۵۰): ۱۱۱-۱۳۶ و ش ۴ (پیاپی ۳۵، مهر و آبان ۱۳۵۰): ۲۳۷-۲۶۴.

بیروس، هنریک. «گوته خطاب به حافظ: من بازتابی درخشان از باور تو هستم». *سخن عشق*. ش ۲۹ (بهار ۱۳۸۵): ۶۱-۶۵.

بیریچک، اتو. «هملت در ایران». ترجمه محمد یزدانیان. یغما. س ۲، ش ۲ و ۳ (پیاپی ۱۳، خرداد ۱۳۳۸): ۱۱۲-۱۱۷ و ش ۴ (پیاپی ۱۴، تیر ۱۳۲۸): ۱۶۴-۱۶۸.

- بیگدلی، غلامحسین. «داستان خسرو و شیرین نظامی و ادبیات ترک». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۲۱، ش ۱ (پیاپی ۸۹، ۱۳۴۸): ۲۵-۴۰ و س ۲۱، ش ۲-۳ (پیاپی ۹۰-۹۱، ۱۳۴۸): ۱۲۱-۱۴۵.
- بیگم، سیده بشرالنساء. «تأثیرپذیری اقبال از حافظ». *قند پارسی (ویژه‌نامه حافظ)*. ش ۱۱ (۱۳۷۵): ۱۵۹-۱۶۵.
- پارسا، سید احمد. «بررسی میزان تأثیرپذیری منوچهری دامغانی از معلقه امرؤ القیس». *پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی*. س ۱، ش ۳ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۹-۳۴.
- _____. «مقایسه تطبیقی تشبیهات حسی در ابن معتر و منوچهری دامغانی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی (فارسی - عربی)*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۲۱۹-۲۳۰.
- پارسا، سید احمد و فرشاد مرادی. «مقایسه سبکی هجویات در دو دیوان خاقانی و متنی». *پژوهش‌نامه ادبیات و علوم انسانی*. ش ۵۸ (تابستان ۱۳۸۷): ۱-۲۲.
- پارسا، شمسی و گلناز پیوندی. «والت ویتمن و احمد شاملو». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۶۵-۷۷.
- پارسایی، حسن. «تئاتر و ادبیات: متون نمایشی و جایگاه آن در ادبیات». *نمایش*. ش ۱۱۹-۱۲۰ (مرداد و شهریور ۱۳۸۸): ۴-۹.
- پارسی‌نژاد، ایرج. «صادق هدایت و پیام کافکا». *بخارا*. ش ۹-۱۰ (آذر - اسفند ۱۳۷۸): ۲۹۷-۳۰۸.
- پاشازاده، غلامعلی. «نامق کمال و زبان و ادب فارسی». *ادب و زبان*. س ۱۵، ش ۳۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۲۱-۳۸.
- پاشازانوس، احمد. «عبدالوهاب البیاتی و حافظ شیرازی». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۲، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۲۸-۴۴.
- پاشایی فخری، کامران. «جلوه‌های تعلیمی و غنایی نیش و نوش عقرب در ادب فارسی و اساطیر ملل». *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. س ۲۰، ش ۲۰ (تابستان ۱۳۹۳): ۲۵-۴۴.

- پاشایی، محمد. «مقایسه داستان رستم و سهراب با نمایشنامه کوهلین». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۴، ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۹): ۳۳-۴۴.
- پاک‌سرشت، خدیجه. «تأثیرپذیری عراقی و جامی و شبستری از ابن عربی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. ش ۱۵۶ (زمستان ۱۳۷۹): ۳۸۱-۳۹۶.
- پالاکبوس، میگوئل آسین. «هم‌بستگی‌های ادبی در آثار دانته و ابن عربی». *معارف اسلامی*. ش ۱۰ (آذر ۱۳۴۸): ۳۷-۵۰.
- پالهنک، مرجان. «تأثیر شاهنامه در ادبیات فرانسه». *فردوسی*. ش ۳۷-۳۸ (دی و بهمن ۱۳۸۴): ۱۷-۲۱ و ش ۳۹-۴۰ (اسفند ۱۳۸۴ و فروردین ۱۳۸۵): ۲۱-۲۵.
- پایداری، سید احمد. «بررسی تطبیقی مکبث شکسپیر با فیلم همشهری کین ارسن ولز». *فارابی*. ش ۲۸ (بهار ۱۳۷۷): ۹۸-۱۰۴.
- پاینده، حسین. «دیدگاه مشترک والت ویتمن و سهراب سپهری». *در خانه دوست کجاست: نقد و تحلیل اشعار سهراب سپهری*. به اهتمام سارا ساورسفلی. تهران: سخن، ۱۳۸۸: ۲۹۸-۳۱۱.
- _____. «دیدگاه مشترک والت ویتمن و سهراب سپهری». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۶۱-۷۴.
- _____. «دیدگاه مشترک: والت ویتمن و سهراب سپهری». *شعر*. ش ۹ (بهمن و اسفند ۱۳۷۲): ۲۶-۳۱.
- _____. «ملاحظات درباره چشم‌انداز جهانی شدن ادبیات معاصر ایران». *نامه فرهنگستان*. س ۸، ش ۱ (پیاپی ۲۹، بهار ۱۳۸۵): ۳۶-۵۰.
- پراور، زیگبرت. «ادبیات تطبیقی چیست؟». ترجمه علی‌رضا انوشیروانی و مصطفی حسینی. *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۳۶-۴۸.
- پرریان، ماندانا. «زبان‌های هنری روح زمان - بررسی تطبیقی امپرسیونیسم در نقاشی، ادبیات و موسیقی». *سوره اندیشه*. ش ۵۲ و ۵۳ (مهر و آبان ۱۳۹۰): ۲۰۸-۲۱۶.
- پرریان، موسی و زهرا یعقوبی. «مضامین مشترک شعر سمیع القاسم و حسین اسرافیلی». *در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی*

«فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۲۴۲-۲۵۵.

پروینی، خلیل. «سفر شعر معاصر عربی به آمریکا (مهیجر)». در *سفر از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی*. تألیف ایلیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۲۵-۳۶.

_____. «نظریه ادبیات تطبیقی اسلامی: گامی مهم در راستای آسیب‌زدایی از ادبیات تطبیقی». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها*. ش ۱۴ (۱۳۸۹): ۵۵-۸۰.
پروینی، خلیل و امیر فرهنگ‌نیا. «جایگاه ادبیات تطبیقی در مصر». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۸۹-۱۱۱.

پروینی، خلیل و تورج زینی‌وند. «فخر در شعر متنبی و خاقانی». *جستارهای ادبی*. س ۳۷، ش ۲ (پیاپی ۱۴۵، تابستان ۱۳۸۳): ۱۵۵-۱۷۳.

پروینی، خلیل؛ حسین عابدی و غلامحسین غلامحسین‌زاده. «بررسی تطبیقی مسیح^(ع) در شعر ادونیس و شاملو». *جستارهای زبانی*. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۰): ۲۵-۵۲.
پروینی، خلیل و دانش محمدی رکعتی. «واکاوی ریشه‌های ادبیات تطبیقی در ادبیات قدیم عربی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۲): ۲۵-۳۹.

پروینی، خلیل و دانش محمدی. «بررسی ریشه‌های ادبیات تطبیقی در ادبیات قدیم عرب». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۶۱-۷۴.

پروینی، خلیل و سجاد اسماعیلی. «بررسی تطبیقی نوستالژی در شعر احمد عبدالمعطی حجازی و نادر نادرپور». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۰): ۴۱-۷۰.

_____. «بررسی تطبیقی نوستالژی در شعر أحمد عبدالمعطی حجازی و نادر نادرپور». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی*

«فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۲۵۶-۲۷۸.

پروینی، خلیل و صدیقه حسینی. «شعر عبدالوهاب البیاتی و ناظم حکمت در آینه ادبیات تطبیقی». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها*. ش ۴ (۱۳۸۴): ۷۱-۹۲.
پروینی، خلیل و فرشته کنجوریان. «بررسی سفرنامه ابن بطوطه از منظر ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۹-۳۸.
پروینی، خلیل و مسعود شکری. «نظریه پذیرش در نقد ادبی و ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۲۱-۳۹.

پروینی، خلیل و نعیمه پراندوجی. «الادب المقارن». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۷۹-۱۸۵.

_____. «محمد غنیمی هلال و جایگاه او در ادبیات تطبیقی عربی». *جستارهای زبانی*. س ۱، ش ۴ (زمستان ۱۳۸۹): ۱-۲۶.

پرهام، مهدی. «ابعاد جهانی حافظ». در *حافظ‌شناسی*. فراهم‌آورنده سعید نیاز کرمانی. ج ۷. تهران: پازنگ، ۱۳۶۷: ۱۴-۲۷.

پزشک‌نیا، ایرج. «آن‌کاره؛ نمونه‌ای از تأثیر کلیله و دمنه در ادبیات اسپانیا». *یغما*. س ۱۰، ش ۵ (پیاپی ۱۰۹، ۱۳۳۶): ۲۳۱-۲۳۳.

پشتدار، علی‌محمد. «نقدی بر کتاب هرکه را درد است، او برده است بو: بررسی تطبیقی نگاه مولوی و متفکران ملل دیگر به درد و رنج‌های بشری». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۱۵۴ (مرداد ۱۳۸۹): ۷۵-۸۰.

پناهی، احمدعلی. «اقبال و شعر فارسی». *اورنیتل کالج میگزین*. س ۴۸، ش ۳-۴ (۱۹۷۲): ۱۳-۲۴.

پورجعفر، محمدرضا و فرهاد مهندس‌پور. «هماندی‌های دو قهرمان اسطوره‌ای در ادبیات حماسی ایران و ادبیات نمایشی ایرلند (رستم - کوهولین)». *پژوهش‌های ادبی*. ش ۷ (بهار ۱۳۸۴): ۱۰۹-۱۲۰.

- پورجوادی، نصرالله. «مسئله تشبیه و تنزیه در مکتب ابن عربی و مولوی و مقایسه زبان و شیوه بیان آنان». معارف. س ۱، ش ۲ (۱۳۶۳): ۲۱-۳.
- پورعباسی، عباس. «نگاهی به شعر عربی شیعی در خوزستان». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. دوره ۴۳، ش ۱۵۵ (پاییز ۱۳۷۹): ۷۳-۸۶.
- پورعلی‌فرد، اکرم. «رمانتسم اروپا و شعر نو پارسی». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز. س ۴۶، ش ۱۸۸ (پاییز ۱۳۸۲): ۸۳-۱۰۵.
- پورگیو، فریده و منیژه عبداللهی. «بررسی مقایسه‌ای مرگ در شعر نیما یوشیج و استیوی اسمیت: آی آدم‌ها و دست تکان نمی‌داد، داشت غرق می‌شد». شعرپژوهی. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۶۵، بهار ۱۳۹۱): ۴۱-۵۸.
- پورنامداریان، تقی. «عطار و رساله‌های عرفانی ابن‌سینا». در سایه در خورشید: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت عطار نیشابوری. ج ۲. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ نشر آیات، ۱۳۷۴: ۹-۲۲.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا. «مقایسه سرود بیست‌ودوم ایلید (کشته شدن هکتور) و حماسه رستم و اسفندیار بر پایه الگوی لباو والتسکی». جستارهای ادبی. س ۳۹، ش ۴ (پیاپی ۱۵۵، زمستان ۱۳۸۵): ۱۹۱-۲۱۰.
- پیرانی، منصور. «ادبیات تطبیقی در گذر از نحله‌های گوناگون و عناصر دخیل در پیدایش آن (با رویکرد تاریخ‌ادبیاتی)». تاریخ ادبیات. ش ۷۱ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۹-۳۶.
- _____. «ادبیات تطبیقی و مفهوم امروزی آن». زبان و ادب. ش ۲۷ (بهار ۱۳۸۵): ۲۱۴-۲۲۶.
- _____. «ادبیات تطبیقی و مفهوم امروزی آن». نامه پارسی. س ۱۰، ش ۴ (زمستان ۱۳۸۴): ۷۵-۸۴.
- پیرنظر، هوشنگ. «خیام و زروانیزم». بخارا. ش ۲۳ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۱): ۳۲۵-۳۲۹.
- پیشگر، احد. «تأثیرپذیری منوچهری دامغانی از معلقه امرؤالقیس». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. ش ۱۷۹ (پاییز ۱۳۸۵): ۱۱۵-۱۳۰.

- _____ . «معانی غنایی مشترک در شعر ناصرخسرو و متنبی». پژوهش‌نامه ادب غنایی. ش ۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۰): ۳۳-۵۲.
- پیشوازاده، میترا. «مطالعه تطبیقی شعر فارسی و نقاشی ایرانی، با نگاه به اسطوره آفرینش موضوع: خوانش «شعر» کیومرث از شاهنامه فردوسی، و نگاره «بارگاه کیومرث» اثر سلطان محمد». در مجموعه مقالات همایش بهار/ایرانی. گردآورنده فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهرا، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۸۷-۱۲۰.
- تابنده، حاج‌نورعلی. «شاه نعمت‌الله ولی در سرزمین ابن‌عربی». در عرفان ایران (مجموعه مقالات ۲۱). گردآوری و تدوین مصطفی آزمایش. تهران: حقیقت، ۱۳۸۳: ۵-۱۹.
- «تأثیر ترجمه در ادبیات ایران بعد از مشروطه». ترجمه ابوالفضل حرّی. ادبیات/دستانی. س ۹، ش ۵۴ (بهار ۱۳۸۰): ۳۰-۴۰.
- «تأثیر فرهنگ عرب در اشعار منوچهری دامغانی». مقالات و بررسی‌ها. دفتر ۹-۱۲، (بهار - زمستان ۱۳۵۱): ۱۹۲-۱۹۷.
- تاراچند. «پیوندهای تمدن و فرهنگ هند و ایران». ترجمه پرویز مهاجر. سخن، دوره ۱۵، ش ۱ (۱۳۴۳): ۳-۱۰.
- تارلان، علی‌نهاد. «همبستگی ادبیات ایران و ترک و نمونه‌ای از اشعار فارسی، شعرای ترک گوشه‌ای از تاریخ فارسی». وحید. ش ۷۹، (تیر ۱۳۴۹): ۸۵۱-۸۶۵.
- _____ . «همبستگی ادبیات ایران و ترک و نمونه‌ای از اشعار فارسی». مهر. س ۱۳، ش ۵ (۱۳۴۶): ۳۴۳-۳۴۴ و ش ۶ (۱۳۴۶): ۴۲۴-۴۲۷.
- تاناسکوویچ، دارکو. «ذوب در اشعار حافظ: نگاه گوته به شرق». گزارش گفت‌وگو. ش ۲۷ (۱۳۸۱): ۵۰-۵۱.
- تائبی نقندری، زهره. «حافظ از دو نگاه: رمانتیسیم گوته و تعالی‌گرایی امرسن». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۴۰-۶۱.

تائبی، زهره و مه‌دخت پورخالقی چترودی. «مقایسهٔ مثلث عشق در مرگ شاه آرتر و خسرو و شیرین» *جستارهای ادبی*. س ۴۱، ش ۴ (پیاپی ۱۶۳، زمستان ۱۳۸۷): ۸۱-۱۰۱.

تجلیل، جلیل. «بلاغت قرآنی و پرتو آن در ادب فارسی و عربی». *مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۳۲، ش ۱-۴ (پیاپی ۱۲۹-۱۳۲، بهار ۱۳۷۳): ۶۲-۵۴.

تحصیلی، طاهره و سیده اکرم زاهدی. «جایگاه مادر در شاهنامه و رامایانا». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۹۵-۱۱۲.
تدین، زهرا و حجت‌الله رئیسی. «تأملی در ماهیت ادبیات تطبیقی». *رشد آموزش زبان و ادب پارسی*. ش ۱۰۹ (بهار ۱۳۹۳): ۳۴-۳۵.

ترجانی‌زاده، احمد. «تأثر خاقانی از شعرای تازی و پارسی». *در ساغری در میان سنگستان: مجموعه مقالات دربارهٔ زندگی، اندیشه و شعر خاقانی*. به اهتمام جمشید علیزاده. تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۸: ۶۳-۷۷.

_____. «تأثرات خاقانی از شعرای تازی و پارسی». *مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۱۰، ش ۲ (پیاپی ۴۵، ۱۳۳۷): ۱۰۵-۱۲۰.

ترکمان، حسن‌علی. «نقدی بر نقد کتاب مضامین مشترک در ادب فارسی و عربی». *نامهٔ علوم انسانی*. ش ۱۰ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳): ۱۱۷-۱۲۵ و ش ۱۵ (زمستان ۱۳۸۵ و بهار ۱۳۸۶): ۹۱-۹۸.

تره‌کی، محمد قدیرخان. «نفوذ افکار سعدی در فلسفهٔ کانت». *ارمغان*. س ۱۷، ش ۱: ۲۱-۲۴ و س ۱۷، ش ۲ (پیاپی ۱۷۶، اردیبهشت ۱۳۱۵): ۱۲۵-۱۳۰.

تفضلی، حمید. «نگرشی بر جایگاه حافظ در دیوان شرقی - غربی گوته». *ایران‌نامه*. س ۱۸، ش ۲ (پیاپی ۷۰، بهار ۱۳۷۹): ۸۷-۱۰۳.

_____. «نگرشی بر جایگاه حافظ در دیوان شرقی - غربی گوته». *چیستا*. ش ۱۷۶-۱۷۷ (اسفند ۱۳۷۹ - فروردین ۱۳۸۰): ۵۰۴-۵۱۸.

- تفهیمی، ساجدالله. «شعرای ایرانی در شبه‌قارهٔ پاکستان و هند». در مجموعه مقالات نخستین همایش ملی/ایران‌شناسی، ادبیات ایران. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۱. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳. ج ۱: ۷۱-۸۴.
- «تقطیع حماسی شاهنامه و تئوری مونتاژ جاذبه‌ها». دنیای سخن. ش ۹۵ (خرداد و تیر ۱۳۸۰): ۳۷-۳۸.
- تقوی، محمد. «از کعبه تا روم (بررسی تطبیقی داستان شیخ صنعان و فاوست گوته)». متن‌شناسی/ادب فارسی. س ۲، ش ۲ (تابستان ۱۳۸۹): ۱-۲۸.
- تقی‌زاده، صفدر. «صادق چوبک و تأثیرپذیری از ادبیات داستانی مدرن امریکا». کلک. ش ۱۴۵ (اسفند ۱۳۸۲ و فروردین ۱۳۸۳): ۴-۷.
- تمیم‌داری، احمد. «تأثیر شاهنامه فردوسی بر آثار حماسی غرب». زبان و ادب. ش ۴۲ (زمستان ۱۳۸۸): ۶۵-۸۶.
- _____. «گسترش زبان و ادبیات فارسی، چشم‌انداز سدهٔ آینده». زبان و ادب. س ۶، ش ۱۸ (۱۳۸۲): ۷۴-۸۳.
- _____. «نفوذ ادبیات فارسی در جهان (متن سخنرانی دکتر تمیم‌داری در سمینار «تعامل ادبی ایران و جهان»». سخن عشق. ش ۱۸ (تابستان ۱۳۸۲): ۵۳-۵۹.
- تمیمی، غلامرضا و نادیا توکلی روزبهانی. «تأثیر مکتب ادبی سورئالیسم بر داستان‌های صادق هدایت». حافظ. ش ۹۸ (مهر و آبان ۱۳۹۱): ۴۳-۵۰.
- توحیدی‌فر، نرجس. «بررسی تطبیقی «رسالة الغفران»، «کمدی الهی» و «آفرینگان»». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۱۹ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۱-۲۸.
- توکلی محمدی، محمودرضا. «بررسی تطبیقی تجلی عشق به میهن در اشعار فرخی یزدی و معروف الرصافی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دورهٔ جدید، س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۴۶-۷۲.
- تویسرکانی، شاهرخ. «خیام، فیتزجرالد، و پروفیسور صادقی». دنیای سخن. ش ۸۸ (۱۳۷۸): ۵۶-۵۸.
- تیشنره. «نفوذ شعر کلاسیک ایران در ادبیات آلمان». مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. س ۴، ش ۳ (۱۳۳۶): ۱-۱۰.

جاکابچیر. «نقاط مشترک نقش اجتماعی حماسه ملی یوگسلاوی و شاهنامه فردوسی.» در شاهنامه فردوسی، حماسه جهانی: مجموعه سخنرانی‌های دومین جشن توس. تهران: سروش، ۱۳۵۶: ۱۰۹-۱۲۷.

جان‌حامدی، حمید. «تأثیر و نفوذ شاهنامه در میان اوزبک‌ها.» فصلنامه هستی. ش ۱۱ (۱۳۸۱): ۸۳-۹۱.

جاوا، سیتانند. «نفوذ حافظ در شعر پنجابی.» قند پارسی. ش ۱ (۱۳۶۹=۱۹۹۰): ۱۴۱-۱۵۱.

جبوری غزل، فریال. «ادبیات تطبیقی در جهان عرب.» ترجمه سحر غفاری. ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۶۴-۴۸. جزایری موسوی، فریده. «برخورد اقبال با فرهنگ آلمان (یک مطالعه و بررسی درباره ارتباط و تبادل فرهنگ‌ها).» زبان و ادب. س ۷، ش ۲۱ (۱۳۸۳): ۱۲۰-۱۴۶. جعفرپور، میلاد. «اساطیر ایران در آیین خوانش و دریافت حسین مجیب المصری.» الدراسات الأدبیه. ش ۷۳-۷۵ (زمستان ۱۳۸۹ - تابستان ۱۳۹۰): ۱۰۴-۱۶۰.

جعفرپور، میلاد و حجت‌الله فسقوری. «تأثیرپذیری شعر و نثر خاقانی از ادب عربی در دو سطح صورت و معنا.» جستارهای زبانی. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۱): ۴۴-۲۱. جعفرپور، میلاد؛ عبدالکریم شجاعی؛ مهیار علوی‌مقدم؛ عباس محمدیان و ابراهیم استاجی. «اساطیر ایران در آیین خوانش و دریافت حسین مجیب المصری.» پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۴۶-۳. جعفری، عبدالقادر. «عشق در کلام حافظ و اقبال.» قند پارسی. ش ۱۱ (۱۳۷۵): ۲۱۷-۲۲۲.

جعفری، محمدیونس. «امیر خسرو دهلوی و تأثیر او در پیروان سبک هندی.» سخن. س ۲۵، ش ۲ (۱۳۵۵): ۲۱۸-۲۰۷.

جعفری، مسعود. «تأثیر حکم فارسی در ادبیات عربی.» نشر دانش. س ۱۴، ش ۴ (پیاپی ۸۲، خرداد و تیر ۱۳۷۳): ۵۰-۴۹.

جعفری، یونس. «پیر رومی و عارف هندی.» ارمغان. دوره ۴۵، ش ۲ (اردیبهشت ۱۳۵۵): ۷۷-۸۷.

_____. «خواجو و هند» در نخلبند شعرا: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت خواجوی کرمانی. ویراسته احمد امیری خراسانی. ج ۱. کرمان: مرکز کرمان‌شناسی، ۱۳۷۰: ۳۱۹-۳۲۸.

_____. «صائب و شعر اردو» در مجموعه سخنرانی‌های نخستین سمینار پیوستگی‌های فرهنگی ایران و شبه‌قاره. مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان اسلام‌آباد؛ با همکاری مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی تهران. ج ۱. اسلام‌آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان؛ تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی، ۱۴۱۴ق.=۱۹۹۳م. ۱۳۷۲: ۴۲۹-۴۳۶.

جلالی، بیژن. «صادق هدایت و همتای فرانسوی او ژرار دو نروال» در یاد صادق هدایت. به‌کوشش علی دهباشی. تهران: نشر ثالث، ۱۳۸۰: ۵۵۹-۵۶۵.

جلالی، علیرضا. «مقایسه قصیده عینیۀ ابن‌سینا با بیژن و منیژه فردوسی» پیک نور. س ۲، ش ۴ (زمستان ۱۳۸۴): ۸۲-۹۶.

_____. «مقایسه قصیده عینیۀ ابن‌سینا با بیژن و منیژه فردوسی» مطالعات عرفانی. ش ۱ (تابستان ۱۳۸۴): ۲۰-۴۵.

جلالی، مریم. «آهنگ تکرار در شعر کودک فارسی و عربی» کتاب ماه، کودک و نوجوان. س ۱۵، ش ۳ (پیاپی ۱۷۱، دی ۱۳۹۰): ۷۱-۷۸.

جلالی نائینی. «مقام اقبال لاهوری در زبان و ادبیات فارسی» گوهر. س ۶، ش ۲ (۱۳۵۷): ۱۲۲-۱۲۵.

جلیلی کهنه‌شهری، خسرو و احسان شفیقی. «خاستگاه شرقی «شاه‌لیر» بر اساس تطبیقی ساختار آن با داستان‌های شرقی - ایرانی» جستارهای زبانی. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۰۹-۱۲۶.

جمال‌الدین، محمد السعید. «شاهنامه و ادبیات عرب» ترجمۀ وداد الزیموسی. نامه پارسی. ش ۳۰ (پاییز ۱۳۸۲): ۱۳۱-۱۵۶.

جمالزاده، [سید] محمدعلی. «داستان حیرت‌زای ایوان مدائن و شاعر عرب» وحید. س ۸، ش ۱ (پیاپی ۸۵، دی ۱۳۴۹-۱۳۵۰): ۸۵-۱۰۰.

- _____. «دو داستان همانند، داستان قدیم فرانسوی رستم و اسفندیار فردوسی». یغما. س ۲۰ ش ۶ (پیاپی ۲۳۰، شهریور ۱۳۴۶): ۲۸۷-۲۹۰.
- _____. «قآنی و مکتب‌های ادبی فرنگی‌ها». کاوه. س ۱۳، ش ۴ (ش ۶۰، ۱۳۵۴): ۲۴-۲۱.
- _____. «گوته و هاتف». کاوه. دوره جدید، س ۷، ش ۲۶ (۱۳۴۸): ۳۱۶-۳۱۳.
- _____. «ملا احمد نراقی و سویت نویسنده انگلیسی». یغما. س ۱۵، ش ۱ (پیاپی ۱۶۵، فروردین ۱۳۴۱): ۱۱-۱۴.
- جمالی، لیلی و سمیرا مدرس. «بررسی لاله‌رخ توماس مور در پرتو نظریه ادوارد سعید». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۱۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۳۸-۱۱.
- جمشیدی، لیلا و حسن دادخواه. «عنصر صحنه در مقامات حریری و حمیدی». کاوش‌نامه زبان و ادبیات فارسی. س ۹، ش ۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۷): ۳۲-۹.
- جواد، حسن. «ماتیو آرنلد و ترجمه سهراب و رستم». ایران‌نامه. س ۲۱، ش ۳ (۱۳۸۲): ۳۱۲-۳۰۱.
- _____. «نگاهی تطبیقی به شعر «ای مرغ سحر» دهخدا و «به یاد آر» آلفرد دو موسه». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۱۷-۱۰۶.
- جواری، محمدحسین. «از یائوس تا پدیده دریافت در ادبیات تطبیقی». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۴۷-۴۰.
- _____. «تحلیل تطبیقی ققنوس و آلباتروس دو شعر از نیما و بودلر». پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. س ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۸۸): ۳۰-۱۷.
- _____. «سفر و مباحث نظری آن در ادبیات تطبیقی». در سفر از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی. تألیف ایلیمیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۹۲-۸۱.
- جواری، محمدحسین و سارا خواجوی. «سیر تحول اسطوره در ادبیات تطبیقی». ادب غنایی. س ۳، ش ۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۴): ۵۲-۳۹.

جواری، محمدحسین و محسن آسیب‌پور. «بازتاب شرق و کارکرد آن در آثار ولتر». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۴۶-۲۳.

جوانرودی، مصطفی و لقمان رستم‌جو. «تأثیر ایرانیان بر علم بدیع عربی». *لسان مبین* (پژوهش ادب عربی). س ۴، ش ۹ (پاییز ۱۳۹۱): ۳۷-۱۹.

جوانمردی، سارا و محمدرضا فارسیان. «تحلیل محتوایی و ساختاری رمان آسوموار اثر امیل زولا و داستان مردی که افتاد نوشته ابراهیم گلستان». *نقد زبان و ادبیات خارجی*. س ۶، ش ۱۰ (پیاپی ۶۸، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۹۰-۷۳.

جوکار، نجف. «جامعه آرمانی در نگاه فارابی و سعدی». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. ش ۴۸ (پاییز ۱۳۸۵): ۸۴-۶۹.

جوکار، نجف؛ چنگیز رحیمی و محمدرضا دیری. «تحلیل شخصیت در آثار سعدی و تطبیق آن با روان‌شناسی شناختی جورج کلی». *ادب و زبان*. ش ۲۵ (پیاپی ۲۲، بهار ۱۳۸۸): ۳۲-۱.

جوکاران خراسانی، محبوبه. «تأثیر متون کهن ادبیات ایرانی در رمان کیمیاگر اثر پائولو کوئیلو». *آینه میراث*. س ۴، ش ۴ (پیاپی ۱۶، بهار ۱۳۸۱): ۱۳-۱۱.

جویا، جهانبخش. «رباعیات ختّامی در ترازوی طرازی، کشف الثام عن رباعیات عمر الخیام». *آینه پژوهش*. س ۱۱، ش ۶۴ (مهر و آبان ۱۳۷۹): ۶۴-۵۱.

جهانبخش، جویا. «ترجمه و تحریر جامی از خمیره ابن‌فارض». *آینه میراث*. س ۱، ش ۳-۴ (زمستان ۱۳۷۷ و بهار ۱۳۷۸): ۲۸-۱۸.

جهانپور، فرهنگ. «تأثیر ادبیات شرقی در ادبیات اروپایی و آمریکایی». در هشتمین *کنگره تحقیقات ایرانی کرمان*. به کوشش محمد روشن. ج ۲. سی‌وششمین خطابه. تهران: بنیاد فرهنگستان‌های ایران، فرهنگستان ادب و هنر ایران، ۱۳۵۷=۲۵۳۷: ۲۷۰-۲۸۶.

_____. «حافظ و امرسن». *ایران‌نامه*. س ۶، ش ۴ (پیاپی ۲۴، تابستان ۱۳۶۷): ۵۵۹-۵۶۴.

_____. «سعدی و امرسن». *ایران‌نامه*. ش ۱۲ (تابستان ۱۳۶۴): ۶۹۰-۷۰۴.

- _____. «نظری اجمالی به تأثیر شرق در ادبیات، علوم و مکاتب فلسفی غربی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان*. س ۷، ش ۸ (۱۳۵۱): ۱-۳۲.
- جهانگیر میرزا حسابی، جعفر. «سیری در تاریخچه نقد ادبی». *ادبیات داستانی*. ش ۷۷ و ۷۸ (اسفند ۱۳۸۲ و فروردین ۱۳۸۳): ۶۸-۷۳.
- جیانگ هوی چین. «نظامی گنجوی و چین». *آشنا*. س ۲، ش ۸ (دی ۱۳۷۱): ۲۹-۳۲.
- جیدل، عمار. «تأثیر مثنوی مولوی بر مثنوی عربی نوری». ترجمه احمد موسی. *نامه پارسی*. س ۷، ش ۲ (پیاپی ۲۵، تابستان ۱۳۸۱): ۹۳-۱۱۰.
- چناری، عبدالامیر. «نقد و بررسی اندیشه‌ها و تعابیر مشترک در آثار ابوالعلاء معری و سعدی». *شناخت*. ش ۵۷ (بهار ۱۳۸۷): ۴۷-۶۹.
- چوگاسزیان، بابکن. «بازتاب افسانه زال، قهرمان حماسی ایران، در تاریخ ارمنستان موسس خورناتسی». ترجمه هرمیک آفاکیان. *پیمان*. ش ۳-۴ (پاییز و زمستان ۱۳۷۵): ۱۶-۲۴.
- چوهدری، شاهد. «تأثیر نظامی گنجوی بر اشعار اقبال لاهوری». *آشنا*. ش ۷ (آبان ۱۳۷۱): ۳۱-۳۵.
- _____. «تأثیر و نفوذ شاهنامه در زبان و ادبیات پنجابی». *فرهنگ*. ش ۷ (پاییز ۱۳۶۹): ۴۱۵-۴۲۸.
- _____. «تأثیر و نفوذ نظامی گنجوی در زبان و ادبیات پنجابی». *فرهنگ*. ش ۱۰ (پاییز ۱۳۷۱): ۶۷-۸۵.
- _____. «تأثیر و نفوذ نظامی گنجوی در زبان و ادبیات پنجابی». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۱. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۴۱۹-۴۳۲.
- _____. «سهم علامه اقبال لاهوری در ایجاد زمینه مساعد برای شکوفایی ادبیات انقلاب اسلامی». در *مجموعه مقاله‌های سمینار بررسی ادبیات/انقلاب اسلامی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۳: ۱۲۱-۱۳۴.
- حاج‌سیدجوادی، حسن. «تأثیر زبان و ادبیات فارسی بر روی زبان و ادبیات سایر ملل». *هنر و مردم*. ش ۹۸ (آذر ۱۳۴۹): ۲-۹.

- حاج‌سیدجواد، سید کمال. «تأثیر انقلاب اسلامی در شعر اردو». در مجموعه مقاله‌های سمینار بررسی ادبیات/انقلاب اسلامی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۳: ۱۳۵-۱۴۸.
- حاجی‌زاده، مهین و محدثه ابهن. «جلوه‌ها و زمینه‌های تمرکز در اشعار فروغ فرخزاد و غاده السمان». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۳۳۶-۳۵۱.
- حاجی‌نبی، ایران. «جایگاه زبان عربی و فرهنگ اسلامی در شاهنامه فردوسی». آموزش زبان و ادب فارسی. ش ۴۴ (پاییز ۱۳۷۶): ۴۰-۴۳.
- «حافظ در عرصه ادبیات تطبیقی (گزارش)». اطلاعات حکمت و معرفت. س ۳، ش ۷ (پیاپی ۱۹، مهر ۱۳۸۷): ۷۸.
- حامدی، گلنار. «توارد در ادبیات شرق و غرب». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۱۰۴-۱۰۷.
- حائری، شهلا. «ایران و ایرانی از دیدگاه سفرنامه‌نویسان فرانسوی». در سفر از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی. تألیف ایلیمیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۴۷-۶۲.
- حائری، محمدحسن. «دانه معنی». زبان و ادب. ش ۱۳ (پاییز ۱۳۷۹): ۵۲-۵۹.
- حبیب‌اللهی (نوید)، ابوالقاسم. «عنصری و شاعران عرب». در محیط ادب: مجموعه سی گفتار به پاس پنجاه سال تحقیقات و مطالعات سید محمد محیط طباطبایی. حبیب یغمائی. تهران: انتشارات مجله یغما، ۱۳۵۷: ۲۶۶-۲۷۳.
- _____. «متن‌بی شاعر معروف عرب در شیراز». در مجموعه مقالات چهارمین کنگره تحقیقات ایرانی. به کوشش محمدحسین اسکندری. ج ۱. شیراز: دانشگاه پهلوی، ۱۳۵۳: ۹۷-۱۰۶.
- _____. «مضامین مشترک در عربی و فارسی». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد. س ۳، ش ۱۰-۱۱ (تابستان و پاییز ۱۳۴۶): ۲۰۷-۲۱۷؛ س ۳، ش ۱۲ (زمستان ۱۳۴۶): ۲۹۴-۳۰۱؛ س ۴، ش ۱۳-۱۴ (بهار و تابستان ۱۳۴۷): ۵۹-۸۰؛

س ۴، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۴۷): ۲۸۳-۲۹۱؛ س ۵، ش ۱۹ (پاییز ۱۳۴۸): ۴۵۹-۴۶۵؛ س ۵، ش ۲۰ (زمستان ۱۳۴۸): ۶۵۹-۶۶۸؛ س ۶، ش ۲۱ (بهار ۱۳۴۹): ۲۱۴-۲۲۱؛ س ۸، ش ۳۲ (زمستان ۱۳۵۱): ۱۰۱۶-۱۰۲۸؛ س ۹، ش ۳۳ (بهار ۱۳۵۲): ۷۹-۸۳ و س ۹، ش ۳۴ (تابستان ۱۳۵۲): ۳۲۸-۳۳۱.

حبیبی، علی‌اصغر و علی‌کوشا. «بررسی تطبیقی انگاره‌های دینی میان آثار جبران خلیل جبران و سهراب سپهری». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۳۵۲-۳۷۳.

حبیبی، علی‌اصغر و مریم خطکار. «مقایسه وصف جلوه‌های طبیعت در دیوان منوچهری و ابن‌رومی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۳۷۴-۳۹۶.

حجازی، بهجت‌السادات. «الگوپردازی یا خلاقیت در بازآفرینی کمدی الهی». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. س ۶، ش ۲۰ (پاییز ۱۳۸۹): ۹-۴۳.
 ——. «الگوپردازی یا خلاقیت در بازآفرینی کمدی الهی». *ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۲۸ (زمستان ۱۳۸۹): ۳۹-۷۲.

حجازی، بهجت‌السادات و حیدر عبداللهی. «بینامتنیت عشق در اندیشه ابن‌فارض، مولانا و مولوی گُرد». *لسان‌مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۹ (پاییز ۱۳۹۱): ۶۲-۸۲.
 حجازی، بهجت‌السادات و فائزه رحیمی. «وطن‌دوستی در سروده‌های اخوان ثالث و ایلیا ابوماضی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۷۳-۱۰۰.

حجازی، ناهید. «انجمن ادبیات تطبیقی بریتانیا». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۳۷-۱۴۷.
 ——. «انجمن ادبیات تطبیقی ژاپن». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۳۹-۱۴۲.

- _____ . «انجمن بین‌المللی ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۱ (پاییز ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۳۶-۱۵۳.
- _____ . «پیدایش و رشد ادبیات تطبیقی در اسپانیا». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پاییز ۴، بهار ۱۳۹۰): ۱۲۱-۱۳۶.
- _____ . «پیدایش و رشد ادبیات تطبیقی در چین». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پاییز ۶، بهار ۱۳۹۱): ۱۲۷-۱۴۶.
- _____ . «پیدایش و رشد ادبیات تطبیقی در مصر و برخی کشورهای عربی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۱ (پاییز ۳، بهار ۱۳۹۰): ۱۱۶-۱۲۹.
- _____ . «پیدایش و رشد ادبیات تطبیقی در هند». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۲ (پاییز ۲، بهار ۱۳۸۹): ۶۹-۸۴.
- _____ . «چالش ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پاییز ۴، بهار ۱۳۹۰): ۱۸۵-۱۸۸.
- حجت، محمد. «تطبیق زبان عرفانی و شیوه نگارش عین‌القضات همدانی و محی‌الدین عربی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۰۱-۱۲۲.
- حجتی‌زاده، راضیه. «اسطوره شاعری و شاعران اسطوره‌ساز: بازتاب مفهوم میتوپوئتیک تطبیقی در اشعار تغزلی سپهری بلیک». در *سفر در آینه: نقد و بررسی ادبیات معاصر*. به کوشش عباسعلی وفایی. تهران: سخن، ۱۳۸۷: ۱۵۵-۱۷۹.
- حدادی، سید محمود. «گوته، ادبیات جهانی و آموزه‌های شرقی». *سخن عشق*. ش ۲۹ (بهار ۱۳۸۵): ۴۳-۴۹.
- حدادی، محمدحسین. «تأثیر حافظ و عشق عرفانی در خلق دیوان غربی - شرقی گوته». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۳۴ (زمستان ۱۳۸۵): ۴۷-۶۰.
- _____ . «جایگاه ادبیات ایران در آلمان با نگرشی ویژه به گوته روکرت». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۳۹-۵۶.
- _____ . «جایگاه شرق و دیوان حافظ در اندیشه گوته». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۳۰ (بهار ۱۳۸۵): ۵-۱۶.

- حدادیان مقدم، اسماعیل. «میانجیگری در ترجمه و انتشار ترجمه فارسی سرگذشت حاجی‌بابای اصفهانی». ترجمه مصطفی حسینی. *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۱۰۷-۱۴۰.
- حدیدی، جواد. «ادبیات تطبیقی، پیدایش و گسترش آن». *جستارهای ادبی*. ش ۳۱ (پاییز ۱۳۵۱): ۶۸۵-۷۰۹.
- _____. «ادبیات تطبیقی؛ تفاهم فرهنگ‌ها». *کیهان فرهنگی*. ش ۱۱۴ (مهر ۱۳۷۳): ۹-۱۲.
- _____. «پروانه به‌سوی سیمرغ: شاعران فرانسوی در مکتب عارفان ایرانی». نشر دانش. س ۱۳، ش ۵ (پیاپی ۷۷، ۱۳۷۲): ۷-۱۵.
- _____. «تلاشی بی‌نظیر در عرصه ادبیات تطبیقی». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۴۶ و ۴۷ (مرداد و شهریور ۱۳۸۰): ۴-۱۷.
- _____. «حافظ در ادبیات فرانسه». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد*. س ۱۲، ش ۴ (پیاپی ۴۸، ۱۳۵۵): ۶۵۳-۶۷۱.
- _____. «خیام در ادبیات فرانسه». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد*. س ۹، ش ۲ (پیاپی ۳۴، تابستان ۱۳۵۲): ۲۲۳-۲۶۰ و س ۹، ش ۴ (پیاپی ۳۶، زمستان ۱۳۵۲): ۵۴۷-۵۷۰.
- _____. «زنان شاهنامه در داستان‌های فرانسوی». *نامه فرهنگستان*. دوره ۲، ش ۳ (پیاپی ۷، ۱۳۷۵): ۱۳۰-۱۴۵.
- _____. «شیوه‌های پژوهش در ادبیات تطبیقی». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۴-۱۱.
- _____. «عطار و شاعران فرانسوی». در *مجموعه مقالات همایش بین‌المللی درباره عبدالرحمان جامی، فریدالدین عطار و حکیم عمر خیام*. به کوشش حسین بیک باغبان؛ زیر نظر گروه تخصصی زبان و ادبیات فرانسه. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۱: ۹۷-۱۱۱.

- _____ . «فردوسی در ادبیات فرانسه». در مجموعه سخنرانی‌های سومین تا ششمین هفته فردوسی. به کوشش محمدمهدی رکنی. مشهد: دانشگاه فردوسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۵۷: ۲۷۳-۳۱۷.
- حدیدی، حسین. «تأثیر شعرای ایرانی بر تکوین شعر عربی». *لسان مبین* (پژوهش ادب عربی). س ۳، ش ۷ (بهار ۱۳۹۱): ۸۱-۱۰۹.
- حسام الخطیب. «ترجمه و ادبیات تطبیقی». ترجمه محمدحسن تقیه. *زبان و ادب*. س ۵، ش ۱۵ (۱۳۸۱): ۸۳-۸۹.
- حسام‌پور، سعید و حسین کیانی. «بررسی تطبیقی معمای هستی در اندیشه عمر خیام نیشابوری و ایلیا ابوماضی لبنانی بر پایه مکتب اروپای شرقی». *لسان مبین* (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۹۷-۱۳۰.
- حسام‌پور، سعید و عظیم جبار. «مقایسه مضمون‌های مشترک حماسه‌های بلوچ و شاهنامه فردوسی». *مطالعات ایرانی*. ش ۱۴ (پاییز ۱۳۸۷): ۸۷-۱۱۴.
- حسن، ممتاز و مریم ناطق شریف. «اقبال و جناح». در *اقبال‌شناسی: جستاری در اندیشه و هنر علامه دکتر محمد اقبال لاهوری*. محمدسلیم اختر. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷: ۲۲۳-۲۲۹.
- حسن‌پور، مهوش. «بررسی زمینه‌های نوستالژی در سروده‌های نازک الملائکه و فروغ فرخزاد». *ادب غنایی*. س ۱۲، ش ۲۲ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۲۰۹-۲۲۶.
- حسن‌پور آزاد، لیدا و فضل‌الله رضوی‌پور. «بررسی تطبیقی وصف در شعر منوچهری با معلقه طرفة بن العبد». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۳۴ (تابستان ۱۳۹۱): ۲۳۹-۲۵۵.
- حسن‌پور آلاشتی، حسین و عیسی امن‌خانی. «اسطوره سیزیف و تأثیر آن بر شعر معاصر». *شناخت*. ش ۵۷ (بهار ۱۳۸۷): ۶۹-۸۶.
- حسن‌زاده میرعلی، عبدالله و لیلا شامانی. «بررسی تطبیقی مکتب باروک با سبک هندی (مطالعه موردی: بیدل دهلوی)». *جستارهای زبانی*. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۱): ۵۱-۶۶.

- حسنوند، صحبت‌اله و احمد محمدی‌نژاد پاشاکی. «بررسی تطبیقی بیداری زنان در شعر حافظ ابراهیم، هارون هاشم رشید، قیصر امین‌پور و یوسفعلی میرشکاک». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۱-۲۲.
- حسنی، عطاءالله. «جذابیت‌های چین در شعر پارسی تاریخ میانه ایران». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۱۹۷-۲۱۰.
- حسنی‌راد، مرجان. «کانونی‌سازی ابزاری برای روایتگری (بررسی تطبیقی کانونی‌سازی در رمان خانم دالووی و رمان و فیلم اقتباسی ساعت‌ها)». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۱۵۲ (خرداد ۱۳۸۹): ۵۱-۵۶.
- حسین‌پور، علی. «بررسی مقایسه‌ای مفهوم عشق در نگاه حافظ، گوته و پوشکین». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد*. دوره ۳۸، ش ۱ (پیاپی ۱۴۸، بهار ۱۳۸۴): ۸۷-۱۰۵.
- حسین‌خان، یوسف. «حافظ شیرازی و اقبال لاهوری». ترجمه محمدیونس جعفری. *قند پارسی (ویژه‌نامه حافظ)*. ش ۱۱ (۱۳۷۵): ۲۷-۳۸.
- حسین‌خان، یوسف و یونس جعفری. «حافظ شیرازی و اقبال لاهوری». *کیهان فرهنگی*. ش ۱۳۷ (آبان و آذر ۱۳۷۶): ۱۵-۱۷.
- حسین‌زاده، آذین. «تأثیر یأس و فقدان خداآوری در اندیشه ژید و پروست، بررسی تطبیقی از دیدگاه فرانسوا موریاک». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. ش ۵۸ (تابستان ۱۳۸۹): ۶۷-۸۲.
- حسینی، پرویز. «نگرشی به «مسخ» کافکا و مواجهه آن با «مرگ ایوان ایلیچ» تولستوی». *ادبیات داستانی*. س ۱، ش ۱۰ (مرداد ۱۳۷۲): ۳۸-۴۰.
- حسینی، سید محمد. «حافظ و ادب عربی». در *سخن/اهل دل: مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت حافظ*. گردآورنده کمیسیون ملی یونسکو در ایران. [تهران]: کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۷۱: ۳۲۹-۳۵۶.
- _____. «حزین لاهیجی و ادب عربی». در *مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت علامه ذوفنون محمدعلی حزین لاهیجی*. به اهتمام زین‌العابدین قربانی. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۰: ۶۳-۷۹.

- _____ . «مجنون و لیلی عربی و لیلی و مجنون نظامی». در مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی. گردآورنده منصور ثروت. ج ۱. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۴۶۴-۴۶۵.
- حسینی، سیده بلقیس فاطمه. «تأثیر مولانا رومی بر شاعران هند». ادب غنائی. س ۲، ش ۲ (بهار و تابستان ۱۳۸۳): ۲۹-۳۸.
- حسینی، محمدباقر. «نقدی بر زن از نگاه منفلوطی و آل‌احمد». ادب عربی. س ۳، ش ۳ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۸۱-۳۰۶.
- حسینی، مریم. «بررسی تطبیقی زنده‌به‌گور هدایت و سه‌تار جلال آل‌احمد با یادداشت‌های یک دیوانه و شنل نیکلای گوگول». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۱۷-۳۰.
- _____ . «تأثیر شعر غربی بر شعر نو ایران». در سفر در آینه: نقد و بررسی ادبیات معاصر. عباسعلی وفاپی. تهران: سخن، ۱۳۸۷: ۱۸۰-۲۰۲.
- _____ . «مروارید جان در صدف تن سمبلی گنوسی در شعر فارسی». مجله دانشکده علوم انسانی دانشگاه سمنان. ش ۲۵ (زمستان ۱۳۸۷): ۶۴-۴۹.
- _____ . «مقایسه تطبیقی رمزپردازی آهو در شعر فارسی و آثار استاد محمود فرشچیان». در مجموعه مقالات همایش بهار ایرانی. به کوشش فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۱۶۱-۱۷۸.
- حسینی، مصطفی. «ادبیات عمومی و ادبیات تطبیقی». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۲۲۹-۲۲۴.
- _____ . «جایگاه گویار در ادبیات تطبیقی». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۸-۱۳.
- _____ . «درآمدی بر ادبیات تطبیقی (فرانسوا یوست)». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۴۹-۱۵۴.

حسینی فاطمی، آذر؛ مصطفی مرادی‌مقدم و مژگان یحیی‌زاده. «گوتیک در ادبیات تطبیقی: بررسی برخی از آثار صادق هدایت و ادگار آلن پو». *مطالعات زبان و ترجمه*. س ۴۶، ش ۴ (زمستان ۱۳۹۲): ۱۳۵-۱۵۴.

حسینی کازرونی، سید احمد. «درآمدی بر ادبیات تطبیقی غیر جد». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۸۳-۱۰۶.

حسینی مؤخر، سید محسن و نمادی بارتایا. «نقش و اهمیت شاهنامه فردوسی در فرهنگ گرجستان». *پژوهش‌های ادبی*. س ۱۰، ش ۴۲ (زمستان ۱۳۹۲): ۳۱-۹.

حشمتی رضوی، فضل‌الله. «تأثیر متقابل شعر و نقاشی فرش ایران». در *مجموعه مقالات همایش بهار/ایرانی*. به کوشش فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۱۲۱-۱۴۲.

حصاری، میرهدایت. «شاهنامه و ادبیات جهان». *آناهید*. س ۱، پیش‌شماره (۱۳۸۲): ۹۶-۱۰۸.

حقوق‌ستا، مریم. «ادبیات تطبیقی در امریکای لاتین». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۷۵-۸۸.

_____. «آوای شوریدگی مولانا و نغمه شیفتگی سان خوان دلاکروز». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۴۶ (پاییز ۱۳۸۷): ۵۳-۶۵.

حقوق‌ستا، مریم و رامین وحیدزاده. «بررسی تطبیقی - بینامتنی تأثیر گابریل گارسیا مارکز بر ادبیات داستانی فارسی با تأکید بر مقایسه دو اثر صد سال تنهایی و بالون مهتا». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. س ۱۷، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۱): ۴۱-۵۶.

«حکمت در شاهنامه (گزارش)». *اطلاعات حکمت و معرفت*. س ۳، ش ۷ (پیاپی ۱۹، مهر ۱۳۸۷): ۷۸.

حکمت، شاهرخ و حمیده دولت‌آبادی. «اشعار سیلویا پلات و فروغ در نقد فمینیستی الاین شوالتر». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۵۷-۸۰.

حکمت، علی‌اصغر. «روکرت آلمانی و خضر پیغمبر». *وحید*. س ۱۰، ش ۱۰ (پیاپی ۱۰۹، دی ۱۳۵۱): ۱۰۹۶-۱۱۰۲.

- حکمت، علی اصغر. «فیتزجرالد و جامی». *سالنامه دنیا*. ج ۲۵ (۱۳۴۸): ۲۳۸-۲۴۲.
- حکیمیان، ابوالفتح. «تحقیق پیرامون افسانه «زهره و منوچهر»». *هنر و مردم*. س ۱۴، ش ۱۶۵-۱۶۶ (۱۳۵۵): ۴۹-۵۶.
- _____. «تحقیق پیرامون افسانه زهره و منوچهر». در *سیری در زندگی و آثار ایرج میرزا*. به کوشش علی دهباشی. تهران: نشر اختران، ۱۳۸۷: ۳۵۷-۳۷۰.
- حلبی، علی اصغر و شمسی علیاری. «بررسی تطبیقی معانی و جایگاه خیال در مثنوی و آراء افلاطون». *متن‌شناسی/ادب فارسی*. دوره جدید، س ۴، ش ۴ (پیاپی ۱۶، زمستان ۱۳۹۱): ۹۳-۱۰۶.
- حمیدی، [سید] جعفر. «بررسی آثار شکسپیر و مقایسه آن با شاهنامه فردوسی». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۳۱ (پاییز ۱۳۸۰): ۵۱-۶۳.
- حمیدی، سید جعفر. «ادبیات تطبیقی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱ (بهار ۱۳۸۶): ۹-۲۰.
- حمیدیان، سعید. «تفاوت ره از سعدی تا سیف فرغانی». *زیبایی‌شناسی ادبی*. س ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۸۴): ۱۶۱-۱۷۶.
- حنایی کاشانی، محمدسعید. «مفاهیم اخلاقی در ادبیات فارسی». *نشر دانش*. س ۱۶، ش ۱ (۱۳۷۸): ۷۳-۷۵.
- حیدرزاده کاشانی، حمیده. «مقایسه سبک‌شناختی غزلی از سعدی و بیدل دهلوی». *ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد)*. ش ۲۴ (زمستان ۱۳۸۸): ۵۲-۷۲.
- حیدری، محمود و سمیه زارع. «آرمان‌شهر در اندیشه فروغ فرخزاد و نازک الملائکه». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. دوره ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۵۷-۸۷.
- حیدری، محمود و فاطمه تقی‌زاده. «مرثیه شهر در شعر فارسی و عربی (بررسی تطبیقی از آغاز تا پایان خلافت عباسی)». *شعرپژوهی*. س ۴، ش ۴ (پیاپی ۶۸، زمستان ۱۳۹۱): ۲۳-۴۲.

حیدری، محمود و مهدی غریبی. «آسیب‌شناسی رفتارهای رجال دینی در انتقادهای ناصر خسرو قبادیانی و ابوالعلاء معری». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۲۳-۴۴.

حیدری، محمود، محمود حمیدی بلدان و شیوا متحد. «چگونگی حضور خیام در شعر عبدالوهاب البیاتی با تأکید بر دو دفتر شعری «الذی یأتی و لا یأتی» و «الموت فی الحیاة»». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۲): ۵۶-۷۹.

حیدری، مهدی. «سعدی و تأثیر آثار و افکار وی بر برخی نویسندگان و شعرای فرانسوی». *شناخت*. ش ۵۷ (بهار ۱۳۸۷): ۹۷-۱۰۴.

_____. «مقایسه تطبیقی مضمون‌سازی عرفانی پیرامون عشق در ترجمان الاشواق ابن عربی و غزلیات حافظ». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۴۱۰-۴۲۲.

حیدریان شهری، احمدرضا. «بررسی تطبیقی «شهرگزیزی» و «بدوی‌گرایی» در شعر سهراب سپهری و عبدالمعطی حجازی». *زبان و ادبیات عربی*. ش ۶ (بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۳۹-۶۲.

_____. «بررسی سیر سوگواره‌ای شکست ابرمرد در دو چکامه از بیاتی و اخوان ثالث». *الجمعية العلمية الایرانیة للغة العربیة و آدابها*. ش ۲۸ (۱۳۹۲): ۱۶۱-۱۸۶.

حیدریان شهری، احمدرضا و کلثوم صدیقی. «داستان‌پردازی در اشعار احمد مطر متأثر از شیوه روایی قرآن کریم و مقایسه آن با سید قطب». *زبان و ادبیات فارسی*. س ۹، ش ۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۷): ۳۳-۶۲.

حیدریان شهری، احمدرضا و مصطفی امینیان. «بررسی تطبیقی مفهوم تلاش در «النجمتان» انسی الحاج و «نشانی» سهراب سپهری». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۲): ۴۰-۵۵.

حیدریان شهری، احمدرضا و ندا تصدیقی. «بررسی شعر مقاومت نزد معین بسیسو و قیصر امین‌پور». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات*

- تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۴۲۳-۴۳۶.
- _____. «خوانش تطبیقی جلوه‌های پایداری در شعر معاصر ایران و فلسطین». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۰۵-۱۲۵.
- حیدری‌فرد، مریم و پیام عباسی. «بررسی تطبیقی شخصیت‌پردازی در دو نمایشنامه باغ‌وحش شیشه‌ای و ارثیه ایرانی». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. س ۱۷، ش ۳ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۷۵-۸۲.
- خاتمی، سید احمد و یدالله طالشی. «مقایسه تطبیقی داستان لیلی و مجنون با ایزوت و ترستان». *ادبیات داستانی*. س ۱، ش ۱ (زمستان ۱۳۹۱): ۱-۱۶.
- خاتمی‌نژاد، عنایت‌الله. «ادبیات تطبیقی». *آینه پژوهش*. ش ۶۵ (۱۳۷۹): ۵۶۸-۵۷۰.
- خاتون‌آبادی، افسانه. «کیخسرو در آینه ادبیات شرق و غرب». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان)*. دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۳۰-۵۵.
- خاقانی اصفهانی، محمد؛ داود نجاتی و رضا جعفری ترکسلویه. «بررسی تطبیقی باده عرفانی در شعر حافظ و ابن‌فارض». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۲): ۱-۲۸.
- _____. «جبر و اختیار در جهان‌بینی حافظ و معری». *پژوهش‌های ادب عرفانی*. س ۴، ش ۲ (پیاپی ۱۴، تابستان ۱۳۸۹): ۱-۲۲.
- خاقانی اصفهانی، محمد و محمداصغر جعفری. «خوش‌بینی در شعر ایلیا ابوماضی و محمدحسین شهریار». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۳۱-۴۸.
- خالاتیان، هرایر. «خیام در ادبیات ارمنی». *هور*. س ۲، ش ۱۱ (پیاپی ۲۳، ۱۳۵۲): ۲۷-۲۹.
- خالصی، محمدرضا. «حافظ و ادبیات عرب». در *حافظ‌پژوهی*. به کوشش جلیل سازگارنژاد. ج ۴. شیراز: مرکز حافظ‌شناسی، ۱۳۸۰: ۱۱۲-۱۴۸.
- خالقی مطلق، جلال. «نکته‌ها: مرداس و ضحاک». *مجله ایران‌شناسی*. س ۶، ش ۴ (زمستان ۱۳۷۳): ۹۱۲-۹۱۶.

- _____ . «هوشنگ و دیاکو». *مجله ایران‌شناسی*. س ۸، ش ۳ (پاییز ۱۳۷۵): ۴۷۳-۴۷۹.
- خانارو تالنس. «نوشتن علیه وانموده: جایگاه ادبیات و نظریه ادبی در عصر الکترونیک». ترجمه بهار رهادوست. *زیباشناخت*. ش ۸ (نیمه اول ۱۳۸۲): ۶۷-۸۴.
- خان‌محمدی، علی‌اکبر. «مباحث روابط بین‌الملل: نقش ادبیات تطبیقی در روابط بین‌الملل». *سیاست خارجی*. ش ۴۴ (زمستان ۱۳۷۶): ۱۰۹۷-۱۱۱۴.
- _____ . «نقش ادبیات تطبیقی در روابط بین‌المللی». *سیاست خارجی*، س ۱۱، ش ۴ (۱۳۷۶): ۱۰۹۷-۱۱۱۳.
- خاوری، سید خسرو و ژاله کهنمویی‌پور. «نقد اسطوره‌ای و جایگاه آن در ادبیات تطبیقی». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۵۷ (بهار ۱۳۸۹): ۴۱-۵۳.
- خاوریچ، ماجیستر جنیتا. «تأثیر گلستان سعدی و بهارستان جامی بر بلبستان فوزی مستاری». در *مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی*. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۲۹۵-۳۰۴.
- خائیمه توف، آ. خ. «علیشیر نوایی و سربداران». *پیام نوین*. س ۱۰، ش ۳ (پیاپی ۱۳۵۲، ۱۰۳): ۳۳-۴۴.
- خجسته‌پور، آدینه. «بررسی شعر و اندیشه شاملو و تی اس الیوت بر اساس مؤلفه‌های مدرنیته». *نقد ادبی*. ش ۲۲ (تابستان ۱۳۹۲): ۱۷۳-۱۸۱.
- _____ . «مبانی نظری ادبیات تطبیقی (فارسی - عربی)». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۲۰۹-۲۱۸.
- خجسته‌پور، آدینه و بهنام میرزابابازاده فومشی. «نقش و اهمیت ترجمه‌پژوهی در ادبیات تطبیقی». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۱۴۵-۱۵۸.
- خدابخش، سمیرامیس. «تأثیر ادبیات ایران در فرانسه». *دانشکده (دانشگاه تهران)*. ش ۹، (بهمن ۱۳۵۵): ۷-۱۶.

- خدادادی مهاباد، معصومه و لیلا فاطمی کلش. «مقایسه داستان فریدون با نمایشنامه لیرشاه». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۵، ش ۲۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۶۲-۴۳.
- خدایار، ابراهیم. «ادبیات مهاجرت، بررسی مضامین شعر مهاجرت شاعران فارسی‌گوی ماوراءالنهر در قرن بیستم». *مطالعات ملی*. ش ۳۳ (بهار ۱۳۸۷): ۴۴-۲۷.
- _____. «تأثیر ادبی انقلاب مشروطه ایران در ماوراءالنهر». *جستارهای ادبی*. س ۴۰، ش ۲ (پیاپی ۱۵۷، تابستان ۱۳۸۶): ۱-۲۰.
- _____. «طریقت‌های عرفانی و میراث شعر فارسی ماوراءالنهر». *سخن عشق*. ش ۲۰ (زمستان ۱۳۸۲): ۳۷-۲۱.
- _____. «عطار نیشابوری و میراث فکری وی در آسیای مرکزی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۷۴-۴۷.
- خدایار، ابراهیم و یحیی عبید صالح عبید. «تخلص در شعر فارسی و عربی: بررسی تطبیقی نام‌های شعری در نزد شاعران فارسی زبان و عرب». *فنون ادبی*. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۶، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۷۸-۶۱.
- خدایار محبی، منوچهر. «دین هندو در شاهنامه فردوسی». *مقالات و بررسی‌ها*. دوره ۲۱-۲۲ (۱۳۵۴): ۵۰-۳۸.
- خدایو جم، سید حسین و عمر فروخ. «ابوالعلائی معری و عمر خیام». *یغما*. ش ۱۸۰ (تیر ۱۳۴۲): ۱۷۷-۱۷۳.
- خدایو، هادی و فاطمه شریفی. «اشتراکات «لیلی و مجنون» جامی و «لیلی و مجنون» نظامی و «مجنون و لیلی» امیرخسرو دهلوی». *دهخدا*. ش ۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۴۳-۹.
- _____. «اشتراکات «لیلی و مجنون» جامی و «لیلی و مجنون» نظامی و «مجنون و لیلی» امیرخسرو دهلوی». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد اسلامی، واحد فسا). س ۱، ش ۲ (زمستان ۱۳۸۹): ۵۶-۳۷.
- _____. «اشتراکات «لیلی و مجنون» جامی و «لیلی و مجنون» نظامی و «مجنون و لیلی» امیرخسرو دهلوی». *زیبایی‌شناسی ادبی*. دوره جدید، س ۲، ش ۷ (بهار ۱۳۹۰): ۸۸-۵۹.

خدایور، هادی و هادی حاتمی. «نگاهی به ققنوس در ادبیات ایران با تحلیل داستان ققنوس از سیلویا تانزد وارنر». *پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی*. ش ۵ (پاییز ۱۳۹۰): ۲۹-۴۶.

خرم‌شاهی، بهاء‌الدین. «گوته و حافظ: همدلی از هم‌زبانی بهتر است». *زیباشناخت*. ش ۱ (پاییز و زمستان ۱۳۷۸): ۱۲۱-۱۴۲.

خزاعی‌فر، علی. «سهراب سپهری و ویلیام وردزورث». در *خانه دوست کجاست: نقد و تحلیل اشعار سهراب سپهری*. به اهتمام سارا ساورسغلی. تهران: سخن، ۱۳۸۸: ۲۶۴-۲۹۳.

_____. «سهراب سپهری و ویلیام وردزورث، دو شاعر وحدت وجودی». *نامه فرهنگستان*. دوره ۸، ش ۲ (پیاپی ۳۰، تابستان ۱۳۸۵): ۵۹-۸۳.
خزعلی، انسیه. «خوش‌بینی یا بدبینی در آثار عمر الخيام و ابوالعلا المعری». *مجله علوم انسانی*. ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۵): ۳۱-۴۷.

خزعلی، انسیه و نرگس انصاری. «تصویرپردازی شعر در شعر عاشورایی فارسی و عربی (تصویر استعاری)». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. دوره ۱، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۴۷-۷۰.

_____. «تصویرپردازی شعری در شعر عاشورایی فارسی و عربی (تصویر استعاری)». *جستارهای زبانی*. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۹۱): ۴۳-۶۴.
خسروی، حسین. «منوچهری و شعر عرب». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد اراک). ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۷): ۱۵-۲۴.

_____. «منوچهری و شعر عرب». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۳، (پاییز ۱۳۸۶): ۸۱-۱۱۲.

خسروی، زهرا. «ادب نقد و نقد ادب: پاسخی به نقد ادبیات تطبیقی». *آینه پژوهش*. ش ۷۶ (مهر و آبان ۱۳۸۱): ۸۲-۸۷.

خسروی خراشاد، سمیه و شهریار شهیدی. «مقایسه تطبیقی شخصیت‌های منطق‌الطیر عطار نیشابوری با شخصیت‌های نمایشنامه در انتظار گودو اثر ساموئل بکت». *مطالعات تطبیقی هنر*. س ۲، ش ۴ (۱۳۹۱): ۱۰۷-۱۲۰.

- خسروی شکیب، محمد. «بررسی اندیشه فمینیسم در آثار شهرنوش و مارگریت دوراس». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۸۱-۹۶.
- خضرلو، مرضیه. «تأثیر افکار و اندیشه‌های کریشنا مورتی بر اشعار سهراب سپهری». *ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد خوی). ش ۷ (پاییز ۱۳۸۵): ۱۳۵-۱۵۶.
- خضری، حیدر. «ایستاده بر مرز: ادبیات تطبیقی در ترکیه». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۸۹-۱۰۶.
- _____. «ایستاده بر مرز: ادبیات تطبیقی در ترکیه». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۸۹-۱۰۶.
- _____. «پژوهش‌های تطبیقی بین فارسی و عربی (گذشته، حال و چشم‌انداز آینده)». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی* (فارسی - عربی). ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۴۳۷-۴۶۷.
- _____. «پژوهش‌های تطبیقی بین فارسی و عربی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۰): ۱-۳۹.
- _____. «کتاب‌شناسی کتاب‌های نظری ادبیات تطبیقی در کشورهای عربی و ایران از آغاز تا سال ۱۳۹۱ هـ. ش/ ۲۰۱۲ م». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۴۷-۱۷۸.
- خطاط، نسرین و علی‌رضا شوهانی. «جلوه‌هایی از مکتب باروک در رباعیات خیام». *پژوهش زبان‌های خارجی*. س ۱۲، ش ۳۳ (پاییز ۱۳۸۵): ۴۹-۶۴.
- خطیبی، ابوالفضل. «جدل‌های جدید درباره شاهنامه از منظر ادبیات تطبیقی». *نامه ایران باستان*. س ۱، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۸۰): ۲۵-۳۷.
- خطیبی، حسین. «اقبال و سبک هندی». *یغما*. س ۷، ش ۵ (پیاپی ۷۳، مرداد ۱۳۳۳): ۲۱۰-۲۱۸.
- خطیبی نوری. «خیام و ابوالعلائی معری». *مهر*. ش ۴۵ (بهمن ۱۳۱۵): ۹۱۳-۹۲۰؛ ش ۴۶ (اسفند ۱۳۱۵): ۱۰۲۱-۱۰۲۸ و ش ۴۷ (فروردین ۱۳۱۶): ۱۱۲۹-۱۱۳۸.

خلیلی جهان‌تیغ، مریم. «خلاقیت بینامتنی در دیوان حافظ و ولای حیدرآبادی». *ادب غنایی*. س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۵-۱۴.

خلیلی جهان‌تیغ، مریم و رضا رضائی. «بررسی تطبیقی تعهد اجتماعی در شعر محمدمهدی جواهری و فرخی یزدی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۲): ۲۹-۵۶.

خلیلی جهان‌تیغ، مریم و مهسا قدیر. «مقایسه شعر و زندگی امیلی دیکنسون و ژاله قائم‌مقامی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۲۳-۱۴۰.

خنیاب‌نژاد، عادل. «از بوستان سعدی تا باغی بر ساحل رود اورونت موریس بارس». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۸۹): ۵۹-۸۲.

خواجه‌مرادف، عالم‌جان. «نظامی و میرزا ترسون‌زاده». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۱. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۴۹۳-۴۹۵.

خیاطیان، قدرت‌الله. «بررسی تطبیقی «انسان کامل» از نظر ابن‌عربی و مولوی». *خردنامه صدرا*. ش ۶۱ (پاییز ۱۳۸۹): ۴۰-۶۴.

دادبه، اصغر. «فلسفه و عرفان اسلامی: بحثی در تأثیر فلسفه بر ادبیات (با الهام از دیدگاه سهروردی درباره شهود)». *اشراف*. ش ۴-۵ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۵-۳۶.

دادجو، دره. «دو منظومه: بررسی تطبیقی داستان رستم و سهراب در شاهنامه و منظومه سهراب و رستم ماتیو آرنلد». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۹۸-۹۹ (۱۳۸۴): ۴۷-۵۲.

دادخواه، حسن و لیلا جمشیدی. «بررسی تطبیقی سبک ادبی در مقامات حریری و حمیدی». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۲۳۷-۲۵۴.

_____. «بررسی تطبیقی عنصر گفت‌وگو در مقالات حریری و حمیدی». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. ش ۵۱ (تابستان ۱۳۸۶): ۱۲۵-۱۴۴.

_____. «پی‌رنگ در مقامات حریری و حمیدی». *الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية و آدابها*. ش ۵ (۱۳۸۵): ۶۷-۸۸.

- _____. «عنصر شخصیت در مقامات حریری و حمیدی». *ادب و زبان*. ش ۲۱ (پیاپی ۱۸، بهار ۱۳۸۶): ۱۷-۴۴.
- دادور، ایلمیرا. «روایتی از یک سفر در سه اثر». در *سفر از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی*. تألیف ایلمیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۹۳-۱۰۴.
- _____. «هم‌پوشانی ناتورالیسم در ادبیات و امپرسیونیسم در هنر». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۴۴-۶۱.
- دادور، ایلمیرا و حمیدرضا رحمت‌جو. «گذر از قصه‌ای اسطوره‌ای به خوانشی فیلمیک؛ یک بررسی تطبیقی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۷-۲۰.
- دارابی، حدیث. «بررسی و تحلیل تطبیقی نماد هابیل و قابیل در شعر پایداری عربی و فارسی (مطالعه موردی: شعر شاعران برجسته)». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۴۹۶-۵۰۸.
- دارابی، حدیث و یحیی معروف. «تأثیرپذیری عزالدین عبدالسلام مقدسی از عطار». *زبان و ادبیات عربی*. ش ۱۰ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۸۹-۱۱۳.
- دارمستتر، م. ژ. «وجوه مشترک میان مهابهارات و شاهنامه». ترجمه جلال ستاری. هنر و مردم. ش ۱۵۳-۱۵۴ (۱۳۵۴): ۱۷-۳۳.
- داگمار کلار. «تأثیر ادبیات ایران بر ادبیات آلمان». *کاوه*. دوره جدید، س ۲، ش ۸-۹ (۱۳۴۳): ۱۵۰-۱۵۸.
- دامغانی ثانی، کاظم. «مقایسه ویس و رامین و تریستان و ایزوت». *کیهان فرهنگی*. ش ۲۱۸ (آذر ۱۳۸۳): ۶۴-۶۸.
- دانش‌پژوه، منوچهر. «جلوه‌هایی از تأثیر ادب عربی بر مضامین شعر شاعران فارسی زبان در سده‌های چهارم و پنجم هجری». در *مجموعه مقالات چهارمین همایش سالانه زبان و ادبیات فارسی*. گردآوری و تدوین محمد سرور مولایی؛ [برای] دانشگاه هرمزگان، مدیریت امور پژوهشی. بندرعباس: دانشگاه هرمزگان، ۱۳۷۵: ۶۳-۶۵.

- دانشگر، مریم. «تخیل و جایگاه معرفتی آن در رمانتیسزم: بررسی تطبیقی رمانتیسزم اروپا و ایران با رویکردی به شعر میرزاده عشقی». *نقد ادبی*. ش ۵ (بهار ۱۳۸۸): ۱۰۹-۱۳۴.
- داودی مقدم، فریده. «رؤیا در شعر آدونیس و سهراب سپهری». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۵۰۹-۵۲۱.
- داودی مقدم، فریده و طاهره اختری. «تجلی تجارب صوفیانه در شعر آدونیس و سهراب سپهری». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها*. ش ۲۶ (۱۳۹۲): ۷۳-۱۰۰.
- دباغ، عبدالله. «میان شرق و غرب، عرفان در رمان‌های دوریس لسینگ». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۷۴-۱۷۸.
- دیران، حکیمه. «تأثیرپذیری اقبال از فرهنگ اسلامی». در *عابدی‌نامه*. تربیت ع. نورالحسن انصاری، اظهر دهلوی، شریف قاسمی، با همکاری گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه دهلی و انجمن فارسی، دهلی. دهلی: انجمن فارسی، ۱۳۶۹ = ۱۹۹۰: ۱۲۱-۱۳۶.
- دبیری‌نژاد، [بدیع‌الله]. «پیروان حافظ در شبه‌قاره هند». *فرور*. ش ۵-۶: ۱۷-۱۹.
- دبیری‌نژاد، بدیع‌الله. «پیرامون نفوذ و تأثیر شعر حافظ بر ادبیات و فرهنگ شبه‌قاره هند: زین قند پارسی که به بنگاله می‌رود...» *ادبستان*. س ۳، ش ۳۳ (شهریور ۱۳۷۱): ۲۶-۲۹.
- _____. «نفوذ و تأثیر زبان و فرهنگ فارسی در زبان‌های دیگر». *وحید*. س ۱۲، ش ۷ (پیاپی ۱۳۰، ۱۳۵۳): ۵۶۷-۵۷۵.
- درخشان، مهدی. «حافظ و ناصر بخارائی». در *حافظ‌شناسی*. فراهم‌آورنده سعید نیاز کرمانی. ج ۵. تهران: پاژنگ، ۱۳۶۷: ۶۴-۷۵.
- درفر، گرهارد. «نفوذ زبان و ادبیات فارسی در میان ترکان». *حضور ایران در جهان اسلام*. نویسندگان احسان یارشاطر... [و دیگران]. ترجمه فریدون مجلسی. تهران: مروارید، ۱۳۸۱: ۳۰۷-۳۲۲.
- درکیچ، منیر. «اهمیت مثنوی معنوی برای مردم بوسنی و هرزگوین». *سخن عشق*. ش ۳۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۳۵-۳۹.

- دروذگریان، فرهاد. «مقایسهٔ «مجنون و لیلی» عبدی‌بیک نویدی با «لیلی و مجنون» نظامی». پژوهش زبان و ادبیات فارسی. ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۸): ۳۱-۵۲.
- دروذیان، ولی‌الله. «لافونت و سید اشرف‌الدین حسینی قزوینی». در شاعر مردم: یادنامهٔ سید اشرف‌الدین حسینی (نسیم شمال). به اهتمام علی‌اصغر محمدخانی. تهران: سخن، ۱۳۸۴: ۴۴۵-۴۶۹.
- دری، جهانگیر. «ارتباط روسیه با ادب فارسی». ایران‌شناسی. س ۹، ش ۱ (بهار ۱۳۷۶): ۱۹-۳۷.
- _____. «بررسی رابطهٔ نثر معاصر فارسی و ادبیات غرب». در مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۱. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۲۸۱-۲۹۲.
- _____. «تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات روسی». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی، زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۳۴۹-۳۶۲.
- دری، نجمه؛ احمد خواجه‌ایم و باسل ادناوی. «بررسی بن‌مایه‌های شرقی در منظومه «مجلس پرندگان» از چاسر». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دورهٔ ۴، ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۲۵-۵۳.
- دریانی، تورج. «سهم منابع هندواروپایی در شناخت شاهنامه: هویت کاوهٔ آهنگر». مجلهٔ ایران‌شناسی. س ۹، ش ۲ (۱۳۷۶): ۲۷۹-۲۸۴.
- دستغیب، عبدالعلی. «حافظ و گوته». در مجموعه مقالات نخستین یادروز حافظ. به کوشش کوروش کمالی سروستانی. شیراز: بنیاد فارس‌شناسی، ۱۳۷۷: ۷۹-۹۰.
- _____. «گوته و ژرفای شعر حافظ». گزارش. ش ۹۳ (۱۳۷۷): ۸۴-۸۸.
- دستگردی، وحید. «مقایسهٔ شعرای فارسی و تازی». ارمغان. دورهٔ ۴، ش ۹-۱۰ (۱۳۰۲): ۴۰۱-۴۲۷؛ ش ۱۱-۱۲ (۱۳۰۲): ۴۹۷-۵۰۴؛ دورهٔ ۵، ش ۲ (۱۳۰۳): ۵۷-۶۶؛ ش ۳-۴ (۱۳۰۳): ۱۳۰-۱۳۶؛ ش ۵ (۱۳۰۳): ۲۳۱-۲۴۱ و ش ۷-۸ (۱۳۰۳): ۳۳۹-۳۴۵.

- دشتی، سید محمد. «مقایسه نظرات ابن عربی و مولوی در باب جبر و اختیار». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۹۵ (۱۳۸۴): ۸۰-۸۵.
- دقیقی، مژده. «ادبیات تطبیقی: موضوع و روش». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۷۹-۱۸۴.
- _____. «ادبیات جهان چیست؟». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۷۲-۱۷۸.
- _____. «مطالعات ادبیات تطبیقی در دانشگاه لیسبون». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۱۷۷-۱۸۱.
- دلبری‌پور، اصغر. «رد پای عطار در دیار ترکان». در سایه در خورشید: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت عطار نیشابوری. ج ۲. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ نشر آیات، ۱۳۷۴: ۱۱۳-۱۲۸.
- _____. «نظامی در ترکیه، مقلدان و نظیره‌پردازان ترک خنجر». مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی. گردآورنده منصور ثروت. ج ۱. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۵۵۹-۵۹۵.
- دلشاد، جعفر و الهام قهرمان‌نژاد. «مقایسه اشعار وصفی ابن معتر عباسی و منوچهری دامغانی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۴۹-۶۸.
- دلشاد، جعفر و محمدجواد اصغری. «تحلیل تطبیقی سیمای شرق و غرب در شعر حافظ ابراهیم و اقبال لاهوری». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۹۰): ۲۲-۱.
- دودمان کوشکی، علی؛ سمیه جم‌زاده و خلیل کهریزی. «بررسی تطبیقی توصیف طبیعت در دیوان منوچهری و صنوبری». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۵۶۲-۵۷۷.

دودمان کوشکی، علی و عیسی داراب‌پور. «وصف زندان و احوال درونی در زندان‌سروده‌های فارسی و عربی». پژوهش‌نامه ادب غنایی. ش ۱۶ (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۷۳-۹۸.

دهباشی، علی. «سیطره معنوی مولوی در جهان غرب». بخارا. س ۲، ش ۷ (۱۳۷۸): ۴۰۰-۴۰۶.

دهشیری، ضیاءالدین. «آلفرد دو وینی شاعری متفکر که چون خیام و ابوالعلاء معری، خالق را هم به محاکمه می‌خواند». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. ش ۹۳-۹۴ (بهار و تابستان ۱۳۵۵): ۱۷۷-۱۸۶.

دهقان، علی و حسین رزیکام. «شعر ایماژیستی شمس لنگرودی و تأثیر سبک هندی، هایکو و کاریکلماتور در آن». زیبایی‌شناسی ادبی. دوره جدید، س ۵، ش ۱۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۳۱-۵۸.

دهقان، علی و مریم امینی. «بررسی تطبیقی عرفان سنایی و جان دان». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۲۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۶۳-۸۲.

دهقان، علی؛ فاطمه سلیمی و رقیه زارعی. «بررسی تطبیقی سیمای زن در شعر متنبی و سعدی». زن و مطالعات خانواده. س ۲، ش ۷ (بهار ۱۳۸۹): ۶۱-۸۲.

دهقانی، محمد. «طلوع آفتاب مولانا در غرب». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۱۹ (اردیبهشت ۱۳۷۸): ۳-۴.

دهقانیان، جواد و سید فضل‌اله میرقادری. «بررسی تطبیقی غم و شادی در شعر اخوان ثالث و ایلیا ابوماضی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۴۱-۱۷۲.

دهقانیان، جواد و عایشه ملاحی. «بررسی تطبیقی مضامین عاشقانه در آثار فریدون مشیری و نزار قبانی». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۵۳۶-۵۶۱.

- _____. «بررسی تطبیقی مضامین عاشقانه در آثار فریدون مشیری و نزار قبانی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۸۹-۱۱۷.
- دیکلو، نازلی. «بررسی مقایسه‌ای ادبیات جنگ و ساختار آن در کشورهای ایران و فرانسه». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۱۶۰ (بهمن ۱۳۸۹): ۴۲-۴۶.
- _____. «داستان جزیره: مقایسه جمعه یا اعراف برزخی اقیانوس آرام اثر میشل تورنیه با رابینسون کروزوئه، اثر دانیل دوفو». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۳، ش ۳۶ (پیاپی ۱۵۰، فروردین ۱۳۸۹): ۷۹-۸۲.
- دیویس، دیک. «در اردوگاه دشمن: هلن هومر و هجیر فردوسی». ترجمه محمد نظری هاشمی. *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد*. ش ۳۱، ش ۱۲۲-۱۲۳ (پاییز و زمستان ۱۳۷۷): ۵۱۹-۵۳۴.
- ذاکرا الحسینی، محسن. «پژوهشی فارسی از لبنان». *نامه فرهنگستان*. ش ۵، ش ۳ (پیاپی ۱۹، اردیبهشت ۱۳۸۱): ۱۶۶-۱۷۱.
- ذبیح‌نیا، آسیه. «همسانی مضامین حکایات و افسانه‌های اندرزی «ازوپ» با آثار سعدی». *ادبیات تعلیمی*. ش ۶، ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۳): ۲۹-۵۴.
- ذبیح‌نیا عمران، آسیه. «بررسی تطبیقی تراژدی زال، پهلوان اسطوره‌ای ایران و کودکان ره‌اشده اساطیری جهان». *پژوهش علوم انسانی علوم تربیتی*. ش ۷، ش ۱۹ (بهار و تابستان ۱۳۸۵): ۳۷-۵۴.
- _____. «تأثیر و نفوذ رمانتیک هوگو، موسه و لامارتین بر افسانه نیمه». *ادب غنایی*. ش ۱۰، ش ۱۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۵۵-۷۶.
- _____. «تراژدی فرزندکشی در اساطیر ایران و پدرکشی در اساطیر یونان». *نامه پارسی*. ش ۴۶-۴۷ (بهار و تابستان ۱۳۸۷): ۹۶-۱۱۳.
- ذبیحیان، اسکندر. «نقد تکمیلی بر مقاله «شعر فارسی تاجیکی در ماوراءالنهر»». *ایران‌شناخت*. ش ۱۴ (پاییز ۱۳۷۸): ۲۸۸-۲۹۶.

ذکاء، یحیی. «شاهنامه و باستان‌شناسی ایران». در شاهنامه‌شناسی: مجموعه گفتارهای نخستین مجمع علمی بحث درباره شاهنامه. ج ۱. تهران: بنیاد شاهنامه فردوسی، ۱۳۵۶: ۲۰۲-۲۴۰.

ذکاوت، [سید] مسیح. «ادبیات تطبیقی، درآمدی نقادانه». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۸۱-۱۸۵.

_____. «تبیین چالش‌ها و ظرفیت‌های رابطه نقد و نظریه ادبی و ادبیات تطبیقی». جستارهای زبانی. س ۳، ش ۱۲ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۰۳-۱۲۰.

ذکاوت، سید مسیح. «ادبیات تطبیقی». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۱۸۲-۱۹۳.

_____. «ادبیات تطبیقی: موضوع و روش تحقیق». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۷۰-۱۷۳.

ذکاوت، [سید] مسیح. «شیوه خواندن ادبیات جهان». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۷۴-۱۸۰.

ذکاوتی قراگزلو، علیرضا. «انعکاس معماری ایران بعد از اسلام در ادب فارسی». در شاخه‌های شوق: یادگارنامه بهاء‌الدین خرمشاهی. به کوشش علی دهباشی. تهران: قطره؛ شهاب. ۱۳۸۶: ۱۲۸۵-۱۲۹۲.

_____. «بازتاب معماری ایران در ادب فارسی». در نامه معانی: یادنامه استاد احمد گلچین معانی. به کوشش بهروز ایمانی. تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳: ۳۸۱-۳۸۸.

_____. «شاعران صعلوک در ادب عربی». آینه پژوهش. س ۵، ش ۲۵ (خرداد و تیر ۱۳۷۳): ۳۳-۳۹.

ذوالفقار، غلام‌حسین. «اقبال و جمال‌الدین افغانی». در ماهتاب شام شرق. از محمدحسین ساکت. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵: ۳۵۱-۳۷۶.

ذوالفقاری، حسن. «مقایسه چهار روایت لیلی و مجنون نظامی، امیرخسرو، جامی و مکتبی». پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. دوره جدید، ش ۱ (پیاپی ۴۵، بهار ۱۳۸۸): ۵۹-۸۲.

- _____. «ملک خورشید و معشوق بنارس». پژوهش‌نامه علوم انسانی. ش ۵۴ (۱۳۸۶): ۲۵۵-۲۷۸.
- _____. «یک داستان و چهار روایت، مقایسه داستان بهرام گور در شکارگاه در چهار منظومه». پژوهش‌های ادبی. ش ۱۴ (زمستان ۱۳۸۵): ۳۱-۵۲.
- ذوالفقاری، داریوش. «بررسی مقابله‌ای احوال و اشعار رودکی و بشار». در مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۱. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۴۸۷-۵۰۳.
- ذوالفقاری، محسن و کورش پرویز. «اودیسه و رستم و سهراب در بوتۀ نقد تطبیقی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۱۷ (بهار ۱۳۹۰): ۱۱-۳۲.
- ر. آ. [= رسولی، آرزو]. «همانندی‌های دو قهرمان اسطوره‌ای در ادبیات حماسی ایران و ادبیات نمایشی ایرلند (رستم - کوهولین)». نوشته محمدرضا پورجعفری و فرهاد مهندس‌پور. پژوهش‌های ادبی. س ۲، ش ۷ (پیاپی ۷، بهار ۱۳۸۴): ۱۰۹-۱۲۰.
- _____. «همانندی‌های دو قهرمان اسطوره‌ای در ادبیات حماسی ایران و ادبیات نمایشی ایرلند (رستم - کوهولین)». نوشته محمدرضا پورجعفری و فرهاد مهندس‌پور. نامه فرهنگستان. دوره ۹، ش ۱ (پیاپی ۳۳، بهار ۱۳۸۶): ۲۳۹-۲۴۱.
- رائی، محسن. «تأثیر زبان و ادب فارسی در زبان و ادب عربی». پژوهش‌نامه علوم انسانی. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۲۷۹-۲۹۶.
- _____. «تأثیر نوروز در تاریخ ادبیات و زبان عربی». تاریخ ادبیات. س ۳، ش ۶۱ (تابستان ۱۳۸۸): ۱۰۳-۱۱۷.
- _____. «مضامین مشترک میان ابن‌فارض و حافظ». تاریخ ادبیات. ش ۶۳ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۴۹-۱۷۴.
- _____. «مضامین مشترک میان حافظ و ابن‌فارض». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. ش ۱۸۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۱۱۷-۱۴۰.

- _____ . «مضامین مشترک میان مسعود سعد و ابوفراس حمدان.» *زبان و ادب*. ش ۲۷ (بهار ۱۳۸۵): ۲۲۷-۲۴۹.
- رادفر، ابوالقاسم. «ادبیات تطبیقی در ادبیات معاصر فارسی.» *سخن عشق*. ش ۱۸ (تابستان ۱۳۸۲): ۱۶-۲۷.
- _____ . «ادبیات معاصر فارسی در ترازوی ادبیات تطبیقی.» *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۴ (زمستان ۱۳۸۶): ۷۹-۹۲.
- _____ . «باباطاهر و خاورشناسان.» *دانش*. ش ۶۴-۶۵ (۱۳۸۰): ۳۱-۴۰.
- _____ . «بررسی انتقادی «سب رس» شاهکار تمثیلی «وجهی» در ادب اردو و مشابهت‌ها و مآخذ آن در ادبیات فارسی.» *ادبیات داستانی*. س ۷، ش ۴۹ (زمستان ۱۳۷۷): ۱۰-۱۹.
- _____ . «پژوهشی تطبیقی در وجوه مشترک فرهنگ و ادبیات فارسی و یونانی.» *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۵ (بهار ۱۳۸۷): ۸۷-۱۰۴.
- _____ . «ترجمه و تأثیر شعر فارسی در شبه‌قاره.» *قند پارسی*. ش ۱۴ (۱۳۷۹): ۶۱-۷۰.
- _____ . «جایگاه اقبال لاهوری در حوزه ادبیات تطبیقی و تأثر او از شاعران فارسی‌زبان تا عصر حافظ.» *ادبیات تطبیقی*. دوره جدید، س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۱۷-۱۳۴.
- _____ . «خیام و هند.» در *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران*. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۱. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۳۲۹-۳۴۲.
- _____ . «درآمدی بر تأثیر و نفوذ زبان و ادبیات فارسی در شبه‌قاره.» *پژوهشگران*. س ۱۴، ش ۶-۷ (فروردین - خرداد ۱۳۸۵): ۱۰-۱۴.
- _____ . «نفوذ معنوی مولانا در ادبیات غرب.» *فرهنگ*. ش ۶۳ و ۶۴ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۳۶۹-۳۸۶.
- _____ . «نوابی نظام‌الملک ثانی و امیرکبیر خراسان.» *ایران‌شناخت*. ش ۱۱ (زمستان ۱۳۷۷): ۴۲-۶۳.

- _____. «نوایی نظام‌الملک ثانی و امیرکبیر خراسان». در مجموعه مقالات مطالعات ایرانی. ج ۴. تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۷۸: ۵۹-۷۳.
- _____. «یک قصه؛ چهار روایت (حسن و دل، دستور عشاق، سب رس، پربوده چند رودی)». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۱ (بهار ۱۳۸۶): ۲۱-۳۴.
- رادفر، ابوالقاسم و احمد کیا. «زیباشناسی شر، بررسی تطبیقی جایگاه شر در نگاه فردوسی و شکسپیر با توجه به داستان ضحاک ماردوش و نمایشنامه مکبث». کهن‌نامه ادب پارسی. س ۱، ش ۲ (زمستان ۱۳۸۹): ۲۹-۵۲.
- رادفر، ابوالقاسم و شفق غلامی شعبانی. «از سیمرغ قاف تا خداوندگار دژ درون؛ بررسی تطبیقی ساختار و محتوای منطق‌الطیر و دژ درون». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۵۵-۷۴.
- رامبد، مهدی. «امیرخسرو و حافظ». آینده. س ۱۲، ش ۹-۱۰ (۱۳۶۵): ۶۸۸.
- رامرد، عبدالله. «حبسیه‌های فارسی و عربی در ترازوی ادبیات تطبیقی». الدراسات الأدبیه. ش ۶۷-۶۹ (تابستان - زمستان ۱۳۸۸): ۱۱۳-۱۴۲.
- رامین، زهره و محمدجواد بختیاری. «بررسی تطبیقی مضامین مشترک رمانتیک در هشت کتاب سهراب سپهری و گزیده اشعار ویلیام وردزورث». پژوهش ادبیات معاصر جهان. س ۱۷، ش ۳ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۳۷-۵۴.
- رایزن فرهنگی ایران در کانادا. «مولانا، سفیر صلحی از شرق به غرب». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۹۵ (۱۳۸۴): ۵۰-۶۱.
- ربابعه، بسام علی. «تأثیر اندیشه‌های خیام بر شاعر اردنی، تیسیر سبول». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۳۷۵-۳۹۶.
- _____. «خیام در ادبیات معاصر عرب». فصلنامه هستی. ش ۱۷ (بهار ۱۳۸۳): ۸۰-۸۵.
- رجایی، نجمه. «منشأ شعر آزاد عربی و وجوه تشابه آن با شعر نیمایی». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد. س ۳۰، ش ۱۱۸-۱۱۹ (۱۳۷۶): ۴۰۹-۴۲۸.

- _____. «حکایت سندباد به روایت نای و باد». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد. س ۳۶، ش ۱۴۱ (۱۳۸۲): ۳۳-۴۹.
- رجب آگیچ، یاشار. «تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات آلبانی». نامه پارسی. ش ۸ (بهار ۱۳۷۷): ۱۵۶-۱۶۵.
- رجب‌زاده، هاشم. «چشم تن و چشم جان در اندیشه ایرانی و فرهنگ ژاپن». کلک. ش ۶۵ (مرداد ۱۳۷۴): ۲۰۱-۲۲۰.
- رجبی، فرهاد. «رویکردهای انسانی به «شهر» در شعر معاصر عربی و فارسی». ادب‌پژوهی. ش ۱۵ (بهار ۱۳۹۰): ۵۹-۸۲.
- _____. «شورش در شعر امل دنقل و نصرت رحمانی». بوستان ادب. س ۴، ش ۴ (پیاپی ۶۸، زمستان ۱۳۹۱): ۴۳-۶۴.
- _____. «غم‌نامه شعر معاصر فارسی و عربی (با تکیه بر آثار نیما یوشیج، بدر شاکر السیاب، فروغ فرخزاد و نازک الملائکه)». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۶۲۸-۶۴۴.
- _____. «مرگ زندگی‌بخش در شعر بدر شاکر السیاب و نیما یوشیج». ادب عربی. س ۳، ش ۲ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۸۵-۲۰۶.
- _____. «واکاوی معنای زمستان در دو شعر عبدالصبور و شهریار». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۲): ۵۷-۸۲.
- رجبی، فرهاد و ناصر شفیع. «بررسی نوگرایی با رویکرد سیاسی و اجتماعی در شعر ملک‌الشعرا بهار و جمیل صدقی الزهاوی». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۶۰۸-۶۲۷.
- رجوی، کاظم. «ترانه یا رباعی در ادبیات ما و جهان». بررسی‌های تاریخی. س ۳، ش ۱ (۱۳۴۷): ۱۹۳-۲۰۸.
- رحمانی، فاتح؛ محمدهادی مرادی و فرزین رضاعی. «بررسی گلستان سعدی با تکیه بر یافته‌های روان تحلیلگری». شعرپژوهی. ش ۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۹۱-۱۲۰.

- ۶ (۱۳۷۲): ۵۰-۴۵. رحمانیان حقیقی، کریم. «تحلیل و تفسیر تطبیقی اسطوره رستم». گلچرخ. س ۲، ش ۲۰۰۰.
- رحیم‌خانی سامانی، احمد. «شکل‌شناسی تطبیقی داستان خان هفتم رستم و افسانه ساعد بن فارس». پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی. ش ۲ (زمستان ۱۳۸۹): ۳۱-۵۶.
- رحیم‌زاده صفوی. «مؤلفات اروپایی - مؤلفات شرقی و تأثیر آنها در ملل مشرق‌زمین». مهر. س ۳، ش ۱ (۱۳۱۴): ۱۸-۲۱.
- _____. «نفوذ ادبی ایران بر آسیا». مهر. س ۳، ش ۹ (۱۳۱۴): ۸۸۵-۸۸۷؛ س ۳، ش ۱۱ (۱۳۱۵): ۱۱۱۴-۱۱۱۷ و س ۳، ش ۱۲ (۱۳۱۵): ۱۲۲۶-۱۲۲۸.
- رحیم‌لو، یوسف. «نگاهی تطبیقی به «صفوة الصفا» و «سلسة النسب»». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز. ش ۲۴ (پیاپی ۱۰۴، ۱۳۵۱): ۴۵۱-۴۵۷.
- رحیمیان، سعید؛ عظیم جبار و سودابه شکرالله‌زاده. «مفهوم کودکان خدا در شعر معاصر ایران و آمریکا». فلسفه دین. ش ۸ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۳۳-۱۶۰.
- رخشنده‌نیا، سیده اکرم؛ سید اسماعیل حسینی اجداد و سهیلا گیاهبان. «بررسی تطبیقی نقد جامعه‌شناختی زن در رمان علی‌احمد باکثیر و احمد محمود (سیره شجاع و زمین سوخته)». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۱): ۱۹-۵۰.
- رخشنده‌نیا، سیده اکرم؛ کبری روشنفکر؛ خلیل پروینی و فردوس آقاگلزاده. «کارکرد نمادین شخصیت پیامبر اسلام^(ص) در شعر معاصر عربی (با تکیه بر بررسی دواوین ۷ شاعر نام‌آور عرب)». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۱۵۰-۱۷۱.
- رستمی، افشین و حسین غلامی. «نگاه شرق‌شناسان روس بر ایده‌های تربیتی مفاخر علم و ادب ایران». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۵۱ (بهار ۱۳۸۸): ۴۳-۵۴.
- رسمی، عاتکه. «از اسب بالدار افلاطون تا طوسی جان مولانا». زبان و ادب فارسی. س ۵۵، ش ۲۲۵ (بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۴۵-۶۴.
- _____. «نظریه تذکر» در آثار افلاطون و انعکاس آن در مثنوی مولانا». مولوی‌پژوهی. س ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۱۱۳-۱۲۷.

- رسول‌نژاد، عبدالله و شایسته زارعی. «بررسی تطبیقی زبان و بیان، اندیشه و عاطفه در شعر مقاومت نصراله مردانی و محمود درویش مصری.» *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۵۵-۷۶.
- رسول‌نیا، امیرحسین و مریم آقاجانی. «پایداری و ناپذیرایی در شعر محمود درویش و موسوی گرمارودی.» *ادب عربی*. س ۴، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۱): ۹۵-۱۱۶.
- _____. «واکاوی رمانتیسم جامعه‌گرا در اشعار هوشنگ ابتهاج و محمد الفیتوری.» *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۷۵-۹۴.
- رسولی، حجت و خدیجه شاه‌محمدی. «بررسی کاربرد واژگان فارسی در متن سفرنامه ابن بطوطه.» *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. ش ۷ (پاییز ۱۳۹۱): ۵۱-۷۲.
- رسولی، حجت و علی عدالتی‌نسب. «بررسی تأثیر زبان و ادبیات فارسی در شعر ابن‌هانی اندلسی با تکیه بر واژگان فارسی به کار گرفته‌شده در شعر شاعر.» در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۶۴۵-۶۶۴.
- رسولی، حجت؛ طیبه سیفی و سیده معصومه شاه‌چراغ. «مضامین مشترک وصف طبیعت در اشعار صنوبری و منوچهری.» در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۶۶۵-۶۷۷.
- رصافی، معروف. «بررسی تطبیقی رویارویی با پدیده استعمار در شعر سید اشرف‌الدین حسینی و معروف رصافی.» *شعرپژوهی*. س ۴، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۱): ۱۳۳-۱۵۸.
- رضازاده شفق، صادق. «گوته و حافظ.» *ایران‌شهر*. ش ۴ (پیاپی ۱۴، ۱۳۰۵): ۷۱۷-۷۳۴.
- _____. «گوته و حافظ.» در *درباره حافظ چه می‌گویند؟*. به کوشش جمشید مهرپویا. تهران: جانزاده، ۱۳۶۷: ۴۹۳-۵۰۰.
- _____. «گوته و حافظ.» *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۱۴، ش ۱ (پیاپی ۵۳، ۱۳۴۵): ۱۶-۲۲.
- رضائی، ابوالفضل و محمد پریمی. «بازتاب آیه‌های قرآن در شعر فدوی طوقان.» در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی -*

عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۶۹۲-۷۰۵.

رضائی، رمضان. «مقایسه مضامین اجتماعی در اشعار پروین اعتصامی و احمد صافی النجفی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۵، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۹): ۷۵-۹۸.
 رضائی باغبیدی، حسن. «پنجه تتره در ادبیات سنسکریت و ادبیات فارسی». *نامه فرهنگستان*. س ۲، ش ۱ (پیاپی ۵، ۱۳۷۵): ۸۴-۱۰۳.
 ——. «پنجه تتره در ادبیات سنسکریت و ادبیات فارسی». *قند پارسی*. ش ۱۲ (۱۳۷۶): ۱۹۱-۲۱۳.

رضائی دشت‌ارژنه، محمود و پروین گلی‌زاده. «بررسی تحلیلی - تطبیقی سیاوش، اوزیریس و آتیس». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. س ۷، ش ۲۲ (بهار ۱۳۹۰): ۵۷-۸۴.
 ——. «بررسی تحلیلی - تطبیقی سیاوش، اوزیریس و آتیس». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۴، ش ۳ (بهار ۱۳۸۹): ۴۵-۶۵.
 ——. «بررسی تطبیقی دو قصه کهن». *ادبیات داستانی*. ش ۶۹ (خرداد ۱۳۸۲): ۶۶-۶۹.

رضوانی، محمدمهدی. «مقایسه میان متنی مشرق و متنی مغرب (ابوالطیب احمد بن الحسین و ابن‌هانی اندلسی)». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. ش ۱ و ۲ (بهار و تابستان ۱۳۸۱): ۳۱۷-۳۳۹.

رضوی، علی (مترجم). «جامی و عراقی». *آریانا*. س ۲۳، ش ۲۵۸ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۴۴): ۲۰۱-۲۰۷.

رضوی‌پور، سید فضل‌اله و لیلا نعمتی احمدآباد. «بررسی ادبیات تطبیقی و مطالعات میان‌رشته‌ای». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۱۹-۱۳۵.

رضی، احمد و زهرا سعادت‌نیا. «جلوه سعدی در آینه ادبیات تطبیقی». *جستارهای ادبی*. س ۳۹، ش ۴ (پیاپی ۱۵۵، زمستان ۱۳۸۵): ۵۳-۶۹.

رضی مصطفوی‌نیا، سید محمد و معصومه سپهرنوش. «تأثیر و تأثر در موضوع دنیا بین صائب و متنبی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۸۵-۲۰۶.

رضی مصطفوی‌نیا، سید محمد؛ محمودرضا توکلی محمدی و سلمان محمودی. «بررسی تطبیقی رمز «عقاب» در شعر پرویز ناتل خانلری و عمر ابوریشه». *بوستان ادب*. س ۳، ش ۴ (پیاپی ۶۴، زمستان ۱۳۹۰): ۶۷-۸۸.
رفیعی، یدالله. «بررسی تطبیقی شعر احمد صافی و بهار (با تکیه بر موضوع دین)». *ادبیات پارسی معاصر*. س ۳، ش ۴، (زمستان ۱۳۹۲): ۷۵-۹۴.

رفیعی، یدالله و رمضان رضائی. «هجو و هزل و طنز (بررسی سابقه و تأثیر ادبیات عرب در ورود این مباحث به ادب فارسی و بررسی طنز، هجو و هزل در شعر حزین لاهیجی آخرین شاعر پرآوازه سبک هندی در عصر صفوی)». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۷۲۶-۷۴۱.

رقیب‌دوست، شهلا. «سهراب سپهری و والت ویتمن، هم‌سفران روشنی». *زبان و ادب*. ش ۲۳ (بهار ۱۳۸۴): ۱۲۳-۱۴۱.
«رگه‌های پیوند همیشگی در مذكر احباب و تذکره نصرآبادی». *آینده*. س ۱۸، ش ۷-۱۲ (مهر - اسفند ۱۳۷۱): ۳۱۴.

رماک، هنری. «تعریف و عملکرد ادبیات تطبیقی». ترجمه فرزانه علوی‌زاده. *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۷۳-۵۴.

رمضان کیایی، محمدحسین و ایمان منصوب بصیری. «تطبیق شخصیت‌های اساطیری انثید و شاهنامه». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۵۴ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۰۷-۱۲۶.
رمضان کیائی، محمدحسین. «ادبیات داستانی ایتالیا و ریشه‌های شرقی - ایرانی آن (از قرون وسطا تا دوره رنسانس)». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۱۱۹-۱۳۱.

- رضضانی، علی. «تأثیر ادبیات عرب بر مثنوی معنوی». *کیهان فرهنگی*. س ۱۸، ش ۱۷۹ (۱۳۸۰): ۴۳-۴۰.
- رنجبر، ابراهیم. «مقایسه زنبق‌دره بالزاک با داش آکل هدایت». *زبان و ادب فارسی*. س ۵۱، ش ۲۰۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۷): ۷۴-۴۹.
- رنجبر، جواد و داود نجاتی. «جلوه‌های نمادین «شب» در شعر نیما و نازک الملائکه». *پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی*. ش ۱۱ (بهار ۱۳۹۲): ۸۹-۱۱۱.
- روان فرهادی، عبدالغفور. «اثر مولانا بر تاگور». *ادب*. س ۲۳، ش ۴ (۱۳۵۴): ۴۵-۴۰.
- _____. «حکایه‌ای از مثنوی مولانا در فولکلور غرب». *فولکلور*. س ۴، ش ۶ (۱۳۵۶): ۱۳-۵ و س ۵، ش ۲ (۱۳۵۶): ۱۰-۵.
- رویتس، رائل. «بوف کور بر پرده سینما». ترجمه شهرام قنبری. در *شناخت‌نامه صادق هدایت*. گردآورنده شهرام بهارلویان، فتح‌الله اسماعیلی. تهران: قطره، ۱۳۷۹: ۳۴۶-۳۳۷.
- روحانی، رضا و آسیه مقضی. «بررسی مقایسه‌ای جلوه‌های طنز در اشعار ملک‌الشعرای بهار و احمد صافی نجفی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۷۰۶-۷۲۵.
- روح‌بخشان، ع. «از سعدی تا آراگون». *نامه فرهنگستان*. س ۱، ش ۳ (پیاپی ۳، پاییز ۱۳۷۴): ۱۴۷-۱۴۵.
- _____. «یک سیاح رومی و شاعر پارسی‌گو: پیترو دلاواله ستایشگر و معرف حافظ». *نامه فرهنگستان*. س ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، تابستان ۱۳۷۴): ۱۸۱-۱۸۲.
- روزبه، محمدرضا و فریبا ایازی. «بررسی تطبیقی الگوهای عشق ممنوع (سودابه و سیاوش، زلیخا و یوسف و فدر و هیپولیت)». *کاوش‌نامه زبان و ادبیات فارسی*. س ۱۴، ش ۲۶ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۷۵-۲۰۲.
- روزبه کوهشاهی، روح‌الله. «تجربه عاطفی ویلیام وردزورث و منوچهری دامغانی در توصیف طبیعت». *ادب غنایی*. س ۱۰، ش ۱۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۲۵-۱۴۴.

- روزبه کوهشاهی، روح‌الله و علی‌رضا انوشیروانی. «تأثیرگذاری حافظ بر ملک‌الشعرای انگلیس آلفرد لرد تینسن». *ادب غنایی*. س ۱۱، ش ۲۱ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۶۲-۱۴۳.
- روسو، آندره. «تأثیر آثار هدایت در اروپا». ترجمه حسن قائمیان. *سخن*. س ۴، ش ۹ (۱۳۳۲): ۷۴۵-۷۳۸.
- _____. «تأثیر آثار هدایت در اروپا». در *صادق هدایت در بوته نقد و نظر*. گردآوری و تألیف مریم دانایی برومند. تهران: نشر بوم، ۱۳۷۷: ۱۰۷-۱۱۶.
- روشن، فرهنگ. «تأثیر ادبیات شرقی در ادبیات اروپایی و آمریکایی». در *هشتمین کنگره تحقیقات ایرانی، کرمان*. به کوشش محمد روشن. ج ۲: سی و شش خطابه. تهران: فرهنگستان ادب و هنر ایران، ۱۳۵۷=۲۵۳۷: ۲۷۰-۲۸۶.
- روشن‌ضمیر، محمدعلی. «ویژگی‌های مشترک اشعار والت ویتمن و سهراب سپهری». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۴۳، ش ۱۵۵ (پاییز ۱۳۷۹): ۱۰۷-۱۲۴.
- روشنفکر، کبری. «جلوه رمانتیسم مثبت در آثار سهراب سپهری و ایلیا ابوماضی». *ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۶): ۱۳۵-۱۵۰.
- روشنفکر، کبری و امیر فرهنگ‌نیا. «بررسی ادبیات تطبیقی فارسی و عربی در اردن با تکیه بر آراء و اندیشه‌های یوسف بکار». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۷۴۲-۷۵۷.
- روشنفکر، کبری و سجاد اسماعیلی. «بررسی تطبیقی نوستالژی در شعر عبدالوهاب بیاتی و شفیع کدکنی». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۲۷-۵۶.
- _____. «بررسی تطبیقی نوستالژی در شعر عبدالوهاب بیاتی و شفیع کدکنی». *جستارهای زبانی*. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۹۱): ۶۵-۹۰.

روشنفکر، کبری و کبری ذوالفقاری. «بررسی تطبیقی ژرف‌اندیشی در شعر محمود درویش و قیصر امین‌پور». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۰): ۹۹-۱۳۰.

روشنفکر، کبری و مجید محمدی بایزیدی. «بررسی تطبیقی میزان جامعه‌پذیری لیلی در منظومه عربی و منظومه نظامی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۱): ۷۳-۹۶.

روشنفکر، کبری؛ نورالدین پروین و سید علی دسب. «جامعه‌شناسی تطبیقی زبان شعری در مرثیه‌های ابن‌رومی و سعاد صباح با توجه به متغیر جنسیت». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۵ (بهار ۱۳۹۱): ۵۳-۸۱.

رون، مهسا. «نقد و بررسی تطبیقی نمایشنامه‌های هنریک ایبسن و اکبر رادی». در *مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی*. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۴۱۰-۴۳۰.

رهبری، مروارید. «بررسی همانندی داستان سلیمان و چرم ساغری». *پژوهش‌های ادبی*. ش ۱۲ و ۱۳ (تابستان و پاییز ۱۳۸۵): ۱۴۹-۱۶۲.

رهنورد، زهرا. «نگارگری - نقاشی و چگونگی همگامی با ادبیات». در *مجموعه مقالات همایش بهار/ایرانی*. به کوشش فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۱۵-۲۴.

رهین، مخدوم. «تأثیر داستان‌های سامی بر ادبیات دری». *ادب*. س ۲۲، ش ۴ (۱۳۵۳): ۸۲-۱۰۵؛ س ۲۳، ش ۱ (۱۳۵۴): ۱۲۸-۱۳۹ و ش ۳: ۱۲-۲۳.

ریاحی زمین، زهرا. «سفر از دیدگاه منوچهری و برخی از شاعران عرب». *جستارهای ادبی*. س ۳۷، ش ۳ (پیاپی ۱۴۶، پاییز ۱۳۸۳): ۱۰۵-۱۲۴.

_____. «سفر از دیدگاه منوچهری و متنبی». در *سفر از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی*. تألیف ایلمیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۱۱۳-۱۵۶.

- ریاحی، محمدامین. «نفوذ زبان و ادبیات فارسی در قلمرو عثمانی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۱۸، ش ۱ (۱۳۵۰): ۷۸-۱۰۳.
- _____. «نفوذ زبان و ادبیات فارسی در قلمرو عثمانی». *یغما*. س ۲۳، ش ۲ (پیاپی ۲۶۰، ۱۳۴۹): ۷۸-۸۹.
- ریاض [پاکستانی]، محمد. «تضمینات و تنوعات شعرای ایران در آثار اقبال لاهوری». *وحید*. س ۱۲، ش ۶ (پیاپی ۱۳۰، ۱۳۵۳): ۵۵۶-۵۶۶.
- ریاض پاکستانی، محمد. «میر سید علی همدانی و علامه اقبال لاهوری». *وحید*. س ۵، ش ۵ (پیاپی ۵۳، اردیبهشت ۱۳۴۷): ۴۲۳-۵۶۵ و ش ۶ (پیاپی ۵۴، خرداد ۱۳۴۷): ۵۶۵-۵۶۸.
- ریپکا، یان. «حافظ». *ارمغان*. دوره ۳۸، ش ۳ (۱۳۴۸): ۱۲۹-۱۴۰.
- زارع، آفرین و موسی بیات. «بررسی تطبیقی نمادشناسی مقدمه‌طلبی میان ادب عربی و فارسی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی (فارسی - عربی)*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۷۵۸-۷۷۶.
- زارعی، شیما. «سفر از منظر ادبیات جهان». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۵۴ و ۵۵ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۱): ۱۱۲-۱۱۳.
- زارعی، وجیهه. «هایکو و چگونگی دریافت آن در شعر مدرن نگاهی تطبیقی به اشعار احمد شاملو و فیلیپ ژاکوته». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۲۳۳-۲۴۶.
- زانوس، احمد پاشا. «عبدالوهاب البیاتی و حافظ شیرازی». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۲، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۲۸-۴۴.
- زرقانی، سید جواد. «نقد تطبیقی جایگاه انسان در شاهنامه و مهابهاراتا». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۱۵۵ (شهریور ۱۳۸۹): ۱۲۳-۱۲۵.
- زرقانی، سید مهدی. «ویژگی‌های نگرش خیامی، با رویکردی به شعر خیام و ابوالعلا». *نامه فرهنگستان*. دوره ۱۰، ش ۳ (پیاپی ۳۹، پاییز ۱۳۸۷): ۷-۲۴.

- زریاب خوئی، عباس. «افسانه فتح الحضر در منابع عربی و شاهنامه». نیما. س ۳۰، ش ۱۱ (پیاپی ۳۵۳، ۱۳۵۶): ۶۴۱-۶۵۳.
- زرین‌کوب، عبدالحسین. «افسانه ارشمیدس و کنیزک چینی در اسکندرنامه نظامی». نامه فرهنگ. س ۲، ش ۴ (پیاپی ۸، ۱۳۷۱): ۹۷-۹۲.
- _____. «شاهنامه و ایلید». نیما. س ۳، ش ۴ (پیاپی ۲۶، تیر ۱۳۲۹): ۱۹۶-۲۰۳.
- _____. «ملاحظات چند در باب داستان سهراب و رستم اثر ماتیو آرنلد انگلیسی». ترجمه منوچهر امیری. نیما. س ۷، ش ۸ (پیاپی ۷۶، ۱۳۳۳): ۳۶۷-۳۷۱.
- زعیم، فرهاد. «تأثیر فرهنگ و ادبیات ایرانی بر زبان و ادبیات عرب». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۴۳۱-۴۴۷.
- زمان‌احمدی، محمدرضا. «تأثیر مشرب فکری سهروردی بر ذهن و زبان حافظ». اندیشه‌های ادبی. دوره جدید، س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۷۱-۹۲.
- زمانیان، مهدی. «جایگاه ایران و حافظ در دیوان شرقی - غربی گوته». در مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۱. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۳۸۱-۳۸۸.
- _____. «جایگاه حافظ در دیوان شرقی - غربی گوته». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۹۷ (۱۳۸۴): ۸۸-۹۳.
- _____. «هاویت مان هم از ارادتمندان رند شیراز بود». رودکی. س ۷، ش ۸۲-۸۳ (۱۳۵۷): ۱۹-۲۰.
- زمردی، حمیرا. «ملاحظات تطبیقی ادیان و اساطیر در منطق الطیر عطار». در درخت معرفت: جشن‌نامه استاد دکتر عبدالحسین زرین‌کوب. به اهتمام علی‌اصغر محمدخانی. تهران: سخن، ۱۳۷۶: ۳۴۵-۳۶۴.
- زندى‌زاده، هومن. «پژوهشی در گریزناپذیری مرگ سهراب و کانلا». در مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی. به کوشش

بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۲۶۴-۲۴۷.

زهراکاظمی، سیده فلیحه. «اقبال پیرو مولوی». کیهان فرهنگی. س ۱۵، ش ۱۴۶ (۱۳۷۷): ۲۷-۲۵.

_____. «تأثیر فردوسی بر عظیم تتوی، صاحب فتح‌نامه سند». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۷۲۸-۷۱۰.

زهره‌وند، سعید. «عشق و مستی در شعر ابن‌فارض و حافظ». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۸۴۵-۸۲۳.

_____. «عشق و مستی در شعر ابن‌فارض و حافظ». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۰): ۸۲-۵۱.

_____. «غربت‌اندیشی صوفیانه و بازتاب آن در شعر فارسی». پژوهش‌های ادب عرفانی. س ۷، ش ۲ (پیاپی ۲۵، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۴۰-۱۰۵.

زهیر، عبدالرزاق. «مؤثرات یوسف و زلیخا». عرفان. ج ۱۹، ش ۹ (آذر ۱۳۳۴): ۴ به بعد. زیباکلام، صادق و سید مهدی میربد. «بررسی تطبیقی انگاره‌های انسان‌شناسانه در ادبیات و تأثیر آن بر فرهنگ سیاسی (مورد فرانسه و انگلستان قرن ۱۹)». سیاست. دوره ۴۰، ش ۳ (پاییز ۱۳۸۹): ۱۷۰-۱۵۱.

زیدی، سید سکندر عباس. «ادبیات تطبیقی و ویژگی‌های ادبیات معاصر». نامه پارسی. ش ۵۱-۵۰ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۱۲۹-۱۱۴.

_____. «مطالعه تطبیقی شعر بهار و فیض احمد فیض». نامه پارسی. ش ۵۶ و ۵۷ (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۲۸-۵.

زینی‌وند، تورج. «ادبیات تطبیقی: از پژوهش‌های تاریخی - فرهنگی تا مطالعات میان‌رشته‌ای». مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی. س ۵، ش ۳ (پیاپی ۱۹، تابستان ۱۳۹۲): ۳۵-۲۱.

- _____. «آن سوی ماهیت ادبیات تطبیقی از دیدگاه ناقدان عرب». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۱-۲۶.
- _____. «تحلیل تطبیقی بازتاب فرهنگ عربی در شعر مسعود سعد سلمان». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۲ (اسفند ۱۳۸۹): ۱۰۱-۱۲۲.
- _____. «دومین همایش ادبیات تطبیقی دانشگاه رازی کرمانشاه». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۱۴۱-۱۴۴.
- _____. «فقدان روش پژوهش در مطالعات تطبیقی ادبیات عربی و فارسی». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۹۴-۱۱۴.
- زینی‌وند، تورج و ابوذر تکش. «بازتاب فرهنگ و ادب عربی در شعر انوری». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۹۹-۱۲۴.
- زینی‌وند، تورج و عطا الماسی. «گزارش از حافظ‌پژوهی در ادب عربی». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۴۵-۶۰.
- زینی‌وند، تورج؛ علی‌اکبر احمدی و آرش کرمی. «بررسی تطبیقی بازآفرینی اسطوره پرومته در شعر معاصر عربی و فارسی (با تأکید بر شاعران برجسته)». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۲): ۸۰-۱۰۱.
- زینی‌وند، تورج و فرزانه دولتیاری. «درآمدی توصیفی تحلیلی بر مولوی‌پژوهی در ادب عربی». مولوی‌پژوهی. س ۶، ش ۱۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۱۰۰-۱۱۹.
- زینی‌وند، تورج و لیلا قلندرلکی سلطانی. «بازتاب فرهنگ و شعر عربی در دیوان رکن‌الدین دعوی‌دار قمی شاعر ذواللسانین (دهه‌های پایانی سده شش و آغازین سده هفت)». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، دوره جدید، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۳۵-۱۵۶.
- زینی‌وند، تورج و مسلم خزلی. «بررسی تطبیقی مضمون‌های حکمت‌آمیز در شعر متنبی و سنایی». ادبیات تعلیمی. س ۵، ش ۱۹ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۳۱-۱۶۴.

- زینی‌وند، تورج و مصیب قبادی. «اثرپذیری غسان کنفانی و عباس معروفی در رمان‌های «ما تبقی لکم» و «سمفونی مردگان» از خشم و هیاهوی ویلیام فاکنر». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۵، ش ۱۳ (پاییز ۱۳۹۲): ۵۸-۷۵.
- زینی‌وند تبریزی، تورج. «تحلیل تطبیقی بازتاب فرهنگ عربی در شعر مسعود سعد سلمان». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۲، ش ۲ (اسفند ۱۳۸۹): ۱۰۱-۱۲۲.
- ژ، ژ. «ادبیات تطبیقی». سخن. دوره ۴، ش ۷ (۱۳۳۲): ۵۷۸-۵۸۰.
- ژرژمار، «روابط و علائق گرجستان و ایران». مهر. س ۲، ش ۷ (۱۳۱۳): ۷۳۲-۷۳۶.
- ژوست، فرانسوا. «ادب تطبیقی از جنبه تاریخی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۲۷، ش ۱۱۰-۱۰۹ (۱۳۶۸): ۱۹۳-۲۰۹.
- ژوین، گائو و بای جون‌های. «ملاحظات درباره حافظ شیرازی و لی بوی چینی». در سخن اهل دل: مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت حافظ. گردآورنده کمیسیون ملی یونسکو در ایران. [تهران]: کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۷۱: ۶۷۹-۶۹۲.
- سابقی، علی‌محمد. «جایگاه تاریخی زبان و ادبیات فارسی در منطقه سین کیانگ چین». دانش (فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان - اسلام‌آباد). ش ۸۸ (بهار ۱۳۸۶): ۸۵-۱۱۰.
- ساجدی [صبا]، طهمورث. «رنسانس شرقی و بازتاب‌های تطبیقی آن (در فرانسه قرن نوزدهم)». در مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۱. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۶۱۸-۶۳۲.
- ساجدی صبا، طهمورث. «ادبیات تطبیقی - ادبیات شرقی». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۱۲-۳۰.
- _____. «ادبیات تطبیقی». معارف. ش ۵۵ (فروردین - تیر ۱۳۸۱): ۵۰-۶۴.
- _____. «از ادبیات تطبیقی». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. ش ۱۷ (تابستان ۱۳۸۳): ۲۱-۲۸.

- _____. «پیرامون تأثیرپذیری رولان بارت از آندره ژید». پژوهش ادبیات معاصر جهان. ش ۲۴ (۱۳۸۴): ۴۵-۵۶.
- _____. «نقد کتاب ادبیات تطبیقی». زبان و ادب. ش ۵ (زمستان ۱۳۷۷): ۱۳-۲۴.
- ساجدی، حمزه. «در پیرامون تأثیر ادبیات انگلیسی زبان بر ادبیات فرانسه در قرن نوزدهم». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. ش ۱۵۷ (بهار ۱۳۸۰): ۲۴۹-۲۶۸.
- سادات‌حسینی، شکوه. «بررسی آثار نقدی در ادبیات داستانی ایران و سوریه: پژوهشی در ادبیات تطبیقی». پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی. س ۱، ش ۱ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۱۵-۱۳۰.
- ساداتی، سید شهاب‌الدین. «بررسی تطبیقی اشعار مولانا و والت ویتمن از دیدگاه عرفانی». کتاب ماه، ادبیات. ش ۶ (پیاپی ۱۲۰، ۱۳۸۶): ۴۹-۶۱.
- ساروکلاهی، شامیان؛ عبدالرحیم حقدادی و زلیخا حاجی‌پور. «مفهوم زمان در شعر شاملو و آدونیس». شعرپژوهی. س ۶، ش ۱ (پیاپی ۷۳، بهار ۱۳۹۳): ۷۱-۹۲.
- ساعتچی، حسین. «شاهنامه و متالورژی». زنده‌رود. ش ۴۳-۴۵ (تابستان - زمستان ۱۳۸۶): ۲۸۳-۲۹۸.
- ساکت، محمدحسین. «اقبال و حافظ». در شاخه‌های شوق: یادگارنامه بهاءالدین خرمشاهی. به کوشش علی دهباشی. تهران: قطره؛ شهاب. ۱۳۸۶: ۸۱۱-۸۲۶.
- _____. «اقبال و میلتن». در ماهتاب شام شرق. از محمدحسین ساکت. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵: ۷۳-۹۱.
- _____. «اقبال، گزارشگر و ستایشگر فرهنگ ایرانی». در ماهتاب شام شرق. از محمدحسین ساکت. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵: ۲۲۷-۲۴۶.
- سام خانیانی، علی‌اکبر. «مطالعه تطبیقی فلسفه تعلیم و تربیت در رویکردهای پدیدارشناختی سهراب سپهری و اریک فروم». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۷۱-۹۴.

- سام خانایانی، علی‌اکبر؛ ابراهیم محمدی و اعظم نظری. «نقد تطبیقی ساختار روایی خسرو و شیرین نظامی و مثنوی پدماوت». *پژوهش‌نامهٔ ادب غنایی*. ش ۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۰): ۱۰۳-۱۳۰.
- سامی، علی. «شناسایی سعدی در اروپا». *هنر و مردم*. دورهٔ جدید، ش ۶۱-۶۲ (آبان و آذر ۱۳۴۶): ۲-۵.
- سبزیان‌پور، وحید. «بازتاب حکمت ایرانی در آثار سعدی». *شعرپژوهی*. ش ۹ (پاییز ۱۳۹۰): ۴۹-۷۶.
- _____. «تأثیر ترجمهٔ عربی کلیله و دمنه بر ادب عربی». *معارف*. ش ۶۴ و ۶۵ (فروردین و آبان ۱۳۸۵): ۸۵-۱۱۳.
- _____. «تأثیر فرهنگ و ادب ایرانی در ادب عربی». *کاوش‌نامهٔ ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۲): ۸۳.
- _____. «تأثیر فرهنگ و ادب ایرانی در ادب عربی؛ مطالعهٔ موردپژوهانه (امثال مولد)». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش ۲۳ (زمستان ۱۳۹۰): ۳۵-۵۶.
- _____. «تأملی در اندیشه‌های باستانی ایران و سیر آن در شاهنامه، ادب فارسی و ادب عربی». *کتاب ماه، ادبیات*. س ۴، ش ۳۷ (پیاپی ۱۵۱، اردیبهشت ۱۳۸۹): ۲۲-۲۶.
- _____. «جستاری در کشف ریشه‌های ایرانی مفاهیم مشترک حکمی متنی و فردوسی». *فرهنگ*. ش ۵۵ (پاییز ۱۳۸۴): ۸۳-۱۰۶.
- _____. «جلوه‌های خردورزی ایرانیان باستان در شاهنامه و منابع عربی». *کاوش‌نامهٔ ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۰): ۲۳-۵۰.
- _____. «ریشه‌های ایرانی امثال و حکم عربی در شعر بهار». *نامهٔ فرهنگستان*. دورهٔ ۹، ش ۱ (پیاپی ۳۳، بهار ۱۳۸۶): ۷۴-۹۵.
- _____. «مضامین شعر و ادب عربی در دیوان ایرج‌میرزا». *کاوش‌نامهٔ زبان و ادبیات فارسی*. س ۹، ش ۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۷): ۱۵۳-۲۰۸.
- _____. «نقبی به روشنائی: در جستجوی امثال ایرانی در نظم عربی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۶۹-۹۶.

- _____. «نگاهی به پندهای مکتوب بر ابزار و لوازم زندگی ایرانیان باستان و اثر آن بر ادب فارسی و عربی». شعرپژوهی. س ۳، ش ۱ (پیاپی ۶۱، بهار ۱۳۹۰): ۱۴۷-۱۷۸.
- سبزیان‌پور، وحید و آزاده فروغی‌نیا. «تأملی در سرچشمه‌های حکمت در گلستان سعدی». کتاب ماه، ادبیات. ش ۱۶۲ (فروردین ۱۳۹۰): ۳۶-۴۵.
- سبزیان‌پور، وحید و پیمان صالحی. «بررسی تطبیقی عدالت ایرانیان در شاهنامه فردوسی و منابع عربی». الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها. س ۸، ش ۲۳ (تیر ۱۳۹۱): ۱۷۵-۲۰۴.
- _____. «بررسی تطبیقی نوستالژی سیاسی در شعر ملک‌الشعراى بهار و جمیل صدقی زهاوی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۳۷-۱۶۴.
- _____. «نقد و بررسی تصویرسازی حماسی در شاهنامه فردوسی و دیوان متنبی». متن‌پژوهی/ادبی. س ۵۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۲۷-۱۵۲.
- سبزیان‌پور، وحید و محمدرضا سوری. «مقایسه مضامین تغزلی مشترک بین متنبی و حافظ». کاوش‌نامه زبان و ادبیات فارسی. س ۹، ضمیمه ش ۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۷): ۹۳-۱۴۰.
- سبزیان‌پور، وحید و نسرين عزيزی. «نگاهی به کتاب مضامین مشترک در ادب فارسی و عربی». کتاب ماه، ادبیات. س ۳، ش ۳۶ (پیاپی ۱۵۰، فروردین ۱۳۸۹): ۶۸-۷۸.
- سبزیان‌پور، وحید و هدیه جهانی. «پژوهشی در تأثیر کلیله و دمنه و الادب الصغیر و الکبیر در ادب عربی (مطالعه موردپژوهانه: امثال مولد)». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۹۳): ۸۹-۱۱۴.
- سبزیان‌پور، وحید؛ پریرا کاظمی و پیمان صالحی. «بررسی مقایسه‌ای تغزل شریف رضی و غزل سعدی». ادب غنایی. س ۱۱، ش ۲۰ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۴۳-۱۶۰.
- سپهران، کامران. «رمان ایران و جهانی شدن». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۹۴ (۱۳۸۴): ۶۲-۶۷.

سپهری، امید. «رویکردی تطبیقی تقابلی به دو سفرنامه مرآت الاحوال کرمانشاهی و تحفة العالم شوشتری». آینه میراث. دوره جدید، س ۶، ش ۱ (پیاپی ۴۰، بهار ۱۳۸۷): ۳۴۳-۳۳۰.

ستاری، جلال. «اصحاب کهف، پژوهشی در قصه اصحاب کهف (داستان هفت خفتگان)». آینه پژوهش. س ۸، ش ۴۸ (بهمن و اسفند ۱۳۷۶): ۷۵-۷۶.
 ———. «اندر آمدن مکتب به مجلس شبه‌خوانی». پل فیروزه. سال ۳، ش ۱۰ (۱۳۸۲): ۱۷-۳۴.

—————. «لیلی و مجنون، ویس و رامین و تریستان و ایزوت». تماشا. س ۵، ش ۲۴۷ (۱۳۵۴): ۱۶-۱۷؛ ش ۲۴۸ (۱۳۵۴): ۱۶-۱۷؛ ش ۲۴۹ (۱۳۵۴): ۲۶-۲۷ و ش ۲۵۰ (۱۳۵۴): ۲۱، ۷۵.

—————. «مقام سعدی در ادبیات فرانسه». مهر. س ۱۰، ش ۴ (پیاپی ۱۰۸ زمستان ۱۳۴۳): ۴۱۳-۴۰۹؛ س ۱۱، ش ۲ (پیاپی ۱۱۸، اردیبهشت ۱۳۴۴): ۱۱۶-۱۲۵؛ س ۱۱، ش ۶ (پیاپی ۱۲۲، شهریور ۱۳۴۴): ۳۵۲-۳۴۹؛ س ۱۱، ش ۷ (پیاپی ۱۲۳، مهر ۱۳۴۴): ۴۰۸-۴۱۱؛ س ۱۱، ش ۹ (پیاپی ۱۲۵، آذر ۱۳۴۴): ۵۷۴-۵۷۱؛ س ۱۱، ش ۱۰ (پیاپی ۱۲۶، دی ۱۳۴۴): ۶۲۲-۶۲۰ و س ۱۱، ش ۱۲ (پیاپی ۱۲۸، اسفند ۱۳۴۴): ۸۰۱-۸۰۰.
 ———. «مقام سعدی در ادبیات فرانسه». هنر و مردم. دوره جدید، ش ۸۳ (شهریور ۱۳۴۸): ۳۴-۳۱؛ ش ۸۴ (مهر ۱۳۴۸): ۶۷-۶۲؛ ش ۹۲ (خرداد ۱۳۴۹): ۱۵-۲۰ و ش ۹۵ (شهریور ۱۳۴۹): ۲۱-۲۵.

ستاری، رضا و مریم بنی‌کریمی. «بازیابی اسطوره‌ها در تمثیلات مولانا». مولوی‌پژوهی. س ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۹۹-۱۱۲.
 ستوده، غلامرضا. «رگه‌هایی از تفکر شرقی در سگ ولگرد صادق هدایت». سخن. س ۲۵ (۱۳۵۵): ۶۱۹-۶۲۲.

سجادی، سید ابوالفضل و شهلا جعفری. «بررسی تطبیقی فضیلت‌های اخلاقی در شعر ابوالعلاء معری و ناصر خسرو». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۸۴۶-۸۶۱.

سجادی، سید ضیاءالدین. «داستان‌های یونانی در ادب فارسی». هنر و مردم. ش ۱۷۱ (۱۳۵۵): ۲-۴.

سراجی، طارق ضیاءالرحمان. «بررسی نفوذ ادبیات فارسی در ادبیات بنگالی قرون میانه (ادبیات پوتهی و ترجمه‌ای)». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۴۷۰-۴۸۴.

سرباز، حسن و داوود گرگیج زرین‌پور. «بررسی تطبیقی فضای موسیقایی قصیده سعدی شیرازی و شمس‌الدین کوفی در رثای بغداد». جستارهای زبانی. دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۶، تابستان ۱۳۹۰): ۱۰۱-۱۲۶.

«سرچشمه زلال تأثیر مولوی بر اقبال لاهوری». گزارش میراث. دوره ۲، س ۱، ش ۳ (آذر ۱۳۸۵): ۵-۸.

سردادور (طالب‌زاده)، حمزه. «پروفسور برتلس و ابن‌یمین». آینده. ج ۲، ش ۲ (بهمن ۱۳۰۵): ۱۷۵-۱۷۶.

_____. «پوشکین و صبحی». ارمغان. س ۱۸، ش ۲ (اردیبهشت ۱۳۱۶): ۱۰۵-۱۰۸.

سرگل‌زایی، محمد. «مولوی مرشد اقبال». کیهان فرهنگی. س ۱۷، ش ۱۶۳ (۱۳۷۹): ۱۹-۱۵.

سرمدی، عباس. «شاهنامه میراث جاویدان مردم ایران در جهان [و معرفی یکصدویست‌وسه نسخه خطی آن در آمریکا]». پیمان. ش ۳-۴ (زمستان ۱۳۷۵): ۲۵-۴۱. سعادت‌فر، محمدحسین. «بازتاب احوال اجتماعی قرن هشتم از نظر حکومت، دیانت و مردم در مثنوی جام‌جم». در مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۱. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۴۱۶-۴۳۴.

سعدون‌زاده، جواد. «تأثیر شعر عربی پیش از اسلام بر مضامین شعر فارسی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۹۷-۱۱۶.

- _____ . «ساختار قصیده در شعر عربی پیش از اسلام و تأثیر آن بر نخستین قصیده‌سرایان پارسی‌گو». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۷۵-۹۴.
- سلاجقه، پروین. «پدیدارشناسی زمان در شعر حافظ با نظر به آراء قدیس آوگوستینوس دربارهٔ زمان». *نامهٔ فرهنگستان*. دوره ۱۰، ش ۲ (پیاپی ۳۸، تابستان ۱۳۸۷): ۹۴-۱۰۵.
- سلامی، سید مسعود و پرستو پنجه‌شاهی. «بررسی تطبیقی نبرد پدر و پسر در دو افسانهٔ ژرمنی و ایرانی «رستم و سهراب/ هیلدبران و هادوبراند»». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۵، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۹): ۹۹-۱۱۷.
- سلجوق، عفان. «نفوذ ادبیات فارسی در مالزی». *هنر و مردم*. ش ۱۵۵ (۱۳۵۴): ۱۷-۲۰.
- سلحشور، فریال. «پارهٔ دوم: هزارویک شب در برخورد با فرهنگ جهانی: هزارویک شب و تأثیر آن بر آثار نویسندگان و هنرمندان جهان». *فرهنگ مردم*. ش ۱۱ و ۱۲ (پاییز و زمستان ۱۳۸۳): ۶۱-۸۴.
- سلطان بیاد، مریم و محسن حنیف. «مقایسهٔ شخصیت‌های قصه‌های عامیانهٔ ایرانی و داستان‌های هانس کریستین اندرسن». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، س ۱۶، ش ۴ (زمستان ۱۳۹۰): ۵-۲۰.
- سلطانی، پرویز. «در زمینهٔ ادبیات تطبیقی ایران و هند (۲): پیرامون رآم و رستم». *نگین*. ش ۷۹ (آذر ۱۳۵۰): ۳۵-۳۸.
- سلماسی‌زاده، جواد. «مثنوی مولوی و نیکلسن». *مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۲۲، ش ۹۴ (۱۳۴۹): ۲۰۸-۲۱۵.
- سلمان، اسدی. «سیر فرهاد در ادبیات فارسی و ترکی». *سخن عشق*. ش ۲۷-۲۸ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴): ۲۴-۳۳.
- سلمانی، مهدی. «سفر روحانی سنایی و ابوالعلاء». *پژوهش‌نامهٔ زبان و ادبیات فارسی*. ش ۴ (زمستان ۱۳۸۸): ۶۹-۸۶.

- سلیم‌اختر، محمد. «تأثیر حکیم نظامی گنجوی در اندیشه اقبال لاهوری». *نامه پارسی*. ش ۷ (زمستان ۱۳۷۶): ۷۶-۸۳.
- _____. «تأثیر نظامی گنجوی در اندیشه اقبال». در *اقبال‌شناسی: جستاری در اندیشه و هنر علامه دکتر محمد اقبال لاهوری*. محمد سلیم‌اختر. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷: ۱۸۴-۱۹۲.
- سلیمان، اسد. «مروری بر چگونگی مبادلات ادبی بین ادبیات فارسی و اویغوری». *سخن عشق*. ش ۱۸ (تابستان ۱۳۸۲): ۴۵-۴۷.
- سلیمان‌زاده نجفی، سید رضا؛ فاطمه شیبانی و سمیه پرویزی. «بررسی تطبیقی سیمای پیامبر^(ص) در شعر نظامی و بوصیری». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۸۶۲-۸۸۰.
- سلیمانی، زهرا. «جلوه‌های امثال تازی در اشعار تعلیمی پارسی». *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. ش ۱۲ (تابستان ۱۳۹۱): ۶۵-۸۴.
- سلیمی، علی و پیمان صالحی. «بررسی بازتاب عشق به وطن در شعر بهار و ابراهیم طوقان». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۹۷-۱۲۲.
- _____. «بررسی تطبیقی اسطوره سندباد در شعر بدر شاکر السیاب و خلیل حاوی». *زبان و ادبیات عربی*. س ۳، ش ۴ (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۷۷-۹۳.
- _____. «خوانش‌های متفاوت از افسانه سندباد در شعر معاصر عربی». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۲۵-۴۴.
- سلیمی، علی و سمانه نوروزی. «پایداری در شعر فرخی و ابراهیم طوقان». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۲): ۱۰۹-۱۳۶.
- سلیمی، علی و فاطمه سلیمی. «بررسی تطبیقی نماد «شیر» در شعر نیما یوشیج و خلیل مطران». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۵۹-۱۷۴.
- _____. «مقایسه تصاویر و مضامین گل و گیاه، در شعر نیما یوشیج و خلیل مطران». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی -*

عربی». ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۸۹۶-۹۱۲.

سلیمی، علی و مصیب قبادی. «دو خوانش متفاوت از افسانه شهرزاد در نمایشنامه‌هایی از توفیق حکیم و علی احمد باکثیر». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۷۵-۹۴.

سلیمی، علی و مهدی مرآتی. «مطالعه تطبیقی واژه شب در شعر نیما یوشیج و نازک ملائکه». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۷۸-۱۵۷.

سلیمی کوچی، ابراهیم. «تناظر شخصیت‌پردازی و همسانی درون‌مایه و پی‌رنگ در روی ماه خداوند را ببوس و ژان باروا (مطالعه تطبیقی)». *جستارهای زبانی*. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۲۷-۱۴۶.

سلیمی کوچی، ابراهیم و فاطمه سکوت جهرمی. «اقتباس بینامتنی در مهمان مامان، نمونه‌ای از نگاه حداکثری به اقتباس سینمایی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۵۵-۱۷۵.

سلیمی کوچی، ابراهیم و مینا اعلایی. «بررسی تطبیقی عناصر رمان نویی در پاک‌کن‌ها، اثر آلن روب گریه و خواب خون، نوشته بهرام صادقی». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. دوره ۱۶، ش ۴ (زمستان ۱۳۹۰): ۳۷-۵۶.

سمدانی، عبداللطیف. «درباره شمس مغربی و رابطه ایران و مغرب». *نامه فرهنگستان*. دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۹، ۱۳۷۶): ۱۷۸-۱۸۲.

«سون کریسترسوان و ترجمه رباعیات خیام». *سخن عشق*. س ۸، ش ۲ (پیاپی ۲۹، بهار ۱۳۸۵): ۷۲-۷۹.

سهراب‌نژاد، علی‌حسن؛ ناصر نیکوبخت و سعید بزرگ بیگدلی. «بررسی تطبیقی خسرو و شیرین نظامی با منظومه کردی شیرین و فرهاد الماس خان کندوله‌ای». *جستارهای ادبی*. س ۴۱، ش ۳ (پیاپی ۱۶۲، پاییز ۱۳۸۷): ۷۱-۹۴.

سهرامی، [محمد] کلیم. «اهمیت زبان فارسی در ترویج ادبیات اردو». در مجموعه سخنرانی‌های نخستین سمینار پیوستگی‌های فرهنگی ایران و شبه‌قاره. مرکز تحقیقات

فارسی ایران و پاکستان اسلام‌آباد؛ با همکاری مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی تهران. ج ۲. اسلام‌آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان؛ تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی، ۱۴۱۴ق.=۱۹۹۳م. ۱۳۷۲: ۱۷۸-۱۸۴.

_____. «قند فارسی و بنگالی». قند پارسی. ش ۶ (۱۳۷۲): ۱۴۱-۱۴۶.

سه‌سرامی، محمدکلیم. «حدیث کشمیر در شعر فارسی». هلال. ج ۱۸، ش ۳ (پیاپی ۱۰۲، ۱۳۴۹): ۱۰-۲۴.

سهیلی‌راد، فهیمه. «بررسی تطبیقی هفت خان رستم و دوازده خان هراکلس (هرکول)». در مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۱. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۷-۲۸.

سهیلی‌راد، فهیمه و فریناز فربود. «تطابق افسانه رستم با داستان هرکول در یونان». هنر. ش ۵۲ (تابستان ۱۳۸۱): ۶۲-۷۷.

سیاح، فاطمه. «انتقاد دانشمندان اروپایی در باب فردوسی». مهر. س ۲، ش ۶ (پیاپی ۱۷-۱۸، مهر و آبان ۱۳۱۳): ۶۷۳-۶۸۲.

سیاوشی، صابره. «تصویرشناسی سیمای شرق و غرب در شعر شوقی و بهار». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۸ (زمستان ۱۳۹۱): ۵۱-۷۶.

سیاوشی، صابره و گلفام واعظی. «شخصیت نمادین امام حسین^(ع) در شعر شریف رضی». پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی. ش ۱۱ (بهار ۱۳۹۲): ۱۱۳-۱۳۵.

سیتوا، آیناش، «سیمای اسکندر در شاهنامه فردوسی و ادبیات قزاق». سخن عشق. ش ۳۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۱۱۳-۱۱۷.

سید غیور حسین. «تأثیر حافظ شیرازی بر رحمان‌بابا شاعر پشتو زبان». در سومین راه‌آورد: گزارش سومین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. [برگزارکننده] شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۱: ۲۳۳-۲۳۵؛ ۳۶۹-۳۷۱.

- _____ . «تأثیر فکر حافظ شیرازی بر شعر رحمان‌بابا (شاعر برجسته زبان پشتو)». دانش. ش ۶۴-۶۵ (۱۳۸۰): ۱۶۱-۱۷۰.
- سیدناصری، حمیدرضا. «کشمیر در آینه شعر فارسی». *قند پارسی*. ش ۱۲ (۱۳۷۶): ۱۴۲-۱۲۷.
- سیدی، [سید] حسین. «درآمدی توصیفی تحلیلی بر چیستی و ماهیت ادبیات تطبیقی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۰): ۱-۲۱.
- سیدی، سید حسین و اسماعیل علی‌پور. «قافیه‌اندیشی از دیدگاه نیما و نازک الملائکه». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی فارسی - عربی*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۹۱۳-۹۲۳.
- سیدی، سید حسین و آمنه باطانی. «بررسی تطبیقی مفهوم «فنا» در شعر حافظ و تائیه کبری ابن‌فارض». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۸ (تابستان ۱۳۹۰): ۶۹-۹۰.
- سیدی، سید حسین و فرامرز آدینه کلات. «بررسی تطبیقی مفهوم مرگ در اندیشه ابوالعلاء معری و عمر خیام نیشابوری». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۱۱۷-۱۳۸.
- سیدی، سید حسین و فرزانه قائمی. «از مسیح تا یسوع (بررسی و مقایسه آخرین وسوسه مسیح و یسوع ابن‌الانسان)». *جستارهای ادبی*. س ۴۰، ش ۲ (پیاپی ۱۵۷، تابستان ۱۳۸۶): ۱۷۱-۱۹۰.
- سیدی، [سید] حسین و محمدکاظم طلائی. «بررسی تطبیقی اعترافات روسو، غزالی و آگوستین». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۷۳-۱۹۶.
- سیدی، سید حسن و هوشنگ استادی. «تجلی عاشورا و انقلاب حسینی در شعر شیعه، بررسی تطبیقی شعر حماسی - آیین عاشورایی در گستره ادبیات عربی و فارسی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۸ (زمستان ۱۳۸۷): ۵۷-۹۴.
- سیدی، مهدی. «ایاز و مولانا» گلچرخ. س ۲، ش ۸ و ۹ (اسفند ۱۳۷۲): ۲۶-۳۱.

- سیدی، وحیده. «دو سویگلی سیمای روایتگر در هزارویک شب و رمان بلندی‌های بادگیر و همسانی این دو از این چشم‌انداز». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. س ۳۱، ش ۱۲۰-۱۲۱ (۱۳۷۷): ۸۲-۴۱.
- سیف، عبدالرضا. «تجلی اسطوره در مثنوی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. ش ۱۵۸-۱۵۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۰): ۶۰۴-۵۹۱.
- سیفی، طیبه و راحله عبداللهی. «بررسی تطبیقی معراج‌نامه‌نویسی در ادبیات فارسی و عربی با تکیه بر دو اثر ارداویراف‌نامه و رساله الغفران». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۱. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۹۲۴-۹۳۹.
- سیفی، طیبه و نرگس انصاری. «حضرت زینب در آینه شعر عاشورایی معاصر فارسی و عربی». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية وآدابها*. ش ۳۱ (۱۳۹۳): ۱-۱۸.
- سیفی، محسن و فاطمه لطفی مفرد نیاسری. «بررسی تطبیقی دو قصیده عرفانی «عینیه» ابن سینا و «علی طریق ارم» نسیم عریضه». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۳، ش ۸ (تابستان ۱۳۹۱): ۱۴۰-۱۵۸.
- _____. «جستاری تطبیقی در مراحل سفر عرفانی عطار نیشابوری در منطق‌الطیر و نسیم عریضه». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. ش ۷ (پاییز ۱۳۹۱): ۹۷-۱۱۶.
- سیلوی بالسترا، پوئیچ. «روایت یک صحنه دیگر در تئاتر سمبولیست با نگاهی به نمایشنامه‌های درون اثر موریس مترلینک، روسمر سهلم اثر هنریک ایبسن و سونات اشباح اثر آگوست استریندبرگ». ترجمه محمدامین زمانی. *فصلنامه هنر*. ش ۸۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۲۰-۱۳۶.
- شادآرام، علیرضا و فرهاد درودگریان. «مقایسه تریستان و ایزوت و ویس و رامین». *پژوهش‌های ادبی*. ش ۲۹-۳۰ (پاییز و زمستان ۱۳۸۹): ۷۱-۹۰.
- شادآرام، علی‌رضا؛ غلامحسین شریفی و محمدرضا نصر اصفهانی. «نقش زنان در دو داستان تریستان و ایزوت و ویس و رامین». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۱۹-۱۳۶.

- شادمان، فخرالدین. «روابط و تأثیرات ادبی». یغما. س ۶، ش ۴ (۱۳۳۲): ۱۲۹-۱۳۵ و ش ۵ (۱۳۳۲): ۱۷۷-۱۸۰.
- شامیان ساروکلانی، اکبر و حمیرا علیزاده. «طبیعت و تخیل خلاق در شعر سپهری و سینمای کیارستمی». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۷۹-۱۰۴.
- شاهرخی، محمود. «تجلی عرفان در ادب پارسی». کیهان فرهنگی. ش ۲۲۶ (مرداد ۱۳۸۴): ۶۳-۶۷.
- شاه‌مردیان، کامران و عابدین زارع. «مقایسه مضامین شعری فروغ فرخزاد و غادة السمان». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۹۴۹-۹۶۷.
- شاهنگیان، نوری سادات. «داستان روح در مثنوی و متون گنوسی». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان. دوره جدید، ش ۲۱ (پیاپی ۱۸، بهار ۱۳۸۶): ۴۵-۵۸.
- شاهین، شهناز. «بررسی یک نمایشنامه معاصر ایرانی با رویکرد اصول سبک‌شناختی نمایشنامه‌نویسی غرب». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۳۸ (تابستان ۱۳۸۶): ۴۳-۵۶.
- _____. «مفهوم ادبیات مقایسه‌ای چیست؟». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. س ۲۲، ش ۱ (بهار ۱۳۵۴): ۱۵۱-۱۶۱ و س ۲۳، ش ۳ (ش ۹۵، پاییز ۱۳۵۵): ۱۵۱-۱۶۱.
- شایسته‌فر، مهناز. «تحلیل زیبایی‌شناختی مضامین شعر نظامی در نگاره‌های خمسه شاه‌تیماسبی». در مجموعه مقالات همایش بهار/ایرانی. به کوشش فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۱۷۹-۲۱۲.
- شایگان، حسن. «آری دو زندیق بوده‌اند». رودکی. س ۸، ش ۷۷ (۱۳۵۷): ۲۰-۲۵.

- شایگان‌مهر، محمد. «بازتاب جشن‌ها و مراسم ایرانیان در شعر ابونواس». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۹۴۰-۹۴۸.
- شایگان‌مهر، محمد و الهام خادمی. «رویکردی مقایسه‌ای بر لایه‌های پارسی و تازی». ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۳۱ (پاییز ۱۳۹۰): ۲۴۹-۲۷۶.
- شیرینی، نجمه. «ادبیات ایران در اسپانیا». کیهان فرهنگی. س ۹، ش ۸ (۱۳۷۱): ۴۸-۴۹.
- _____. «حافظ و اندیشه عرفانی در اسپانیا». حافظ. ش ۳۳ (نیمه دوم مرداد ۱۳۸۵): ۹۵-۹۳.
- شجره، حسین. «دو چهره درخشان فرهنگ ایران و امریکا یعنی مولوی و امرسن (متن فارسی خطابه آقای حسین شجره که اصل آن به زبان انگلیسی در انجمن ایران و امریکا ایراد شده است)». ارمغان. دوره ۲۷، ش ۷ (مهر ۱۳۳۷): ۲۹۵-۳۰۳.
- _____. «مولوی - امرسون - دو چهره درخشان فرهنگ ایران و امریکا». یغما. س ۱۱، ش ۷ (پیاپی ۱۲۳، ۱۳۳۷): ۳۰۱-۳۰۵.
- شرقی‌نوبر، احمد. «تأثیرپذیری حافظ از طواسین و دیوان حلاج». پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. ش ۱ (بهار ۱۳۸۸): ۸۳-۹۲.
- شرکت مقدم، صدیقه. «تطبیقی مکتب‌های ادبیات». مطالعات ادبیات تطبیقی، ش ۱۲ (زمستان ۱۳۸۸): ۵۱-۷۲.
- شریعتی، علی. «ما و اقبال». آشنا. ش ۷ (آبان ۱۳۷۱): ۱۵-۲۰.
- شریف‌پور، عنایت‌الله و فریبا مدبری. «شعر و شاعری از دیدگاه نادر نادرپور و ابوالقاسم شابی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۷۹-۲۰۴.
- شریف‌پور، عنایت‌الله و محمدحسن باقری. «مقایسه ادبیات کارگری در اشعار فرخی یزدی و جمیل صدقی زهاوی». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۶۱-۸۴.

شریف‌زاده، منصوره. «بررسی تطبیقی عرفان اقبال و عرفان شاعران ایرانی». در *ماه‌تاب شام شرق*. از محمدحسین ساکت. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵: ۱۱۱-۱۳۳.

_____. «جلوه‌های عرفان در گوته و حافظ از دید تطبیقی». *فرهنگ*. س ۸، ش ۱ (پیاپی ۱۶، ۱۳۷۴): ۱۱۱-۱۲۳.

_____. «جلوه‌های عرفانی در گوته و حافظ از دید تطبیقی». *پیمان*. ش ۲۶ (۱۳۸۲): ۱۱۹-۱۳۰.

_____. «حبس‌های فرخی یزدی و مسعود سعد سلمان از دید تطبیقی». *فرهنگ*. ش ۴۶-۴۷ (تابستان و پاییز ۱۳۸۲): ۱۳۳-۱۴۸.

_____. «رزم‌آزار در شاهنامه فردوسی و ایلید هومر از دید تطبیقی». *فرهنگ*. ش ۷ (۱۳۶۹): ۴۲۹-۴۴۷.

شریف‌نسب، مریم. «بررسی باده در مثنوی مولانا با نگاهی به خمیه ابن‌فارض». *زبان و ادب*. س ۷، ش ۱۹ (۱۳۸۳): ۱۹۰-۲۰۴.

شریفی، احمد. «حکایت شیخ صنعان عطار و منظومه‌های کردی». در *سایه در خورشید: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت عطار نیشابوری*. ج ۲. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ نشر آیات، ۱۳۷۴: ۲۸۵-۲۹۱.

شریفی، محمد نادر. «بررسی تطبیقی مدایح حافظ و بابا فغانی». *حافظ*. ش ۲۱ (آذر ۱۳۸۴): ۹۰-۹۴.

شریفیان، مهدی و احمد وفایی بصیر. «مشتراکات ابن‌عربی و مولوی در حوزه اندیشه عرفانی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۹۵-۱۲۴.

شریفیان، مهدی. «روان‌شناسی درد در شعر نادر نادرپور». *ادب و زبان فارسی*. دوره جدید، ش ۲۴ (بهار ۱۳۸۹): ۲۰۷-۲۲۶.

شعار، جعفر. «لیلی و مجنون و مجنون و لیلی». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۲. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۳۰۹-۳۱۴.

- شعبانی، اکبر. «نقش ایرانیان در زبان، ادب و بلاغت عربی». *مطالعات اسلامی*. ش ۴۵ و ۴۶ (پاییز و زمستان ۱۳۷۸): ۲۷۵-۲۸۶.
- شعبانی، رضا. «مناسبات ادبی ایران صفوی و شبه‌قاره در روزگار گورکانیان هند». *گزارش گفت‌وگو*. س ۳، ش ۹ (۱۳۸۳): ۳۲-۳۵.
- شعبانی میناآباد، احمد. «تأثر مضمونی حافظ از متنبی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۵، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۱۹-۱۳۳.
- «شعر پوشکین در ادبیات ایرانی». *ارمغان*. دوره ۱۸، ش ۹-۱۰ (آذر - دی ۱۳۱۶): ۶۲۵-۶۲۷.
- شعردوست، علی‌اصغر. «تأثیر شعر ایران بر شعر معاصر تاجیکستان». *ایران‌شناخت*. س ۱، ش ۴ (۱۳۷۶): ۳۱-۵۴.
- شعیری، حمیدرضا. «پنجره از نگاه بودلر و سپهری». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۶۶-۷۷.
- شفا، شجاع‌الدین. «نقش مولوی در ادبیات جهان». در *یادنامه مولوی*. تدوین و تنظیم علی‌اکبر مشیر سلیمی. تهران: کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۳۷: ۱۰۴-۱۰۹.
- _____. «نقش مولوی در ادبیات جهان: خطابه دانشمند محترم آقای شجاع‌الدین شفا». در *یادنامه مولوی*. تدوین علی‌اکبر مشیر سلیمی. تهران: کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۳۷: ۱۰۴-۱۰۹.
- شفق، اسماعیل و نوشین بهرامی‌پور. «مقایسه عشق در غزل‌های سعدی و شکسپیر». *ادب غنایی*. س ۸، ش ۱۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۹۵-۱۱۳.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا. «حافظ و بیدل در محیط ادبی ماوراءالنهر در قرن نوزدهم». در *حافظ‌شناسی*. فراهم‌آورنده سعید نیاز کرمانی. ج ۸. تهران: پازنگ، ۱۳۶۷: ۲۵-۴۶.
- _____. «مشابهات صور خیال در شعر فارسی و عربی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۱۸، ش ۱ (پیاپی ۷۵، فروردین ۱۳۵۰): ۱۱۷-۱۵۲.

- شفیعیان، مهدی و علیرضا جعفری. «عزالتِ سائت و صولتِ غزل: بررسی تطبیقی غزل در شعر فارسی و امریکایی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۹۱-۱۰۶.
- شفیعیون، سعید. «شعر بی‌معنا در ادبیات فارسی و انگلیسی (بررسی و مقایسه تزییق و چاراندراچابا)». *نقد ادبی*. ش ۱۵ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۶۵-۱۸۶.
- شکروی، شادمان و افسانه صحتی. «بررسی وجوه اشتراک و افتراق داستان‌های کوتاه آنتوان چخوف و صادق هدایت». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۳۱۳-۳۳۰.
- شکورزاده بلوری، ابراهیم. «امثال و تعبیرات فارسی و فرانسه و مضامین مشترک بین آنها». *جستارهای ادبی*. ش ۸۸-۸۹ (بهار و تابستان ۱۳۶۹): ۲۸۱-۲۹۱.
- شکورزاده، میرزا. «زبان پارسی: تأثیر حافظ بر محیط ادبی بخارا و شعر امروز تاجیکستان». *چشم‌انداز ارتباطات فرهنگی*. ش ۱۶ (خرداد ۱۳۸۴): ۵۳-۵۶.
- شکھیر، چندر. «انعکاس تفکرات مولانا روم در وعظ و ارشادات عارفان رادها سوامی». *قند پارسی*. ش ۳۱ (۱۳۸۴): ۱۴۳-۱۵۰.
- شگفته، صغری. «سعدی و نوائی». *هلال*. ج ۱۹، ش ۵ (پیاپی ۱۱۵، ۱۳۵۰): ۲۲-۲۳.
- شمس‌الدینی، اعظم و کبری خسروی. «بررسی تطبیقی غدیریات فارسی و عربی با تکیه بر غدیریات شهریار و بولس سلامه». *در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۹۸۸-۱۰۰۴.
- _____. «بررسی تطبیقی غدیریات فارسی و عربی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۲۷-۱۵۴.
- شمسی، طاهره. «جمالزاده و گی دو موپاسان: بررسی تطبیقی دو داستان کوتاه «ویلاندوله» و «ویلان»». *نقد ادبی*. ش ۱۹ (پاییز ۱۳۹۱): ۱۵۷-۱۷۶.
- شمعی، میلاد و مینو بیطرفان. «تحلیل تطبیقی جای پای سلوچ دولت‌آبادی با رمان مادر اثر پرل باک». *ادب‌پژوهی*. ش ۱۴ (زمستان ۱۳۸۹): ۶۷-۹۱.

- شومن، ارلت. «جهت‌یابی ادبیات نوین از دیدگاه ادبیات تطبیقی». پژوهش ادبیات معاصر جهان. ش ۲۶ (بهار ۱۳۸۴): ۲۳-۴۶.
- شوندی، حسن و باباخان اسفندآباد. «اغراق در زبان حماسی فردوسی و متنبی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۷۸-۱۰۳.
- شهاب، موریس. «تأثیر فرهنگ و تمدن ایرانی بر کرانه‌های سرزمین لبنان». بررسی‌های تاریخی. س ۷، ش ۲ (پیاپی ۳۹، خرداد و تیر ۱۳۵۱): ۱۵-۲۲.
- شهرستانی، شاه‌علی‌اکبر. «جامی و بهارستان از نظر هانری ماسه». دب. س ۲۱، ش ۶-۵ (۱۳۵۲): ۱-۲۶.
- شهریار نقوی، زهرا. «ادبیات تطبیقی فارسی». هلال. ج ۱۹، ش ۱۲ (پیاپی ۱۲۲، فروردین ۱۳۵۱): ۳-۸.
- شهریار نقوی، سید حیدر. «نفوذ و تأثیر شاهنامه فردوسی در هند و پاکستان». در سخنرانی‌های سومین دوره جلسات سخنرانی و بحث درباره شاهنامه فردوسی. فرهاد آبادانی... [و دیگران]. تهران: انتشارات اداره کل فرهنگ و هنر، ۱۳۵۲: ۱۹۸-۲۱۵.
- شهبازیان، آودیس. «داستان رستم زال طبق روایت ارمنی». پیام نوین. ج ۸، ش ۱ (پیاپی ۸۵، ۱۳۴۵): ۸۷-۹۰.
- شیخ‌احمدی، سید اسعد. «زبان و ادب فارسی و جایگاه آن در شعر شاعران کرد عراق». در مجموعه مقالات سومین گردهمایی سراسری انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران. به اهتمام محسن محمدی؛ [برگزارکننده] انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران. تهران: انتشارات خانه کتاب، ۱۳۸۷.
- شیخ‌الاسلامی، علی. «تأثیر رساله حلیه الابدال محیی‌الدین عربی در سلسله الذهب عبدالرحمن جامی». در مجموعه مقالات چهارمین کنگره تحقیقات ایرانی. به کوشش محمدعلی صادقیان. ج ۳. شیراز: دانشگاه شیراز، ۱۳۵۴: ۹۲-۹۸.
- شیخ‌زاده، سمیه. «نقش جرجی زیدان در شکل‌گیری رمان فارسی». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۵۲۰-۵۲۹.

شیروانی، فردین و حسن شایگان. «خیام از نگاه شرق و غرب». رودکی. س ۷، ش ۸۰ (۱۳۵۷): ۱۲-۱۹.

_____. «خیام از نگاه غرب». رودکی. س ۷، ش ۸۱ (۱۳۵۷): ۱۲-۱۸.
 _____. «نگاهی به دو زندیق خیام و ابوالعلاء». رودکی. ش ۷۳-۷۴ (۱۳۵۶): ۲۰-۲۳.
 _____. «نگاهی به دو فرزانه خیام و شوپنهاور». رودکی. س ۷، ش ۷۵-۷۶ (۱۳۵۶): ۱۹-۲۲.

_____. «نگاهی به روایت فیتزجرالد». رودکی. س ۷، ش ۸۲-۸۳ (۱۳۵۷): ۱۵-۱۹.
 شیمل، آنه‌ماری. «تأثیر مولانا جلال‌الدین بلخی در ادبیات شرق و غرب». ادب. س ۱۴، ش ۳-۴ (۱۳۴۵): ۱-۱۶.

_____. «تأثیر مولوی در ادبیات غربی و شرقی». معارف / اسلامی. س ۱، ش ۳ (۱۳۴۶): ۳۳-۴۰.

_____. «دیوان غربی - شرقی: تأثیر شعر فارسی در شرق و غرب». در حضور / ایران در جهان / اسلام. نویسندگان احسان یارشاطر... [و دیگران]؛ ترجمه فریدون مجلسی. تهران: مروارید، ۱۳۸۱: ۱۸۷-۲۱۶.

شینیکف، گ. ک. «زندگی حقیقت است: ایده‌آل‌های زیبایی‌شناسی داستایوفسکی و تولستوی». ترجمه سید مازیار کمالی. خردنامه همشهری. ش ۱۵ (خرداد ۱۳۸۶): ۵۵-۵۶.

صابر، محمد. «اقبال و ترکیه». دانش. ش ۶۶-۶۷ (۱۳۸۰): ۶۹-۸۴.
 صادق‌زاده، رکسانا. «نقش مجله سخن در ادبیات معاصر فارسی و «پذیرش» ادبیات فرانسه در سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۲۲ شمسی». بخارا. ش ۲۵ (مرداد ۱۳۸۱): ۳۴۳-۳۵۳ و ش ۹۴ (مرداد - شهریور ۱۳۹۲): ۲۵۹-۲۷۱.

صادقی، غلام‌علی. «نقد تطبیقی دو قصیده از فرخی سیستانی و متنبی». زبان و ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۳۳ (بهار ۱۳۹۱): ۲۶۱-۲۷۷.

_____. «نقد دو قصیده فرخی سیستانی و متنبی، در حوزه ادبیات تطبیقی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۱۴ (تابستان ۱۳۸۹): ۶۵-۸۲.

- صادقی، مقصودعلی. «بازتاب آگاهی‌های تاریخی از اروپا در شعر فارسی (از قرن ششم تا قرن دوازدهم هجری)». *زبان و ادب فارسی* (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز). دوره ۴۶، ش ۱۸۸ (پاییز ۱۳۸۲): ۶۵-۸۲.
- صادقی مزیدی، مجید و منصوره زرکوب. «شعر وطن در اشعار محمود سامی بارودی و ملک‌الشعراء بهار». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۱۰ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۳۴-۱۵۹.
- صادقیان، محمدعلی. «پیوند ادبیات و هنر معماری». در *یادنامه استاد دکتر محمدکریم پیرنیا*. اکبر قلمسیاه. یزد. بنیاد مرحوم پیرنیا، ۱۳۸۱: ۵۷۱-۵۸۶.
- صافی، قاسم. «روابط ادبی و فرهنگی ایران و شبه‌قاره در عصر گورکانیان (۱۵۲۶-۱۸۵۸)». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. س ۳۸، ش ۱۵۱ (۱۳۸۴): ۲۱۷-۲۳۰.
- صالح‌یک، مجید و هادی نظری منظم. «ادبیات تطبیقی در ایران: پیدایش و چالش‌ها». *زبان و ادب*. ش ۳۸ (زمستان ۱۳۸۷): ۹-۲۸.
- صالحی، پیمان. «مقایسه کاربرد رنگ سرخ و سبز در تصویرپردازی سهراب سپهری و بدر شاکر السیاب». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۰۱۷-۱۰۲۹.
- صالحی علامی، غلامحسین. «تشبیه در ادب تازی و پارسی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تربیت معلم*. س ۱ (۱۳۵۶): ۸۷-۹۶.
- صانعی، شهین‌دخت. «مقایسه سیر تکاملی نماد آینه در شعر صائب و سیدای نسفی». *ادب و زبان*. دوره ۱۶، ش ۳۳ (پیاپی ۳۰، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۵۳-۱۷۷.
- صبحی مهتدی. «تأثیر افسانه‌های ایران در افسانه‌های خارجی». *مجله مردم‌شناسی*. س ۲، ش ۴-۶ (تیر تا شهریور ۱۳۳۷): ۱۱۹-۱۲۱.
- صحتی، افسانه؛ شادمان شکروی و مسعود نوروزیان. «بررسی برخی وجوه اشتراک و افتراق داستان‌های کوتاه صادق چوبک و ارنست همینگوی». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۲۰ (زمستان ۱۳۸۷): ۱۲۴-۱۵۴.

- _____ . «بررسی برخی وجوه اشتراک و افتراق داستان‌های کوتاه صادق چوبک و ادگار آلن پو.» *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۸۸): ۱۵۷-۱۸۴.
- صحرائی، قاسم و علی نظری. «بازتاب مشروطیت در اشعار نسیم شمال و احمد شوقی.» *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۲۳-۱۴۳.
- صدر حاج‌سیدجواد، حسن. «تأثیر ایران و زبان فارسی در آثار ادبی فرانسه.» در *سخنرانی‌های دومین دوره جلسات سخنرانی و بحث درباره زبان فارسی*. ادیب برومند [و... دیگران]. [تهران]: وزارت فرهنگ و هنر، اداره کل نگارش، ۱۳۵۳: ۳۶-۵۴.
- صدقی، حامد و سید ابوالفضل صدر قاینی. «جلوه‌های تأثیرگذاری ماری هاسکل بر جبران خلیل جبران.» *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها*. ش ۲۱ (۱۳۹۰): ۶۱-۸۰.
- صدقی، حامد؛ سید ابوالفضل صدر قاینی و عیسی زارع درنیانی. «بررسی تطبیقی آیین جوانمردی در ادب فارسی و عربی.» *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۷۱-۹۲.
- صدقی، حامد؛ عبدالله حسینی و انصار سلیمی‌نژاد. «بررسی تطبیقی هم‌بستگی ملی در اندیشه معروف الرصافی و محمدحسین شهریار.» *مطالعات ملی*. س ۱۵، ش ۳ (پیاپی ۵۹، پاییز ۱۳۹۳): ۱۲۷-۱۵۰.
- صدیق اعلم، عیسی. «علل شهرت خیام در مغرب‌زمین.» *سالنامه دنیا*. س ۲۲ (۱۳۴۵): ۳۲۰-۳۲۴.
- صدیق نیازمند، محمد. «مقایسه آثار عرفانی ایرانی با آثار عرفان دیشیان کشمیر.» *سخن عشق، ویژه تعامل ادبی ایران و جهان*. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۳۵-۱۴۰.
- صدیقی، ابوالعبث. «نفوذ زبان فارسی در شعر و ادب اردو.» *هلال*. ج ۲، ش ۷ (پیاپی ۱، ۱۳۳۳): ۲۱-۲۵.
- صدیقی، اویس صالح. «تأثیر شعر بافقی در اردو.» *هلال*. ج ۱۸، ش ۸ (پیاپی ۱۰۶، ۱۳۴۹): ۱۶-۱۸.
- صدیقی، زبیده. «حافظ و اقبال.» *آینده*. س ۱۲، ش ۱-۳ (۱۳۶۵): ۶۹-۷۰.

صدیق‌یان، مهین‌دخت. «مقایسه چهار لیلی در چهار منظومه از نظامی گنجوی، امیرخسرو دهلوی، کاتبی شیرازی و دیوان غزلی منسوب به مجنون». فرهنگ. ش ۱۰ (پاییز ۱۳۷۱): ۲۵۹-۲۷۰.

صرفی، محمدرضا. «ابن‌رومی و انوری در عرصه هجویه‌سرایی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۶۳-۸۶.

صفا، ذبیح‌الله. «ترک در تاریخ و ادبیات ایرانی». مهر. س ۱۲، ش ۲ (۱۳۴۵): ۹۷-۱۰۴.
صفایی، علی و معصومه حامی‌دوست. «بررسی تطبیقی استعاره زمان در شعر فروغ فرخزاد و نزار قبانی از دیدگاه زبان‌شناسی شناخت». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۰۳۰-۱۰۴۴.

صفائی، ابراهیم. «خیام و مترلینگ». هنر و مردم. س ۱۲، ش ۱۳۹ (۱۳۵۳): ۴۹-۵۴.
صفری‌نژاد، حسین. «بررسی برخی همانندی‌ها در شاهنامه فردوسی و ایلید هومر». کتاب ماه، ادبیات. ش ۱۶۳ (اردیبهشت ۱۳۹۰): ۴۰-۴۶.

_____. «نگاهی گذرا به جایگاه و نقش زنان در شاهنامه فردوسی و ایلید و اودیسه هومر». کتاب ماه، ادبیات. ش ۶۲ (خرداد ۱۳۹۱): ۲۰-۲۶.

صفورا، محمدعلی. «قصه‌ها و افسانه‌های ایرانی در انیمیشن ایرانی». کتاب ماه، هنر. ش ۱۰۳-۱۰۴ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۶): ۹۴-۱۰۵.

صلاحی‌مقدم، سهیلا. «ادبیات تطبیقی». در مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۲. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۱۵۷-۱۶۷.

_____. «بهار و ادبیات تطبیقی». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۹۷ (آبان ۱۳۸۴): ۴۰-۴۵.

_____. «مولوی و بلیک دو همدل». مجله علوم انسانی (دانشگاه الزهرا). س ۸، ش ۲۶-۲۷ (تابستان و پاییز ۱۳۷۷): ۱-۲۶.

- صمد، ولی. «ادب: چرنیشفسکی و شاهنامه فردوسی.» فصلنامه هستی. ش ۱۳ (۱۳۸۲): ۱۵-۳۶.
- _____. «تأثیر ادبیات فارسی بر چرنیشفسکی.» در سومین ره‌آورد: گزارش سومین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. [برگزارکننده] شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۱: ۲۹۱-۲۹۲.
- صنعتی (کرمان)، همایون. «مولانا، ریچارد فینمن، شطرنج و نردبان.» بخارا. ش ۴۸ (۱۳۸۴): ۱۷۹-۱۸۷.
- صنعتی‌زاده (کرمان)، همایون. «مولوی، ویتگنشتاین و نردبان.» بخارا. ش ۳۷ (۱۳۸۳): ۶۷-۷۲.
- صورتگر، لطفعلی. «سعدی در ادبیات جهان.» در مرزهای دانش. ج ۲. تهران: انتشارات زوار، ۱۳۴۰: ۱۷۵-۱۸۵.
- صیادکوه، اکبر و معین کاظمی‌فر. «مقایسه و تطبیق داستان فرود از شاهنامه فردوسی با ترجمه بنداری.» ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۲۰۵-۲۲۴.
- صیادکوه، اکبر؛ هادی شایگان‌فر؛ توحید تیموری و رسول محمدی. «بودن یا نبودن: نگاهی بینامتنی بر ویلیام شکسپیر، احمد شاملو و مهدی اخوان ثالث.» ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۱۳-۱۲۸.
- صیادی‌نژاد، روح‌الله. «دودمان ایرانی تبار «مهلَب» و شاعران تازی‌سرا.» ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۲۵-۱۴۸.
- صیادی‌نژاد، روح‌الله و سیده فاطمه دریاباری. «حکمت دینی در نزد ابوالعلاء معری و ناصر خسرو.» در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۰۴۵-۱۰۶۵.

- صیادی‌نژاد، روح‌الله؛ محسن سیفی و منصوره طالبیان. «ناسازواری در سروده‌های عرفانی (مطالعه موردپژوهانه: دیوان کبیر ابن‌عربی و دیوان ابن‌فارض)». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۶۱-۹۱.
- ضیاءالدینی، علی و مهین‌دخت فرخ‌نیا. «بررسی تطبیقی سیر العباد سنایی غزنوی و رساله الغفران ابوالعلاء معری از دیدگاه فرجام‌شناسی». *جستارهای ادبی*. س ۴۶، ش ۴ (پیاپی ۱۸۳، زمستان ۱۳۹۲): ۳۱-۶۰.
- ضیاءالدینی دشتخاکی، علی و مه‌دخت پورخالقی چترودی. «آرش کمانگیر و ویشنو». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۱۰۵-۱۳۸.
- ضمیران، محمد و فرید سیحون. «نگرشی تطبیقی بر اسطوره عشق در فرهنگ‌های کهن با تکیه بر اندیشه‌های حافظ». *ایران‌شناسی*. ش ۲۰ (زمستان ۱۳۷۲): ۷۴۵-۷۵۷.
- طالبیان، یحیی و منصور نیکپناه. «مسعود سعد و ابوفراس و سابقه غزل مستقل». *ادب و زبان*. ش ۱۲ (پیاپی ۹، زمستان ۱۳۸۱): ۹۳-۱۱۰.
- طالشی، یدالله. «مقایسه لیلی و مجنون و رومئو و ژولیت». *رشد آموزش زبان و ادب فارسی*. ش ۹۸ (تابستان ۱۳۹۰): ۵۲-۵۷.
- طاهری، حمید. «تأملی در نوع و میزان تأثیر مکاتب ادبی اروپا بر داستان‌های مخملباف». *زبان و ادب فارسی* (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز). س ۴۸، ش ۱۹۶ (پاییز ۱۳۸۴): ۱۵۹-۱۹۴.
- طاهری، محمد. «بررسی تطبیقی تعالیم اخلاقی در گلستان سعدی و قصه‌های کنتربری». *ادبیات تعلیمی*. س ۶، ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۳): ۸۱-۱۰۸.
- طاهری‌نیا، علی‌باقر؛ فاطمه کولیوند و زهرا طهماسبی. «بررسی سیمیاوژنی مضمون عشق در اشعار نزار قبانی و حمید مصدق». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۸۷-۱۰۸.
- طاهری‌نیا، علی‌باقر؛ محمد مؤمنی ثانی و مریم بخشی. «تحول معنایی «یا رب» در بدیع و دستور فارسی و تطبیق آن با شعر عربی و قرآن کریم». *ادب عربی*. س ۱، ش ۲ (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۵۹-۷۲.

طاهری‌نیا، علی‌باقر؛ مریم عبادی و مریم رحمتی ترکاشوند. «بررسی پدیده نارسیم (خودستایی) در شعر حافظ و متنی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۲۲۵-۲۵۲.

طایفی، شیرزاد و علیرضا پورشبانان. «بررسی تأثیر و تأثر متقابل عرب و زبان عربی و شعر فارسی در قرون نخستین هجری». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. س ۱۸، ش ۶۷-۶۸ (۱۳۸۹): ۷۱-۹۴.

طباطبایی، احمد. «نقش آنکتیل دوپرون در تعمیم فرهنگ ایران در فرانسه». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۱۱، ش ۴ (پیاپی ۵۱، زمستان ۱۳۳۸): ۳۹۰-۴۰۱.

طباطبایی، میراحمد. «حافظ و نوایی (فانی)». در *نامواره دکتر محمود افشار*. به کوشش ایرج افشار؛ با همکاری کریم اصفهانیان. ج ۱. تهران: بنیاد موقوفات دکتر افشار، ۱۳۶۴: ۵۱۳-۵۲۸.

طحان، احمد و لیلا جوادپور. «قرابت‌های مضمونی خسرو و شیرین و رومئو و ژولیت». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۹ (پاییز ۱۳۹۰): ۶۳-۸۰.

طغیانی، اسحاق. «شمس‌الدین حافظ شیرازی و امین‌الدین محمد بلیانی». در *حافظ‌پژوهی*. به کوشش جلیل سازگارنژاد. ج ۴. شیراز: مرکز حافظ‌شناسی، ۱۳۸۰: ۵۱-۶۷. ——. «شیخ امین‌الدین بلیانی و شمس‌الدین حافظ شیرازی». در *مجموعه مقالات فتمین همایش سالانه زبان و ادبیات فارسی*. گردآوری و تدوین محمد سرور مولایی. بندرعباس: دانشگاه هرمزگان، ۱۳۸۰: ۹۷-۱۰۵.

طغیانی، اسحاق و اکرم تاکی. «بررسی و مقایسه مضامین اخلاقی - اعتقادی شعر ابوالعلاء معری و سعدی شیرازی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۰۹۵-۱۱۴۰.

طغیانی، اسحاق؛ زهره نجفی و باباصفری. «بررسی تأثیر دیوان قیس بن ملوح بر لیلی و مجنون نظامی». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۲، ش ۲ (اسفند ۱۳۸۹): ۱۳۹-۱۵۶.

- طغیانی، اسحاق؛ محمدعلی ابوالحسنی و نجمه نبوی. «بررسی و مقایسه مضامین شعری مسعود سعد سلمان و ابوفراس حمدانی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۲۵۳-۲۸۰.
- طغیانی اسفرجانی، اسحاق. «تأثیر متقابل ادبیات و فرهنگ». *کیهان فرهنگی*. ش ۲۲۸-۲۲۷ (شهریور و مهر ۱۳۸۴): ۹۴-۹۷.
- _____. «مقایسه اجمالی حماسه‌های ایرانی و غیر ایرانی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان*. ش ۱۲ (بهار ۱۳۷۷): ۹۸-۱۳۰.
- طلائی، مولود؛ اسحاق طغیانی و مهرناز طلائی. «مقایسه تطبیقی منظومه لیلی و مجنون نظامی و نمایشنامه سیرانو دو برژراک روستان از منظر بیش متنیت ژرار ژنت». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۹۵-۱۱۹.
- طلوعی آذر، عبدالله. «تأثیر منوچهری از مملکت سبع». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. ش ۱۸۹ (زمستان ۱۳۸۲): ۶۱-۸۰.
- طوسی، بهرام. «مقایسه رمثو و ژولیت شکسپیر با خسرو و شیرین نظامی». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۲. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۴۲۳-۴۳۸.
- _____. «مقایسه رومثو و ژولیت شکسپیر با خسرو و شیرین نظامی گنجوی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد* (به یادگار کنگره جهانی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی). س ۲۳، ش ۱-۲ (پیاپی ۸۸-۸۹، بهار و تابستان ۱۳۶۹): ۱۰۷-۱۲۶.
- طهماسبی، فرهاد و مریم‌السادات سجودی. «نگاهی تطبیقی به داستان‌نویسی فئودور داستایوسکی و غلامحسین ساعدی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۴ (تابستان ۱۳۸۹): ۸۳-۱۰۰.
- طیبی، فریبا. «از ادبیات تطبیقی تا نقد ادبی». *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۱۵۴ (مرداد ۱۳۸۹): ۹۰-۹۳.
- ظریفیان، محمود. «پژوهشی در مقایسه افسانه‌های عامیانه ملل با قصه‌های ایرانی». *چیستا*. ش ۸۶ و ۸۷ (اسفند ۱۳۷۰ و فروردین ۱۳۷۱): ۷۷۴-۷۸۹.

- ظهیری ناو، بیژن؛ مریم علائی ایلخچی و سوزان رجبی. «بررسی تطبیقی نمودهای خودشکوفایی در مثنوی با روان‌شناسی انسان‌گرایانه آراهام مزلو». پژوهش‌های ادب عرفانی. س ۲، ش ۳ (پیاپی ۷، پاییز ۱۳۸۷): ۹۱-۱۲۴.
- عابد، سید عابدعلی و سیما سعیدی‌نیا. «تأثیر باباطاهر بر اقبال و رباعیاتش». در اقبال‌شناسی: جستاری در اندیشه و هنر علامه دکتر محمد اقبال لاهوری. محمد سلیم اختر. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷: ۲۰۰-۲۰۹.
- عابدحسین، محمد. «پیام مشرق در جواب دیوان غربی گوته». قند پارسی. ش ۱۹ (۱۳۸۱): ۱۲۳-۱۳۸.
- عابدی، [سید] امیرحسین. «داستان پدماوت در ادبیات فارسی». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. س ۹، ش ۴ (۱۳۴۰): ۷۵-۸۹.
- عابدی، سید امیرحسین. «نظامی و هند». در مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی. گردآورنده منصور ثروت. ج ۲. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۴۸۰-۴۹۰.
- عابدی، [سید] امیرحسین. «داستان رامایانا در ادبیات فارسی». مهر. س ۱۰، ش ۳ (۱۳۴۲): ۳۳۸-۳۴۶.
- _____. «شاهنامه و هند». قند پارسی. ش ۲-۳ (۱۳۷۰): ۲۱-۳۶.
- عابدی، سید امیرحسین. «داستان‌های سنی در ادبیات فارسی». مهر. س ۱۳، ش ۸ (۱۳۴۶): ۵۶۹-۵۷۳.
- عابدی، صبحه. «همایش تأثیر متقابل ادبیات فارسی و عربی». مقالات و بررسی‌ها. دفتر ۷۰ (۱۳۸۰): ۳۱۳-۳۱۶.
- عابدی، کامیار. «حسن هنرمندی و پژوهش در ادبیات تطبیقی». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۱۵-۱۲۶.
- عادل‌زاده، پروانه. «بررسی جایگاه زن در مقایسه تطبیقی بوف کور و شازده احتجاب». ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد خوی). س ۶، ش ۱۵ (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۸۷-۱۰۲.

عاصمی، محمد. «هاینریش هاینه و فردوسی». کاوه. دوره جدید، ش ۸، ش ۲۸ (۱۳۴۹): ۲۸-۲۹.

عبادی، رسول؛ علی رضائی و مریم محمدزاده. «تأثیر ادبیات عربی بر قصاید عربی نیر تبریزی». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۸ (زمستان ۱۳۹۱): ۷۷-۱۰۰.
عبادیان، محمود. «حافظ از دیدگاه یوهان کریستوف برگل». در حافظ‌پژوهی. به کوشش کوروش کمالی سروستانی. ج ۲. شیراز: بنیاد فارس‌شناسی، ۱۳۷۸: ۲۳۱-۲۳۷.
_____. «غزل فارسی و شکل‌های غنایی مشابه آن در شعر جهانی». در ذکر جمیل سعدی. گردآوری کمیسیون ملی یونسکو. ج ۳. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۳: ۴۳-۵۶.

_____. «مقایسه میان شاهنامه، گیلگمش و ایللیاد». در فردوسی و سنت و نوآوری در حماسه‌سرایی. نوشته محمود عبادیان. الیگودرز: گهر، ۱۳۶۹: ۳۱۱-۳۲۸.
عباسی، حجت و حسینعلی قبادی. «مقایسه جایگاه زن در شاهنامه فردوسی با ایللیاد و اودیسه هومر». ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی. ش ۱۹ (تابستان ۱۳۸۹): ۱۰۹-۱۳۸.
عبدالحکیم، خلیفه و زکیه فاطمی. «مولانا جلال‌الدین رومی و اقبال». در اقبال‌شناسی: جستاری در اندیشه و هنر علامه دکتر محمد اقبال لاهوری. محمد سلیم اختر. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷: ۱۹۲-۱۹۹.

عبدالرحمان، شعبان. «مولوی و خراباتی: نفوذ مولوی در ادبیات کلاسیک اویغوری». سخن عشق. ش ۲۷-۲۸ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴): ۳۴-۳۷.

عبدالسبحان. «نفوذ حافظ در بنگاله». در مجموعه سخنرانی‌های نخستین سمینار پیوستگی‌های فرهنگی ایران و شبه‌قاره، اسلام‌آباد. ج ۱. اسلام‌آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان؛ تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی، ۱۴۱۴ق.=۱۹۹۳م. ۱۳۷۲: ۴۰۰-۴۱۵.

عبداللطیف پاکستانی، محمد. «مثنوی رومی و اقبال». یغما. س ۹، ش ۱۲ (پیاپی ۱۰۴، ۱۳۳۵): ۵۵۲-۵۵۵.

عبدالله‌زاده، ادریس. «عشق و دلدادگی در خسرو و شیرین نظامی و مم و زین احمد خانی». کتاب ماه، ادبیات. ش ۱۴۸ (بهمن ۱۳۸۸): ۶۷-۶۲.

عبداللہی، اصغر. «ادبیات و سینما: بررسی تطبیقی رمان و فیلم شازده احتجاب نوشته هوشنگ گلشیری/ بهمن فرمان‌آرا - ۱۳۵۳». نقد سینما. ش ۳۵ (دی ۱۳۸۱): ۲۸-۲۹.
عبداللہی، منیژہ. «پیغام‌هایی به هیچ کجا (بررسی مشابہت‌های زندگی و شعر بلند الحیدری و مهدی اخوان ثالث)». پژوهش‌های ادب عرفانی. س ۲، ش ۲ (پیاپی ۶، تابستان ۱۳۸۷): ۱۸۱-۲۰۷.

_____. «سفر در جستجوی زندگی جاوید: مقایسه داستان گیلگمش با سفر اسکندر در جستجوی جاودانگی». در سفر از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی. تألیف ایلمیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۱۵۷-۱۸۲.

عبداللہیان، حمید. «تاریخچه ترجمه آثار همینگوی در ادبیات فارسی». جستارهای ادبی. س ۳۶، ش ۲ (پیاپی ۱۴۱، تابستان ۱۳۸۲): ۶۵-۷۳.
عبدالمنعم، محمد نورالدین. «تأثیر زبان و ادبیات عرب در اشعار منوچهری». آریانا. س ۲۴، ش ۲۶۵ (خرداد و تیر ۱۳۴۵): ۲۲۹-۲۵۴.

عبدی، صلاح‌الدین. «بازتاب میراث ایرانی در نمایشنامه احمد شوقی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۱۰ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۱۶۹-۲۰۱.
_____. «بررسی تطبیقی پدیده حزن و اندوه در اشعار نازک الملائکه و فروغ فرخزاد». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی (فارسی - عربی). ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۱۱۵-۱۱۶۵.

عبدی، صلاح‌الدین و محمد احمدی ازندریانی. «بررسی تطبیقی طبیعت در شعر سهراب سپهری و بدر شاکر السیاب». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۸ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۰۱-۱۲۱.

عبدی، صلاح‌الدین و مریم مرادی. «بازتاب مصادیق فقر فرهنگی سلطه سنت در پهنه داستان‌های کوتاه صادق هدایت و زکریا تامر». ادب عربی. س ۴، ش ۴ (زمستان ۱۳۹۱): ۷۱-۹۰.

- عرب، عباس و حسن خلف. «بررسی تطبیقی مرثیه‌های ابن‌رومی و خاقانی در سوگ فرزند». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۸ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۲۱-۱۳۸.
- عرب، عباس و فاطمه صحرایی. «بررسی تطبیقی سیمای زن در عرفان مولانا و ابن‌عربی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۹۵-۱۱۶.
- عرب، عباس و معصومه نقی‌پور. «بررسی تطبیقی مفاهیم واژه شب در اشعار عبدالوهاب الیاتی و مهدی اخوان ثالث». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۵، ش ۱۵ (بهار ۱۳۹۳): ۶۵-۷۸.
- _____. «رمزگشایی واژه شب در سروده‌های عبدالوهاب الیاتی و مهدی اخوان ثالث». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۹۱-۱۰۴.
- عرب‌احمدی، امیربهرام. «تأثیر زبان فارسی بر زبان و ادبیات سواحیلی». *سخن عشق*. ش ۳۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۹۹-۱۰۶.
- عرب‌نژاد، زینب؛ مریم ایرانمنش و محمدرضا نصر اصفهانی. «تطبیق محتوای «سه‌گانه» نجیب محفوظ و «طوبی و معنای شب» شهرنوش پارسی‌پور از دیدگاه عناصر داستانی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۲۹-۱۵۴.
- عرفان، محمود. «داستان‌های قدیم ایران و یونان». *آینده*. س ۱، ش ۸ (اسفند ۱۳۰۴): ۴۶۷-۴۷۲.
- عزام، عبدالوهاب. «مقام شاهنامه در ادبیات عالم». *سیمرغ*. ش ۴ (۱۳۵۵): ۱۰۸-۱۱۲ (ضمیمه).
- عزیدفتری، بهروز. «ادب فارسی آینه‌دار افسانه‌های عامیانه غرب». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۴۹ (آبان ۱۳۸۰): ۳۸-۵۱.
- عزیزی، ناهید. «تأثیر مکتب ادبی رمانتیسم غرب بر ادبیات منظوم و منثور دوره مشروطه». *زیبایی‌شناسی ادبی*. دوره جدید، س ۳، ش ۷ (بهار ۱۳۹۰): ۳۳-۵۸.
- عسگری، حسن. «نقش، جایگاه و تأثیر زبان و ادبیات فارسی در گرجستان». *سخن عشق*. ش ۲۷-۲۸ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴): ۴۴-۶۱.

- عشقی سردهی، علی. «سودمندی‌های ادبیات تطبیقی». *ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۱۵-۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۷۳-۸۹.
- عشقی، فاطمه. «اثر اقتباس و ترجمه در گفتگوی میان فرهنگ‌ها». *ادب غنایی*. س ۲، ش ۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۳): ۷۷-۹۰.
- عطا شیبانی، فریبا. «تأثیر سخن حسن دهلوی در اندیشه حافظ». در *مجموعه مقالات همایش بین‌المللی بزرگداشت امیرحسن علاء سجزی دهلوی (سعدی هند)*. تدوین و ویراستاری مریم خلیلی جهانتیغ. زاهدان: دانشگاه سیستان و بلوچستان، مرکز مطالعات شبه‌قاره و آسیای جنوبی، ۱۳۸۸: ۳۵۶-۳۷۰.
- عطاش، عبدالرضا و الهه پی‌سیار. «سیمای زن در شعر نزار قبانی و فروغ فرخزاد». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۸۳-۱۰۵.
- عفاف. «مقایسه فرخی سیستانی و ابونواس». *ادب*. ج ۱۸، ش ۵-۶ (۱۳۵۰): ۸۴-۹۴.
- علاقه، فاطمه. «دو چهره در یک آئینه: گلشن راز شبستری و اقبال لاهوری». *فرهنگ*. س ۸، ش ۱ (پیاپی ۱۶، ۱۳۷۴): ۱۲۵-۱۳۸.
- علامی، ذوالفقار. «آسمان پدر و زمین مادر در اساطیر ایرانی و شعر فارسی». *مجله علوم انسانی* (دانشگاه الزهرا). ش ۶۸ و ۶۹ (زمستان ۱۳۸۹ و بهار ۱۳۸۷): ۱۱۹-۱۴۴.
- علایی حسینی، سید مهدی. «تأثیرپذیری پروین از ادبیات مغرب‌زمین». در *مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت پروین اعتصامی*. به کوشش محسن ذوالفقاری. ج ۲. اراک: دانشگاه اراک، ۱۳۸۶: ۷۴۵-۷۵۸.
- _____. «خسرو و شیرین نظامی و رمثو و ژولیت شکسپیر (بررسی تطبیقی و تحلیلی)». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۲. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۵۵۵-۵۷۴.
- علمداری، گوهر و افسانه مرادی. «اسطوره در شعر نیما و نازک الملائکه، پیش‌گامان شعر جدید پارسی و تازی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۷ (بهار ۱۳۹۰): ۵۳-۶۴.
- علوی، فریده. «نگاهی به تأثیر ادبیات فرانسه در پیدایش رمان نو در ایران (دهه ۱۳۴۰-۱۳۵۰)». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۹۰-۱۰۳.

- _____. «نماد پرنده در آثار شاعران فرانسوی قرن نوزدهم میلادی، با نگاهی به ادب فارسی». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۳۷ (بهار ۱۳۸۶): ۵۵-۷۰.
- علوی، فریده و آروین رجبی. «خوانش بینامتنی هزارویک شب: بستر تلاقی ادبیات شرق و غرب». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۱۱۷-۱۳۴.
- علوی، فریده و رضا علی‌اکبرپور. «حضور اسطوره‌های ادبی خارجی در شعر معاصر فارسی». پژوهش ادبیات معاصر جهان. دوره ۱۶، ش ۶۱ (بهار ۱۳۹۰): ۴۱-۵۰.
- علوی، فریده و ناهید شاهوردیانی. «تلفیق افسانه و اسطوره در داستان‌های کوتاه ژان - ماری گوستاو لو کلیو». پژوهش ادبیات معاصر جهان. ش ۵۱ (بهار ۱۳۸۸): ۵۵-۶۶.
- علوی‌زاده، فرزانه. «ادبیات تطبیقی (جمشید بهنام)». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۲ (پیاپی ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۴۳-۱۴۸.
- علوی‌مقدم، مهیار و مریم ساسانی. «بررسی تطبیقی بازآفرینی اسطوره‌ها در شعر معاصر». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۱۴۵-۱۶۴.
- علی رباعه، بسام. «تأثیر خیام بر تیسیر السبول، شاعر اردنی». نامه پارسی. س ۹، ش ۳ (پاییز ۱۳۸۳): ۸۱-۹۴.
- علی‌آبادی، علی. «پنجره‌ای به جهان، از ادوارد سعید، مترجم مهرداد میردامادی». کتاب ماه، علوم اجتماعی. ش ۷۱-۷۲ (شهریور و مهر ۱۳۸۲): ۷۲-۷۷.
- علی‌پور، پوران (صدیقه) و ربابه یزدان‌نژاد. «زیبایی‌شناسی ابژه مفهومی عشق با نگاهی تطبیقی به اشعار شاملو و قبابی». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۱۶۶-۱۱۸۲.
- علی‌پور، صدیقه و ربابه یزدان‌نژاد. «زیبایی‌شناسی پدیده مفهومی عشق با نگاهی تطبیقی به اشعار شاملو و قبابی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۲۰۳-۲۲۶.

علی‌جولا، الهام و هنگامه آشوری. «بررسی تطبیقی مفهوم عرفانی عشق در اندیشه عطار و سهروردی.» *زبان و ادب فارسی*. س ۵۵، ش ۲۲۶ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۷۵-۱۰۴.

علیزاده، علی و علی ارفع. «بررسی تطبیقی آثار اقبال لاهوری و رالف والدو امرسون بر اساس مفهوم خودباوری.» *مطالعات زبان و ترجمه*. دوره ۴۴، ش ۱ (بهار ۱۳۹۰): ۵۴-۳۹.

علیزاده، ناصر و ویدا دستمالچی. «جیمز جویس و مولانا.» *مولوی‌پژوهی*. س ۴، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۹): ۱۶۳-۱۴۷.

علی‌شاه، سیدافسر. «زبان و ادبیات فارسی در کشورهای منطقه.» *دانش (فصلنامه مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان - اسلام‌آباد)*. ش ۸۴-۸۵ (بهار و تابستان ۱۳۸۵): ۱۸۶-۱۶۵.

علیمحمدی، علی. «بررسی تطبیقی مضامین حکیمانه در آثار متنبی و سعدی.» *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۱۴۱ (تیر ۱۳۸۸): ۸۷-۸۳.

علیمرادی، مریم. «شعر ایران و مصر در قرن نوزدهم میلادی و موارد تشابه و اختلاف آن.» *ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد خوی)*. ش ۵ (بهار ۱۳۸۵): ۵۶-۴۷.

علی‌نیا، بتول. «اثر اسلام و ادبیات عرب بر ادبیات روسیه.» *ادبیات معاصر*. س ۳، ش ۲۳-۲۴ (۱۳۷۷): ۵۶-۵۵.

_____. «جستاری کوتاه در تأثیر مفاهیم قرآنی و اسلامی در آثار پوشکین، تولستوی و لومانتوف.» *ادبیات معاصر*. ش ۲۱ و ۲۲ (۱۳۷۶): ۳۷-۳۴.

عمادی، عبدالرحمن. «ابوشکور بلخی و ناصر خسرو در چند شعر و عقاید قدیم ایرانی.» *فرهنگ ایران‌زمین*. س ۲۴، ش ۱-۴ (۱۳۵۸): ۲۷-۱.

عمید، حسین. «فردوسی و ایلید.» *رواق هنر و اندیشه*. ش ۱ (پیاپی ۵۲، مرداد ۱۳۸۵): ۱۰۶-۹۴.

عینی، صدرالدین. «برابری فرهنگی ایرانیان و تاجیکان.» *بخارا*. ش ۱ (مرداد ۱۳۷۷): ۱۱۱ و ش ۲۰ (مهر ۱۳۸۰): ۲۹۵-۲۹۴.

- عیوضی، رشید. «مظاهر شر تازی در فرهنگ ایرانی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۲۸، ش ۱۱۹ (پاییز ۱۳۵۵): ۲۹۸-۳۳۳.
- غایا، ته‌آشور. «اشتراکات امثال و حکم گرجی و ایرانی». *سخن عشق (ویژه تعامل ادبی ایران و جهان)*. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۶۹-۱۶۹.
- غروی، محمد. «شناخت ایران در ادبیات فرانسه از آغاز تا اوایل قرن ۱۸ میلادی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۲۴، ش ۱۰۱ (بهار ۱۳۵۱): ۷۳-۹۶.
- غروی، مهدی. «روابط ایران و هند بر مبنای روایات ملی آریائی‌های مشرق به‌ویژه شاهنامه فردوسی». *بررسی‌های تاریخی*. س ۱۰، ش ۳ (پیاپی ۵۸، ۱۳۵۴): ۱۱۹-۱۵۴.
- _____. «شاهنامه فردوسی و نقش آن در هنر صورنگاری سنتی». در *مجموعه سخنرانی‌های هفتمین کنگره تحقیقات ایرانی*. به کوشش محمدرسول دریاگشت. ج ۴. تهران: دانشگاه ملی ایران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۲۵۳۵: ۴۱-۵۶.
- غریب حسینی، زهرا و محمدرضا صرفی. «هستی‌شناسی از منظر ابن‌عربی و فخرالدین عراقی». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۴۹-۱۸۴.
- غریب‌پور، بهروز. «تقلید ایرانی و «کمد یا دل آرته» دو همزاد از یک خانواده». *پل فیروزه*. س ۴، ش ۱۶ (۱۳۸۴): ۸۳-۹۱.
- غضنفری، محمد. «پژوهشی در کاربرد آرایه‌های ادبی در طنز معاصر فارسی و مقایسه اجمالی آنها در طنز انگلیسی». *جستارهای ادبی*. ش ۲ (پیاپی ۱۶۵، تابستان ۱۳۸۸): ۱۱۳-۱۳۶.
- غفار، قمر. «حافظ و اقبال». *قند پارسی (ویژه‌نامه حافظ)*. ش ۱۱ (۱۳۷۵): ۱۸۵-۱۹۰.
- غفاروف، عبدالله‌جان. «شهرت حافظ در تاجیکستان و هندوستان». *قند پارسی*. ش ۱ (۱۳۶۹=۱۹۹۰): ۱۰۸-۱۱۷.
- غفرانی، محمد. «پژوهشی درباره سبک ابن‌المقفع و ابوالمعالی در کلیله و دمنه». *مقالات و بررسی‌ها*. دفتر ۳۲-۳۳ (۱۳۵۸): ۴۱-۵۶.

غفوری، علیرضا. «نقدی بر نظریه تأثیرپذیری مستقیم حماسه‌ها از یکدیگر: بررسی کادر مکانی - زمانی و امور اعجاب‌انگیز در حماسه گیلگمش، ایللیاد و میانورد اسفندیار در شاهنامه». قلم. س ۸، ش ۱۸ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۱۹.

غلام‌آوا، زهرا. «فردوسی و پیوندهای ادبی تاجیک و آلمانی». در *مهرنامه (جشن‌نامه هشتادسالگی استاد محمدجان شکوری)*. تهیه و تنظیم ولی صمد؛ برگردان به فارسی عبدالرحیم بهروزیان. تاجیکستان: رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان، ۱۳۸۵: ۱۷۴-۲۰۲.

غلام اکبر. «تأثیر حافظ شیرازی بر غزلیات اعظم بهاول پوری». در *مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی*. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۸۶-۹۵.

غلام سرور. «شعر فارسی در اولین دوره سلاطین دهلی». *هلال*. ج ۳، ش ۳ (پیاپی ۱۳، آبان ۱۳۳۴): ۴۶-۵۱.

غلامحسین‌زاده، غلامحسین؛ یحیی عبید صالح عبید؛ کبری روشنفکر و ابوالقاسم رادفر. «بررسی تطبیقی مضامین عاشقانه داستان ورقه و گلشاه عیوقی با اصل روایت عربی». *جستارهای زبانی*. س ۲، ش ۱ (پیاپی ۵، بهار ۱۳۹۰): ۴۳-۷۰.

غلامی حنایی، منصوره. «مقایسه رستم و سهراب ماتیو آرنلد با رستم و سهراب شاهنامه». *رشد آموزش زبان و ادب فارسی*. ش ۹۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۶۸-۷۳.

غلامی، مجاهد و حسین آقاحسینی. «بدیعه‌سرایی در ادب پارسی و عربی». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۳، ش ۶ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۲۵-۱۴۶.

غنیمی هلال، محمد. «ادبیات تطبیقی». ترجمه سید مرتضی آیت‌الله‌زاده شیرازی. *آینه پژوهش*. ش ۶۵ (آذر و دی ۱۳۷۹): ۸۰-۸۲.

_____. «درآمدی بر نقد تطبیقی قصه لیلی و مجنون در ادبیات فارسی و عربی». ترجمه امیر مؤمنی هزاوه. *کتاب ماه، ادبیات*. ش ۷۵ (تیر ۱۳۹۲): ۲۳-۲۶.

_____. «عوامل پیوند و تأثیر بین ادبیات عرب و ادبیات فارسی». ترجمه امیر مؤمنی هزاوه. *کتاب ماه، ادبیات*. س ۱، ش ۹ (پیاپی ۱۲۳، دی ۱۳۸۶): ۳۳-۴۵.

غنیمی، عبدالاحد و رباب پورمحمود. «بررسی تطبیقی مضامین رماتیسم در اشعار ابراهیم ناجی و محمدحسین شهریار». *لسان‌مبین (پژوهش ادب عربی)*. ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۲۳-۱۴۷.

غوث، ارغوان. «تعايير مسیحي در شعر پارسی (با نگاهی به آثار فریدالدین عطار نیشابوری و حافظ شیرازی)». *معیار*. ش ۲۲: ۱۰-۱۱.

غیبی، عبدالاحد و رباب پورمحمود. «بررسی تطبیقی مضامین رماتیسم در اشعار ابراهیم ناجی و محمدحسین شهریار». *لسان‌مبین (پژوهش ادب عربی)*. ش ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۲۳-۱۴۷.

فاتحی‌نژاد، عنایت‌الله. «نقد و بررسی: راه‌های نفوذ فارسی در فرهنگ و زبان عرب جاهلی». *نامه فرهنگستان*. ش ۲، ش ۳ (پیاپی ۷، پاییز ۱۳۷۵): ۱۶۲-۱۶۵.

فارسیان، محمدرضا و مریم دریا. «تأثیر تولستوی در تجلی عشق در رمان ژان - کریستف». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. ش ۱، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۴۱-۱۵۹.

فارسیان، محمدرضا و ناهید رضائی. «تعهد در شعر و اندیشه حافظ و هوگو». *ادب غنایی*. ش ۱۰، ش ۱۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۵۱-۷۲.

فاضلی، محمد. «مقایسه ابوالعلائی معری با خیام». *جستارهای ادبی*. ش ۵۲ (زمستان ۱۳۵۶): ۷۷۸-۸۰۰.

_____. «مقایسه ابوالعلائی معری با خیام». در *مجموعه سخنرانی‌های ششمین کنگره تحقیقات ایرانی*. ج ۳. تبریز: دانشگاه آذربایجان، ۱۳۵۷: ۱۷۴-۱۹۴.

_____. «همسان‌اندیشی و وام‌گیری در ادبیات عربی و فارسی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. ش ۳۶، ش ۱۴۰ (۱۳۸۲): ۱۴۱-۱۵۸.

فاطمه حسینی، بلقیس. «اصطلاح‌های عرفانی عطار و صوفیان هند». *مجله تحقیقات فارسی*. (۲۰۰۱-۲۰۰۲): ۶۵-۸۵.

فاطمی، سعید. «جنبه‌های اساطیری شاهنامه فردوسی و تطبیق آن با اساطیر غربی». در *سخنرانی‌های دومین دوره جلسات سخنرانی و بحث درباره شاهنامه فردوسی*. تهران: وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۴۹: ۱۵۲-۱۶۱.

_____. «شاهنامه و اساطیر غربی». *تماشا*. ش ۲، ش ۸۷ (۱۳۵۱): ۲۰-۲۲.

- فائز، غلام‌محمد. «صور حرکت در شعر مولانا و ریتمن». ترجمه عبدالله ظهیری. کتاب پائر. ش ۵ (۱۳۷۱): ۱۲۳-۱۳۹.
- فتوت، رستم. «بررسی تطبیقی زهدیات سنایی و ابوالعتاهیه». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۱۰۳-۱۰۵ (اردیبهشت - تیر ۱۳۸۵): ۱۸-۲۹.
- فتوحی [رودممعجی]، محمود. «حافظ و گوته». چشم‌انداز/ارتباطات فرهنگی. ش ۷ (اسفند ۱۳۸۲): ۷۷-۷۸.
- _____. «حافظ و گوته». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۷۵-۷۶ (۱۳۸۲): ۱۵۶-۱۵۹.
- فتوحی رودممعجی، محمود و زهره تائبی [نقندری]. «بررسی تطبیقی اشعار حافظ و امرسن». جستارهای ادبی. س ۴۳، ش ۱۶۹ (تابستان ۱۳۸۹): ۴۵-۷۴.
- فتوحی رودممعجی، محمود و زهره تائبی نقندری. «واکاوی مقاله «درباره شعر فارسی» به قلم رالف والدو امرسن (گزارشی از دیدگاه امرسن درباره شعر فارسی)». جستارهای زبانی. س ۲، ش ۸ (زمستان ۱۳۹۰): ۹۱-۱۲۲.
- فتوره‌چی، مینو. «ادبیات تطبیقی: بازی‌ها، تفریحات و سرگرمی‌ها در آثار سنایی». فرهنگ مردم. ش ۲ (تابستان ۱۳۸۱): ۹۲-۱۰۷.
- فخر، غلامرضا. «جستاری در مضامین مشترک در ادبیات فارسی و عربی با رویکرد ادبیات تطبیقی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۲ (تابستان ۱۳۸۶): ۱۰۳-۱۲۲.
- فدایی حسین، سید حسین. «بررسی مقوله فرزندکشی در ادبیات ایران و ایرلند». صحنه. ش ۶۷ و ۶۸ (دی و بهمن ۱۳۸۶): ۴۶-۵۳.
- فراقی، تحسین. «تأثیر مولوی بر اندیشه محمد اقبال لاهوری». آینه میراث. دوره جدید، س ۵، ش ۳ (پیاپی ۳۸، پاییز ۱۳۸۶): ۳۳۱-۳۴۴.
- فرحت‌ناز. «بازتاب شعر پارسی در اندیشه اقبال لاهوری». دانش. ش ۴۲ (پاییز ۱۳۷۴): ۴۷-۵۴.
- فرخ‌نیا، مهین‌دخت. «آنتوان گالان و ترجمه فرانسوی هزارویک شب». مطالعات ایرانی. س ۳، ش ۶ (پاییز ۱۳۸۶): ۸۱-۹۲.

- فرخ‌نیا، مهین‌دخت و فرزانه پوریازاده. «بررسی تطبیقی سنگ صبور صادق چوبک و میر امار نجیب و محفوظ». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۱۰ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۲۲۷-۲۵۴.
- _____. «بررسی تطبیقی علل پیدایش رمان‌نویسی در ایران و مصر». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۶ (تابستان ۱۳۹۲): ۹۱-۱۱۴.
- فرزاد، عبدالحسین. «دو عصیانگر عالم‌سوز: خیام و ابوالعلاء». نگین. س ۱۵، ش ۱۷۲ (آبان ۱۳۵۸): ۱۹-۲۰ و ۵۱-۵۲ و س ۱۵، ش ۱۷۳ (آذر ۱۳۵۸): ۳۴-۳۶.
- _____. «نقد و بررسی اندیشه خردگرایی و آزاداندیشی در شعر متنی شاعر عرب و ناصر خسرو قبادیانی». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۴۵-۴۶ (۱۳۸۴): ۱۷۵-۱۸۸.
- _____. «نگاهی تطبیقی به شعر معاصر ایران و عرب». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱ (بهار ۱۳۸۶): ۶۳-۷۶.
- فرزاد، عبدالحسین، (مصاحبه‌شونده). «خیام و ابوالعلاء». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۳۱ (اردیبهشت ۱۳۷۹): ۴-۷.
- فرزاد، مسعود. «خیام و فیتزجرالد». *راهنمای کتاب*. س ۲، ش ۳ (۱۳۳۸): ۳۷۰-۳۷۳.
- _____. «منظومه خیام‌وار فیتزجرالد». در *پنج گفتار در زمینه ادب و تاریخ ایران*. سخنرانی‌های علی سامی... [و دیگران]. شیراز: دانشگاه پهلوی، ۱۳۴۸: ۸۱-۸۷.
- فرزاد، نازنین. «تحلیل گفتمان مرد در شعر فروغ فرخزاد و غاده سمان». *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. ش ۱۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۶۹-۱۶۴.
- فرزانه، سید بابک و علی‌علی محمدی. «اسطوره در شعر ادونیس و شاملو». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. س ۸، ش ۲۹ (زمستان ۱۳۹۱): ۴۱-۷۰.
- فرزانه، نصرالله. «ستاره‌شناسی و نجوم در شعر حزین لاهیجی». در *مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت علامه ذوفنون محمدعلی حزین لاهیجی*. به اهتمام زین‌العابدین قربانی. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۰: ۲۹۷-۳۰۵.
- فرشبافیان صافی، احمد. «مطابقه و موازنه حکایت «انگشتی و شبان» در دو اثر نظامی و افلاطون». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۴، ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۹): ۶۷-۸۴.

فرشید، سیما و پروانه شاهین‌نژاد. «مقایسه مفهوم عشق افلاطونی در استروفل و استلا اثر سِر فیلیپ سیدنی و نظربازی در دیوان حافظ». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۴، ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۹): ۸۵-۱۰۰.

فرشید نیک، فرزانه و سید مصطفی مختاباد امرئی. «مطالعه تطبیقی ساختار نمایشی در خانه برناردا آلبا با روایت عاشقانه‌ای از مرگ در ماه اردیبهشت و آخرین پری کوچک دریایی». *مطالعات تطبیقی هنر*. س ۳، ش ۶ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱-۱۰.
فرشیدورد، خسرو. «انواع ادبی در اروپا و ایران: پژوهشی در نقد تطبیقی و مقایسه‌ای». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. ش ۹۹ و ۱۰۰ (تابستان ۱۳۵۸): ۴۲-۶۹.

فرستی جویباری، رضا و فاطمه رحیمی دون. «مقایسه دیدگاه جلال آل‌احمد و مصطفی لطفی منفلوطی در زمینه روشنفکری و غرب‌زدگی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۰۱-۱۱۶.

فرضی، حمیدرضا و مقصود تقی‌زاده هریس. «بررسی تطبیقی عاشقانه‌های احمد شاملو و ناظم حکمت». *پژوهش‌نامه ادب غنایی*. س ۱۰، ش ۱۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۷۳-۹۶.

فروغ، عمر. «ابوالعلاء معری و عمر خیام». ترجمه حسین خدیو جم. *یغما*. س ۱۶، ش ۴ (پیاپی ۱۸۰، ۱۳۴۲): ۱۷۳-۱۷۷.

فروغ، مهدی. «ایران و درام‌نویسان بزرگ جهان». *هنر و مردم*. ش ۷۷-۷۸ (فروردین ۱۳۴۸): ۷-۱۱؛ ش ۷۹ (اردیبهشت ۱۳۴۸): ۲-۶؛ ش ۸۱ (تیر ۱۳۴۸): ۲-۶؛ ش ۸۳ (شهریور ۱۳۴۸): ۲-۷؛ ش ۸۴ (مهر ۱۳۴۸): ۲۲-۲۵؛ ش ۸۵ (آبان ۱۳۴۸): ۲-۵؛ ش ۸۶-۸۷ (آذر و دی ۱۳۴۸): ۱۴-۱۷؛ ش ۸۸ (بهمن ۱۳۴۸): ۲-۵؛ ش ۸۹ (اسفند ۱۳۴۸): ۲-۶؛ ش ۹۰ (فروردین ۱۳۴۹): ۲-۵؛ ش ۹۱ (اردیبهشت ۱۳۴۹): ۲-۵؛ ش ۹۲ (خرداد ۱۳۴۹): ۲-۵؛ ش ۹۳ (تیر ۱۳۴۹): ۲-۶؛ ش ۹۵ (شهریور ۱۳۴۹): ۲-۵؛ ش ۹۶-۹۷ (مهر-آبان ۱۳۴۹): ۱۵-۱۷؛ ش ۹۸ (آذر ۱۳۴۹): ۱۰-۱۳؛ ش ۹۹ (دی ۱۳۴۹): ۱۰-۱۵؛ ش ۱۰۰ (بهمن ۱۳۴۹): ۲-۵؛ ش ۱۰۲-۱۰۳ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۵۰): ۳۷-۴۱ و ش ۱۰۵ (تیر ۱۳۵۰): ۴۱-۴۴.

- _____ . «موضوع‌ها و مضمون‌های ادبی و تاریخی ایران و نمایشنامه‌نویسان معروف جهان». هنر و مردم. دوره جدید، ش ۸۸ (بهمن ۱۳۴۸): ۲-۵.
- فروغی، حسن. «اسطوره ایران دل‌فریب در ادبیات فرانسه قرن هجدهم». پژوهش ادبیات معاصر جهان. ش ۲۱ (۱۳۸۳): ۶۱-۷۶.
- _____ . «تأثیر سفرنامه‌های فرانسوی مربوط به ایران بر ذهنیت خوانندگان در قرن هجدهم». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۱۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۱): ۵۱-۷۸.
- _____ . «ولتر در مکتب سعدی، برخی تجانس‌ها در سبک و اندیشه». پژوهش ادبیات معاصر جهان. ش ۳۰ (بهار ۱۳۸۵): ۶۱-۷۶.
- فروهر، نصرت‌الله. «نظر از دیدگاه فلوپتین و حافظ». کیهان فرهنگی. س ۱۷، ش ۱۶۶ (۱۳۷۹): ۴-۱۱.
- فهادی، نورالله. «تطبیق مدایح و مرثی‌های احمد شوقی و محمدتقی بهار». عصر پنجشنبه. س ۹، ش ۱۰۳-۱۰۴ (اردیبهشت و خرداد ۱۳۸۶): ۴۷-۵۱.
- فهودی‌پور، فاطمه. «بررسی تطبیقی تمثیل رؤیا در ایران و دیگر ملل». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۶۵۹-۶۹۰.
- فهودی‌نیا، مهدی. «بررسی مضامین مشابه در ادبیات استعلاپی امریکا و شعر سهراب سپهری». مطالعات ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۸۸): ۱۸۵-۲۰۴.
- فریدی، مریم و مهدی تدین. «تجلی وحدت در مثنوی مولانا و تأیید ابن‌فارض». پژوهش‌های ادب عرفانی. س ۸، ش ۱ (پیاپی ۲۶، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۵۹-۷۸.
- فضیلت، محمود. «از سنایی تا ساراماگو». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز. س ۴۷، ش ۱۹۳ (۱۳۸۳): ۱۵۳-۱۶۵.
- فقیهی، حسین. «بررسی نفوذ ابیات و عبارات عربی در متون ادب فارسی». مجله علوم انسانی (دانشگاه الزهرا). ش ۱۵-۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۷۴): ۱-۱۸.
- فکری ارشاد، جهانگیر. «تأثیر سعدی بر گوته». وحید. ش ۲۲۵ (۱۳۵۶): ۴۲-۴۶.

- _____. «تأثیر قابوسنامه در اشعار گوته». مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان. ج ۷، ش ۱-۲ (پیاپی ۷، ۱۳۷۴): ۲۵-۳۴.
- _____. «روایت آلمانی منظومه رستم و سهراب». مجله علوم انسانی دانشگاه سیستان و بلوچستان. ش ۲۳ (۱۳۸۱): ۷۵-۸۲.
- _____. «روکرت و شاعران ایرانی». وحید. س ۱۰، ش ۹ (پیاپی ۱۰۸، ۱۳۵۱): ۱۰۱۶-۱۰۲۶.
- _____. «عبارتی از قابوسنامه در بیتی از گوته». آینه. س ۱۵ (۱۳۶۸): ۷۰۳-۷۰۶.
- فلاح، ابراهیم. «تأثیر زبان و ادبیات فارسی بر زبان و ادبیات عربی». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۲۱۲-۱۲۲۲.
- فلاح، علی و مرضیه یوسفی. «تأثیر آنیما و تجلی آن در هفت‌پیکر نظامی». ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی. س ۹، ش ۳۰ (بهار ۱۳۹۲): ۱۸۱-۲۰۰.
- فلاح رستگار، گیتی. «اقبال و شعر فارسی». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد. س ۱۳، ش ۳ (۱۳۵۶): ۳۹۱-۴۱۱.
- فلاحی، کیومرث. «حافظ و مستوره (بررسی تطبیقی غزلیات مستوره اردلان با حافظ شیرازی)». رشد آموزش زبان و ادب فارسی. ش ۸۷ (پاییز ۱۳۸۷): ۵۴-۵۷.
- فلسفی، نصرالله. «شاهنامه فردوسی و ایلپاس امیروس». در هزاره فردوسی: شامل سخنرانی‌های جمعی از فضلای ایران و مستشرقین دنیا در کنگره هزاره فردوسی. تهران: دنیای کتاب، ۱۳۶۲: ۲۱۲-۲۱۷.
- _____. «شاهنامه فردوسی و ایلپاس امیروس». سیمرخ. ش ۴ (۱۳۵۵ ضمیمه): ۸۱-۹۰.
- فوزی، ناهده؛ مریم امجد و کبری روشنفکر. «بررسی شعر محمدرضا شفیعی کدکنی و عبدالوهاب البیاتی از منظر ادبیات تطبیقی». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۷۹-۹۷.
- فهم‌کلام، محبوبه و رامین محسنی. «رویکرد مشابه خیام و ژید در دعوت به خوش‌باشی». مطالعات ادبیات تطبیقی. دوره ۴، ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۹): ۱۰۱-۱۱۶.

- فیاض، مهدی. «تأثرات لفظی و محتوایی مقامات حمیدی از مقامات حریری.» *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۹ (پاییز ۱۳۹۱): ۱۳۹-۱۵۹.
- فیروز، م. «قند پارسی در بنگاله: تقلید شاعران هندی از حافظ.» *حافظ*. ش ۹ (آذر ۱۳۸۳): ۵۳-۵۱.
- فیروزآبادی، سید سعید. «بازتاب ادبیات داستانی قرن بیستم آلمان در ایران.» *ادبیات داستانی*. س ۳، ش ۳۰ (فروردین ۱۳۷۴): ۷۴-۸۲.
- _____. «بانو شمیل و گل و ستاره.» *پژوهشگران*. س ۱۳، ش ۳ (خرداد و تیر ۱۳۸۴): ۴۴.
- _____. «دوره ادبی باروک، آندره اس گریفیوس و تأثیرپذیری او از سعدی.» *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۵، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۳۵-۱۵۲.
- _____. «سعدی و گوته: نگاهی به دیوان غربی - شرقی و تأثیر کلام سعدی بر گوته.» *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱ (بهار ۱۳۸۶): ۷۷-۸۴.
- _____. «گوته و مفهوم ادبیات جهانی و تطبیقی.» *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۲ (زمستان ۱۳۸۸): ۹۱-۱۰۴.
- _____. «نگاهی به غزل در ادبیات فارسی و ورود آن به ادبیات آلمانی زبان، پژوهشی از دیدگاه ادبیات تطبیقی.» *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. ش ۳ (بهار ۱۳۸۹): ۱۲۵-۱۳۳.
- _____. «نیما یوشیج و راینر ماریا ریلکه نمونه‌ای از تأثیر ادبیات آلمان بر ادبیات معاصر ایران.» *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۸۸): ۱۰۳-۱۱۴.
- فیروزنیا، علی اصغر. «تأثر اقبال از حافظ.» *حافظ*. ش ۴۹ (فروردین ۱۳۸۷): ۵۱-۵۳.
- فیض‌الله‌اف، نعمت‌جان. «شعر دوران استقلال و ارتباط و هماهنگی آن با نظم کشورهای هم‌زبان.» در *مهرنامه (جشن‌نامه هشتادسالگی استاد محمدجان شکوری)*. تهیه و تنظیم ولی صمد؛ برگردان به فارسی عبدالرحیم بهروزیان. تاجیکستان: رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان، ۱۳۸۵: ۲۰۳-۲۲۵.

- فیض‌الله‌زاده، عبدالعلی؛ ابوالفضل رضائی و شیرزاد زندکریمی. «بررسی تطبیقی جایگاه طبیعت در اشعار منوچهری دامغانی و ابن‌رومی». *پژوهش‌نامه نقد ادب عربی*. س ۳، ش ۴ (پیاپی ۶۲، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۱۲۷-۱۵۲.
- فیض‌اللهی، علی. «تأثیرپذیری ادبیات اسپانیا و اسپانیایی‌زبان از زبان فارسی». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۱۲۳-۱۳۱.
- _____. «مقایسه ادبی تأثیرپذیری ادبیات اسپانیا از زبان فارسی». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. س ۱۷، ش ۳ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۲۳-۱۳۹.
- فیضی، ابوالقاسم. «زهره و منوچهر: ایرج و شکسپیر». در *سیری در زندگی و آثار ایرج‌میرزا*. به کوشش علی دهباشی. تهران: نشر اختران، ۱۳۸۷: ۳۷۱-۳۷۸.
- _____. «شاه و جام: ایرج و شیلر». در *سیری در زندگی و آثار ایرج‌میرزا*. به کوشش علی دهباشی. تهران: نشر اختران، ۱۳۸۷: ۳۷۹-۳۸۸.
- فیضی‌زاده، طه. «انعکاس آثار نظامی در ادب کُرد». در *مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۲. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۶۲۰-۶۲۳.
- _____. «تأثیر آثار و افکار عطار در فرهنگ کردی». در *سایه در خورشید: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت عطار نیشابوری*. ج ۲. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ نشر آیات، ۱۳۷۴: ۳۷۹-۳۸۴.
- قادری، بهزاد. «دو‌دیدی و چندآوایی: حافظ و افق‌های فرهنگی گوته و بایرن». *جستارهای ادبی*. س ۳۶، ش ۲ (پیاپی ۱۴۱، تابستان ۱۳۸۲): ۷۵-۱۰۴.
- قادری، بهزاد و عباس آذرانداز. «تأثیر ادبیات فارسی بر نهضت تعالی‌گرایی آمریکا». *ادب و زبان*. ش ۶-۷ (پیاپی ۱۱-۱۲، زمستان ۱۳۷۸ و بهار ۱۳۷۹): ۱-۲۴.
- قادری، بهزاد و علی‌اصغر رحیمی. «برادرکشی مقدس: نمایی از همانندی‌ها در رستم و اسفندیار و پیرمرد و دریا». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۳۸۳-۴۰۲.

- قادری، فاطمه و مهری زینی. «زمینه اجتماعی اشعار شاملو و ماغوط». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۰۹-۱۳۲.
- قادری سہی، بهزاد. «زبان ادبیات، زبان سینما، مقابله متن داستان نوین موش و فیلم موش». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. ش ۳۱ (تابستان ۱۳۸۵): ۹۵-۱۰۸.
- قادری سہی، بهزاد و آدینه خجسته‌پور. «دوران/ ملت‌سازی از راه درام: بررسی تطبیقی چشم‌اندازهای بلند ایسن و علی نصیریان با نگاهی به پرگنت و بلبل سرگشته». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۱۳۹-۱۶۴.
- قادری سہی، بهزاد و ناهید احمدیان. «کلاسیسیم الیوت و رمانتیسیم وردزورت در متن اندیشه نیما». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۸۳-۹۹.
- قاسم‌زاده، سید علی. «بوطیقای انسان‌شناختی در منظومه فکری حافظ و کرکگور». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۷۳-۱۹۴.
- قاسم‌زاده، مهدی. «از سیستان تا تروا (مقایسه‌ای بین رزم‌نامه رستم و اسفندیار و ایلید هومر)». *رشد آموزش زبان و ادب فارسی*. ش ۹۰ (تابستان ۱۳۸۸): ۳۸-۴۳.
- قاسمی، شریف حسین. «انجب: شاعر فارسی از اندلس در هند». *قند پارسی*. ش ۱۹ (۱۳۸۱): ۳۸-۴۸.
- _____. «حدیث دهلی در ادبیات فارسی». *مجله تحقیقات فارسی*. (۱۹۹۲): ۱۰۷-۱۱۶.
- _____. «حدیث سعدی در مجالس و سخنان عرفای هند». *قند پارسی*. ش ۲۱ (۱۳۸۲): ۵۹-۷۴.
- _____. «حدیث عطار در مجالس و آثار عرفای هند». *در سایه در خورشید: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت عطار نیشابوری*. ج ۲. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ نشر آیات، ۱۳۷۴: ۳۸۵-۴۰۲.
- _____. «حدیث عطار در مجالس و آثار عرفای هندی». *قند پارسی*. ش ۱۰ (۱۳۷۴): ۵۷-۷۷.

- _____ . «ذکر سعدی در انفاس العارفین». یغما. س ۲۹، ش ۷ (پیاپی ۳۳۷، ۱۳۵۵): ۴۰۲-۴۰۵.
- _____ . «مطلع الانوار امیرخسرو دهلوی و روضة الانوار خواجوی کرمانی». مجله تحقیقات فارسی. (۱۹۹۳): ۱۱۵-۱۳۴.
- قاسمی پرشکوه، سعید و عباسعلی وفاپی. «بررسی تطبیقی معراجیه‌های خمسة نظامی با نگاه موردی به سه معراج‌نامه کتاب المعراج معراج النبی و الاسراء و المعراج». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۲۳-۵۲.
- قاسمی‌فرد، هدیه و فاطمه میرقادری. «بررسی تطبیقی سیمای زن در شعر جمیل صدقی زهاوی و ملک‌الشعراى بهار». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۱۷ (بهار ۱۳۹۰): ۸۸-۶۵.
- «قاضی نذراسلام و حافظ شیرازی». چشم‌انداز ارتباطات فرهنگی. س ۱، ش ۱۰ (دی ۱۳۷۶): ۲۰-۲۳.
- قافله‌باشی، سید اسماعیل. «بازتاب جشن‌ها و اعیاد ایرانی در شعر و ادب فارسی». در مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۲. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۱-۱۴.
- _____ . «عروض عربی و فارسی (بررسی و تحقیق در زحاف خبب از بحر متدارک و کاربرد آن در شعر فارسی)». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۵۱-۱۶۲.
- قائم‌مقامی، عبدالوهاب. «باقی‌مانده راجع به توضیحاتی در موضوع اقتباس از مضامین عرب که فارسی‌زبانان نموده‌اند». /رمغان. دوره ۲۷، ش ۹ (آذر ۱۳۳۷): ۳۹۴-۳۹۹.
- _____ . «تتمه اشعار و مضامین فارسی که از عرب اتخاذ شده است». /رمغان. دوره ۲۷، ش ۸ (آبان ۱۳۳۷): ۳۴۷-۳۵۲.
- قائمى، فرزاد. «نظریه جهان‌مثالی و ادبیات تمثیلی با نگاهی تطبیقی به اندیشه‌های زرتشت، افلاطون، مولانا و یونگ». متن‌پژوهی ادبی. ش ۳۱ (بهار ۱۳۸۶): ۳۹-۶۱.

قبادی، حسینعلی و سداد دیزدارویج. «تأثیر مثنوی مولوی بر اندیشه و آثار فوزی مستاری در باب انسان کامل». پژوهش زبان و ادبیات فارسی. ش ۱۰ (بهار و تابستان ۱۳۸۷): ۵۴-۴۱.

قبادی، حسینعلی و علیرضا صدیقی. «مقایسه شخصت رستم و ارجن در شاهنامه و مه‌بهارات». پژوهش زبان و ادبیات فارسی. ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۱۱۴-۱۰۳.
قبادی، حسینعلی؛ سعید بزرگ بیگدلی و حجت عباسی. «بررسی و مقایسه سبک حماسه‌سرایی ایلید و شاهنامه از منظر تعهد ادبی». ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناسی. ش ۱۸ (بهار ۱۳۸۹): ۱۷۶-۱۳۹.

قبول، احسان. «ادبیات تطبیقی». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. ش ۸۴ (مهر ۱۳۸۳): ۸۷-۸۲.

قداروف، رحمان بودی. «پهلوان محمود (پوریای ولی) در منابع و کتاب‌های آسیای مرکزی و ترکمنستان». ایران‌شناخت. ش ۷ (۱۳۷۶): ۹۸-۱۲۵.

قدوسی، کامران. «بررسی تطبیقی طبیعت‌گرایی عارفانه در آثار سهراب سپهری و جبران خلیل جبران». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۵ (بهار ۱۳۸۷): ۱۴۸-۱۳۵.

قدوسی، کامران و حامد صدقی. «کارکردمحوری نقاب دینی در شعر شاملو و ادونیس». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۲۶-۱.

قراگوزلو، محمد. «فرهنگ: روشمندی‌های مشترک در شعر و اندیشه حافظ، گوته، پوشکین». چشم‌انداز ارتباطات فرهنگی. ش ۱۷ (تیر و مرداد ۱۳۸۴): ۲۷-۱۷.

قربان‌اف، صالح. «اثرپذیری حافظ از ناصر بخاری». کیهان فرهنگی. ش ۱۸۹ (تیر ۱۳۸۱): ۶۵-۶۴.

_____. «ناصر بخاری و حافظ شیرازی». نامه پارسی. س ۶، ش ۱ (۱۳۸۰): ۱۷۵-۱۷۱.
قربانی، جواد و رسول عباسی. «تقابل شهر و روستا در شعر معاصر عرب و فارسی به‌ویژه در آثار بدر شاکر السیاب (شاعر عرب) و قیصر امین‌پور (شاعر پارسی‌گوی)». زبان و ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۱۶-۱۵ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۳۱۷-۳۰۶.

- قربانی، خاور و ادريس اسلامي. «جايگاه نوع ادبي اعترافات در ادبيات فارسي (با تكيه بر مقايسه المتقذ في الضلال غزالي با اعترافات آگوستين)». *ادبيات تطبيقي* (دانشگاه شهيد باهنر كرمان). دوره ۴، ش ۷ (پاييز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۴۹-۱۷۴.
- قربانی زرین، باقر. «جايگاه حکيم ناصر خسرو قباديانی در آثار عربي و جهان عرب». *کتاب ماه، ادبيات و فلسفه*. ش ۹۸-۹۹ (۱۳۸۴): ۵۵-۵۹.
- قره‌خان، عبدالقادر. «انواع ادبي مشترك در ادبيات باستانی ايران و ترک». *ارمغان*. دوره ۴۴، ش ۱۱-۱۲ (بهمن و اسفند ۱۳۵۴): ۶۶۷-۶۷۴.
- _____. «تأثير حافظ بر ادبيات کلاسيک ترک و نظيره‌های نوشته‌شده بر اشعار او». در *سخن اهل دل: مجموعه مقالات کنگره بين‌المللی بزرگداشت حافظ*. گردآورنده کميسيون ملی يونسکو در ايران. [تهران]: کميسيون ملی يونسکو در ايران، ۱۳۷۱: ۶۵۳-۶۶۸.
- _____. «تکامل شعر در ادبيات عثمانی و تأثير ادبيات ايران در آن». *مجله دانشکده ادبيات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. ش ۵۶ (فروردین ۱۳۴۶): ۴۳۳-۴۴۳.
- _____. «چهل حديث‌نویسی در ادبيات فارسی و تأثير آن در ادبيات ترک از طريق ترجمه اين آثار». *مجله دانشکده ادبيات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۱۵، ش ۱ (پیاپی ۵۹، مهر ۱۳۴۶): ۹۷-۱۰۸.
- _____. «سبک هندی در ادبيات ترکیه و شاعران ترک فارسی‌نویس». ترجمه سلمان ساکت. در *شاخه‌های شوق: یادگارنامه بهاء‌الدین خرمشاهی*. به کوشش علی دهباشی. تهران: قطره؛ شهاب. ۱۳۸۶: ۱۰۷۱-۱۰۷۸.
- _____. «مقایسه لیلی و مجنون نظامی و فضولی». در *مجموعه مقالات کنگره بين‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکيم نظامی گنجوی*. گردآورنده منصور ثروت. ج ۲. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۶۵۷-۶۹۴.
- قریشی، شمیم احمد. «داستان‌های هندی در ادبيات فارسی دری - تاجیکی». *قند پارسی*. ش ۲۳-۲۴ (۱۳۸۲): ۱۰۵-۱۱۳.
- قریشی‌زاده، عبدالرضا. «جبران خلیل جبران و سهراب سپهری». *ادبستان فرهنگ و هنر*. ش ۴۱ (اردیبهشت ۱۳۷۲): ۸۰-۸۵.

قزلباش، علی کمیل. «تأثیر زبان و ادبیات فارسی بر زبان و ادبیات پشتو». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۷۴۰-۷۵۶.

قلیچ‌خانی، حمیدرضا. «نگاهی بر آثار حسن دهلوی سجزی و تأثیر سعدی هندوستان بر حافظ». کتاب ماه، ادبیات و فلسفه. س ۲، ش ۱ (پیاپی ۱۳، آبان ۱۳۷۷): ۲۶-۲۷.

قنبری، بخشعلی. «آفتاب در آینده (بررسی تطبیقی نظرات مولوی و ترزا آویلایی درباره خدا)». آینه میراث. دوره جدید، س ۵، ش ۳ (پیاپی ۳۸، پاییز ۱۳۸۶): ۷۵-۸۸.

_____. «بررسی مقایسه‌ای دژ هوش‌ربای مولوی و دژ درون ترزا آویلایی». مطالعات عرفانی. ش ۱۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۱۶۱-۱۸۴.

قنبری عبدالملکی، رضا. «تأثیرپذیری جریان‌های شعر موج نو و حجم‌گرا در ایران از سورئالیسم فرانسه». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۱۳۹-۱۶۲.

قندهاریون، عذرا و علی‌رضا انوشیروانی. «ادبیات تطبیقی نو و اقتباس ادبی: نمایشنامه باغ‌وحش شیشه‌ای ویلیامز و فیلم اینجا بدون من توکلی». ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۴۳-۱۰.

قوام، ابوالقاسم و مینا بهنام. «بررسی تطبیقی شخصیت‌های «قلعه حیوانات» جورج اورول و «باب شیر و گاو» کلیله و دمنه». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۲۵-۲۳۸.

قوکاسیان، هراند. «شاهنامه فردوسی به زبان ارمنی». هور. ش ۲۹-۳۰ (۱۳۵۲): ۱-۴.

قویم، عبدالقیوم. «مقایسه اعمال پهلوانی اخلاف رستم و اوس». ادب. س ۲۵، ش ۱ (۱۳۵۶): ۹۵-۱۰۲.

قهاری، ضیاء. «اناتول فرانس، مقایسه با خیام و حافظ». دانش. س ۱، ش ۵ (۱۳۲۸): ۲۷۰-۲۷۵.

- قهرمان، مهدی. «سنخ‌شناسی عشق مولوی و عشق کریشنایی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۱۰ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۲۵۵-۲۷۲.
- قهرمانی، علی‌اصغر. «تأثیر ابن حمّاد جوهری در علم عروض فارسی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۵۶-۶۸.
- قهرمانی مقبل، علی‌اصغر. «واحد وزن در شعر عربی و فارسی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۴۲-۶۵.
- _____. «علل موفقیت قالب مثنوی در ادبیات فارسی و ناکامی آن در ادبیات عربی». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها*. ش ۱۶ (۱۳۸۹): ۱۱۹-۱۳۶.
- _____. «گرایش ادبیات تطبیقی در رشته زبان و ادبیات عربی: درس‌ها و سر فصل‌ها». در *مجموعه مقالات سومین همایش مدیران گروه زبان و ادبیات عربی کشور*. همدان: دانشگاه بوعلی سینا، ۱۳۸۶: ۲۴۱-۲۵۰.
- _____. «مولانا جلال الدین و تأثیرپذیری او از دیوان متنبی». *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۸۹): ۳۹-۵۸.
- قیصری، ابراهیم. «مشابهاتی میان ادب فارسی و یونانی». *آینده*. س ۱۰، ش ۱۲ (۱۳۶۳): ۸۵۶-۸۵۷.
- _____. «یادداشتی دربارهٔ بشار الشکّوای دو شاعر (خاقانی شروانی - فصیحی هروی)». *کتاب پآژ*. ش ۹ (۱۳۷۲): ۹۶-۱۰۸.
- _____. «یک مأخذ بودایی برای تمثیلی از کلیله و دمنه». *فصلنامه هنر*. س ۱۹، ش ۴۷ (بهار ۱۳۸۰): ۱۰-۱۳.
- قیصریه، رضا. «شعر مولانا در ترجمه ایتالیائی و مسئله سجع و قافیه». *پیام کتابخانه*. س ۱، ش ۱ (۱۳۷۰): ۱۲۴-۱۲۸.
- قیطاسی، سجاد و فاضل اسدی. «بررسی تطبیقی صدای زن در نمایشنامه تاجر ونیزی از و. شکسپیر و اشعار جلیل صفریگی (با توجه به نظریه‌های ا. گرین بلات، آ. سین‌فیلد و پیر مائری)». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۵۳-۶۹.

- کاربخش، علی‌رضا. «غمنامه رستم و سهراب در پرتو اساطیر هند». *مجله تحقیقات فارسی*. (۱۹۹۷): ۱۵۸-۱۷۴.
- کاردگر، یحیی. «بازتاب جنبه‌هایی از فرهنگ و ادبیات هند در شعر صائب». *شعرپژوهی*. س ۶، ش ۲ (پیاپی ۷۴، تابستان ۱۳۹۳): ۱۳۵-۱۶۰.
- کاظمی، حسنین. «هرگز نمیرد آن‌که...». *هلال*. س ۱۱، ش ۲ (پیاپی ۴۴، ۱۳۴۲): ۳۳-۴۶.
- کاظمی، داریوش و محمد حیدری. «بررسی تطبیقی داستان یوسف و زلیخا در منظومه‌های فارسی یوسف و زلیخای منسوب به فردوسی، جامی و خاوری، با روایت عربی نه‌ایه الأرب فی فنون الأدب احمد النویری». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۱۳۵-۱۶۰.
- کاظمی، کجکینه. «بهار و اقبال». *هلال*. س ۳، ش ۴ (پیاپی ۱۴، بهمن ۱۳۳۴): ۷-۱۲.
- کافی، غلامرضا و محمدهادی جهاننیده. «مقایسه احساسات جوزف کنراد، ای. ام. فورستر، جلال آل‌احمد و اقبال لاهوری نسبت به بی‌عدالتی». *ادب غنایی*. س ۷، ش ۱۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۶۳-۸۸.
- کالادزه، اینگا. «روابط ادبی ایران و گرجستان در دوره صفویه». در *مجموعه مقالات ادبیات: گردهمایی بین‌المللی مکتب اصفهان*. به کوشش عسکر بهرامی. ج ۲. تهران: فرهنگستان هنر، ۱۳۸۷: ۱۲۹-۱۳۴.
- کامران مقدم، شهین‌دخت. «علامه اقبال و حافظ». در *شناخت اقبال: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت علامه اقبال لاهوری*. به کوشش غلامرضا ستوده. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی؛ وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۵: ۱۹۳-۲۰۳.
- کامیابی مسک، احمد و شکوفه آروین. «بررسی تطبیقی رمان نو و نمایشنامه‌های تئاتر نو: با تکیه بر دو اثر از یاسمینا رضا». *فصلنامه تئاتر*. ش ۴۶ (پاییز ۱۳۹۰): ۲۱-۳۸.
- کاویانی، شیوا. «نیچه و حافظ، شکوه رمانتیسم و دل‌انگیزترین ستایش زیبایی». در *شاخه‌های شوق: یادگارنامه بهاء‌الدین خرمشاهی*. به کوشش علی دهباشی. تهران: قطره؛ شهاب، ۱۳۸۶: ۹۰۳-۹۲۰.
- کتابی، احمد. «داستان دیوژن، خُمنشین و مضامین مشابه آن در فرهنگ و ادب فارسی». *پژوهشگران*. ش ۴-۵ (آذر - اسفند ۱۳۸۴): ۸-۱۲.

کتیرائی، محمود. «پردومناش و صادق هدایت». *راهنمای کتاب*. س ۱۵، ش ۱-۲ (۱۳۵۱): ۱۰۸-۱۱۲.

کجوری، پروین. «ورود شعر حافظ به ینگی دنیا». *آینده*. س ۷، ش ۶ (۱۳۶۰): ۴۵۴-۴۵۸.

کراچکوفسکی. «تاریخ اولیه داستان لیلی و مجنون در ادبیات عرب». ترجمه احمد شفیعیها. معارف. ش ۱۶-۱۷ (فروردین - آبان ۱۳۶۸): ۱۲۰-۱۶۷.
کردتراچلو، کاملیا. «پهلوانان و شوالیه‌ها، و آبخخور فرهنگی دو ملت ایران و فرانسه». *سخن عشق* (ویژه تعامل ادبی ایران و جهان). ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۳۱-۴۱.

کرمی، محمدحسین و رضوان رحیمی. «درنگی بر ناگزیری مرگ گیلگمش و اسکندر و جاودانگی اوتنایشتم و خضر». *شعرپژوهی*. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۱۱، بهار ۱۳۹۱): ۱۴۹-۱۷۴.

کرمی، محمدحسین؛ سید فضل‌الله میرقادری و روین‌تن فرهمند. «همگونی و ناهمگونی فخر به فضایل اخلاقی در دیوان ابی الطیب المتنبی و افضل‌الدین خاقانی». *ادب و زبان*. ش ۲۴ (پیاپی ۲۱، زمستان ۱۳۸۷): ۱۴۵-۱۷۴.
کریم برق، عطا. «مطالعه تطبیقی درام‌ها به زبان بنگالی و فارسی». *قند پارسی*. ش ۲-۳ (۱۳۷۰): ۸۳-۹۵.

_____. «نفوذ فارسی در پداولی (اشعار غنایی بنگالی)». در *سخنواره: پنجاه‌وپنج گفتار پژوهشی به یاد دکتر پرویز ناتل خانلری*. به کوشش ایرج افشار، هانس روبرت رویمر. تهران: توس، ۱۳۷۶: ۳۹۵-۴۱۷.

کریمی، امیربانو و مهناز رضائی. «بررسی تطبیقی علل بازآفرینی اسطوره در شعر معاصر ایران و «رؤیای مکزیکی» اثر لوکله زیو». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. دوره ۴، ش ۱۳ (زمستان ۱۳۸۷): ۱۷۱-۱۹۲.

کریمی، غلامعلی. «مسعود سعد و ابوفراس حمدانی». *معارف / سلامی*. ش ۲۴-۲۵ (فروردین ۱۳۵۵): ۱۱۱-۱۳۸.

- کریمی حکاک، احمد. «پشت رنگ‌های خزان: تأملاتی دربارهٔ زبان شعر فارسی در هند». *ایران‌نامه*. س ۸، ش ۲ (۱۳۶۹): ۲۲۵-۲۴۵.
- کریمی مطهر، جان‌الله. «ادبیات تطبیقی در روسیه (بر اساس نظریات ژیرمونسکی، نظریه‌پرداز سدهٔ بیستم روسیه)». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دههٔ کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۱۱۱-۱۲۲.
- _____. «بررسی نقش و تأثیر مفاهیم قرآنی و شرقی در پیدایش شعر تأسی از قرآن پوشکین». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۳۰ (بهار ۱۳۸۵): ۹۵-۱۰۸.
- _____. «تأثیر آنتوان چخوف بر ادبیات معاصر ایران». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۱۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۰): ۱۴۷-۱۵۵.
- _____. «نگاهی به تأثیر متقابل ادبیات فارسی و روسی». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۴۸-۵۶.
- کریمی مطهر، جان‌الله و ناهید اکبرزاده. «بازتاب رئالیسم انتقادی روسیه در ادبیات فارسی معاصر - وکلای مرافعه اثر میرزا فتحعلی آخوندزاده». *ادب فارسی*. س ۳، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۵۹-۷۲.
- کریمیان، فرزانه. «بررسی نقش الهام‌بخش ادبیات شرقی و ایرانی در آثار موريس بارس». *شناخت*. ش ۵۸ (تابستان ۱۳۸۷): ۱۹۷-۲۲۰.
- کریمی‌فرد، غلام‌رضا. «بررسی تطبیقی زیبایی‌شناسی ایهام در بلاغت عربی و فارسی». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۹۹-۱۳۴.
- کزازی، جلال‌الدین. «شاهنامهٔ فردوسی و حماسه‌های بزرگ جهان». *فرهنگ اصفهان* (ویژهٔ همایش شاهنامه‌پژوهی). (مرداد ۱۳۸۰): ۷-۱۰.
- کزازی، میر جلال‌الدین. «سخنی در حماسهٔ ملی ایرانیان و ارمنیان». *سخن عشق*. ش ۳۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۱۱۹-۱۲۳.
- _____. «سعدی و لافونتن». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۴ (زمستان ۱۳۸۶): ۱۴۹-۱۶۰.

- کزازی، میر جلال‌الدین؛ ناصر نیکوبخت و رامون گاژا. «پیشینه بن‌مایه «گل انسانی» شعر خیامی در منظومه‌های کلاسیک ایران». *جستارهای ادبی*. ش ۳ (پیاپی ۱۶۶)، پاییز ۱۳۸۸: ۱۱۱-۱۲۸.
- کسایان، زهره؛ مهدی دهباشی؛ آزاد ماتیان؛ مژگان مهدوی‌زاده و هلن اولیایی‌نیا. «بررسی تطبیقی مضمون بازگشت به اصل در ادبیات عرفانی جهان». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان*. ش ۴۲-۴۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴): ۸۷-۱۲۲.
- کشاوری، محمد. «بررسی تطبیقی دو داستان تمثیلی از صادق چوبک و بهرام صادقی». *تاریخ ادبیات*. ش ۷۰ (بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۱۶۱-۱۸۶.
- کعاک، عثمان. «پیوندهای تاریخی ایران و تونس». ترجمه حسین خدیو جم. هنر و مردم. ش ۱۳۸ (فروردین ۱۳۵۳): ۳۱-۴۱.
- کلینتون، جروم رایت. «نفوذ سعدی بر بزرگ‌ترین شاعران آمریکا در قرن نوزدهم میلادی». *کیهان فرهنگی*. ش ۱۰ (دی ۱۳۶۳): ۲۶-۲۸.
- کمال‌الدینی، سید محمدباقر. «جلوه‌هایی از زبان و ادب فارسی و فرهنگ ایرانی در قزاقستان». در *مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی*. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۷۲۹-۷۳۹.
- _____. «میراث گران‌بهای ادب فارسی در قزاقستان». *آینه میراث*. دوره جدید، س ۶، ش ۳ (پیاپی ۴۲)، پاییز ۱۳۸۷: ۲۹۹-۳۰۴.
- کمالی، جواد. «در جستجوی منشأ یکی از فابل‌های لافونتن در مجموعه حکایت‌های شرقی». *مطالعات زبان فرانسه*. ش ۹ (۱۳۹۲): ۴۱-۵۰.
- کمالی، محمود. «بررسی تطبیقی داستان رستم و سهراب با برخی موارد مشابه در اساطیر جهان». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۵۵ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۱۷-۱۳۰.
- کندویی، محمدکاظم. «قاضی نذراسلام و حافظ شیرازی». *قند پارسی* (ویژه‌نامه حافظ). ش ۱۱ (۱۳۷۵): ۱۲۸-۱۳۶.
- کندیلی. «حافظ، سیکلیانوس و گوته، تشابه در اندیشه و شعر». *سخن عشق*. ش ۲۹ (بهار ۱۳۸۵): ۵۱-۵۹.

- کنگرانی، منیژه و بهمن نامور مطلق. «گونه‌شناسی روابط بینامتنی و بیش‌متنی در شعر فارسی و نقاشی ایرانی». در مجموعه مقالات نخستین و دومین هم‌اندیشی زبان‌شناسی و مطالعات بینارشته‌ای، ادبیات و هنر. ویراستار و تدوینگر فرهاد ساسانی. تهران: مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»، ۱۳۸۹: ۲۰۱-۲۲۰.
- کوپا، فاطمه؛ بهجت‌السادات حجازی و صالحه غضنفری مقدم. «از «منطق الطیر» عطار تا «جانانان، مرغ دریایی» ریچارد باخ». جستارهای ادبی. س ۴۳، ش ۳ (پیاپی ۱۷۰، پاییز ۱۳۸۹): ۴۹-۷۰.
- کوپال، عطاالله. «مرگ خودخواسته تراژیک در تراژدی سوفوکل و شاهنامه». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۱۰۴-۱۱۹.
- کوچراف، المخان. «استقبال لایق شیرعلی از یک شعر ملک‌الشعراء بهار». سخن عشق (ویژه تعامل ادبی ایران و جهان). ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۶۱-۶۴.
- کوچکیان، طاهره و خاور قربانی. «بازتاب اجتماع و رئالیسم سوسیالیستی در سال‌های ابری، اثر علی‌اشرف درویشیان». زبان و ادب فارسی. س ۵۳، ش ۲۲۰ (پاییز و زمستان ۱۳۸۹): ۸۵-۱۰۶.
- کورت، امینه اونل. «جایگاه منصور حلاج در ادبیات ترکیه و تأثیر حلاج بر آثار آکیاواش». ترجمه سید اصغر سیدترابی. چشم‌انداز ارتباطات فرهنگی. ش ۱۳ (دی ۱۳۸۳): ۳۵-۳۸.
- کوشان، ایوب و غلامرضا ضیایی. «مقایسه پیر در شعر حافظ و دیوان‌های حکیم فضولی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۱۲۰-۱۴۱.
- کوشان، منصور. «بازآفرینی دن آرام، کار سترگ شاعر بزرگ». آدینه. ش ۱۳۴ (۱۳۷۷): ۴۶-۴۷.
- کوشف، ولادیمیر. «اقتباسات ادبیات پشتو از زبان فارسی». تاریخ روابط خارجی. س ۱، ش ۱ (زمستان ۱۳۷۸): ۱۲۹-۱۳۵.
- کوشکی، زهرا. «انعکاس عشق در آیینۀ ادیان: مقایسه تطبیقی عشق در عرفان قدیس آگوستین و عطار نیشابوری». اطلاعات حکمت و معرفت. ش ۵۴ (شهریور ۱۳۸۹): ۴۴-۴۸.

- کوهشاهی روح‌اله، روزبه. «رالف والدو امرسون و الهام از حافظ». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۷۷-۹۷.
- کویاجی. «شاهنامه فردوسی و فنگ شن ینی». ترجمه احمد طباطبایی. *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۱۷، ش ۱ (پیاپی ۷۳، ۱۳۴۴): ۲-۳۲.
- کویاجی، جهانگیر. «افسانه‌های شاهنامه و مشابه چینی آنها». ترجمه جلیل دوستخواه. در *پیرامون ادبیات (۱)*: شعر و ادبیات، مجموعه مقالات. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱: ۱۱۰-۱۴۷.
- _____. «افسانه‌های شاهنامه و مشابه چینی آنها». ترجمه جلیل دوستخواه. فرهنگ و زندگی. ش ۷ (۱۳۵۰): ۴۳-۶۸.
- کهدویی، محمدکاظم. «تجلی اشعار حافظ در دیوان غلام». *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. ش ۳ (بهار ۱۳۸۹): ۱۳۵-۱۵۵.
- _____. «حافظ شیرازی و قاضی نذراالاسلام بنگالی». در *حافظ‌پژوهی*. به کوشش جلیل سازگارنژاد. ج ۴. شیراز: مرکز حافظ‌شناسی، ۱۳۸۰: ۱۴۹-۱۵۵.
- _____. «ویژگی‌های نظم و نثر در آثار قائم‌مقام فراهانی و میرزا اسدالله غالب». *قند پارسی*. ش ۱۰ (۱۳۷۴): ۱۳۷-۱۴۷.
- کهنمویی‌پور، ژاله. «سفر و پندارهای قالبی درباره شرق در آثار رمانتیک فرانسه». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. ش ۲ (بهار و تابستان ۱۳۸۱): ۱۵۷-۱۶۸.
- کیانی، حسین و سعیده حسن‌شاهی. «بررسی تطبیقی ساختار و درون‌مایه لالایی‌های فارسی و عربی». *مطالعات ادبیات کودک*. س ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۹۱-۱۱۴.
- کیانی، حسین و سید فضل‌الله میرقادری. «بررسی تطبیقی «طرح» و «توقیع» در ادب پارسی و عربی». *پژوهش‌های ادب عرفانی*. س ۸، ش ۳ (پیاپی ۱۵، پاییز ۱۳۸۹): ۵۵-۸۴.
- کیانی فیض‌آبادی، زینب. «صلاح استتیه و ادبیات فارسی در شراب عرفانی». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۲۷۷-۲۸۶.

- کی‌منش، عباس. «تاگور و تصوف اسلامی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. ش ۱۵۳-۱۵۴ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۱۰۷-۱۲۴.
- گراوند، سعید و سعیده صباحی. «مقام تسلیم در مثنوی و گیتا بهاشیبه». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. س ۸، ش ۲۹ (زمستان ۱۳۹۱): ۷۱-۹۰.
- گرجی، مصطفی. «(هرکه را دُرد است، او بُرده‌ست بو) بررسی تطبیقی نگاه مولوی و متفکران ملل دیگر به درد و رنج‌های بشری به مناسبت هشتصدمین سال تولد وی». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۸): ۱۶۵-۱۶۶.
- _____. «بررسی و تحلیل کهن‌الگوی ایمان ابراهیمی در نگاه مولوی و سورن کرکه‌گور». *ادب‌پژوهی*. دوره ۲، ش ۵ (تابستان و پاییز ۱۳۸۷): ۱۶۱-۱۸۲.
- _____. «شاه نعمت‌الله ولی و ادبیات آپوکالیستی». در *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران*. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۲. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۵۷-۸۶.
- گریجو، کریستینا. «تأثیر سعدی بر امرسون». ترجمه عبدالمجید اسکندری. *کیهان فرهنگی*. س ۱۵، ش ۱۴۶ (مهر ۱۳۷۷): ۷۹-۸۱.
- گریجو، کریستینا. «سعدی و امرسون». *سعدی‌شناسی*. دفتر ۵ (۱۳۸۱): ۶۸-۷۷.
- گلبن، محمد. «تاگور و ایران». *بخارا*. ش ۴۵ (پاییز ۱۳۸۴): ۱۳۰-۱۴۰.
- گلچین، میترا. «روایت عشق مجنون در منظومه نظامی و امیرخسرو دهلوی». *شعر*. ش ۲۷ (زمستان ۱۳۷۸)، ۳۶-۴۳.
- گلچین معانی، احمد. «معین‌الدین چشتی و معین‌الدین فراهی». *یغما*. س ۲۴، ش ۳ (پیاپی ۲۷۳، ۱۳۵۰): ۱۷۷-۱۷۹.
- _____. «واسوخت، تأثیر شعر بافقی در اردو». *هلال*. ج ۱۹، ش ۱۱۲ (۱۳۵۰): ۹-۱۲.
- گلشنی، عبدالکریم. «تأثیر ادبیات فارسی در بالکان و اشعار فارسی نعیم فراشری». در *مجموعه خطابه‌های نخستین کنگره تحقیقات ایرانی*. به کوشش مظفر بختیار. ج ۲. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۵۰-۱۳۵۴: ۷۳-۸۸.
- _____. «گوته و حافظ». *کیهان فرهنگی*. س ۵، ش ۸ (۱۳۶۷): ۸۲-۸۳.

- گلکار، آبتین. «تقابل پهلوان - فرمانروا در بیلیناهای روشی و شاهنامه فردوسی». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۹۹-۱۱۸.
- _____. «جمهوری جهانی ادبیات (پاسکال کزانووا)». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان)*. دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۱۵۳-۱۵۶.
- گنجیان خناری، علی؛ صادق خورشیا و علی‌اکبر احمدی. «سبک‌شناسی از خودبیگانگی در شعر صلاح عبدالصبور و منوچهر آتشی». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۱۰ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۸۲-۲۰۳.
- گنجیان خناری، علی. «بدبینی فلسفی در اندیشه ابوالعلاء معری و آرتور شوپنهاور». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۴، ش ۱۳ (بهار ۱۳۸۹): ۱۳۷-۱۵۷.
- گنجی‌مراد، سهراب. «هومر و افلاطون دو روی یک سکه». *جستارهای ادبی*. س ۳۹، ش ۴ (پیاپی ۱۵۵، زمستان ۱۳۸۵): ۱۱۹-۱۳۲.
- گندم‌زاده، حبیب‌الله و مهرنوش کی‌فرخی. «مطالعه تطبیقی رؤیا در بوف کور اثر صادق هدایت و اورلیا اثر ژرار دو نروال». *زبان و ادب فارسی*. س ۵۲، ش ۲۱۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۴۵-۶۸.
- «گوته و حافظ: تأثیر غزل حافظ در دیوان شرقی - غربی گوته». *فصلنامه هستی*. دوره ۲، س ۴، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۲): ۸۵-۹۶.
- گودرزی، محمد. «بررسی تطبیقی رسالت، نبوت و ولایت در اندیشه شیخ محمود شبستری و ابن‌فارض مصری». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۳۵۲-۱۳۷۲.
- گورگیز، هانیبال. «جایگاه کلیله و دمنه در ادبیات زبان آشوری». *فرهنگ*. ش ۱۴ (بهار ۱۳۷۲): ۱۲۲-۱۳۵.
- گوهری، عباس و امین‌رضا نوشین. «ابن‌عربی و مولانا از منظر جامی». *عرفان*. س ۶، ش ۲۲ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۰۹-۱۲۴.
- گهلوی. «استقبال اقبال از سبک باباغانی». *هلال*. ج ۱۶-۱۷، ش ۱۲ (پیاپی ۸۹، ۱۳۴۸): ۸-۱۳ و ۵۲.

- گئورکیان، خاچیک. «مقایسهٔ مکتب فتوت ایران با شهبسواران اروپا». *سخن عشق* (ویژهٔ تعامل ادبی ایران و جهان). ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۵۱-۱۵۵.
- گیوناشویلی، جمشید. «مسائل علائق و روابط ادبی گرجستان و ایران؛ در کتاب داوید گویدزه». *آینه*. س ۹، ش ۱۲ (اسفند ۱۳۶۲): ۹۱۱-۹۱۴.
- لسان، حسین. «شاهنامه حماسه‌ای برتر از ایلخاد». *دانشگاه (دانشگاه تهران)*. س ۲، ش ۶ (فروردین ۱۳۵۵): ۱۴۱-۱۵۸.
- لطافتی، رؤیا. «ترجمه، مرکب سفر به دیگر سو». *ادبیات معاصر جهان*. س ۱۸، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۱۳-۱۲۷.
- _____. «سید محمدعلی جمالزاده و گوی دوموپاسان». در *یاد محمدعلی جمالزاده*. به اهتمام علی دهباشی. تهران: نشر ثالث، ۱۳۷۷: ۲۲۵-۲۳۰.
- لوئیس، فرانکلین د. «تأثیر مولانا بر ذهن و ضمیر غربیان». ترجمهٔ زهرا مؤدب. *پل فیروزه*. س ۳، ش ۱۱ (۱۳۸۳): ۸۷-۱۲۴.
- لؤلؤبی، پروین. «ادوارد فیتزجرالد و ادبیات فارسی (پژوهشی در فن ترجمه و ادبیات تطبیقی)». *فرهنگ*. س ۸، ش ۱ (پیاپی ۱۶، ۱۳۷۴): ۱۶۱-۱۹۲.
- _____. «ادوارد فیتزجرالد و ادبیات فارسی: پژوهشی در فن ترجمه و ادبیات تطبیقی». *پیمان*. س ۹، ش ۲۸ (تابستان ۱۳۸۳): ۹۳-۱۱۸.
- لیدیایقانیانچ. «شاهنامهٔ فردوسی و حماسه مانند آن در ادبیات روسی». *مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. ش ۲ (اردیبهشت ۱۳۲۷): ۲۱-۳۰.
- ماسه، هانری. «نظر هانری ماسه دربارهٔ ادب نوین فارسی و تأثیر ترجمه در تحول آن». ترجمهٔ احمد محمدی. *فرهنگ و زندگی*. ش ۲۳ (پاییز ۱۳۵۵): ۹۲-۹۵.
- ماسینیون، لوئی. «ارزش فرهنگی و جهانی همکاری متفکران ایرانی قرون وسطا در پیشرفت تمدن عرب». ترجمهٔ منوچهر بیات مختاری. *معارف اسلامی*. ش ۱۱ (خرداد ۱۳۴۸): ۵۳-۵۹ و ش ۱۲ (فروردین ۱۳۵۰): ۷۶-۸۱.
- مالینکا، تاتیانا. «ترجمه‌های اکرائینی شعر فارسی قرن‌های دهم تا پانزدهم میلادی و تأثیر آنها بر ادبیات اکرائینی». در *سومین ره‌آورد: گزارش سومین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی*. [برگزارکننده] شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.

- تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۱: ۴۸۱-۴۸۶.
- مالینکا، تیتانا. «شعر حافظ شیرازی در اروپا و اوکراین: ترجمه‌ها و تحقیقات و برداشت‌ها.» سخن عشق (ویژه تعامل ادبی ایران و جهان). ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۴۱-۱۴۴.
- ماناسریان، آرمان. «مقایسه دو منظومه آنوش و لیلی و مجنون.» مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۱۶۵-۱۸۲.
- ماه‌وان، فاطمه و محمدجعفر یاحقی. «تأثیر صور خیال ادبی بر نگارگری مکتب شیراز.» شعرپژوهی. ش ۴ (تابستان ۱۳۸۹): ۱۶۱-۱۸۴.
- ماهیار نوایی، یحیی. «غزلی از مولانا با قافیۀ یونانی.» آینه. س ۱۶، ش ۹-۱۲ (آذر - اسفند ۱۳۶۹): ۶۸۵-۶۸۹.
- مای، راینهارد. «شرق‌هایدگر (تأملاتی درباره تأثیرپذیری هایدگر از تفکر آسیای شرقی).» ترجمۀ سید مجید کمالی. خردنامه همشهری. ش ۲۶ (خرداد ۱۳۸۷): ۳۰-۳۱.
- مبارک، وحید و الهام هامانی. «تحلیل تطبیقی هفت وادی عرفان با سورة حضرت یوسف^(ع) و داستان شیخ صنعان.» کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۰): ۸۳-۱۰۳.
- مبلّغ، محمداسماعیل. «نظریۀ آفرینش نو از دیدگاه جامی و ابن‌عربی.» خط سوم. ش ۲ (۱۳۸۱): ۱۶-۲۵.
- متینی، جلال. «اقبال و ایران.» مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد. س ۱۳، ش ۳ (۱۳۵۶): ۳۳۵-۳۶۶.
- مجتبائی، فتح‌الله. «افسانه‌های جهانگرد.» در کتاب سخن: مجموعه مقالات. به کوشش صفدر تقی‌زاده. تهران: مؤلف، ۱۳۶۸: ۱۵-۲۲.
- _____. «حافظ در فاوست گوته.» نامه فرهنگستان. دوره ۱۰، ش ۲ (پیاپی ۳۸، تابستان ۱۳۸۷): ۵-۲۷.
- _____. «حافظ و خسرو.» آینه. س ۱۱، ش ۱-۳ (۱۳۶۴): ۴۹-۶۹.

- _____. «داستان‌های بودایی در ادبیات فارسی، داستان گاو نادان». سخن. س ۲۵، ش ۸-۷ (۱۳۵۵): ۶۸۳-۶۸۸.
- _____. «عیسی در ادبیات بودایی». در جشن‌نامه استاد دکتر محمدعلی موحّد. به کوشش فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ زیر نظر حسن حبیبی. تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، گروه نشر آثار، ۱۳۸۶: ۴۴۱-۴۵۴.
- مجتهدزاده، علیرضا. «ارتباط سعدی و نزاری قهستانی و تأثیر نزاری در حافظ». در مقالاتی درباره زندگی و شعر سعدی. تألیف منصور رستگار فسائی. تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۵: ۲۵۷-۲۶۲.
- _____. «ارتباط سعدی و نزاری و تأثیر نزاری در حافظ». در مقالاتی درباره زندگی و شعر سعدی (مشمّل بر ۲۶ مقاله). تألیف منصور رستگار فسائی. شیراز: دانشگاه پهلوی، ۱۳۵۲: ۳۲۰-۳۲۷.
- _____. «ارتباط سعدی و نزاری و تأثیر نزاری در حافظ». زبان و ادبیات فارسی. ش ۲۸ (زمستان ۱۳۸۹): ۳۹-۷۲.
- مجرد، مصطفی. «مشرق الانوار به پیروی از شیوه مخزن الاسرار». در مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی. گردآورنده منصور ثروت. ج ۳. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۱۶۰-۱۶۴.
- مجیدی، حسن و طاهره رستمی. «بررسی تطبیقی اندیشه‌های جبران خلیل جبران و فردریک نیچه». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۱۰۵-۱۲۰.
- مجیدی، حسن و فرشته صفاری. «بررسی تطبیقی دیدگاه سهراب سپهری و جبران خلیل جبران نسبت به زن». اللغة و الادب العربی. ش ۳ (خریف ۱۳۹۱): ۴۵-۶۸.
- محبّتی، مهدی. «تحلیل روش‌شناختی دیدگاه‌ها و آراء ویلیام چیتیک درباره تأثیرپذیری مولوی از ابن عربی». نامه فرهنگستان. دوره ۱۰، ش ۳ (پیاپی ۳۹، پاییز ۱۳۸۷): ۱۰۱-۱۱۳.
- _____. «درباره بوطیقا و تأثیر آن بر نقد و ادب اسلامی - ایرانی». نامه پارسی. ش ۴۰ (بهار ۱۳۸۵): ۹-۳۰.

- محجوب، فرشته. «بررسی سبک پست‌مدرنیسم در ادبیات معاصر ایران و جهان». در سفر در آینه: نقد و بررسی ادبیات معاصر. عباسعلی وفایی. تهران: سخن، ۱۳۸۷: ۴۱۶-۴۳۰.
- _____. «مطالعه تطبیقی داستان مرد و گنج از مثنوی با کتاب کیمیاگر پائولو کوئیلو». پژوهش‌های ادب عرفانی. س ۴، ش ۴ (پیاپی ۱۶، زمستان ۱۳۸۹): ۱۷۹-۲۰۶.
- محجوب، محمدجعفر. «چند نکته درباره منابع تحقیق در اموال مولانا جلال‌الدین: شیوه اندیشه، داستان‌سرایی و نفوذ در گویندگان پاکستان». هنر و مردم. ش ۱۵۵ (۱۳۵۴): ۲-۱۳.
- محسنی، احمد. «یک قصه بیش نیست (نقد و مقایسه لیلی و مجنون نظامی و مجنون و لیلی امیر خسرو)». ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد مشهد). ش ۵ (بهار ۱۳۸۴): ۹۹-۱۳۲.
- محسنی، علی‌اکبر و ابوذر قاسمی آرانی. «بررسی جلوه‌های فرهنگ و تمدن ایرانی در شعر مهیار دیلمی». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۲): ۱۰۳-۱۲۲.
- محسنی، علی‌اکبر و رضا کیانی. «بازتاب‌های مشترک رمانتیسم در شعر معاصر ایران و عراق». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۳، ش ۹ (بهار ۱۳۹۲): ۱۶۳-۱۸۸.
- محسنی، فاطمه. «بررسی تطبیقی جایگاه زنان در سووشون و شوهر آهو خانم». ادبیات داستانی. ش ۲ (بهار ۱۳۹۲): ۷۷-۹۵.
- محسنی، مرتضی و علیرضا پورشبانان. «وجوه اقتباس سینمایی از سیرالعباد سنایی». ادب‌پژوهی. ش ۹ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۲۹-۱۵۰.
- محسنی‌نیا، ناصر. «ادبیات تطبیقی، جایگاه و ضرورت‌ها». الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية وآدابها. ش ۱۴ (۱۳۸۹): ۸۱-۱۰۲.
- _____. «بازتاب اسطوره‌های ایران باستان در ادب عربی معاصر». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. ش ۱۵۸-۱۵۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۰): ۴۳۱-۴۴۴.
- _____. «جمیل صدقی زهاوی و زبان و ادبیات فارسی». پژوهش‌های ادب عرفانی. س ۴، ش ۲ (پیاپی ۱۴، تابستان ۱۳۸۹): ۲۳-۴۴.
- محسنی‌نیا، ناصر و احمد امیری خراسانی. «نامداران کرمان در ادب عربی». ادب و زبان. ش ۱۷ (پیاپی ۱۴، بهار ۱۳۸۴): ۱۰۵-۱۳۴.

- محسنی‌نیا، ناصر و الهام مریمی. «بررسی تطبیقی حکمت و خرد در اشعار امرؤالقیس و رودکی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۱۷-۱۳۷.
- محسنی‌نیا، ناصر و ربابه یزدان‌نژاد. «بررسی تطبیقی اشتراکات زبان شعری احمد شاملو و نزار قبانی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۴۰۶-۱۴۲۲.
- محسنی‌نیا، ناصر و رضا میرزایی. «بررسی جایگاه و خدمات میرزا یوسف‌خان اعتصام‌الملک (اعتصامی) به دو ادب فارسی و عربی». *ادب عربی*. س ۵، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۹۳-۲۱۲.
- _____. «جلوه ایران در شعر و آثار احمد صافی نجفی». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۹۵-۲۱۶.
- محسنی‌نیا، ناصر و فاطمه داشتن. «بررسی تطبیقی مفهوم وطن در اشعار بهار و رصافی». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۳۳-۱۵۶.
- _____. «زن از دیدگاه ملک‌الشعراء بهار و معروف الرصافی». *ادب و زبان*. ش ۲۶ (پیاپی ۲۳، زمستان ۱۳۸۸): ۲۸۳-۲۹۸.
- محسنی‌نیا، ناصر و فائزه رحیمی. «بررسی و مقایسه اشعار اجتماعی و انسان‌گرایانه مهدی اخوان ثالث و ایلیا ابوماضی». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۱۶۱-۱۸۶.
- محقق، مهدی. «ابوحنیفه و ادب فارسی». *نامه فرهنگستان*. س ۴، ش ۱، (پیاپی ۱۳، بهار ۱۳۷۷): ۱۸۲-۱۹۲.
- _____. «جستجوی مضامین و تعبیرات ناصر خسرو در احادیث و امثال و اشعار عرب». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۹، ش ۱ (مهر ۱۳۴۰): ۳۲-۹۳.
- _____. «متنبی و سعدی». *راهنمای کتاب*. س ۲، ش ۲ (۱۳۳۸): ۲۲۳-۲۳۸.
- _____. «مشکل عناصر فارسی در عربی قدیم». ترجمه علی‌اکبر احمدی دارانی. *آینه میراث*. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۱۳، تابستان ۱۳۸۰): ۹-۱۱.

- _____ . «میزان تأثر سعدی از متنی.» در ذکر جمیل سعدی. گردآوری کمیسیون ملی یونسکو. ج ۳. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۳: ۱۷۵-۱۸۴.
- محمد ریاض. «تبعات غالب از غزلیات نظیری.» هلال. ج ۱۹، ش ۱۲۱ (۱۳۵۰): ۱۳-۱۵ و ۲۰.
- محمد کاشی، صابره. «بنیان‌های تراژدی بررسی تطبیقی داستان رستم و اسفندیار در شاهنامه و ماجرای هکتور و آخیلوس (آشیل) در ایران.» کتاب ماه، هنر. ش ۵۱ و ۵۲ (آذر و دی ۱۳۸۱): ۶۰-۶۹.
- _____ . «جست‌وجوی ریشه‌های یک داستان: ایلید و شاهنامه.» کتاب ماه، هنر. ش ۱۰۷-۱۰۸ (مرداد و شهریور ۱۳۸۶): ۹۴-۱۰۶.
- محمد ناصر. «تأثیر حافظ در غزل‌گویان سند.» سفینه. ج ۲، ش ۱ (۱۳۸۳): ۱۸۷-۲۰۱.
- محمدرضائی، علیرضا. «متنی غرب و متنی شرق.» مجتمع آموزش عالی قم. ش ۷-۸ (پاییز و زمستان ۱۳۷۹): ۲۱۳-۲۳۰.
- محمدرضائی، علیرضا و مریم کیا. «جستاری بر مرثیه‌های شریف رضی و محتشم کاشانی.» ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۳۲۹-۳۵۴.
- محمدزاده صدیق، حسین. «تأثیر آفرینش نظامی در ادبیات ترکی.» در مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی. گردآورنده منصور ثروت. ج ۳. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۱۷۲-۱۷۹.
- محمدصالحی دارانی، حسین. «بازشناخت در رستم و سهراب و تراژدی ادیب شهریار.» ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی. ش ۱۴ (بهار ۱۳۸۸): ۱۵۳-۱۷۴.
- «محمد قاضی و دن‌کیشوت.» کتاب امروز. دفتر ۱ (مهر ۱۳۵۰): ۳-۱۳.
- محمدی، ابراهیم. «ادبیات تطبیقی و مسئله معیار.» نامه پارسی. ش ۴۴ و ۴۵ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۴۵-۶۲.
- _____ . «نقد تعاریف ادبیات تطبیقی.» در مجموعه مقالات همایش سراسری بزرگداشت مقام علمی علامه سید محمد فرزاد و... بیرجند: گلو، ۱۳۸۶: ۴۳۰-۴۳۷.

محمدی، ابراهیم؛ حبیب‌الله عباسی و نعیمه غفارپور صدیقی. «بررسی تطبیقی نظریه شعری محمدتقی بهار و ابراهیم عبدالقادر المازنی». *نقد ادبی*. س ۵، ش ۲۰ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۷۱-۱۹۴.

محمدی، ابراهیم و حسن امامی. «کارکردهای ترجمه در حوزه ادبیات ملل (با تأکید بر ادبیات فارسی و عربی)». *مطالعات ترجمه*. س ۹، ش ۳۳ (بهار ۱۳۹۰): ۷-۲۲.

محمدی، ابراهیم؛ عفت غفوری حسن‌آباد و عبدالرحیم حقدادی. «تحلیل تطبیقی عنوان داستان در آثار صادق هدایت و زکریا تامر». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۱۹۱-۲۱۸.

محمدی، احمد. «پیوند عشق میان شرق و غرب، از جلال ستاری». *فرهنگ و زندگی*. ش ۲۱-۲۲ (۱۳۵۵): ۲۷۰-۲۷۲.

محمدی، احمد و حمیرا زمردی. «وصف اطلال و دمن در شعر فارسی و تازی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*. س ۵۶، ش ۱۷۵ (۱۳۸۴): ۷۳-۹۴.
محمدی، علی و مریم اسمعیلی‌پور. «بررسی تطبیقی کهن‌الگوی نقاب در آراء یونگ و ردپای آن در غزل‌های مولانا (غزلیات شمس)». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. ش ۲۶ (بهار ۱۳۹۱): ۱۳۸-۱۶۹.

محمدی، لیلا. «اشتراکات و تمایزات شاهنامه شکوهمند و مهابهارات بر بستر جهان معنوی». *نامه پارسی*. ش ۵۶ و ۵۷ (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۲۹-۵۸.

محمدی، محتشم. «شایسته‌ها و نشایسته‌ها در دو حماسه بزرگ جهان». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. س ۲۲، ش ۱ (پیاپی ۴۲، بهار ۱۳۸۴): ۲۱۷-۲۲۷.
محمدی، محمد. «تأثیر زبان و ادبیات فارسی در زبان عرب». *هنر و مردم*. دوره جدید، ش ۸۶-۸۷ (۱۳۴۸): ۱۸-۲۰.

محمدی، مهناز. «بررسی رمانتیسیم ادبی در آثار نازک الملائکه و پروین اعتصامی». *رشد آموزش زبان و ادب پارسی*. ش ۱۰۹ (بهار ۱۳۹۳): ۳۶-۴۰.

محمدی، هاشم و سودابه بخشایی. «بررسی و مقایسه ویژگی‌های ادبی در مطلع الانوار امیرخسرو دهلوی و روضة الانوار خواجوی کرمانی». *زیبایی‌شناسی ادبی*. دوره جدید، س ۳، ش ۹ (پاییز ۱۳۹۰): ۳۱-۴۷.

محمدی بدر، نرگس. «نقش ترجمه در تعاملات فرهنگی ایران و روسیه.» پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۴۳ (بهار ۱۳۸۷): ۱۲۱-۱۳۹.

_____. «وجوه مشترک جمالزاده و چخوف در داستان‌نویسی.» در یاد محمدعلی جمالزاده. به اهتمام علی دهباشی. تهران: نشر ثالث، ۱۳۷۷: ۴۵۹-۴۷۶.
محمدی خمک، جواد. «سیندرلا و افسانه سیستانی.» آینده. س ۱۶، ش ۱-۴ (۱۳۶۹): ۸۳-۷۵.

محمدی وکیل، مینا. «نقد معناشناختی در مطالعه تطبیقی ادبیات و نقاشی با تکیه بر داستان لیلی و مجنون.» جلوه هنر. دوره جدید، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۲۵-۳۸.
محمودی، مهدی. «ادبیات تطبیقی و پیشینه آن در مطالعات نوین میان ادبیات عربی و فارسی.» در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۴۲۲-۱۴۳۹.

مختاری، قاسم؛ محمود شهبازی و نرگس شیرازی. «بررسی تطبیقی افکار و اندیشه‌های خیام و جمیل صدقی الزهاوی.» در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۴۴۰-۱۴۵۶.

مدرسی، فاطمه و محمد بامدادی. «نگاهی بینامتنی به یکی از اساطیر آسیای غربی و تطبیق آن با اسطوره ضحاک در شاهنامه حکیم فردوسی.» ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۳ (زمستان ۱۳۸۹): ۳۵۵-۳۷۵.

مدرسی چهاردهی، مرتضی. «اسلام و کمدی الهی دانتی.» ارمغان. س ۲۵، ش ۳ (۱۳۲۹): ۱۴۰-۱۳۷.

_____. «تأثیر علمی و ادبی ایران در تازی.» ارمغان. س ۱۸، ش ۱ (فروردین ۱۳۱۶): ۴۱-۵۱؛ س ۱۸، ش ۲ (اردیبهشت ۱۳۱۶): ۱۰۲-۱۰۴ و ۱۵۴-۱۵۹؛ س ۱۸، ش ۳ (خرداد ۱۳۱۶): ۲۱۲-۲۱۹؛ س ۱۸، ش ۵ (مرداد ۱۳۱۶): ۳۸۶-۳۹۵؛ س ۱۸، ش ۶-۷ (شهریور و مهر ۱۳۱۶): ۴۹۲-۴۹۸ و س ۱۸، ش ۹-۱۰ (آذر و دی ۱۳۱۶): ۶۹۲-۶۹۶.

- _____ . «شعر و حکمت ایران در ادبیات عرب». وحید. س ۴، ش ۱ (پیاپی ۳۷، دی ۱۳۴۵): ۸۱-۸۳؛ س ۴، ش ۳ (پیاپی ۳۹، اسفند ۱۳۴۵): ۲۶۵-۲۶۹؛ س ۴، ش ۵ (پیاپی ۴۱، اردیبهشت ۱۳۴۶): ۴۱۷-۴۲۲؛ س ۴، ش ۷ (پیاپی ۴۳، تیر ۱۳۴۶): ۶۶۵-۶۶۷ و س ۴، ش ۱۲ (پیاپی ۴۸، آذر ۱۳۴۶): ۱۰۹۱-۱۰۹۴.
- مدنی، نسرین. «ادبیات تطبیقی و تطبیق شعر معاصر عرب و شعر معاصر ایران (با تکیه بر شعر فروغ و غاده السمان)». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲ (تابستان ۱۳۸۶): ۱۶۹-۱۸۰.
- مرادی، ایوب. «تأثیر اندیشه‌های خیامی در شعر سید قطب». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۰ (تابستان ۱۳۹۲): ۱۲۳-۱۴۷.
- مرادی، صاحب‌نظر. «کابل در شاهنامه». *مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*. ش ۳۲ (زمستان ۱۳۷۲): ۲۰۱-۲۲۲.
- مرادی کوچی، شهناز. «بررسی تطبیقی شاخص‌ترین اقتباس‌های ادبی سینمای ایران». *فارابی*. ش ۶۴ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۳۰-۷۶.
- مرتضایی، سید جواد، الهام علیزاده و غلامرضا کاظمی. «ادبیات تطبیقی از منظر رویکرد بینامتنی: بررسی موردی فیلم‌نامه گاو و نمایش‌نامه کرگدن». *مطالعات زبان و ترجمه*. س ۴۶، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۰۹-۱۲۴.
- مرندی، سید محمد و فاطمه اکبری. «بررسی دیالکتیک خدایگان و بنده هگل در مرگ یزدگرد اثر بهرام بیضایی و سارداناپولس اثر لرد بایرن». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۱۸۷-۲۰۸.
- مرندی، سید محمد و ناهید احمدیان. «کمدی الهی و منطق الطیر: نگاهی به تفاوت‌ها و شباهت‌ها». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۳۳ (پاییز ۱۳۸۵): ۱۴۷-۱۶۶.
- مروت، ناصر. «تأثیر زبان و ادبیات فارسی بر زبان و ادبیات پشتو». در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: میراثبان، ۱۳۸۸: ۸۹۹-۹۰۹.

- مروج، جلال. «تأثیر کلام اسلامی در شعر فارسی». در مجموعه سخنرانی‌های هفتمین کنگره تحقیقات ایرانی. به کوشش محمدرسول دریاگشت. ج ۳. تهران: دانشگاه ملی ایران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۵۶: ۳۵۲-۳۶۴.
- مسبوق، سید مهدی. «تأثیر رباعیات خیام در ادبیات عربی». کیهان فرهنگی. ش ۲۲۱ (اسفند ۱۳۸۳): ۶۲-۶۵.
- مسبوق، سید مهدی؛ رضا تواضعی و راضیه رستمی. «نگاهی به طنز اجتماعی در اشعار ابوشمقمق و عبید زاکانی». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۵۰۱-۱۵۲۰.
- مسبوق، [سید] مهدی؛ شهلا زمانی و علی عزیزی. «میهن‌دوستی در شعر ملک‌الشعرا بهار و جمیل صدقی زهاوی». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۳۱-۱۵۸.
- مسبوق، سید مهدی و شهلا زمانی. «آرمان‌شهر در اشعار نازک الملائکه و فروغ فرخزاد». در مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۲۶۵-۲۷۶.
- مسبوق، سید مهدی؛ علی عزیزی و محمد آهی. «درآمدی بر اندیشه‌های سیاسی سعدی شیرازی و ابوالعلاء معری». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۴، ش ۹ (پاییز ۱۳۹۱): ۱۶۰-۱۸۲.
- مسبوق، سید مهدی؛ کبری الوار و علی عزیزی. «سیری در مضامین و معانی زهد در اشعار سنایی غزنوی و ابواسحاق البیری». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۹۳-۱۱۴.
- _____. «سیری در مضامین و معانی زهد در اشعار سنایی غزنوی و ابواسحاق البیری». جستارهای زبانی. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۹۱): ۲۵۳-۲۷۴.

- مسبوق، سید مهدی و هادی نظری منظم. «از عقل ناصر خسرو تا عقل ابوالعلاء: پژوهشی تطبیقی در حوزه موضوعات و مضامین». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۲۰۹-۲۳۹.
- مستغاثی، سعید. «ارتباط سینما با ادبیات در تاریخ یکصدساله سینمای ایران». *فارابی*. ش ۳۷ (تابستان ۱۳۷۹): ۱۲۷-۱۵۰.
- مسلمانیان قبادیانی، رحیم. «جایگاه حکیم فردوسی در جامعه تاجیکان». *فصلنامه هستی*. ش ۱ (۱۳۷۹): ۱۰۸-۱۱۶.
- مشاوری، زهره و محمدرضا نصر اصفهانی. «مقایسه تحلیل رمان سیدارتا با حکایت شیخ صنعان». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۲۴۱-۲۶۴.
- مشایخی، حمیدرضا و اصغر خوشه‌چرخ. «نگاه نوستالژیک خاقانی و بحتری به ایوان مداین». *ادب عربی*. س ۴، ش ۱ (بهار ۱۳۹۱): ۲۰۳-۲۳۱.
- مشرف، مریم. «سیر العباد سنایی غزنوی و کمدی الهی دانت». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه قم*. س ۱، ش ۳ (بهار ۱۳۸۶): ۲۳-۵۶.
- مشهدی، محمدمیر. «تأثیرپذیری زیب النساء (مخفی) از حافظ». *ادب غنایی*. س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۱۲۳-۱۵۲.
- مشهدی نوش‌آبادی، محمد. «مقایسه دو داستان عامیانه نوش‌آبادی با قصه موسی و شبان مثنوی معنوی». *آینه میراث*. دوره جدید، س ۵، ش ۳ (پیاپی ۳۸، پاییز ۱۳۸۶): ۲۵۲-۲۶۰.
- مشهور، پروین‌دخت. «ابلیس در شعر اقبال لاهوری و عطار نیشابوری». *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. ش ۸ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۴۱-۱۵۳.
- _____. «رند حافظ و بائول تاگور». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۲۹ (بهار ۱۳۸۰): ۲۵-۳۶.
- _____. «مولوی و تاگور». در *مجموعه مقالات ششمین همایش سالانه زبان و ادبیات فارسی*. گردآوری و تدوین محمد سرور مولایی. بندرعباس: دانشگاه هرمزگان، ۱۳۷۷: ۲۶۹-۲۷۶.

- _____. «مولوی و تاگور». *نامه پارسی*. س ۵، ش ۴ (زمستان ۱۳۷۹): ۳۳-۴۳.
- مصاحب، شمس‌الملوک. «سنجش شاهکارهای ادب فارسی بر مبنای درک خارجیان». *راهنمای کتاب*. ج ۱۳، ش ۸-۱۰ (۱۳۴۹): ۵۴۹-۵۵۸ و ش ۱۰-۱۲ (۱۳۴۹): ۶۹۵-۷۰۴.
- مصطفوی [سبزواری]، رضا. «پیوندهای مشترک ادبیات سانسکریت و فارسی دری». *قند پارسی*. ش ۴ (۱۳۷۱): ۹-۱۸.
- مصطفوی سبزواری، رضا. «تأثیر زبان فارسی و فارسی‌زبان در فرهنگ جهان». *نامه پارسی*. س ۲، ش ۱ (پیاپی ۴، ۱۳۷۶): ۱۲-۲۷.
- _____. «سهم زبان فارسی و فارسی‌زبانان در تمدن جهانی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه کرمان*. س ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۷۶): ۹۵-۱۱۳.
- _____. «سهم سید علی همدانی در انتقال فرهنگ ایران و اسلام به شبه‌قاره هند و پاکستان و ستم‌ستیزی‌های او». *آینه میراث*. دوره جدید، س ۶، ش ۱ (پیاپی ۴۰، بهار ۱۳۸۷): ۵-۱۲.
- مصطفوی‌نیا، سید محمدرضی و معصومه سپهرنوش. «تأثیر و تأثر در موضوع دنیا بین صائب و متنبی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۱۸۵-۲۰۵.
- مصطفوی‌نیا، سید محمدرضی؛ محمودرضا توکلی محمدی و سلمان محمودی. «بررسی تطبیقی رمز «عقاب» در شعر پرویز ناتل خانلری و عمر ابوریشه». *شعرپژوهی*. ش ۱۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۶۷-۸۸.
- مصفا، مظاہر؛ شادمان شکروی و لیلا فاطمی‌راد. «داش آکل و شخصیت‌های محوری داستان‌های همینگوی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۹ (پاییز ۱۳۹۰): ۱۴۹-۱۶۴.
- معمدی آذری، پرویز. «شیوه‌های کاربرد داستان در داستان و ریشه‌های شرقی آن در ادبیات». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۳۰ (بهار ۱۳۸۵): ۱۰۹-۱۲۶.
- معرفت، شهره و حبیب‌اله عباسی. «مقایسه تحلیلی - تطبیقی عنوان‌های «یکی بود یکی نبود» جمالزاده و «الوثبة الاولى» محمود تیمور». *لسان مبین* (پژوهش ادب عربی). س ۵، ش ۱۵ (بهار ۱۳۹۳): ۱۰۱-۱۲۰.

معروف، یحیی و ابوذر تکش. «جلوه‌های مقاومت در اشعار سپیده کاشانی و فدوی طوقان.» در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۵۹۱-۱۶۰۹.

معروف، یحیی و آمنه ولی‌پور. «بن‌مایه‌های همگون مقاومت در شعر محمود درویش و سلمان هراتی.» در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۵۵۵-۱۵۷۱.

معروف، یحیی و پروین حاتمی. «بررسی تطبیقی غم فراق در غزلیات سعدی و شاب الظریف.» *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۲۵۷-۲۷۸.

معروف، یحیی و پیمان صالحی. «بررسی تطبیقی رنگ‌های سرخ و سبز در تصویربرداری اشعار گرمارودی و محمود درویش.» *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۱): ۱۱۷-۱۳۰.

معروف، یحیی و روشنک ویسی. «بررسی تطبیقی مفهوم نمادین باران در شعر سیاب و اخوان ثالث.» *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۷۵-۱۹۳.

معروف، یحیی و سارا رحیمی‌پور. «تأثیرپذیری و رمزگرایی عبدالوهاب بیاتی از مولوی.» *الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية وآدابها*. ش ۲۴ (۱۳۹۱): ۱۰۹-۱۴۰.

معروف، یحیی و فاروق نعمتی. «بررسی تطبیقی رمانتیسم در اشعار سید قطب و نادر نادرپور.» *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۵۳-۲۷۸.

_____. «بررسی تطبیقی غم غربت در شعر بدر شاکر سیاب و منوچهر آتشی.» *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۱۱ (بهار ۱۳۹۲): ۱۸۰-۱۹۹.

_____. «سمبل‌های آرمان‌شهر در شعر معاصر عربی و فارسی.» *الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية وآدابها*. ش ۲۸ (۱۳۹۲): ۶۳-۸۸.

- معروف، یحیی و مسعود اقبالی. «بررسی تطبیقی مفهوم بدبینی در شعر الیاس ابوشبکه و هوشنگ ابتهاج». *زبان و ادبیات عربی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۱۵-۱۳۶.
- معقولی، نادیا و سید مصطفی مختاباد. «مروری بر فیلم سینمایی هملت (۱۹۴۸) و مقایسه آن با نمایشنامه شکسپیر». *مدرس هنر*. ش ۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۵۵-۷۰.
- معمارپور، محمدرحیم. «کلیله و دمنه فارسی و عربی». *معارف اسلامی*. ش ۲۴-۲۵ (۱۳۵۵): ۱۰۳-۱۱۰.
- معیریان، آرش. «ادبیات و سی‌ما: سینما - قلم (مقایسه تطبیقی ناخدا خورشید با داشتن و نداشتن)». *فارابی*. ش ۴۸ (بهار و تابستان ۱۳۸۲): ۴۵-۵۴.
- _____. «مقایسه تطبیقی ناخدا خورشید با داشتن و نداشتن». *نقد سینما*. ش ۶-۷ (پیاپی ۳۸ و ۳۹، اردیبهشت و خرداد ۱۳۸۲): ۲۴-۲۸.
- معین، بابک. «رگه‌هایی از فلسفه غرب در آراء و اندیشه مولوی». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۴۱۷-۴۲۸.
- معین، محمد. «اقبال و ایران باستان». در *مجموعه مقالات دکتر محمد معین*. به کوشش مهدخت معین. ج ۲. تهران: مؤسسه انتشارات معین، ۱۳۶۴: ۴۱۱-۴۱۸.
- معین‌الدینی، فاطمه و مانیا مهرابی‌زاده هنرمند. «بررسی تطبیقی نقش اسطوره در ادبیات فارسی و در طرح و نقش فرش ایرانی». *مطالعات ایرانی*. ش ۱۵ (بهار ۱۳۸۸): ۲۳۹-۲۵۸.
- معین‌فر، محمدجعفر. «ابن عربی (۵۶۰-۶۳۸) و جامی (۸۱۷-۸۹۸)». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. س ۳۳، ش ۳-۴ (پیاپی ۱، ۱۳۷۹): ۸۲۳-۸۴۰.
- _____. «ابن عربی و جامی». در *مجموعه مقالات همایش بین‌المللی درباره عبدالرحمان جامی، فریدالدین عطار و حکیم عمر خیام*. به کوشش حسین بیک باغبان؛ زیر نظر گروه تخصصی زبان و ادبیات فرانسه. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۱: ۵۰-۶۷.
- مغربی، احمد موسی. «ذواللسانین‌های ایرانی و آثار آنان در ادب و فکر عربی». *نامه پارسی*. دوره ۵، ش ۴ (۱۳۷۹): ۱۲-۴۱.
- مقدادی، بهرام. «ادبیات تطبیقی و نقش آن در گفتگوی تمدن‌ها». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۱۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۱): ۱۲۹-۱۴۹.

- _____ . «بوف کور و خشم و هیاهو». پژوهش/ادبیات معاصر جهان. ش ۲۰ (۱۳۸۳): ۱۶۰-۱۴۵.
- _____ . «بوف کور و خشم و هیاهو». سخن. س ۲۶، ش ۵-۶ (۱۳۵۷): ۵۵۷-۵۷۱.
- _____ . «سپهری و کافکا». در خانه دوست کجاست: نقد و تحلیل اشعار سهراب سپهری. به اهتمام سارا ساروسفلی. تهران: سخن، ۱۳۸۸: ۱۷۸-۱۷۲.
- _____ . «کمینز و سپهری». ادبیات معاصر. س ۱، ش ۲ (۱۳۷۵): ۱۷-۶.
- مقدس، روح‌اله. «بررسی موضوعی و تطبیقی اقتباس از قرآن در گلستان و بوستان سعدی». مجله علوم انسانی (دانشگاه الزهراء). ش ۷۴ (زمستان ۱۳۸۷): ۱۷۱-۲۰۲.
- مقدم متقی، امیر. «بررسی آرا و اندیشه‌های خیام و ابوالعلا معری». نامه پارسی. ش ۳۷ (تابستان ۱۳۸۴): ۲۶-۵.
- مکی‌نژاد، مهدی. «تقابل خیر و شر در ادبیات و نقاشی (داستان نبرد رستم با دیو سپید)». در مجموعه مقالات همایش بهار/ایرانی. به کوشش فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۳۶۷-۳۸۶.
- ملاابراهیمی، عزت؛ خدیجه رشیدی و بی‌بی راحیل سن‌سبلی. «بررسی تطبیقی طبیعت‌گرایی در اندیشه‌های سهراب سپهری و جبران خلیل جبران». ادب عربی. س ۵، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۲۱۳-۲۳۶.
- ملاحمد، میرزا. «روابط ادبی ماوراءالنهر و ایران در عهد صفویان». در مجموعه مقالات ادبیات: گردهمایی بین‌المللی مکتب اصفهان. به کوشش عسکر بهرامی. ج ۲. تهران: فرهنگستان هنر، ۱۳۸۷: ۲۷۳-۲۸۲.
- ملایی، علی‌اکبر. «تطبیق بین سروده‌های دو آیین‌مدار اسماعیلی (ابن‌هانی و ناصر خسرو قبادیانی)». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۲۷۹-۳۰۰.
- ملایی، غلامحسین. «بازتاب ادبیات تعلیمی در شعر بهار». تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی. ش ۱۹ (بهار ۱۳۹۳): ۴۰-۲۳.

- ملک‌زاده، مهرداد. «سرزمین پریان در خاک مادستان». *نامه فرهنگستان*. س ۵، ش ۴ (پیاپی ۲۰، آذر ۱۳۸۱): ۱۴۷-۱۹۱.
- ملک‌محمدی، محمد. «گونه‌های داستان‌های حماسی شاهنامه فردوسی در ادبیات عامیانه ارمنی». در *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران*. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۲. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۲۰۷-۲۱۶.
- ملکی، زهره. «مقایسه مدایح نبویه و علویه در شعر صفی‌الدین حلی و سنایی غزنوی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی (فارسی - عربی)*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۶۱۰-۱۶۲۸.
- ملکی، ناصر؛ مجید فرهیان و مریم نویدی. «تطبیق صور خیال در اشعار جان دان و صائب». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۰۷-۱۲۵.
- ممتحن، مهدی. «بهار و شوقی در گذرگاه مفاهیم و معانی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۱، دوره جدید، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۱۶۵-۱۸۲.
- _____. «تأثیر سروده‌های عربی بر قصاید عنصری». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۱۸۳-۲۰۲.
- ممتحن، مهدی و الهام خادمی. «آموزه‌های دینی و اخلاقی در لالائی‌های مذهبی پارسی و تازی». *تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی*. ش ۱۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۱-۳۸.
- ممتحن، مهدی و روح‌الله مظفری. «نگاهی تطبیقی به شاهنامه و ایلید و ادیسه هومر». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۹ (بهار ۱۳۸۸): ۱۴۱-۱۶۲.
- ممتحن، مهدی و سمانه شریفی‌راد. «مدح در اشعار متنبی و حافظ». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۰ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۳۷-۱۵۰.
- ممتحن، مهدی و لیلا خوشکام. «بررسی مضامین اشعار عاشقانه فریدون مشیری و نزار قبانی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۵۳-۸۱.
- ممتحن، مهدی و مسلم رجبی. «نوستالژی فلسفی در شعر ابوالعلاء معری و عطار نیشابوری». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۵ (بهار ۱۳۹۲): ۱۶۱-۱۷۸.

- ممتحن، مهدی و مهین حاجی‌زاده. «بررسی سیر تحول شعر نو در زبان عربی و فارسی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۵، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۹): ۱۵۳-۱۸۰.
- ممتحن، مهدی؛ حسن مجیدی و سکینه صارمی گروی. «تطبیق نوستالژی در اندیشه جبران و نیما». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۱۴۲-۱۶۶.
- ممتحن، مهدی؛ رحیم انصاری‌پور و مجید خزایی. «بررسی تطبیقی مضمون فقر در اشعار معروف رصافی و پروین اعتصامی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۶، ش ۲۲ (تابستان ۱۳۹۱): ۲۷-۴۶.
- ممتحن، مهدی؛ نسرین دفترچی و علی‌اصغر شهناز خضرلو. «نگاهی تطبیقی به تصویر شب از نگاه ادوارد یونگ و آلفرد دوموسه». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۷ (بهار ۱۳۹۰): ۱۳۵-۱۶۳.
- منتخبی بخت‌ور، نرگس و جلال سخنور. «بررسی تأثیر اسطوره شهرزاد بر زمان پسامدرن شیمر نوشته جان بارت به‌همراه خوانشی پل دمانی از متن». *نقد زبان و ادبیات خارجی*. ش ۲ (بهار و تابستان ۱۳۸۸): ۸۵-۱۱۰.
- منجد، صلاح‌الدین. «تدوین علم بلاغت عربی و اثر دانشمندان ایرانی در آن». *مقالات و بررسی‌ها*. ج ۲. (۱۳۴۹): ۸۲-۹۳.
- منوچهریان، علیرضا. «رؤیای ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۲۰۷-۲۲۶.
- موحد، ضیاء. «شعر دهه هفتاد ایران و نگاهی به شعر جهان». *زنده‌رود*. ش ۲۵-۲۶ (۱۳۸۲): ۵۹-۹۵.
- موحد، محمدعلی. «شمس تبریزی و شیخ حسن بلغاری». *سخن*. س ۲۵، ش ۲۹۷ (۱۳۵۶): ۱۲۹۷-۱۳۰۲.
- موحدی، محمدرضا. «راه‌های نفوذ فارسی در فرهنگ و زبان عرب جاهلی (همراه با واژه‌های فارسی در شعر جاهلی)». *آینه پژوهش*. س ۷، ش ۳۷ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۵): ۷۲-۷۳.

- مؤذن جامی، محمدمهدی. «شعر غنایی در شعر شاملو و ادونیس». در /احمد شاملو، شاعر شبانه‌ها و عاشقانه‌ها. به کوشش و گردآوری بهروز صاحب‌اختیاری، حمیدرضا باقرزاده. تهران: هیرمند، ۱۳۸۱: ۲۶۶-۲۶۹.
- مؤذن‌زاده، زینب. «خیام و خیام‌پژوهی در شوروی». در خیام‌شناخت. زیر نظر محمدرضا راشد محصل. ج ۱. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۸۵: ۱۳۱-۱۴۲.
- مورائو، مانوئل. «ادبیات تطبیقی: روش‌ها و معضلات». ترجمه ویدا بزرگ‌چمی. کتاب ماه، ادبیات. ش ۱۵۰ (فروردین ۱۳۸۹): ۶۱-۶۷.
- مورین، مایکل. «چالش ادبیات تطبیقی». ترجمه ناهید حجازی. ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه‌نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۸۵-۱۸۸.
- موسوی، مرتضی. «بازتاب اندیشه اقبال، در افکار و آثار استاد غلام‌رضا سعیدی». دانش. ش ۶۶-۶۷ (۱۳۸۰): ۱۱۹-۱۲۴.
- موسوی، مصطفی؛ حمیده نوح‌پیشه و لیلا سیدقاسم. «مضامین مشترک در گلستان سعدی و امثال و حکم عربی». ادب عربی. س ۳، ش ۳ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۰۱-۲۲۴.
- موسوی لر، اشرف و نوا کمالی. «بررسی تطبیقی نگارگری مکتب اصفهان و شعر سبک اصفهانی (هندی)». در مجموعه مقالات ادبیات: گردهمایی بین‌المللی مکتب اصفهان. به کوشش عسکر بهرامی. ج ۲. تهران: فرهنگستان هنر، ۱۳۸۷: ۳۰۵-۳۳۲.
- موسی، احمد. «مضامین اشعار عرب در شعر ایرانیان». نامه پارسی. س ۸، ش ۴ (زمستان ۱۳۳۱): ۴۱-۶۰.
- _____. «نوروز در شعر عربی تا قرن پنجم هجری». نامه پارسی. س ۷، ش ۱ (پیاپی ۲۴، بهار ۱۳۸۱): ۵۹-۷۱.
- موقر بالیوزی، حسن. «متیو آرنلد». یغما. س ۲۴، ش ۱۱ (پیاپی ۲۸۱، بهمن ۱۳۵۰): ۶۸۱-۶۸۷.
- موکر، موبینا. «تدریس و تفسیر مثنوی در بوسنی و هرزگوین». سخن عشق. ش ۳۱ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۴۱-۴۵.

- مولائی افغانستانی، محمد سرور. «کوشانیان در شاهنامه فردوسی». یغما. س ۲۸، ش ۴ (پیاپی ۳۲۲، تیر ۱۳۵۴): ۲۳۱-۲۳۸؛ ش ۵ (پیاپی ۳۲۳، مرداد ۱۳۵۴): ۳۰۲-۳۱۰ و ش ۶ (پیاپی ۳۲۴، شهریور ۱۳۵۴): ۳۶۶-۳۶۹.
- مولائی نیا، عزت‌اله؛ محمودرضا توکلی محمدی و کاظم وفایی. «موازنه بین ابوتمام و شهاب‌الدین محمود حلبی در دو قصیده فتح عموریه و فتح عکا». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية و آدابها*. ش ۲۱ (۱۳۹۰): ۱۰۳-۱۳۸.
- مولوی نافچی، اصغر و حسین شمس‌آبادی. «پیوند میان شعر و هنر نقاشی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۷ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۵۵-۱۷۰.
- «مولوی، نیچه، اقبال». *دنیای سخن*. ش ۴۴ (مهر ۱۳۷۰): ۷۷.
- مؤمنی هزاوه، امیر. «ادبیات تطبیقی و زمینه‌های آن در ادبیات ایران و جهان اسلام». *در نامه‌واره/امین: چهل گفتار در ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی...*. ویراسته حسن امین؛ به کوشش محمدرضا بیگدلی، محمدعلی مولوی. تهران: انتشارات دایرةالمعارف ایران‌شناسی. ۱۳۸۲: ۴۷۳-۴۷۷.
- _____. «روابط ایران و عرب و تأثیر آن در ادبیات فارسی و عربی». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. س ۸، ش ۹۳ (تیر ۱۳۸۴): ۶۴-۷۷.
- _____. «روابط ایران و عرب و تأثیر آن در ادبیات فارسی و عربی». *اندیشه‌های ادبی*. س ۱، ش ۱ (بهار ۱۳۸۴): ۸۳-۱۱۰.
- مؤید، حشمت. «گوته و سعدی (ذیلی بر مقاله «گوته در آیینۀ سعدی»)». *ایران‌شناسی*. س ۱۱، ش ۴۲ (تابستان ۱۳۷۸): ۲۶۰-۲۶۴.
- مؤید شیرازی، [جعفر]. «تأثیر شعر عربی بر آثار سعدی و شعر فارسی بعد از وی». *گوهر*. سال ۲، ش ۷ (۱۳۵۳): ۶۲۷-۶۳۲.
- مؤید شیرازی، جعفر. «مضمون‌گیری سعدی از شاعران عرب». *گوهر*. س ۱، ش ۹ (۱۳۵۲): ۸۱۱-۸۲۱.
- مهابادی، مجتبی. «اخوان، همی‌نگوی و داستان‌نویسی مدرن». *آدینه*. ش ۵۷-۵۸ (۱۳۷۰): ۷۰-۷۲.

مهاجر شیخی، طاهره و سید محمد علوی مقدم. «مضامین انتقادی و تعلیمی طنز در اشعار حافظ و سرآمدان سبک هندی.» تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی. ش ۱۸ (زمستان ۱۳۹۲): ۸۵-۱۰۴.

مهدوی دامغانی، احمد. «ادبیات عرب و مینوی.» در پانزده گفتار درباره مجتبی مینوی. به کوشش ایرج افشار. تهران: دانشگاه تهران، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، ۱۳۵۶=۲۵۳۶: ۷۱-۸۰.

_____. «ایوان مدائن در سیر و ادب عرب.» در محقق‌نامه. به اهتمام بهاءالدین خرمشاهی، جویا جهان‌بخش. ج ۲. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۶: ۱۲۹۰-۱۳۱۱.

_____. «سهم ایرانیان در ادب صوفیانه عرب.» در نامه کریمان: یادمان شادروان دکتر حسین کریمان (شماره مخصوص پژوهش‌نامه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی). تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۷۳: ۲۰۲-۲۱۹.

مهدی‌پور، محمد. «مقایسه دیباچه گلستان سعدی و سنبلستان شیخ شجاع گورانی.» در مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۱. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۵۹۹-۶۲۰.

مهدی‌پور، محمد و لیلا میرزایان‌فر. «مقایسه و تحلیل مضامینی رندانه و قلندرانه و مغانه در غزل‌های حافظ و فاضلی.» ادب غنایی. س ۱۱، ش ۲۱ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۸۱-۲۰۰.

مهرلوا، کاتیا. «ملک‌الشعراى بهار و تاراس شفچنکو: دو شاعر ملی ایران و اوکراین.» سخن عشق، ویژه تعامل ادبی ایران و جهان. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۵۷-۱۶۱. مهندسی، منوچهر. «هدایت و ریلکه.» ترجمه فرزین یزدان‌فر. در شناخت‌نامه صادق هدایت. گردآورنده شهرام بهارلویی‌ان، فتح‌الله اسماعیلی. تهران: قطره، ۱۳۷۹: ۳۴۷-۳۵۶.

- _____. «هدایت و ریلکه». ترجمه فؤاد میثاقی. نگین. س ۷، ش ۸۸ (شهریور ۱۳۵۱): ۲۲-۲۵ و ۷۴۶.
- میرحسینی، سید محمد و مسلم مقصودی. «بررسی تطبیقی زهدیات ابن‌واس و سنایی». / ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۷۹-۳۰۳.
- میرحسینی، سید محمد و نرگس انصاری. «نقد و مقایسه تصویرپردازی (تشبیه) هنری در شعر عاشورایی فارسی و عربی». / لسان‌مبین (پژوهش/دب عربی). س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۸۸): ۸۹-۱۰۵.
- میرزبابازاده فومشی، بهنام. «آشنایی با انجمن‌های ادبیات تطبیقی جهان». / ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۴، ش ۱ (پیاپی ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۱۷۸-۲۱۵.
- _____. «بررسی قابلیت‌های نقد کهن‌الگویی در مطالعات تطبیقی ادبیات». نقد ادبی. س ۴، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۹۰): ۱۷۷-۱۸۲.
- _____. «بیستمین همایش بین‌المللی ادبیات تطبیقی (سال ۲۰۱۳، پاریس)». / ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز ۱۳۹۰): ۱۶۲-۱۷۱.
- _____. «درآمدی به پژوهش‌های ادبی تطبیقی». / ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱): ۱۳۹-۱۵۰.
- _____. «سیزدهمین همایش بین‌المللی دوسالانه انجمن ادبیات تطبیقی هند». / ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۲۰۶-۲۰۸.
- میرزبابازاده فومشی، بهنام و آدینه خجسته‌پور. «ادبیات تطبیقی در روسیه». / ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۵، ش ۱ (پیاپی ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۶۵-۸۸.
- میرزایف، عبدالغنی. «روابط ادبی ماوراءالنهر، افغانستان و سند در زمینه گسترش مکتب ادبی بیدل». وحید. س ۱۳، ش ۲ (پیاپی ۱۷۹، اردیبهشت ۱۳۵۴): ۱۴۳-۱۵۰.

_____ . «مذکر الاصحاب و ادبیات عصر صفویه» وحید. س ۵، ش ۱۰ (پیاپی ۵۸، ۱۳۴۷): ۸۸۳-۸۸۶؛ ش ۱۱ (پیاپی ۵۹، ۱۳۴۷): ۱۰۶۹-۱۰۷۲ و ش ۱۲ (پیاپی ۶۰، ۱۳۴۷): ۱۱۳۳-۱۱۴۰.

_____ . «نقش برجسته کشمیر در نظم پارسی و خدمات شایسته دکتر حسام‌الدین راشدی» وحید. س ۹، ش ۴ (پیاپی ۹۱، تیر ۱۳۵۰): ۵۶۷-۵۸۰.
میرزایی، فرهاد و سمانه منصوری آل‌هاشم. «تأثیرپذیری خاقانی از معلقه امرؤالقیس». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۶۶۳-۱۶۷۶.

میرزایی، فرامرز و مریم رحمتی ترکاشوند. «جغرافیای تاریخی ایران ساسانی در شعر بحتری». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۱۷۹-۲۰۶.

میرزایی، فرامرز؛ مهدی شریفیان و علی پروانه. «بازتاب «منطق الطیر» عطار در قصیده «یادداشت‌های بشر حافی صوفی» صلاح عبدالصبور». جستارهای زبانی. دوره ۲، ش ۲ (پیاپی ۶، تابستان ۱۳۹۰): ۱۲۷-۱۴۷.

میرزایی، فرامرز؛ یعقوب محمدی‌فر و مریم رحمتی ترکاشوند. «جلوه جشن‌های باستانی پارسیان در شعر بحتری و ابونواس». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۲۳۷-۲۵۷.

میرزائی جابری، فهیمه و سید محمدرضا ابن‌الرسول. «وصف طبیعت در دیوان طغرای و منوچهری». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۲۱ (بهار ۱۳۹۱): ۱۶۷-۱۸۱.

میرزایی مهر، علی‌اصغر. «واقع‌گرایی، فصل مشترک مکتب ادبی وقوع و مکتب نقاشی هرات». در مجموعه مقالات همایش بهار ایرانی. به کوشش فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۲۱۳-۲۳۸.

میرزایی‌نیا، حسین؛ رضا محمدی و عباس گنجعلی. «تأثیرپذیری ادونیس از نظریه به‌هم‌پیوستگی عینی تی. اس. الیوت». *الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية وادبها*. ش ۲۶ (۱۳۹۲): ۱۰۱-۱۲۴.

میرقادری، [سید] فضل‌الله. «بررسی مقایسه‌ای «توجه به اراده ملت‌ها در تعیین سرنوشت» در شعر اقبال و شابی». *پژوهش‌های ادبی*. س ۲، ش ۸ (تابستان ۱۳۸۴): ۹۵-۱۱۶.

میرقادری، سید فضل‌الله. «بررسی تطبیقی ویژگی‌های عشق در شعر حافظ شیرازی و ابن‌فارض مصری». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. دوره ۲۲، ش ۳ (پیاپی ۴۴، پاییز ۱۳۸۴): ۱۶۵-۱۸۴.

میرقادری، سید فضل‌الله و حسین کیانی. «بررسی تطبیقی رویارویی با پدیده استعمار در شعر سید اشرف‌الدین حسینی و معروف رصافی». *بوستان ادب*. س ۴، ش ۳ (پیاپی ۶۷، پاییز ۱۳۹۱): ۱۳۳-۱۵۸.

میرقادری، سید فضل‌الله و عبدالرضا سعیدی. «بررسی تطبیقی فلسفه زندگی در آثار سهراب سپهری و جبران خلیل جبران». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۴، ش ۹ (پاییز ۱۳۹۱): ۲۲۸-۲۴۸.

میرقادری، سید فضل‌الله و منصوره غلامی. «بررسی تطبیقی اساطیر در شعر شاملو و ادونیس». *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. ش ۱ (دی ۱۳۸۹): ۲۲۱-۲۵۱.

_____. «بررسی تطبیقی سیمای دنیا در شعر ناصر خسرو و ابوالعلاء». *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. س ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۸۸): ۲۰۷-۲۳۶.

میلانی، عباس. «بوف کور و غرب». *ایران‌نامه*. س ۱۰، ش ۳ (۱۳۷۱): ۶۱۹-۶۲۴.
 میلانی مقدم، مریم؛ مریم محمودی و حسن حسین‌زاده‌شانه‌چی. «تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات اروپایی در قرن‌های ۱۸ تا ۲۰ میلادی». *زبان و ادبیات فارسی*. ش ۳۵ (پاییز ۱۳۹۱): ۷۹-۱۰۰.

میناسیان، لئون. «فردوسی و شاهنامه در ادبیات ارمنی». در *یادنامه آیین بزرگداشت آغاز دومین هزاره سرایش شاهنامه فردوسی در اصفهان*. [اصفهان]: نشر سپاهان؛ نشر زنده‌رود، ۱۳۷۰: ۱۰۷-۱۱۶.

- مینورسکی، ولادیمیر. «ارتباط قصه‌های حماسی ایران و ادبیات توده‌ای روس». *پیرامون ادبیات (۱)*: شعر و ادبیات، مجموعه مقالات. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱: ۱۴۸-۱۶۴.
- _____. «حماسه ایرانی و ادبیات عامیانه روسی». ترجمه مسعود رجب‌نیا. سیمرغ. ش ۵ (تیر ۱۳۵۷): ۱۲۵-۱۳۹.
- _____. «حماسه ملی ایران و ادبیات عامیانه روسی». ترجمه غلامعلی سیار. آینده. س ۱۶، ش ۵-۸ (مرداد - آبان ۱۳۶۹): ۳۵۳-۳۷۰.
- _____. «خاقانی و آندرونیکوس کومنه‌نوس». ترجمه و تعلیقات عبدالحسین زرین‌کوب. یغما. س ۶، ش ۷ (پیاپی ۶۴، ۱۳۳۲): ۳۰۴.
- _____. «خاقانی و آندرونیکوس کومنه‌نوس». ترجمه و تعلیقات عبدالحسین زرین‌کوب. فرهنگ ایران زمین. ش ۱ (۱۳۳۲): ۱۱۱-۱۷۲.
- مینوسپهر، آرش. «بر بال‌های سیمرغ: تأثیر ادبیات فارسی در ادبیات فرانسه». تاریخ روابط خارجی. ش ۳۲، (پاییز ۱۳۸۶): ۹۳-۱۲۲.
- ناتل خانلری، پرویز. «شعر فارسی در تاجیکستان». سخن. س ۱، ش ۲ (۱۳۲۲): ۹۷-۱۰۱.
- ناجی طوقماق، عبدالرحمن. «خمس‌سرایان عثمانی». در مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی. گردآورنده منصور ثروت. ج ۳. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۲۹۵-۳۰۲.
- نادری‌نژاد، عفت و مصطفی گرجی. «مفهوم درد و رنج در اشعار غاده السمان و فروغ فرخزاد». مطالعات ادبیات تطبیقی. س ۷، ش ۲۶ (تابستان ۱۳۹۲): ۱۵۷-۱۸۵.
- ناصر، محمدمهدی. «شعر حزین لاهیجی در ترازوی نقد صاحب کتاب تنبیه الغافلین». آینه پژوهش. س ۷، ش ۳۸ (خرداد و تیر ۱۳۷۵): ۳۹-۴۲.
- ناصری، فرشته و ایرج مهرکی. «افسانه‌ها و قصه‌های فارسی در ادبیات اروپا». فرهنگ و ادب. س ۳، ش ۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۸۷-۲۰۰.
- ناطق شریف، مریم. «امیرعلیشیر نوایی و تأثیر ژرف فارسی بر ترکی». نامه پارسی. س ۲، ش ۲ (تابستان ۱۳۷۶): ۱۴-۱۹.

- _____. «همگونی شعر اقبال و برخی شاعران برجسته ایران». *کیهان فرهنگی*. س ۱۶، ش ۱۵۱ (۱۳۷۸): ۳۰-۳۱.
- ناظمیان، رضا. «بررسی و تحلیل دو شعر «افسانه» از نیما یوشیج و «فی السوق القدیم» از بدر شاکر السیاب». *سخن عشق* (ویژه تعامل ادبی ایران و جهان). ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۹۵-۱۰۲.
- _____. «زمان در شعر فروغ فرخزاد و نازک الملائکه، بررسی تطبیقی دو شعر «بعد از تو» و «افعوان»». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۲۰۷-۲۲۰.
- ناظمیان، رضا و سمیه السادات طباطبایی. «بررسی تطبیقی شخصیت اصلی و شخصیت‌پردازی آن در داستان حادثه شرف یوسف ادریس و سنگ‌های شیطان منیر و روانی‌پور». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۷ (پاییز ۱۳۹۱): ۱۳۱-۱۵۰.
- نامدار، لیدا. «زن‌ستایی و زن‌ستیزی در شعر معاصر ایران و عرب». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۲۵۷-۲۸۹.
- نامور مطلق، بهمن. «ادبیات تطبیقی و رویکردهای نقد». در *مجموعه مقالات همایش ادبیات تطبیقی: چشم‌اندازهای ادبیات تطبیقی در دهه کنونی*. به کوشش بهمن نامور مطلق. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۳: ۲۹-۳۸.
- _____. «اسطوره‌زدایی و اسطوره‌پردازی کاخ خورنق در نگاه نظامی و بهزاد». *کتاب ماه، هنر*. ش ۶۳-۶۴ (آذر و دی ۱۳۸۲): ۴۸-۵۶.
- _____. «بهار طبیعی و بهار عرفانی: تقابل با مکمل (جانشین یا هم‌نشین) بررسی بینامتنی و هستی‌شناسانه بهار در ادبیات و هنر ایرانی». در *مجموعه مقالات همایش بهار ایرانی*. به کوشش فاطمه راکعی. تهران: مرکز تحقیقات شعر و هنر دانشگاه الزهراء، با همکاری معاونت علمی - پژوهشی فرهنگستان هنر، ۱۳۸۸: ۳۰۷-۳۲۳.
- _____. «ترامنتیت مطالعه روابط یک متن با دیگر متن‌ها». *شناخت*. ش ۵۶ (زمستان ۱۳۸۶): ۸۳-۹۸.
- _____. «درآمدی بر تصویرشناسی، معرفی یک روش نقد ادبی و هنری در ادبیات تطبیقی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۲ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۱۹-۱۳۸.

- _____ . «مقابله نمادین «باد» و «کوه» نزد مولانا و سنت آگروپری». پژوهش زبان‌های خارجی. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹): ۷۸-۸۹.
- نامور مطلق، بهمن و هومن زندی‌زاده. «دانش‌های تطبیقی، نگاهی گذرا به یکی از صورت‌بندی‌های معرفتی». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۱۵-۱۲۸.
- نانکت، لاتیشیا. «تصویرشناسی به‌منزله خوانش متون نثر معاصر فرانسه و فارسی». ترجمه مؤده دقیقی. ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۰): ۱۰۰-۱۱۵.
- نایب‌پور، کرم و نغمه ورقائیان واعظی. «خوانش تطبیقی روسلان وفادار، تیمبوکتو و سگ ولگرد». پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی. ش ۱۰ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۶۱-۱۷۸.
- نایل، حسین. «مثنوی شیرین و خسرو و امیر خسرو بلخی». دب. س ۲۲، ش ۴ (۱۳۵۳): ۲۶-۳۸.
- نبی‌بخش بلوچ. «تأثیر مولانا جلال‌الدین رومی در شاه عبداللطیف بهتائی سندی». ترجمه محمد سلیم اختر. وحید. س ۱۲، ش ۵ (پیاپی ۱۲۸، ۱۳۵۳): ۴۱۳-۴۲۳.
- نبی‌لو، علیرضا. «(ادبیات جهان) مقایسه رستم و سهراب فردوسی و رستم و سهراب متیو آرنلد». رشد آموزش زبان و ادب پارسی. ش ۱۰۹ (بهار ۱۳۹۳): ۱۸-۲۱.
- _____ . «بررسی تطبیقی عناصر داستان در مقامات حریری و مقامات حمیدی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۲۲۷-۲۵۹.
- نبی‌لو، علیرضا و احمد آصف. «بررسی سلسله‌مراتب نیازهای مزلو در گلستان سعدی». متن‌شناسی ادب فارسی. س ۶، ش ۲ (تابستان ۱۳۹۳): ۴۳-۶۶.
- نجاریان، محمدرضا. «تأثیرپذیری اشعار لامعی از معلقه امروالقیس». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۳، ش ۶ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۱۸-۲۴۰.
- نجاریان، محمدرضا و محمدکاظم کهدویی. «نگاه شاعرانه رودکی و ابونواس به خمريات». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۲۵۹-۲۸۰.

- نجاریان، محمدرضا و معصومه شفیعی حصارى. «مقایسه نماد در مجموعه شعر «در محاصره» محمود درویش و «خواب ارغوانی» موسوی گرمارودی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۵، ش ۱۰ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۳۴۷-۳۸۰.
- نجفی ایوکی، علی و مهوش حسن‌پور. «بازآفرینی اسطوره «عولیس» در شعر معاصر عربی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۵ (بهار ۱۳۹۱): ۱۱۵-۱۴۱.
- نجفی، ابوالحسن. «ادبیات تطبیقی چیست؟». *آموزش و پژوهش (تعلیم و تربیت)*. ش ۱۳۰ (فروردین ۱۳۵۱): ۴۳۵-۴۴۸.
- _____. «ادبیات تطبیقی و قلمرو آن». در *دومین مجموعه سخنرانی‌های مشترک فرهنگستان زبان و ادب فارسی و بنیاد ایران‌شناسی*. به کوشش حسن قریبی؛ زیر نظر حسن حبیبی. تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۸۸: ۱۹-۵۲.
- نجفی، رضا. «از گوته تا هایدگر، بازتاب اندیشه و ادب آلمانی در زبان و ادبیات فارسی». *بیمه و توسعه*. ش ۲ (تابستان ۱۳۸۴): ۸۲-۸۷.
- نجفی‌پور، اکرم و فروغ مطیعی. «تأثیر ادبیات بر نقوش سفال‌های دوره اسلامی با تأکید بر نقش سیمرغ». *کتاب ماه، هنر*. ش ۱۴۷ (آذر ۱۳۸۹): ۱۱۰-۱۱۴.
- نجومیان، امیرعلی. «به‌سوی تعریفی تازه از ادبیات و نقد ادبی». *پژوهش‌های ادبی*. ش ۳۸ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۱۵-۱۳۸.
- نحوی، اکبر و علی امینی. «سیاوش و سودابه (بررسی تطبیقی موارد مشابه در اساطیر و ادبیات ملل)». *شعرپژوهی*. س ۵، ش ۱۵ (پیاپی ۶۹، بهار ۱۳۹۲): ۱۳۹-۱۶۶.
- نخجوانی، حاج‌حسین. «نفوذ زبان و ادبیات فارسی در ترکیه دوره آل عثمان». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. س ۱۴، ش ۱ (پیاپی ۶۰، ۱۳۴۱): ۴۲-۵۴ و س ۱۴، ش ۲ (پیاپی ۶۱، تابستان ۱۳۴۱): ۱۷۶-۱۹۱.
- نذیر احمد. «تأثیر مجیر بیلقانی در اشعار سراجی خراسانی». *قند پارسی*. ش ۶ (۱۳۷۲): ۲۷-۴۴.
- _____. «خواجوی کرمانی و مرشد او شیخ امین‌الدین گازرونی». *قند پارسی*. ش ۴ (۱۳۷۱): ۵۹-۸۲.

- نراقی، احسان و جلال ستاری. «ادبیات شرق و گفت‌وگوی فرهنگ‌ها». *پل فیروزه*.
س ۱، ش ۳ (۱۳۸۱): ۹۵-۱۰۰.
- نریمانی، اسفندیار. «سنجش شخصیت سیاوش و هلن در دو حماسه شاهنامه و
ایلیاد». *زبان و ادب*. ش ۳۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۱۲۹-۱۴۸.
- نسیم، خ. ب. «مولانا جلال‌الدین رومی و اقبال لاهوری». *هنر و مردم*. ش ۱۵۲
(۱۳۴۵): ۱۱-۱۳.
- نصر اصفهانی، محمدرضا. «کرشمه معشوقی در دیوان حافظ و ابن‌فارض». *مجله
پژوهشی دانشگاه اصفهان*. ج ۱۴، ش ۲ (۱۳۸۱): ۵۵-۷۶.
- نصر اصفهانی، محمدرضا؛ جمشید مظاهری و آرمان ماناسریان. «مقایسه تحلیلی دو
حکایت آناهید و شاهزاده کرمانی در ادبیات ارمنی و فارسی». *پژوهش زبان و ادبیات
فارسی*. ش ۱۸ (پاییز ۱۳۸۹): ۱۴۳-۱۷۰.
- نصر اصفهانی، محمدرضا و طیبه جعفری. «گاؤ؛ مسخ: مقایسه شیوه پردازش
شخصیت در گاؤ ساعدی و مسخ کافکا». *زبان و ادب فارسی (نشریه دانشکده ادبیات و
علوم انسانی تبریز)*. س ۵۳، ش ۲۱۵ (تابستان ۱۳۸۹): ۱۳۳-۱۵۶.
- نصر اصفهانی، محمدرضا و محبوبه هم‌تیا. «مقایسه تحلیلی طرح و محتوای
نمایشنامه «پرندۀ آبی» از موريس مترلینگ با منظومۀ عرفانی «منطق الطیر» عطار». *پژوهش‌های ادب عرفانی*. س ۵، ش ۳ (پیاپی ۱۹، پاییز ۱۳۹۰): ۱۲۵-۱۴۲.
- نصر اصفهانی، محمدرضا و مریم حقی. «شیرین و پاملا (بررسی تطبیقی خسرو و
شیرین نظامی و پاملای ساموئل ریچاردسون)». *پژوهش‌نامه ادب غنایی*. ش ۱۴ (بهار و
تابستان ۱۳۸۹): ۱۴۱-۱۶۱.
- نصرت‌زادگان، نسترن. «شعر معاصر، فروغ و سیلویا پلات». در *مجموعه مقالات
ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی*. به کوشش عباسعلی وفایی؛ زیر
نظر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران:
میراثبان، ۱۳۸۸: ۹۷۳-۹۹۵.
- نصیری، روح‌اله و تقی اجیه. «مقایسه عنصر عاطفه در داستان «دا» و داستان‌های
غسان کنفانی». *الجمعیه العلمیه الايرانیه للغة العربیه و آدابها*. ش ۳۱ (۱۳۹۳): ۱۱۷-۱۳۸.

نظامیان تبریزی، رضا. «در انتظار گودو، بررسی تحلیلی مفهوم منجی نجات‌بخش در شعر اخوان ثالث، البیاتی و نزار قبانی.» *لسان مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۲، ش ۲ (اسفند ۱۳۸۹): ۲۴۳-۲۵۶.

نظامی‌زاده، مهرگان؛ نازنین سنجری و فریبا سادات‌هاشمی. «خویشاوندی ذهنی علی‌رغم مرزهای جغرافیایی.» *پژوهش زبان و ادبیات فرانسه*. س ۷، ش ۱۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۴۹-۷۵.

نظرزاده، رسول. «رهایی شدن را من زندان شده‌ام: نگرش تطبیقی به آثار لویی‌جی پیراندلو و آلبر کامو.» *صحنه*. ش ۴ (زمستان ۱۳۷۷): ۱۱۴-۱۲۰.

نظری، علی و قاسم صحرایی. «بازتاب مشروطیت در اشعار نسیم شمال و احمد شوقی.» *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۲۳-۱۴۴.

نظری، علیرضا و مجتبی قنبری مزیدی. «بازتاب اندیشه‌های خیام در اشعار محمود سامی البارودی.» *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۲۱۹-۲۴۲.

نظری منظم، هادی. «ادبیات تطبیقی: تعریف و زمینه‌های پژوهش.» *ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)*. دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۲۲۱-۲۳۸.

_____. «الادب المقارن.» *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۱۸۸-۱۸۶.

_____. «نقد ترجمه الادب المقارن.» *آینه پژوهش*. ش ۷۴ (خرداد و تیر ۱۳۸۱): ۶۴-۶۹.

نعمت، خلیل. «بررسی مقایسه‌ای عنصر تنهایی در اشعار نیما یوشیج و آلفرد دو موسه، شاعر رمانتیک فرانسوی.» *زیبایی‌شناسی ادبی*. دوره جدید، س ۴، ش ۱۱ (بهار ۱۳۹۱): ۲۵-۳۶.

نعمتی، فاروق. «بررسی تطبیقی سیمای زن در شعر خلیل مطران و ملک‌الشعرا بهار.» در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی (فارسی - عربی)*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۷۳۵-۱۷۵۲.

- نعمتی، فاروق و ایوب مرا. «مضامین شعری مشترک پروین اعتصامی و عایشه تیمور». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. س ۷، ش ۲۵ (بهار ۱۳۹۲): ۱۱۷-۱۳۸.
- نعیمی برچلوئی، فرحناز. «ایلیاد و شاهنامه». *ادبیات داستانی*. ش ۵۴ (فروردین - خرداد ۱۳۸۰): ۷۴-۷۷.
- نفیسی، سعید. «ادبیات انگلیسی در ایران». *نشریه وزارت امور خارجه*. دوره ۲، ش ۱۱ (۱۳۳۹-۱۳۳۸): ۷-۱۲.
- _____. «ادبیات فارسی در افغانستان». *دانش*. س ۱، ش ۱ (۱۳۲۸): ۲-۵.
- _____. «ادبیات فارسی در هندوستان». *ارمغان*. س ۱۰، ش ۸-۹ (آبان و آذر ۱۳۰۸): ۵۶۶-۵۷۷ و ش ۱۰ (دی ۱۳۰۸): ۶۰۹-۶۳۵.
- _____. «پوشکین و فاضل خان گروسی». *یغما*. س ۱۱، ش ۱۱ (پیاپی ۱۲۷، ۱۳۳۷): ۴۹۴-۴۹۷.
- _____. «تأثیر ادبیات اروپایی در ادبیات فارسی». *در مرزهای دانش*. ج ۳. تهران: کتاب‌فروشی زوار، ۱۳۴۰: ۴۳-۵۳.
- نقوی، نقیب. «حافظ، گوته، پوشکین». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. س ۳۸، ش ۱۵۱ (۱۳۸۴): ۱۸۷-۲۰۴.
- نقوی‌زاده، سید علی. «تأثیر تصوف در نثر و نظم فارسی». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۲۸ (بهمن ۱۳۷۸): ۴۴-۴۷.
- نقی‌زاده، فرناز و طیبه امیریان. «بررسی عناصر داستان در کلیله و دمنه فارسی و عربی (باب شیر و گاو)». *پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی*. ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۱۰۳-۱۳۲.
- نکوروچ، حسن. «تأثیر غزل حافظ در دیوان شرقی - غربی گوته». *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۱ (پیاپی ۱، بهار ۱۳۸۹): ۸۳-۱۰۵.
- _____. «گوته و حافظ، تأثیر غزل حافظ و سعدی در دیوان شرقی - غربی گوته». *در مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی، ادبیات ایران*. [برگزارکننده بنیاد ایران‌شناسی]. ج ۲. تهران: بنیاد ایران‌شناسی، ۱۳۸۳: ۲۶۹-۲۹۳.

«نگاهی به آموزه‌های مولانا در غرب، مولانا، سفیر صلحی از شرق به غرب (رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران)». چشم‌انداز/ارتباطات فرهنگی. ش ۱۸ (مهر و آبان ۱۳۸۴): ۴۶-۴۱.

نوحی، نزهت. «از دنیای چاوسر تا عرفان عطار (نگاهی به مجلس مرغان و منطق الطیر)». عرفان/اسلامی. س ۵، ش ۱۵ (بهار ۱۳۸۷): ۵۷-۸۲.
نوذری، جلیل. «مثنوی‌پژوهی: دو متن غربی و مثنوی معنوی (یک بررسی تطبیقی)». آینه میراث. دوره جدید، س ۵، ش ۳ (پیاپی ۳۸، پاییز ۱۳۸۶): ۲۱۷-۲۳۰.
_____. «نقش شیعه در نگهداشت داستان بلوهر و بوذاسف». آینه میراث. دوره جدید، س ۴، ضمیمه ش ۸ (۱۳۸۵): ۲۵-۴۲.

نورزاد (نوراف)، نورعلی. «مکتب ادبی شیراز و تحول شعر فارسی در حوزه فرارود (از مکتب سعدی تا مکتب پیروان بیدل)». کتاب ماه، ادبیات. س ۳، ش ۳۶ (پیاپی ۱۵۰، فروردین ۱۳۸۹): ۱۷-۲۴.

نورمحمد خان، مهر. «تأثیر انقلاب اسلامی در فرهنگ و ادب پاکستان». در مجموعه مقاله‌های سمینار بررسی ادبیات انقلاب اسلامی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۳: ۶۴۱-۶۵۲.

_____. «جستاری در نفوذ نظامی در شبه‌قاره (مقلدان و شروح آثار نظامی)». در مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی. گردآورنده منصور ثروت. ج ۳. تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۷۲: ۳۷۳-۳۹۹.
_____. «جستاری در نفوذ نظامی در شبه‌قاره». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. س ۲۹، ش ۱۱۷-۱۱۸ (۱۳۷۰): ۸۹-۱۱۷.

_____. «نفوذ و رواج تفکر تذکرة الاولیای عطار در سرزمین پاکستان». در سایه در خورشید: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت عطار نیشابوری. ج ۱. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ نشر آیات، ۱۳۷۴: ۵۵-۶۴.

نوروزی، زینب و علیرضا اسلام. «بررسی تطبیقی داستان فریکسوس از اساطیر یونان و اسماعیل ذبیح‌الله از قرآن». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۲۲۶-۲۴۲.

نوروزیان، مسعود؛ شادمان شکروی و افسانه صحتی. «هنر شروع داستان در حکایات سعدی و داستان‌های کوتاه غرب». پژوهش زبان و ادبیات فارسی. ش ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵): ۳۷-۵۸.

نوروزی‌پناه، علی. «فردوسی و هومر». چپستا. ش ۶۴ (دی ۱۳۶۸): ۴۸۵-۴۹۷.
 نوریان، سید مهدی و علی‌اصغر باباصفری. «تحقیق در مثنوی سلیمان و بلقیس حیاتی گیلانی و تطبیق آن با کتب قصص الانبیاء؛ تفسیر و تاریخ به‌همراه شرح احوال و آثار شاعر». پژوهش زبان و ادبیات فارسی. ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۸): ۵۳-۷۴.
 نوشاهی، گوهر. «اقبال و حافظ». در سخن اهل دل: مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت حافظ. گردآورنده کمیسیون ملی یونسکو در ایران. [تهران]: کمیسیون ملی یونسکو در ایران. ۱۳۷۱: ۷۸۱-۷۹۰.

_____. «اقبال و حافظ». مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد. س ۱۳، ش ۳ (۱۳۵۶): ۴۱۲-۴۲۷.

نوین، حسین و فرامرز میرزایی. «بن‌مایه‌های افسانه شهرزاد ایرانی در نمایشنامه شهرزاد توفیق الحکیم». زبان و ادبیات عربی. ش ۴ (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۱۵۳-۱۶۸.
 نهاد تارلان، علی. «هم‌بستگی ادبیات ایران و ترک و نمونه‌ای از اشعار فارسی شعری ترک، گوشه‌ای از تاریخ فارسی». وحید. س ۷، ش ۷ (پیاپی ۷۹، تیر ۱۳۴۹): ۸۵۱-۸۶۵.
 _____. «هم‌بستگی ادبیات ایران و ترک و نمونه‌ای از اشعار فارسی». مهر. س ۱۳، ش ۵ (مرداد ۱۳۴۶): ۳۴۳-۳۴۴ و ش ۶ (شهریور ۱۳۴۶): ۴۲۴-۴۲۷.

نهی‌رات، احمد. «درآمدی توصیفی - تحلیلی بر اسطوره سندباد در شعر صلاح عبدالصبور». کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۵ (بهار ۱۳۹۱): ۱۴۳-۱۶۳.
 نیساری تبریزی، رقیه. «سیمای زن در شاهنامه فردوسی و ایلیاد و ادیسه هومر». ادبیات فارسی (دانشگاه آزاد اسلامی خوی). ش ۲ (بهار ۱۳۸۳): ۸۳-۹۶.

_____. «نوشدارو در آثار دو حماسه‌سرای بزرگ جهان، فردوسی و هومر». رشد آموزش زبان و ادب فارسی. ش ۷۰ (تابستان ۱۳۸۳): ۱۸-۱۹.

_____. «همسانی‌ها و ناهمسانی‌ها در شاهنامه فردوسی و ایلیاد و ادیسه هومر». ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناسی. ش ۱ (پاییز ۱۳۸۴): ۱۱۷-۱۳۳.

نیک‌روز، یوسف و ته‌مین بختیاری. «مقایسه اندیشه‌های تربیتی و آموزشی سعدی و جان دیویی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۲۸۹-۳۱۶.

نیک‌طبع، پروانه. «واسوخت‌سرایی در اشعار وحشی بافقی و تأثیر او در شعر اردو». در *مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی*. گردآورنده محمد دانشگر. ج ۱. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی؛ با همکاری دانشگاه تربیت مدرس، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، ۱۳۸۱: ۶۵۴-۶۶۳.

نیکلسن. «سنائی پیشرو ایرانی دانت». یادگار. س ۱، ش ۴ (۱۳۲۳): ۴۸-۵۷.
نیکویخت، ناصر؛ آیدا قالدیر علیوا؛ غلامحسین غلامحسین‌زاده و محمد دانشگر. «مقایسه بازتاب جهان‌بینی هندواروپایی در شاهنامه فردوسی و حماسه قرقیزی ماناس». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۱، ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۱۲۹-۱۴۸.
واثق عباسی، عبدالله. «سعدی شیراز و سعدی هندی». *بوستان ادب*. س ۳، ش ۲ (پیاپی ۶۲، تابستان ۱۳۹۰): ۱۹۱-۲۱۶.

واحد دوست، مهوش. «مثنوی از آثار پرشکوه خاورمیانه است». *کتاب ماه، ادبیات و فلسفه*. ش ۹۴ (مرداد ۱۳۸۴): ۱۶-۲۱.

_____. «نمود مفاهیم عرفانی به‌ویژه عشق در اشعار میهائیل امینسکو و حافظ». در *مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی سراسری انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران*. زیر نظر علی‌اصغر میرباقری‌فرد؛ با مقدمه مهدی محقق. تهران: خانه کتاب، ۱۳۸۷: ۳۷۳-۳۸۲.

_____. «هم‌نهادی در اشعار حافظ و امینسکو». *پژوهش‌نامه ادب غنایی*. ش ۱۵ (پاییز و زمستان ۱۳۸۹): ۱۴۵-۱۷۱.

واحدی جوزجانی، یعقوب. «للی و مجنون نظامی و امیرخسرو». *عرفان*. س ۲۴، ش ۹ (۱۳۳۹): ۵۶ به بعد؛ ش ۱۰ (۱۳۳۹): ۴۸ به بعد.

واردی، زرین. «بازگشت؛ نیم‌نگاهی به سفرهای ادیسه و مرغان منطق الطیر». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. دوره ۲۲، ش ۳ (پیاپی ۴۴، پاییز ۱۳۸۴): ۲۱۸-۲۲۸.

- _____ . «نگرشی اجمالی بر سفرهای ادیسه و مرغان منطق الطیر». در *سفر/از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی*. تألیف ایلمیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۱۸۳-۲۰۰.
- _____ . «تأثیرات سعدی بر ادبیات فرانسه زبان». *زبان و ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد اسلامی اراک). ش ۸، (زمستان ۱۳۸۵): ۱۱۱-۱۲۴.
- _____ . «نگاهی تطبیقی - تحلیلی به تفاوت‌ها و شباهت‌های ادبیات ایران و فرانسه در ده سال انقلاب دو کشور (۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷ هجری شمسی و ۱۷۸۹ تا ۱۷۹۹ میلادی)». *زیبایی‌شناسی ادبی*. دوره جدید، س ۳، ش ۹ (پاییز ۱۳۹۰): ۶۹-۹۲.
- _____ . «تأثیر فرهنگ و ادبیات پارسی بر شعر محمدمهدی جواهری». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۵ (بهار ۱۳۸۷): ۱۵۷-۱۷۰.
- _____ . «آیا گوته هنوز الگوی مناسبی برای گفت‌وگوی میان شرق و غرب است؟». *سخن عشق*. ش ۲۹ (بهار ۱۳۸۵): ۶۷-۷۱.
- _____ . «آیین بودا و مثنوی مولوی». *سخن عشق* (ویژه تعامل ادبی ایران و جهان). ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۷-۳۰.
- _____ . «مقایسه شعرای پارسی و تازی». *ارمغان*. س ۴، ش ۹-۱۰ (آذر و دی ۱۳۰۲): ۴۰۱-۴۲۹؛ س ۴، ش ۱۱-۱۲ (بهار و اسفند ۱۳۰۲): ۴۹۷-۵۰۹؛ س ۵، ش ۲ (۱۳۰۳): ۵۷-۶۷؛ س ۵، ش ۳-۴ (۱۳۰۳): ۱۳۰-۱۳۶؛ س ۵، ش ۵ (۱۳۰۳): ۲۳۱-۲۴۱ و س ۵، ش ۷-۸ (۱۳۰۳): ۳۳۹-۳۴۵.
- _____ . «اسطوره در شعر معاصر عرب». *ادبیات فارسی* (دانشگاه آزاد خوی). س ۶، ش ۱۵ (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۶۷-۸۶.
- _____ . «نگاهی تطبیقی به داستان و فیلمنامه جادوگر شهر آژ». ترجمه مریم واعظی. *پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان*. ش ۱۹ (زمستان ۱۳۷۸): ۱۳۹-۱۴۴.
- _____ . «نگاهی در باب شخصیت شیطان در داستان‌های توماس مان و فنودور داستایفسکی: همزادان». ترجمه پرستو خانبانی. *زمانه*. دوره جدید، ش ۹۱ و ۹۲ (شهریور و مهر ۱۳۸۹): ۱۰۶-۱۰۹.

- ولک، رنه. «بحران ادبیات تطبیقی». ترجمه سعید ارباب‌شیرانی. *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۱، ش ۳ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۸۵-۹۸.
- _____. «نام و ماهیت ادبیات تطبیقی». ترجمه سعید رفیعی خضری. *ادبیات تطبیقی* (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان). دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۴-۵۳.
- ولک، رنه و آستین وارن. «نقد ادبی: ادبیات کلی، تطبیقی و ملی». ترجمه غلامحسین یوسفی. کلک. ش ۱۰ (دی ۱۳۶۹): ۱۹-۳۰.
- ولی‌نیا، بهارک و ابراهیم محمدی. «نوع‌شناسی تطبیقی رمان تاریخی فارسی و عربی (از سیر والتر اسکات انگلیسی و جرجی زیدان تا محمدباقر میرزاخسروی کرمانشاهی)». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۳، ش ۱۱ (پاییز ۱۳۹۲): ۱۳۵-۱۶۰.
- وهابزاده، نسرین و حسین ایراندوست. «بیداری اسلامی در شعر اقبال و شایبی». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۸۱۰-۱۸۲۹.
- وهمن، فریدون. «جمالزاده و آرتور کریستن‌سن». در *یاد محمدعلی جمالزاده*. به اهتمام علی دهباشی. تهران: نشر ثالث، ۱۳۷۷: ۲۱۷-۲۲۴.
- ویلیامز، ریچارد. «بودیسم و ساختار بوف کور». ترجمه کورش ژند. در *شناخت‌نامه صادق هدایت*. گردآورنده شهرام بهارلویان، فتح‌الله اسماعیلی. تهران: قطره، ۱۳۷۹: ۳۲۸-۳۳۶.
- هادی‌زاده، فریدون. «آهنگ‌های مسیحیت در اشعار شیخ عطار». در *سایه خورشید: مجموعه مقالات کنگره جهانی بزرگداشت عطار نیشابوری*. ج ۲. تهران: نشر آیات، ۱۳۷۴: ۵۳۷-۵۴۳.
- هاشمی، سید مرتضی. «سفرهای دریایی در ادبیات جهان». در *سفر از منظر ادبیات جهان: مجموعه مقالات دومین همایش ادبیات تطبیقی*. تألیف ایلمیرا دادور و همکاران. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده زبان‌های خارجی، ۱۳۸۲: ۲۰۱-۲۱۱.
- هاشمیان، لیلا و مریم عابدی نصرآبادی. «یک قصه بیش نیست (مقایسه عشق افلاطونی و عشق در مثنوی معنوی)». *اندیشه‌های ادبی*. دوره جدید، س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۸۹): ۳۷-۵۴.

- هروی، حسینعلی. «تحلیل یک شعر فلسفی از پل والری و سنجشی با عرفان حافظ». نگین. ش ۱۳۰ (۱۳۵۵): ۳۸-۴۰.
- _____. «حافظ و والری یا سنجش بین جهان‌بینی عرفانی و مادی». مقالات و بررسی‌ها. ج ۲ (۱۳۴۹): ۹۶-۱۱۵.
- _____. «سنجش مفهوم یک شعر عرفانی و یک شعر فلسفی از حافظ و والری». نگین. س ۱۱، ش ۱۲۸ (۱۳۵۴): ۲۵-۲۸ و ش ۱۳۰ (۱۳۵۵): ۳۸-۴۰.
- همایون کاتوزیان، محمدعلی. «درباره مقوله ادبی طنزینه و بحثی تطبیقی در کاربرد آن در ادب فارسی و غربی». *ایران‌شناسی*. ش ۴۲ (تابستان ۱۳۷۸): ۲۶۵-۲۸۴.
- همایی، جلال‌الدین. «گلستان سعدی: مقایسه مقامات حمیدی و عتبه‌الکته با گلستان سعدی». یغما. ش ۱۶۸ (تیر ۱۳۴۱): ۱۴۵-۱۵۱.
- همتی، شهریار و سارا رحیمی‌پور. «عبدالوهاب بیاتی و تأثیرپذیری از عطار نیشابوری». در *همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی»*. ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۷۹۶-۱۸۰۹.
- همتی، شهریار؛ فاطمه کلاهچیان و زهره باقری. «بررسی کارکرد هجو در شعر حطیئه و انوری». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۸ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۳۹-۱۵۴.
- همتی، همایون. «امام خمینی^(ره) و ابن عربی». *سوره*. دوره ۱، ش ۷۵ (زمستان ۱۳۷۸): ۱۶-۹.
- همدانی، آریتا. «ایران بهترین تأثیر را بر وضعیت ادبی افغانستان گذاشته است». *سخن عشق*. ش ۲۴ (زمستان ۱۳۸۳): ۶-۱۵.
- هنای، ویلیام. «تأثیر نویسندگان فرانسوی بر هدایت [از داریوش درخشش]». *ایران‌نامه*. ش ۱ (پیاپی ۳۹، تابستان ۱۳۷۱): ۶۲۲-۶۲۴.
- _____. «تأثیر نویسندگان فرانسوی بر هدایت». *کلک*. ش ۳۲-۳۳ (آبان و آذر ۱۳۷۱): ۲۱۸-۲۱۹.

- هنرمندی، حسن. «اشاره‌ای درباره ادبیات تطبیقی بر محور ادبیات فارسی.» در گزارش نخستین مجلس عملی انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی. زیر نظر مهدی محقق. تهران: انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۵۴: ۷۳-۸۰.
- هوشمند رجبی، فرناز. «رد پای عرفان و تصوف در تمثیل دو مار ادبیات مانوی و ادبیات کلاسیک ایرانی.» *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. س ۸، ش ۲۹ (زمستان ۱۳۹۱): ۱۸۷-۱۹۹.
- هوشنگی، مجید؛ حسینعلی قبادی و حامد فولادوند. «بررسی تطبیقی رمزهای تمثیلی شتر، شیر و کودک در آثار و اندیشه مولانا و نیچه.» *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۲ (پیاپی ۴، پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۲۴۳-۲۷۰.
- هولبروک، ویکتوریا. «قلعه ذات‌صور: رومی و غالب.» در *میراث مولوی: شعر و عرفان در اسلام*. نویسندگان ویلیام چیتیک... [و دیگران]؛ ترجمه مریم مشرف. تهران: انتشارات سخن، ۱۳۸۶: ۳۷۹-۴۱۴.
- هوی، جانگ. «مقایسه رباعی فارسی با جیوجیوی چینی.» *سخن عشق (ویژه تعامل ادبی ایران و جهان)*. ش ۳۳-۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۶): ۱۷۱-۱۷۶.
- یاحقی، محمدجعفر و محمدهادی فلاحی. «انسجام متنی در غزلیات سعدی و بیدل دهلوی، بررسی و مقایسه ده غزل سعدی و ده غزل بیدل.» *ادب و زبان*. دوره جدید، ش ۲۷ (پیاپی ۲۴، بهار ۱۳۸۹): ۳۲۷-۳۴۶.
- یاناکوپولس. «تأثیر تفکر اسلامی - عربی بر «مهمانی» دانته.» *نامه فرهنگ*. ش ۴ (تابستان ۱۳۷۰): ۶۱-۶۳.
- یان‌شن، زین. «شناخت حافظ از دیدگاه یک فرد چینی.» در *سخن اهل دل: مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت حافظ*. گردآورنده کمیسیون ملی یونسکو در ایران. [تهران]: کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۷۱: ۴۸۷-۴۹۶.
- یانگ‌آی، چونگ. «ادبیات تطبیقی در کره.» ترجمه لاله آتشی. *ادبیات تطبیقی (ویژه‌نامه فرهنگستان)*. دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲، پاییز ۱۳۸۹): ۱۴۸-۱۵۰.

یثربی، سید یحیی. «روند اثرپذیری ادب پارسی از تعالیم عرفانی و اهمیت قرن‌های چهارم و پنجم از این دیدگاه». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. ش ۱۶۷ (تابستان ۱۳۷۷): ۱۶۵-۱۹۸.

یحیی‌پور، مرضیه و زینب صادقی. «بررسی موضوعی آدم اضافی در ادبیات دهه ۲۰ و ۳۰ قرن نوزدهم روسیه و ادبیات معاصر ایران». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۲۸۱-۳۰۰.

_____. «تأثیر اسلام و فرهنگ شرقی بر آثار میخائیل لرماتنف (نویسنده قرن طلای ادبیات روسیه)». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره جدید، س ۱، ش ۲ (بهار ۱۳۸۹): ۲۳۹-۲۵۶.

_____. «سایه آنتوان چخوف بر ادبیات نمایشی معاصر ایران (بر اساس نمایشنامه‌های آنتوان چخوف و اکبر رادی)». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۵۷ (بهار ۱۳۸۹): ۱۵۱-۱۶۷.

یحیی‌پور، مرضیه و زینب صادقی سهل‌آباد. «نقش‌مایه‌های شرقی - ایرانی در آثار نیکالای گومیلیوف». *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*. س ۲، ش ۱ (پیاپی ۳، بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۱۹۳-۲۲۰.

یحیی‌پور، مرضیه و فرشته مشهدی رفیع. «پیر از دیدگاه شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی و نیکالای گومیلیوف». *پژوهش زبان‌های خارجی*. ش ۵۱ (بهار ۱۳۸۸): ۱۰۹-۱۲۷.

یحیی‌پور، مرضیه و مهناز نوروزی. «بررسی تطبیقی سیمای زنان در شاهنامه فردوسی و جنگ و صلح تولستوی». *پژوهش‌نامه علوم انسانی*. ش ۵۴ (تابستان ۱۳۸۶): ۴۴۳-۴۶۲. یزدانی، سوسن؛ مسعود روحانی و عبدالجبار رحمان‌اف. «بررسی جنبه‌های تاریخی دو منظومه غنایی خسرو و شیرین نظامی و خسرو و شیرین امیرخسرو دهلوی». *ادب غنایی*. س ۱۰، ش ۱۹ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱): ۱۶۷-۱۸۶.

یلمه‌ها، احمدرضا. «ابوالفرج رونی و ادبیات عرب». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۱۵ (پاییز ۱۳۸۹): ۱۶۵-۱۷۸.

_____. «بررسی تطبیقی اشعار مدحی عنصری و متنبی». *ادبیات تطبیقی* (دانشگاه شهید باهنر کرمان). دوره ۴، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۲): ۳۱۷-۳۳۵.

- _____. «بررسی تطبیقی اشعار مدحی عنصری و متنبی». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۸۶۱-۱۸۷۴.
- _____. «بررسی تطبیقی توصیف ممدوح و معشوق در دیوان امیرمعزی و برخی شاعران عرب». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۲، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰): ۲۴۳-۲۶۲.
- _____. «بررسی تطبیقی مضامین اشعار امیرمعزی و ابن معتز عباسی». لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۳، ش ۶ (زمستان ۱۳۹۰): ۲۴۱-۲۵۹.
- _____. «تأثیر سروده‌های عربی بر اشعار لامعی گرگانی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۲، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰): ۳۰۱-۳۲۲.
- _____. «وقوف بر اطلال و دمن و گونه‌های آن در شعر فارسی». ادبیات تطبیقی (دانشگاه شهید باهنر کرمان). س ۳، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۱): ۳۱۷-۳۳۰.
- یوردشاهیان، اسماعیل. «تحلیلی پدیدارشناختی از تأثیر شعر و ادبیات داستانی ایران بر شعر و ادبیات داستانی اروپا (غرب)». گلستانه. ش ۴۰ (خرداد ۱۳۸۱): ۴۱-۴۴.
- یوست، فرانسوا. «ادبیات تطبیقی، نظریه‌ای جدید در ادبیات». ترجمه علی‌رضا انوشیروانی. اندیشه و هنر. دوره ۱۰، ش ۱۳-۱۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۷): ۵۱-۶۰.
- _____. «چشم‌انداز تاریخی ادبیات تطبیقی». مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۳۷-۶۰.
- _____. «مفهوم ادبیات جهان». ترجمه علی‌رضا انوشیروانی. مطالعات ادبیات تطبیقی. ش ۵ (بهار ۱۳۸۷): ۳۳-۴۸.
- یوسف‌آبادی، فائزه؛ زهرا اختیاری؛ سید جواد مرتضایی و سمیرا بامشکی. «ریخت‌شناسی تطبیقی مقامه‌های فارسی و عربی». پژوهش‌های ادبیات تطبیقی. س ۲، ش ۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۲۷-۴۸.
- یوسف‌پور، محمدکاظم. «مقایسه داستان بهرام چوبینه با تراژدی مکبث». نامه فرهنگستان. دوره ۸، ش ۳ (پیاپی ۳۱، ۱۳۸۵): ۸-۱۹.
- یوسفی، حسین و مرتضی باقری. «بررسی تطبیقی مرگ و زندگی از دیدگاه رودکی و ابوالعلاء معری». در همایش ملی ادبیات تطبیقی: مجموعه مقالات همایش ملی ادبیات

- تطبیقی «فارسی - عربی». ج ۲. کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۹۱: ۱۸۴۶-۱۸۶۰.
- یوسفی بهزادی، مجید. «درآمدی بر آموزش ادبیات تطبیقی». *رشد آموزش زبان و ادب فارسی*. ش ۴ (پیاپی ۱۰۲، تابستان ۱۳۹۱): ۷۰-۷۳.
- _____. «شیخ عطار و ویکتور هوگو (بررسی تطبیقی نماد شخصیت عرفانی در فضیل عیاض و ژان والژان)». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. ش ۵ (بهار ۱۳۸۷): ۱۷۱-۱۸۹.
- یوسفیان کناری، محمدجعفر و محمدرضا پورجعفر. «بررسی جلوه‌های نمایشی آیین صوفیگری در ترکیه و تأثیرپذیری آن از مثنوی معنوی مولانا». *هنرهای زیبا*. ش ۲۸ (زمستان ۱۳۸۵): ۱۱۵-۱۲۶.
- یه‌سیون، ون. «تأثیر حافظ و سایر شعرای فارسی‌زبان در ادبیات تاجیک و اوغور و قزاق و قرقیز». در *سخن اهل دل: مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت حافظ*. گردآورنده کمیسیون ملی یونسکو در ایران. [تهران]: کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۷۱: ۷۹۱-۷۹۶.
- ییتز، ویلیام باتلر. «مرگ کوهولین (با شمه‌ای درباره مرگ سیاوش)». ترجمه مسعود فرزانه. *خرد و کوشش*. س ۶، ش ۲ (پیاپی ۱۷، ۱۳۵۴): ۹۱-۹۸.

ادبیات تطبیقی (فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، پیاپی ۱۰ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳): ۲۹۴-۳۰۱

Javadi, Hasan. *Persian Literary Influence on English Literature*. California: Mazda Publishers, Inc. 2005.

جوادى، حسن. *تأثیر ادبیات فارسی در ادبیات انگلیسی*. کالیفرنیا: انتشارات مزدا، ۲۰۰۵.

اروپائیان از طریق آثار کلاسیک و کتاب مقدس با ایران پیش از اسلام آشنایی داشتند. از قرن چهارده میلادی به بعد، با ایجاد و هموار شدن راه‌های دریایی به‌سوی شرق، مبلغان و سیاحان غربی اندک‌اندک با هزاران بیم و امید رهسپار شرق شدند. کم‌کم آنان تجارب و دستاوردهای این سفرها را در قالب سفرنامه منتشر کردند و این امر موجبات نخستین آشنایی و آگاهی اروپائیان با ایران پس از اسلام نیز فراهم آورد.

در عصر رنسانس (۱۵۰۰-۱۶۶۰) تدریجاً توجه و علاقه اروپائیان به ادبیات و فرهنگ شرق رونق گرفت. در دوره رمانتیک (۱۷۸۹-۱۸۳۲) این توجه و علاقه دوچندان شد و رفته‌رفته مضامین آثار شرقی در ادبیات اروپای دوره رمانتیک تجلی یافت. گفتنی است که علت توجه رمانتیسم اروپایی به ادبیات و فرهنگ شرق گنجینه‌های معنوی و شگفتی‌های خاص آن بود.

از آنجاکه نویسندگان و شاعران دوره رمانتیک انگلستان با زبان فارسی آشنایی عمیقی نداشتند اقتباس‌ها و برداشت‌های آنان از مضامین ادبیات فارسی بسیار محدود و سطحی، و از همه مهم‌تر ناظر بر ترجمه از زبان‌های واسطه، به‌ویژه آلمانی بود. اولین بار در دوره ویکتوریا (۱۸۳۲-۱۹۰۱) بود که نویسندگان و شاعران انگلیسی، بدون واسطه، با زبان و ادبیات فارسی آشنا شدند، و به‌جد کوشیدند که از مضامین شعر فارسی و تا حدی اندکی از فرم آن نیز اخذ و اقتباس کنند.

درست است که نویسندگان و شاعران انگلیسی از قرون وسطا بدین سو با مضامین آثار ایرانی آشنا شدند، اما از یاد نباید برد که آشنایی آنان با زبان و ادبیات فارسی از رهگذر زبان‌های میانی مثل لاتینی و آلمانی و فرانسوی و حتی ایتالیایی

بود. مطالعات ایرانی به طور آکادمیک در انگلستان و در اوائل قرن هفدهم، با تأسیس کرسی زبان عربی در دو دانشگاه معتبر آکسفورد و کیمبریج آغاز شد، اما به طور جدی‌تر اواخر قرن هجدهم بود که تدریجاً آثار شاعران و نویسندگان ایرانی به انگلیسی ترجمه شد. این امر از سویی مرهون تسلط و تبحر زبان‌شناختی و ادبی سِر ویلیام جونز^۱ (۱۷۴۶-۱۷۹۴)، و از دیگر سو به دلیل این حقیقت بود که زبان فارسی زبان رسمی دربارهای هند بود.

ادبیات فارسی از کهن‌ترین و غنی‌ترین ادبیات‌های مشرق‌زمین، خاصه در حوزه شعر است. بدیهی است که این ادب کهن‌سال و توانگر در طول تاریخ درازش با ادبیات کشورهای دور و نزدیک داد و ستد داشته و در بارور و توانگر کردن آنها مؤثر بوده است. البته این مراودات و مبادلات دوسویه بوده است. در اینجا سخن بر سر تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات انگلیسی — از اواخر قرون وسطا تا پایان قرن نوزده — است که این مهم به همت بلند دکتر حسن جوادی، با حوصله و دقت، انجام یافته است. در باب تأثیر ادبیات فارسی در ادبیات انگلیسی تا کنون آثار ارزشمندی توسط پژوهشگران داخلی و خارجی عرضه شده است. جوادی در مقدمه کتابش به برخی از آثار محققان خارجی اشاره کرده است که نیاز به تکرار آن نیست، اما از میان آثار داخلی می‌توان به تأثیر ادبیات ایران در انگلستان قرن پانزده و شانزده میلادی،^۲ اثر لطفعلی صورتگر (۱۲۷۹-۱۳۴۸)، افسانه‌ها و داستان‌های ایرانی در ادبیات انگلیسی در سده‌های هجدهم و نوزدهم میلادی تا سال ۱۸۵۹،^۳ اثر کوکب صفاری (صورتگر)، و ایران و ایرانیان در ادبیات قرن شانزده، هفده، و هجده انگلستان،^۴ اثر منوچهر حقیقی اشاره کرد.

^۱ Sir William Jones

^۲ این اثر در اصل رساله دکتری لطفعلی صورتگر در دانشگاه لندن (۱۳۱۴) است که متأسفانه نه توسط خود ایشان که مترجمی بزرگ بودند و نه فرد صاحب‌صلاحیت دیگری، به فارسی ترجمه نشده است.

^۳ اثر مذکور رساله دکتری کوکب صفاری (صورتگر) است که در اصل به زبان فرانسه نوشته شده، در سال ۱۹۷۲ از آن دفاع کرده، و در سال ۱۳۵۷ توسط خود وی به فارسی ترجمه و منتشر شده است.

^۴ این اثر در اصل به زبان انگلیسی نوشته شده و در سال ۱۹۷۰ منتشر شده است.

کتاب *تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات انگلیسی (با تکیه بر قرن نوزده)*، به قلم حسن جوادی، اثر ارزنده‌ای در حوزه ادبیات تطبیقی (انگلیسی - فارسی) است. این اثر، چنان‌که پیش‌تر آمد، به بررسی نفوذ و تأثیر ادبیات فارسی در ادبیات انگلیسی از اواخر سده‌های میانه - وقتی‌که انگلیسی‌ها به کمک زبان‌های واسطه تصویری رؤیاگونه و سطحی و غیرواقعی از ادبیات فارسی داشتند - تا پایان دوره ویکتوریا - آن‌گاه که پس از فراگیری زبان فارسی و سفر به ایران به تصویری دست‌اول و واقعی‌تر و عمیق‌تر دست یافتند - می‌پردازد. این کتاب در اصل رساله دکتری حسن جوادی است که در اوایل دهه ۱۹۶۰ در دانشگاه کیمبریج با نظارت دو استاد برجسته، آ. ج. آربری^۱ و ریموند ویلیامز^۲ به زبان انگلیسی نوشته شده است.

این رساله اولین بار در سال ۱۹۸۳ در کلکته و سپس در سال ۲۰۰۵ در کالیفرنیا (توسط انتشارات مزدا) به صورت کتاب منتشر شد. جوادی این اثر را - ظاهراً با افزوده‌هایی^۳ - به فارسی ترجمه کرده که قرار است چاپ شود. جوادی صاحب تألیفات و ترجمه‌های متعددی است و از جمله آثار او می‌توان به *تاریخ ادبیات آمریکا*، *تاریخ طنز در ادبیات فارسی*، *ایران از دید سیاحان اروپایی*، *تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات انگلیسی*، و *گذری به هند و جز اینها* اشاره کرد. او همچنین در دانشگاه‌هایی چون تهران و کیمبریج و برکلی تدریس و تحقیق کرده است.

کتاب *تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات انگلیسی* دارای یک مقدمه کوتاه، پنج فصل اصلی، و یک مؤخره است. عناوین فصول اصلی کتاب عبارت‌اند از: تصویر اولیه؛ تحقیقات ایرانی و نویسندگان رمانتیک؛ نویسندگان رمانتیک و ایران؛ سیاحان و رمان‌نویسان؛ شاعران ایرانی، و مترجمان و مقلدان آنها. هدف از این تقسیم‌بندی آن است که شناخت تدریجی انگلیسی‌ها از مردم ایران و روش زندگی آنان و فرهنگ و به طور خاص ادبیات فارسی را نشان بدهد. گستره این تحقیق مشتمل بر پنج قرن است؛

^۱ A. J. Arberry

^۲ Raymond Williams

^۳ برای نمونه بنگرید به *بیزل باتینگ*، شاعر انگلیسی/اوایل قرن بیستم که در مجله بخارا، مهر و دی ۱۳۸۹، شماره ۷۷ و ۷۸ منتشر شده است.

از اواخر قرون وسطا گرفته تا پایان قرن نوزدهم. البته نویسنده به آثار مرتبط با این موضوع که بعداً منتشر شده‌اند، بعضاً اشاراتی کرده است.

فصل اول داری هفت عنوان فرعی است: منابع کلاسیک و کتاب مقدس؛ ایران اسلامی و غرب؛ مراودات در قرون وسطا؛ سیاحان قرون شانزده و هفده؛ انعکاس سفرنامه‌ها در درام و شعر انگلیسی؛ حکایات شرقی؛ و گام‌های اولیه در مطالعات فارسی. این فصل درباره تصویر اولیه غربیان از ایران و همچنین اولین گام در مطالعات ایرانی است. به طور کلی اولین آشنائی غربیان با ایران پیشااسلام از رهگذر آثار کلاسیک و کتاب مقدس بود. در آثار کلاسیک تصویری خصمانه، و در کتاب مقدس تصویری دوستانه از ایرانیان ارائه شده است. تصویر انگلیسی‌ها از ایران پسااسلام شامل تصاویر افسانه‌ای است که اروپای قرون وسطا از شرق برای خود ساخته بود.

جوادی در ادامه این فصل مبادلات تجاری انگلیسی‌ها با ایران و تأثیر سفرنامه‌های مسافران و سیاحان بر درام عصر الیزابت (۱۵۵۶-۱۶۰۳)، مثلاً نمایشنامه تیمور لنگ^۱ اثر کریستوفر مارلو^۲ را بررسی کرده است. زمانی که انگلیسی‌ها در شرف ارائه تصویر متفاوتی از شرق بودند، عاملی جدید، یعنی حکایات شرقی، توجه آنها را به خود جلب کرد. این قصه‌ها نه تنها تصاویر خیال‌انگیزی از شرق عرضه کردند، بلکه انگلیسی‌ها را با جزئیات زیادی از زندگی مردمان مشرق‌زمین نیز آشنا کردند. به اعتقاد مؤلف، معرفی و ترجمه هزار و یک شب (توسط آنتوان گالان^۳) و سایر قصه‌های شرقی، توجه و علاقه غربیان را بیش از پیش به سمت شرق و ایران سوق داد. در سال ۱۷۵۷ هند در زمره مستعمرات انگلستان درآمد. تسلط بر هند بدون آگاهی از زبان و فرهنگ آن امکان‌پذیر نبود. از آنجاکه زبان فارسی سالیان سال زبان دربار و زبان رسمی بخش‌های عظیمی از هند بود، مطالعه زبان فارسی، به علت سیاست استعماری انگلستان در هند، بیش از پیش جدی گرفته شد.

^۱ *Tamburlaine the Great*

^۲ Christopher Marlowe

^۳ Antoine Galland

فصل دوم متشکل از چهار زیرعنوان است: ۱. سِر ویلیام جونز و ارتباط مطالعات ایرانی؛ ۲. سِر ویلیام جونز و ارتباط مطالعات ایران باستان؛ ۳. توسعه بیشتر مطالعات ایرانی؛ ۴. نشریه‌های ادواری و مطالعات ایرانی. این فصل به دستاوردهای سِر ویلیام جونز، مستشرق پرآوازه انگلیسی، و ارتباط مطالعات ایرانی با نویسندگان رمانتیک می‌پردازد. وی انصافاً سهم بزرگی در برانگیختن علاقه و توجه انگلیسی‌ها، و توسعاً غربیان، به زبان‌های شرقی داشت.

کتاب دستور زبان فارسی^۱ (۱۷۷۱) او نقش مهمی در تشویق و تحریک غربیان به فراگیری زبان فارسی داشت، زیرا این اثر فقط یک کتاب دستور زبان صرف نبود، بلکه به‌منزله درآمدی بر ادبیات فارسی نیز به شمار می‌رفت. از آنجاکه جونز امثله و شواهد متعدد این کتاب را از اشعار شعرای برجسته ایرانی مانند فردوسی و سعدی و حافظ و دیگران انتخاب کرده بود، برای مدت مدیدی شرق‌شناسان بعدی از طریق این کتاب زبان فارسی را یاد می‌گرفتند. همین کتاب جونز بود که بعداً علاقه ادوارد فیتزجرالد^۲ (۱۸۰۹-۱۸۸۳) را به شعر فارسی برانگیخت. افزون بر این، جونز با راه‌اندازی مجله انجمن آسیائی بنگاله^۳ فصل جدیدی در تاریخ مطالعات هندواروپائی گشود. وی بعداً مجله جنگ آسیائی^۴، اولین نشریه ادواری درباره شرق‌شناسی به انگلیسی را تأسیس کرد که در ۱۷۸۵ در کلکته منتشر شد. این مجله اساساً به ترجمه از شعر فارسی اختصاص داشت.

فصل سوم دارای هفت عنوان فرعی است: ۱. والتر سَویج لندور؛^۵ ۲. رابرت سادی؛^۶ ۳. لرد بایرن؛^۷ ۴. تامس مور؛^۸ ۵. بایرن، شیلی،^۹ پیکاک،^{۱۰} و اسکات؛^{۱۱} ۶. لی هانت؛^{۱۲} ۷. سایر

^۱ Persian Grammar

^۲ Edward FitzGerald

^۳ Asiatic Society of Bengal

^۴ The Asiatic Miscellany

^۵ Walter Savage Landor

^۶ Robert Southey

^۷ Lord Byron

^۸ Thomas Moore

^۹ Percy Bysshe Shelley

^{۱۰} Thomas Love Peacock

^{۱۱} Sir Walter Scott

^{۱۲} Leigh Hunt

آثار دورهٔ رمانتیک. این فصل دربارهٔ آن چیزی است که ادگار کینه^۱ به‌درستی آن را رنسانس شرقی نامیده است. جوادی در این فصل بر تأثیرپذیری نویسندگان رمانتیک انگلیسی از مضامین شعر فارسی تأکید کرده است؛ مثلاً، لی هانت (۱۷۹۸-۱۸۳۲) که چند قطعه از اشعارش، از جمله دو شعر معروف *ابن‌دهم*^۲ و *ابراهیم و آتش‌پرستان*^۳ را به ترتیب تحت تأثیر *تذکرهٔ الاولیاء عطار*^۴ و *بوستان سعدی*^۵ سرود.

فصل چهارم متشکل از سه زیرعنوان است: ۱. سیاحان قرن هجده و نوزده در ایران؛ ۲. مضامین ایرانی در ادبیات داستانی؛ ۳. جیمز موریه^۶ و حاجی‌بابای اصفهانی. این فصل دربارهٔ نویسندگان انگلیسی است که برخلاف شاعران و نویسندگان رمانتیک شناخت دست‌اول و عمیق و واقع‌گرایانه‌ای از ایران داشتند. این افراد مسافران و سیاحانی بودند که غالباً به دلیل منافع سیاسی و تجاری بریتانیا به ایران سفر کردند و بعدها مشاهداتشان را در قالب تحقیقات علمی دربارهٔ ایران منتشر کردند. آنان در پرتو تجارب و مشاهدات نزدیکشان تصویر نسبتاً واقع‌گرایانه‌تری از ایرانیان عرضه کردند. شایان ذکر است که برخی از این مسافران و سیاحان، مثلاً جیمز جاستین موریه، بعدها رمان‌نویس شدند. جوادی در بخش پایانی این فصل رمان *حاجی‌بابای اصفهانی*، اثر جیمز موریه را بررسی کرده است.

فصل پنجم دارای پنج عنوان فرعی است: ۱. سهراب و رستم متیو آرنلد؛^۷ ۲. شاعران شاعران صوفی و مقلدان آنها؛^۸ ۳. عمر خیّام و فیتزجرالد؛^۹ ۴. سعدی و ادوین آرنلد؛^{۱۰} ۵. ترجمه‌های منظوم از غزلیات حافظ. ترجمه و تقلید از شاعران برجستهٔ ایرانی (فردوسی، خیّام، سعدی و حافظ) موضوع آخرین فصل کتاب است. این فصل نشانگر علاقهٔ وافر و آگاهانهٔ انگلیسی‌ها به شعرای ممتاز ایرانی است. مترجمان و مقلدانی که

^۱ Edgar Quinet

^۲ Abou Ben Adhem

^۳ Abraham and the Fireworshipper

^۴ بنگرید به *گزیدهٔ تذکرهٔ الاولیاء عطار*. به کوشش محمد استعلامی (امیرکبیر، ۱۳۸۵): ص ۹۳.

^۵ بنگرید به *بوستان سعدی*. به کوشش غلامحسین یوسفی (خوارزمی، ۱۳۷۷): صص ۸۰-۸۱. (باب دوم).

^۶ James Morier

^۷ Mathew Arnold

^۸ Edwin Arnold

در این دوره به شعر فارسی روی آوردند، به استثنای چند نفر، با زبان فارسی آشنائی داشتند. متیو آرنلد (۱۸۲۲-۱۸۸۸) یکی از این استثناهاست. وی سهراب و رستم فردوسی را به شعر انگلیسی ترجمه کرد که مقبول طبع خوانندگان دوره ویکتوریا قرار گرفت. درواقع، این مرحله ترجمه و تقلید از مضامین شعر فارسی تداوم راهی بود که با سِر ویلیام جونز شروع شده بود. ترجمه منظوم آزاد ادوارد فیتزجرالد از رباعیات عمر خیّام نقطه عطف مطالعات ایرانی در این دوره است. بی شک، در میان ترجمه‌های آثار فارسی، رباعیات عمر خیّام درازدامن‌ترین تأثیر را در زندگی و ادبیات دوره ویکتوریای انگلستان کرده است.

به گفته جوادی کتابی که از حیث موضوع و محدوده مانند کتاب تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات انگلیسی باشد وجود ندارد. البته بین این اثر و آثار محققان خارجی، مانند سموئل چو،^۱ م. پ. کوننت،^۲ مرضیه گیل،^۳ و ف. م. محمود^۴ بعضاً اشتراکاتی دیده می‌شود. مؤلف از تکرار تحقیقات قبلی احتراز کرده است و غالباً به موضوعاتی پرداخته که از چشم محققان پیشین مغفول مانده است. دیگر آنکه در مواردی که تحقیقات قبلی جامع بوده‌اند، مثلاً درباره تأثیرپذیری الفرد لرد تنیسن^۵ و جورج بارو^۶ از شعر فارسی، اشاره‌ای کوتاه کرده و از آن گذشته است. افزون بر این، اگر تحقیقی درباره یک فرد یا مضمون مشابه وجود داشته، مؤلف کوشیده است که از منظری متفاوت بدان بنگرد.

از خلال سطور این کتاب درمی‌یابیم که سعی مؤلف بر این بوده که به طور روشمند و علمی و بدون حبّ و بغض، تأثیر ادبیات فارسی در ادبیات انگلیسی را در یک دوره نسبتاً طولانی بررسی کند. روی هم رفته، این کتاب یکی از بهترین کتاب‌هایی است که تا کنون در این زمینه به قلم یک محقق ایرانی نوشته شده است. کوشش فراوان و حوصله و دقت مؤلف درخور احترام است. استفاده از سفرنامه‌ها، دواوین شعر، رمان‌ها، کتب و

^۱ Samuel Chew

^۲ M. P. Conant

^۳ Marzieh Gail

^۴ F. M. Mahmoud

^۵ Alfred Lord Tennyson

^۶ George Borrow

مقالات تحقیقی در این زمینه و مراجعه به آنها، نمودار استقصای مؤلف در اکثر آثار و مراجع مربوط به این حوزه است. امید است که ترجمه فارسی کتاب تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات انگلیسی، که مؤلف خود زحمت ترجمه آن را تقبل کرده است، هرچه زودتر به زیور طبع آراسته گردد.^۱

مصطفی حسینی

عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا - همدان و
دانشجوی دکتری دانشگاه شیراز

^۱ شایان ذکر است که بخش‌هایی از ترجمه فارسی این اثر قبلاً منتشر شده است. برای مثال بنگرید به ماتپوآرنولد و ترجمه سهراب و رستم، در مجله ایران‌نامه، س ۲۱، ش ۸۳ (پائیز ۱۳۸۲): صص ۳۰۱-۳۱۲.

راهنمای نگارش مقالات در مجله/ادبیات تطبیقی

اهداف و گستره

ادبیات تطبیقی مجله‌ای علمی- پژوهشی و بینارشته‌ای است که با هدف تبیین نظریه‌ها، گسترش مطالعات علمی و تقویت پژوهش‌های روشمند در ادبیات تطبیقی منتشر می‌شود. این مجله در زمینه‌های روابط و تأثیرات ادبی، مطالعه تطبیقی نهضت‌های ادبی، انواع ادبی، مضمون‌ها و مایه‌های غالب ادبی، رابطه ادبیات با سایر شاخه‌های علوم انسانی — مانند سینما، نقاشی، عکاسی، موسیقی، علوم اجتماعی، روان‌شناسی، تاریخ، حقوق، مطالعات فرهنگی، فلسفه و مطالعات ادیان — و علوم دقیق — مانند محیط زیست، زیست‌شناسی، فیزیک و پزشکی — و نظریه‌های جدید ادبیات تطبیقی همچون مطالعات فرهنگی تطبیقی، مطالعات ترجمه و ادبیات جهان، گزارش‌های علمی و معرفی و نقد کتاب‌های ادبیات تطبیقی مطلب می‌پذیرد. این مجله در حال حاضر هر شش ماه یک بار توسط فرهنگستان زبان و ادب فارسی منتشر می‌شود.

راهنمای نگارش مقاله

در مقاله ارسالی، نکات زیر باید رعایت شود:

۱. چکیده فارسی مقاله بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ کلمه باشد.
۲. طول مقاله ۶۰۰۰ تا حداکثر ۹۰۰۰ کلمه باشد.
۳. عنوان مقاله، نام و سمت نویسنده/ نویسندگان، نام دانشگاه یا مؤسسه محل اشتغال، نشانی پست الکترونیکی، شماره دورنگار و شماره تلفن‌های ثابت و همراه در صفحه‌ای جداگانه آورده شود.
۴. عنوان‌های اصلی مقاله با اعداد ۱، ۲.... مشخص شوند. عنوان‌های فرعی از سر سطر آغاز شوند و سطر مجزایی تشکیل دهند و به صورت ۱.۱، ۲.۱، ۱.۲.۱ ... نشان داده شوند.
۵. منابع با پیروی از روش MLA به شرح زیر تدوین می‌شوند.
۶. منابع مورد استفاده بر اساس ترتیب الفبایی نام خانوادگی، نام نویسنده (نویسندگان) به شرح زیر در پایان مقاله آورده شود:
کتاب: نام خانوادگی نویسنده، نام. عنوان کتاب (حروف مورب). نام و نام خانوادگی مترجم یا مصحح. جلد، نوبت چاپ. محل نشر: ناشر، تاریخ انتشار.
مجله: نام خانوادگی نویسنده، نام. «عنوان مقاله». نام و نام خانوادگی مترجم. عنوان نشریه (حروف مورب). شماره دوره (حروف سیاه)/ شماره نشریه (سال انتشار): صفحات.
پایگاه اینترنتی: نام خانوادگی، نام. «عنوان مقاله». نام نشریه الکترونیکی (حروف مورب). شماره دوره (سال انتشار مقاله). تاریخ مراجعه به وبگاه (روز نام ماه سال)
<نشانی دقیق پایگاه اینترنتی>

۷. عنوان کتاب‌ها، فیلم‌ها، نمایشنامه‌ها، نقاشی‌ها و مجسمه‌ها در متن به صورت مورّب بیاید و عنوان مقاله‌ها، شعرها، داستان‌های کوتاه، مصاحبه‌ها و پایان‌نامه‌های تحصیلی در گیومه قرار گیرد.
۸. ارجاع‌های داخل متن بین کمان (نام خانوادگی نویسنده شماره صفحه یا صفحات) نوشته شوند، مانند (حدیدی ۳۶). در مورد منابع غیرفارسی مانند منابع فارسی عمل شود و معادل لاتین کلمات در پانویست همان صفحه بیاید. نقل‌قول‌های مستقیم بیش از چهل واژه به صورت جدا از متن با تورفتگی (یک سانتی‌متر) فقط از طرف راست درج شود.
۹. پذیرش مقاله مشروط به تأیید شورای داوران است که به اطلاع نویسنده مسئول خواهد رسید.
۱۰. یادداشت‌ها و اسامی لاتین و خاص در پانویست آورده می‌شوند و شماره آنها در هر صفحه از یک شروع می‌شود.
۱۱. تشکر از افراد و مراجع پشتیبان مقاله در پانویست صفحه اول مقاله درج می‌شود.
۱۲. این مجله در ویرایش مقالات ارسالی آزاد است. مسئولیت صحت و اعتبار علمی مطالب به عهده نویسنده/ نویسنده‌گان است. حق چاپ مجدد مقاله پس از پذیرش در کتاب یا نشریه دیگری منوط به اجازه کتبی سردبیر مجله/ ادبیات تطبیقی خواهد شد.
۱۳. مقالات هر نشریه به‌رایگان از طریق وبگاه گروه ادبیات تطبیقی فرهنگستان در اختیار کلیه پژوهشگران قرار خواهد گرفت. دفتر مجله دو نسخه از مجله را برای نویسنده ارسال می‌نماید.
۱۴. مقاله نباید در هیچ‌یک از مجله‌های داخل یا خارج از کشور چاپ شده باشد. نویسنده یا نویسندگان پس از ارسال مقاله به این نشریه و قبل از تعیین تکلیف نهایی مقاله نباید آن را به جای دیگر ارسال دارند.

نحوه حروف‌چینی و تنظیم و ارسال مقاله

۱. رسم‌الخط مجله مطابق آخرین ویراست دستور خط مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی است. نیم‌فاصله در حروف‌نگاری مقاله رعایت شود. (مثال: میشود ← می‌شود، گلها ← گل‌ها)
۲. متن مقاله با قلم بی لوتوس ۱۳.
۳. عنوان مقاله با قلم بی نازنین ۱۸ سیاه.
۴. یک نسخه قابل چاپ از مقاله، حروف‌نگاری شده در برنامه Microsoft Word به نشانی پست الکترونیکی مجله فرستاده شود. دریافت مقاله از طریق پست الکترونیکی به نویسنده اعلام خواهد شد.

Bibliography of Persian Comparative Literature articles

Vida BozorgChami
Academy of Persian Language & Literature

This bibliography that is a part of the comprehensive project of “Bibliography of Comparative Literature in Iran” aims to provide a catalogue of researches done in this field for professionals, teachers, researchers and students to conduct studies in the right direction and avoid wasting time and repeated and parallel projects. It will be of great help to professors and graduate students and researchers. This catalogue includes the bibliographical information of Persian articles published in periodicals from 1310 to early 1393. It also offers the bibliographical information of papers in books, proceedings of seminars, conferences, and meetings etc, that have been collected by editors. This bibliography should not be taken as the confirmation and approval of these articles' scientific content, nor do we mean to say that these papers are compatible with the scientific theories and research methodologies of comparative studies. We all know that comparative literature in Iran has been exposed to various misunderstandings and critics have written different articles about these problems. Therefore, this project is an overview of what has been written in Persian comparative literature articles in Iran about comparative literature in the course of eight decades. For easy accessibility and retrieval, articles have been arranged alphabetically according to the name of authors.

Keywords: Comparative Literature, bibliography, Comparative Literature in Iran, literary criticism.

Beyond the Frontiers of Europe: Alternative Concepts of Comparative Literature

Susan Bassnet
Warwick University

The original article by Bassnet does not include an abstract; however, due to our policy in *Comparative Literature Journal*, we have added one. In this Chapter, Bassnet deals with comparative literature beyond the frontiers of Europe; she shows the formation process of the American school of comparative literature in contrast to the European schools and considers the influence of the American school on the important concepts of comparative literature and goes on to distinguish between the so called old and New worlds of comparative literature; Bassnet studies comparative literature in the post-colonial age with regard to Indian and African versions of comparative literature and tries to differentiate between European and non-European approaches; she proceeds to lay bare the comparative schools in the 1990s, particularly the French and German schools; in this chapter the positivist and formalist models and even the paradigms outside the Euro-American tradition are highlighted as well; the writer discusses the widespread use of the English language after the decline of classical languages such as Latin and Greek and pinpoints the role it plays in the literary studies, especially in comparative literature; and thence, the significance of translation is underscored by the writer; finally she tries to elucidate the interaction between comparative literature and cultural studies and reveal their similarities and close relationship.

Keywords: comparative literature schools, approaches and models, post-colonial approaches, demise of classical languages, cultural studies

A Comparative Study of Prefiguration in the Modern Novel

Alireza Anushiravani
Shiraz University
Sahar Ghafari
Tehran University

One of the areas of research in Comparative Literature is the investigation of similarities and evolution of literary techniques in world literature. In the literature of the twentieth century, experimentation and innovative models of narration came to the fore and led to the formation of new expressive tools. Adaptation of other literary texts, or "prefiguration" as John White calls it, is one of the literary techniques in modern novels. A comparative study of prefiguration helps us to trace the development of an idea and the changes it undergoes in different texts. There are instances, in what critics call modern Persian literature, of such structural adaptations; Abbas Ma'rufi's *Symphony of the Dead* can be cited as an example. In this novel, Ma'rufi has used the ancient story of Abel and Cane as prefiguration. The comparison of this novel with similar Western novels would reveal to us how successful Ma'rufi has been in adapting this technique in his book.

Keywords: *Symphony of the Dead*, John White, prefiguration, adaptation, comparative literature, myth, modern novel.

The Comparison of the Role of Imagination in the Poem and Illustrations of *Khavaran Nameh* with Regard to Bachelard's Theory of Imagination

Azam Hajhasany & Fataneh Mahmoudy
Mazandaran University

This article is an interdisciplinary research and follows the American school of comparative literature. The researchers draw upon Henry Remak's definition of comparative literature and Bachelard's theory of dynamic imagination in order to analyze the interaction between text and image in *Khavaran Nameh*. Bachelard notes that the imagination of the poet and the artist can be studied by dissecting literary and artistic images. He considers the four elements—water, air, fire and soil that are the striking features of the ancient civilization of the East—as the basic criteria with which we can evaluate the factors that shape the writer's imagination. Based on the material representation of the four elements, Bachelard unearths the mythological archetypes and analyses the imagination of the artist. Our critical outlook revolves around Bachelard's conception of dynamic imagination (the four elements) and material imagination (metaphors and similes) and their compatibility with the illustrations of *Khavaran Nameh*. Stories of *Khavaran Nameh* center around the heroic actions and brave deeds of Imam Ali and his men in their battle against the Godless and the foes. It includes epic, mythic and legendary stories the content of which is taken from historical events that have been elaborated and decorated by imaginary incidents. After analyzing illustrations and comparing them with the poem, we come to the conclusion that the dynamic imagination as well as the material imagination—as defined by Bachelard—are artistic tools used for the illustration of the epic poem.

Keywords: Comparative Literature, *Khavaran Nameh*, Bachelard imaginary criticism, four nature elements, Imagination

ABSTRACTS

Investigating Forms of Dialogism in Two Feminine Novels by Pirzad and Mosteghanemi

Fatemeh Akbarizadeh, Kobra Roshanfekar, Khalil Parvini, Hosseinali Ghobadi
Tarbiat Modares University

Based on dialogism and according to the concept of otherness in Bakhtin's theories, the originality of a novel lies in its Heteroglossia; thus, the language of novel has not only a dialogic interaction with other languages that have originated in diverse social ideologies; but also an intertextual relationship with the language of other texts that have found their way into the novel. Therefore, female authors in their feminine writing create a double-voiced discourse and expose a feminine voice through Heteroglossia. The present paper investigates the manifestations of dialogism in *I'll turn off the lights* by Zoya Pirzad and *Memory in the Flesh* by Ahlam Mosteghanemi with a descriptive-analytic approach based on the American school of comparative literature. Despite differences in their narrative strategies, these two authors, in their feminine writing, pay much attention to the issue of language and its place in the novel and based on their own stylistic features, represent various forms of other languages in their novels differently; thence, the double-voiced discourse represents the view of feminine authors at three different levels. While Pirzad pays much attention to the linguistic failure of hegemony in literature and the creation of a heterogeneous world of language, Mosteghanemi casts a critical look at the issue of gender.

Key words: comparative literature, Mikhail Bakhtin, Heteroglossia, Pirzad, Mosteghanemi

of translation; and finally with the interrelation between comparative literature and cultural studies, their similarities and close relationship between them.

Vida Bozorg Chami in "A Bibliography of Comparative Literature Papers in Persian" provides a catalogue of articles written by Iranian researchers. It includes the bibliographical information of Persian articles in the journals from 1310 to early 1393 A.H. and it also includes the bibliographical information of papers in proceedings of conferences.

In February 2015, Faculty of Foreign Languages and Literatures of Tehran University hold its biannual International Conference on Comparative Literature dealing with important issues as follows:

1. The history and status of comparative literature in Iran
2. Schools and main trends of comparative literature
3. Comparative literature and other arts
4. Transnational and intercultural and interlingual studies of comparative literature
5. Translation: a bridge for world literature

Among the invited speakers, the name of David Damrosch, Professor and Head of the Department of Comparative Literature and a leading theorist at Harvard University, caught everybody's attention. This was the second trip of Damrosch to Iran. He gave a lecture at the Academy of Persian Language and Literature two years ago as well. He gave two lectures at Shiraz University and Tehran University respectively. Other conferences and workshops were held at other universities of Iran and brought together comparatists from around the country. These gatherings are promising a bright future for comparative literature in Iran. The establishment of the Comparative Literature Association of Iran will further help the academic development of comparative literature in Iran.

Editor

Mosteghanemi. These two authors, despite differences in their narrative strategies pay much attention to the issue of language and its place in the novel. Where, Pirzad pays attention to the creation of heterogeneous world of language and hegemony, Mosteghanemi looks critically toward gender.

Azam Hajhasany & Fataneh Mahmoudy in "Comparing Imagination in *Khavaran Nameh*'s Text and Paintings Using Gaston Bachelard's Imaginary Criticism Approach" seek to analyze the writing of the French philosopher, Gaston Bachelard and attempts to suggest its implications for paintings. **The writers** have analysed the literal images of *Khavaran Nameh* and their relationship with the four elements of nature, showing the evolution of the ideas of Bachelard and the conflicts in his paradoxical thoughts. This poem and its illustrations are the best among Shi'a poetry according to its literary and artistic features. *Khavaran Nameh* focuses on the life and bravery of Imam Ali and is compiled according to the Shiraz School in the Turkmen era in the fifteenth-century. The researchers have analyzed the imaginary and religious features of the paintings of *Khavaran Nameh*. Six paintings of this manuscript have been selected and analyzed. The paper uses a historical, analytical and imaginary criticism method based on Bachelard's concept of dynamic imagination and concludes with comparing the paintings of *Khavaran Nameh* with the most significant epic of Persian literature, the *Shahnameh*.

Alireza Anushiravani and Sahar Ghafari in "A Comparative Study of Prefiguration in the Modern Novel" have investigated the evolution or similarities and difference of prefiguration as a literary genre and technique in world literature. A comparative study of prefiguration helps to find out what these novelists have borrowed from each other and how they have used it in their own works. The Persian novelist, Abbas Ma'rufi in his *Symphony of the Dead* has used the ancient story of Abel and Cane as prefiguration. Comparing this novel with similar Western novels reveal how successful Ma'rufi has been in adapting this technique in his novel.

Saeed Rafiee Khezri has translated Susan Bassnett's "Beyond the Frontiers of Europe: Alternative Concepts of Comparative Literature." In this chapter of her book, Bassnett deals with comparative literature beyond the frontiers of Europe; with the process of forming American comparative literature; with the distinction between what was called Old and New world comparative literature; with comparative literature in the post-colonial period according to Indian and African comparative literature and with the distinction between European and non-European approaches; with the significance

Editorial

The Perspective of Comparative Literature in Iran

Much has been written on the history of Comparative Literature in Iran though we have not yet studied the reasons why this discipline was neglected after the death of Fatimeh Sayyah and why it started to bloom suddenly in mid 2005's. However, we are assured of the fact that due to our four decades of neglect, a huge theoretical gap separates Comparative Literature in Iran from the recent developments of this discipline. This has caused a kind of confusion among Iranian researchers that can be observed in articles published in the Iranian academic journals.

The Concentration of Comparative Literature established by some Iranian universities in the past decade faced serious criticism by scholars and graduate students who found the realm of Comparative Literature limited only to two languages and literatures. However, they continued reading more about the recent theories of Comparative Literature and found out that these new theories provide researchers with ample opportunities for research. This new awareness led to the revision of the curriculum by some scholars and a new one replaced the old one in September 2014.

Though this is a considerable development, Comparative Literature cannot flourish fully unless it gains the status of an independent academic discipline. Comparative Literature is an interdisciplinary discipline and functions as a bridge to connect literature to humanities and other arts and sciences. Fortunately, there is the good news of establishing Comparative Literature as an academic discipline in accredited Iranian universities.

Fateme Akbarizadeh, et al. in "Investigating Dialogism Forms in Two Women's Novels by Pirzad and Mosteghanemi" use Bakhtin's dialogism and otherness to compare the manifestations of language dialogism in two Persian and Arabic women's Novels; *I'll Turn off the Lights* by Zoya Pirzad and *Memory in the Flesh* by Ahlam

Contents

Editorial

The Perspective of Comparative Literature in Iran **Alireza Anushiravani**

Articles

Investigating Forms of Dialogism in Two Feminine Novels
by Pirzad and Mosteghanemi **Fatemeh Akbarizadeh, Kobra Roshanfeker,
Khalil Parvini & Hosseinali Ghobadi**

The Comparison of the Role of Imagination in the Poem
and Illustrations of KhavaranNameh with Regard to
Bachelard's Theory of Imagination **Azam Hajhasany &
Fataneh Mahmoudy**

A Comparative Study of Prefiguration in the Modern Novel
Ferial Jabouri Ghazoul **Alireza Anushiravani &
Sahar Ghafari**

Beyond the Frontiers of Europe: Alternative Concepts
of Comparative Literature **Susan Bassnet**

Bibliography of Comparative Literature Papers in Persian **Vida BozorgChami**

Book Reviews

Persian Literary Influence on English Literature (Hasan Javadi) **Mostafa Hosseini**